

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**“Αρχαίο Θέατρο: Εκπαιδευτικές και Φιλολογικές
Προσεγγίσεις”**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

***“Ενσωμάτωση και Αποκλεισμός του Άλλου
στην Αρχαία Ελληνική Τραγωδία”***

“Γουνέλη Αρετή”

Ρόδος, “Ιανουάριος” “2022”

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**“Αρχαίο Θέατρο: Εκπαιδευτικές και Φιλολογικές
Προσεγγίσεις”**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

“ ΑΡΕΤΗ ΓΟΥΝΕΛΗ”

A.M:4307202007

***“Ενσωμάτωση και Αποκλεισμός
του Άλλου στην Αρχαία Ελληνική Τραγωδία”***

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ : Συρόπουλος Σπυρίδων

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Παππάς Θεόδωρος

Παπαδοπούλου Σμαράγδα

ΡΟΔΟΣ, “ *Ιανουάριος*” “2022”

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ολοκληρώνοντας αυτό τον κύκλο σπουδών θα ήθελα να ευχαριστήσω τους ανθρώπους που συνέδραμαν στο να φτάσω εδώ .Πρωτίστως , ήθελα να ευχαριστήσω το Πανεπιστήμιο Αιγαίου για την ευκαιρία που μου έδωσε να συμμετάσχω σε αυτό το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα ,που συνέβαλλε όχι μόνο στον εμπλουτισμό των γνώσεων μου, αλλά και στην αυτοβελτίωση μου ως ανθρώπου ,οδηγώντας με σε εσωτερική εντρύφηση ,διαλογισμό και ενδοσκόπηση . Ενισχύθηκε η πεποίθησή μου κυρίως ότι η γνώση είναι δύναμη και η πίστη μου να κοιτάω ψηλά ,ακόμη κι αν δεν μπορώ να πετάξω.

Ένα μεγάλο λοιπόν και εγκάρδιο ευχαριστώ σε όλους τους καθηγητές που ήταν μέρος αυτού του Μεταπτυχιακού Προγράμματος για τη γενναιοδωρία τους σε κάθε επίπεδο με όποιο τρόπο ο καθένας μπορούσε να την εκφράσει. Ιδιαίτερα και θερμά θα ήθελα να ευχαριστήσω τον εποπτεύοντα καθηγητή της εργασίας μου κύριο Συρόπουλο Σπυρίδωνα για την σωστή του καθοδήγηση ,τις ορθές συμβουλές , τις ουσιαστικές παρεμβάσεις του, την υπομονή του,την ευγένεια και την τόσο μεγάλη αγάπη του για το αντικείμενο του, που πραγματικά εμπνέει και συμβάλλει στο να μην χάνουμε την πίστη μας σε ό,τι αγαπάμε.

Τέλος ,ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια μου που στάθηκε δίπλα μου και με νοιαζόταν κατά τη διάρκεια εκπόνησης της συγκεκριμένης πολύμηνης εργασίας .

Την εργασία αυτή θα ήθελα να την αφιερώσω σε όσους “δραπέτευσαν”από τη ζωή και ιδιαιτέρως στη φίλη μου τη Ζωή που έφυγε νωρίς από καρκίνο αφήνοντας στην ψυχή μου ένα δυσαναπλήρωτο κενό.

Ευχαριστώ

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	σελ 3
Περιεχόμενα	σελ 4-5
Περίληψη	σελ 6

Θεωρητικό μέρος

Εισαγωγή

A. Μεθοδολογία Έρευνας	σελ 7-8
B. Αποσαφήνιση βασικών όρων	σελ 8

Κεφάλαιο Πρώτο

Βασικά χαρακτηριστικά σε πολιτικό κοινωνικό τομέα (6ος,5ος ,4ος αι π.Χ.)	σελ 9-13
--	----------

Κεφάλαιο Δεύτερο

Οι κοινωνικές τάξεις σε Αθήνα Αθηναίοι -Μέτοικοι – Απελεύθεροι-Δούλοι Γυναίκα	σελ 14-21
---	-----------

Κεφάλαιο Τρίτο

Οι κοινωνικές τάξεις σε Σπάρτη Σπαρτιάτες -Περίοικοι -Είλωτες -Δούλοι Απελεύθεροι	σελ 22-25
--	-----------

Κεφάλαιο Τέταρτο

Στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων Αποκλεισμός στη σπαρτιατική κοινωνία Πρακτικές ενσωμάτωσης αποκλεισμού στην αρχαιότητα	σελ 26-27
--	-----------

Κεφάλαιο Πέμπτο

Ενσωμάτωση και αποκλεισμός στην αθηναϊκή κοινωνία σύγκριση με Σπάρτη	σελ 28-31
---	-----------

Κεφάλαιο Έκτο

Τα λογοτεχνικά είδη στους τρεις αιώνες	σελ 32-34
--	-----------

Πρακτικό μέρος

Αισχύλος “Ικέτιδες”

Υποενότητες

A. Εισαγωγή-B. Κείμενο-Γ. Συμπέρασμα σελ 35-64

Σοφοκλής “Οιδίποδας Τύραννος”

Υποενότητες

A. Εισαγωγή- B. Κείμενο Γ. Συμπέρασμα σελ 65-93

Σοφοκλής “Οιδίπους Επί Κολωνώ”

Υποενότητες

A. Εισαγωγή -B. Κείμενο-Γ. Συμπέρασμα σελ 94-121

Σοφοκλής “Φιλοκτήτης”

Υποενότητες

A. Εισαγωγή -B. Κείμενο-Γ. Συμπέρασμα σελ 122-148

Ευριπίδης “Μήδεια”

Υποενότητες

A. Εισαγωγή -B. Κείμενο-Γ. Συμπέρασμα σελ 149-182

Συγκριτική μελέτη έργων -Συμπεράσματα σελ 183-189

Επίλογος σελ 190

Βιβλιογραφία σελ 191-203

Περίληψη

Στα πλαίσια της συγκεκριμένης εργασίας θα εξεταστεί η έννοια της ενσωμάτωσης και του αποκλεισμού του Άλλου και οι πρακτικές ,ο λόγος ,ο τρόπος και η διαδικασία μέσω της οποίας θα επιτευχθεί σε όλες τις τραγωδίες με ανάλογη θεματική .Σημείο αφετηρίας θα είναι όλες οι τραγωδίες που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη θεματική και τοποθετούν το θέμα της ετερότητας τόσο γεωγραφικά όσο και πολιτισμικά. Κοινός παρανομαστής των υπό εξέταση έργων είναι η χωρική μετατόπιση σε μια νέα πατρίδα από επιλογή(Οιδίποδας Τύραννος ,Οιδίπους Επί Κολωνώ) ή από ανάγκη (Ικέτιδες,Μήδεια ,Φιλοκτήτης), η προσπάθεια ενσωμάτωσης σε νέα ή κοινά για τον ήρωα πολιτιστικά συμφραζόμενα και η επιτυχία ή αποτυχία της απόπειρας με ή χωρίς τη θεϊκή παρέμβαση με μέσο την ικεσία και την υιοθέτηση πραγματική ή όχι των πολιτιστικών στοιχείων της πόλης υποδοχής.

Λέξεις -κλειδιά : ενσωμάτωση ,αποκλεισμός, ήρωες, ικεσία, θεοί ,πατρίδα , πολιτισμός,μετάβαση

Abstract

The aim of this issue is to be examined the concept of integration and seclusion of the Other in the Ancient Greek Tragedy. There will be also examined the practices, the reason, the way and the procedure through which it can be achieved in all the tragedies in which it is found. All the ancient classical texts with this issue relate the otherness not only as part of somebody's geographical origins but also as part of a culture. The similarity of the tragedies- that are to be analyzed- is the transition from one place to another out of choice (Oedipus the Rex, Oedipus at Colonus) or out of need(Medea, Suppliants, Philoctetes) and the hero's integration to a new culturally society or not necessarily the achievement or failure of this attempt with or without a divine intervention with the means of supplication and the adoption real or not of the cultural elements of the host city.

Key -Words: integration, exclusion, heroes, supplication, gods, country, civilization, transition.

Εισαγωγή Α: Μεθοδολογία Έρευνας

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να αναδειχθεί η έννοια της ενσωμάτωσης και του αποκλεισμού του Άλλου στην αρχαία Ελληνική Τραγωδία. Οι προαναφερθείσες κοινωνικές αρχές συσχετίζονται με στοιχεία εθνικής και πολιτιστικής ετερότητας ιδωμένα στα πλαίσια όλων των μυθικών κύκλων ,που χρησιμοποιούσαν οι τρεις δραματουργοί και σε όλα τα έργα που ανάλογα θέματα εντοπίζονται(Τρωικός ,Θηβαϊκός, Αργοναυτικός). Εφαλτήριο προβληματισμού για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας ήταν η εξέταση του τρόπου με τον οποίο ενσωματωνόταν ή αποκλειόταν ο άλλος στην αρχαία ελληνική κοινότητα ,ώστε να παραχθούν συνολικά συμπεράσματα στο κλείσιμο της παρούσας εργασίας σε σχέση με τη συγκεκριμένη θεματική ,το ρόλο τόσο του ατόμου όσο και της κοινωνίας προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση. Κατά την εκτίμηση μας το θέμα είναι όχι μόνο διαχρονικό αλλά και επίκαιρο στα πλαίσια της σύγχρονης παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας ,όπου θέματα ενσωμάτωσης του Άλλου προκαλούν έντονο προβληματισμό ως προς τον τρόπο χειρισμού τους από την κοινωνία. Καινοτομία της εργασίας είναι η εξέταση της ετερότητας σε όλες τις τραγωδίες.

Στο θεωρητικό της πλαίσιο η εργασία θα περιλαμβάνει περίληψη των υπό εξέταση τραγωδιών σε συνάφεια με τα στοιχεία ενσωμάτωσης και αποκλεισμού που περιέχουν.

Επίσης, θα υπάρξει αποσαφήνιση βασικών θεωρητικών όρων (ενσωμάτωση ,αποκλεισμός , ξένος ,ετερότητα).Συνάμα,θα προσδιοριστούν οι τρεις αιώνες κατά τους οποίους έδρασαν οι τραγικοί ποιητές με τα χαρακτηριστικά τους σε όλους τους τομείς (πολιτικό ,πνευματικό ,κοινωνικό).Στην πορεία θα προσδιοριστούν τα επιμέρους χαρακτηριστικά της κοινωνικής δομής σε Αθήνα και Σπάρτη, ώστε να διαφανούν τα χαρακτηριστικά βάσει των οποίων κάποιος ενσωματωνόταν ή αποκλειόταν από τον κοινωνικό ιστό. Το θεωρητικό πλαίσιο θα ολοκληρωθεί με μια σύντομη αναφορά στις πρακτικές ενσωμάτωσης και αποκλεισμού στην αρχαιότητα(άσυλο ,ικεσία ,οστρακισμός).

Το πρακτικό μέρος της εργασίας θα στηριχθεί στην ανάλυση συγκεκριμένων χωρίων των σχετικών με τη θεματική τραγωδιών ,που θα αναδεικνύουν τον τρόπο, το λόγο,τα μέσα και τη διαδικασία μέσω της οποίας επιτυγχάνεται η ενσωμάτωση ή ο αποκλεισμός του ήρωα. Στο κλείσιμο η εργασία θα περιέχει συγκεκριμένα συμπεράσματα για όλα τα έργα .

Η εργασία βιβλιογραφικά υποστηρίζεται από αρθρογραφία που προέρχεται από τα link (jstore,academia-edu.,E. K.T.)καθώς και πανεπιστημιακά βιβλία που βρέθηκαν κατόπιν αναζήτησης σε Πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες,στην προσωπική βιβλιοθήκη,στα οπισθόφυλλα βιβλίων σχετικών με το θέατρο . Επίσης ,βασίζεται στη χρήση εγκυκλοπαιδειών ,λεξικών και ελεύθερης αναζήτησης στο διαδίκτυο .

B :Αποσαφήνιση βασικών όρων

Ενσωμάτωση¹ η διαδικασία του να γίνεται κάποιος ή κάτι αδιάσπαστο μέρος συγκροτημένου συνόλου.

Αποκλεισμός² Εφόσον θα γίνει αναφορά σε κοινωνικό αποκλεισμό ή ενσωμάτωση στη βάση της ετερότητας ο αποκλεισμός ορίζεται ως ακολούθως :η παρεμπόδιση πρόσβασης μελών μιας ομάδας να συμμετάσχουν ισότιμα και να ενταχθούν ομαλά στην κοινωνία ,ωθώντας τους στο περιθώριο.

Ετερότητα³ η έλλειψη ομοιότητας κατά το είδος ,τη θέση ,την τάξη .

Ξένος /ξένο⁴ ό,τι είναι κτήμα κάποιου άλλου / αυτός που έχει διαφορετική από τη δική μας χώρα προέλευσης, αυτός που έχει σχέση με αλλοδαπούς, /αυτός που δεν έχει εξοικειωθεί με κάτι, /κάποιος με τον οποίο δεν υπάρχει συγγενική σχέση ,/αυτός που φιλοξενείται στο σπίτι άλλου.

---

¹ Μπαμπινιώτης 2005,243. ²Μπαμπινιώτης 2005, 615.

³ Μπαμπινιώτης 2005, 681. ⁴ Μπαμπινιώτης 2005 1216.

Κεφάλαιο Πρώτο :Πολιτική στην Αρχαία Ελλάδα (6ος -5ος -4ος αι π.Χ.)

Ο τρόπος λειτουργίας μιας κοινωνίας σε οποιαδήποτε εποχή διαμορφώνεται από τα πολιτικά και ιστορικά τεκταινόμενα που διαδραματίζονται και προκαλούν τις απαραίτητες ζυμώσεις εξέλιξης εντός της. Στα πλαίσια της συγκεκριμένης εργασίας με δεδομένο ότι εξετάζονται τα έργα των κλασικών σχετικά με το θέμα της ενσωμάτωσης και του αποκλεισμού κατά τη διάρκεια ενός περίπου αιώνα (5ος-4ος),όσο και η ανάπτυξη της τραγωδίας ως είδος κρίνεται απαραίτητη η συνοπτική περιδιάβαση στους τρεις αιώνες συμπεριλαμβανομένου και του προηγούμενου αυτών των έκτο. Αυτό ισχύει, καθώς όλα τα φαινόμενα παρουσιάζονται ως συνέπεια ή αιτία μιας προγενέστερης υπάρχουσας δομής και ουσιαστικά με το πέρασμα του χρόνου μεταλλάσσονται .

Έτσι, λοιπόν, θα εξεταστεί συνοπτικά η πολιτική κατάσταση στην Αθήνα κατά τη διάρκεια των τριών αιώνων και ο αντίκτυπος της στην κοινωνική δομή και τα λογοτεχνικά είδη .Η επιλογή της Αθήνας δεν είναι τυχαία, καθώς αποτέλεσε οικονομική και πνευματική δύναμη για περίπου έναν αιώνα. Εκτός αυτού, θα συμπεριληφθεί και η Σπάρτη, ώστε να διαφανεί μέσα από μια συνοπτική σύγκριση η διαφορά στην κοινωνική οργάνωση των δύο πόλεων .Και εδώ η επιλογή δεν είναι τυχαία, καθώς οι δυο αυτές δυνάμεις έλαβαν μέρος σε δυο πολέμους σταθμούς στην αρχαιότητα : τους Περσικούς τον 6ο αιώνα και τον Πελοποννησιακό τον 5ο αι π.Χ. που κυριολεκτικά άλλαξαν τον ρου της αρχαίας ιστορίας,αφήνοντας το στίγμα τους, τόσο στην κοινωνία όσο και στην πνευματική δημιουργία.

Ξεκινώντας από τον 6ο αιώνα λοιπόν αξίζει να επισημανθούν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά. Όταν ο θεσμός της πόλης -κράτους μετά τον 8ο αιώνα άρχισε να χάνει την ισχύ του, η εξουσία του άνακτος είχε αρχίσει να περιορίζεται .Στα ομηρικά έπη φαίνεται ότι οι μεγάλοι γαιοκτήμονες άρχισαν να περιορίζουν τη βασιλική εξουσία. Αυτό είχε ως συνέπεια τη μετάβαση από την βασιλεία,στην αριστοκρατία αργότερα στην ολιγαρχία την τυραννία και τη δημοκρατία .Σε κάποιες περιπτώσεις η κατάργηση της βασιλείας συνδέεται με θρύλους όπως στην περίπτωση του βασιλιά Κόδρου στην Αθήνα,όπου γίνεται λόγος για την αυτοθυσία του προκειμένου να μην αλωθεί η πόλη από τους Δωριείς⁵.

---

⁵Δομή χ.χ. Τόμος 2,244.

Η φιλοσοφία των ευγενών να αφήνουν την ασχολίαν,την εργασία στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις,να καλλιεργούν το πνεύμα και να ενδιαφέρονται για δημόσια αξιώματα προκάλεσαν αντιδράσεις με τη μορφή εξέγερσης από τα χαμηλά εισοδηματικά στρώματα.

Η ανάπτυξη του εμπορίου και της βιοτεχνίας είχε ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των μεσαίων τάξεων και τη δυνατότητα εξαγοράς ,όσων από αυτούς πλούτισαν ,κτημάτων από τους ευγενείς.

Έτσι, αυτοί άρχισαν να εξεγείρονται έναντι των αριστοκρατών και να διεκδικούν το μερίδιο τους στην άσκηση πολιτικής εξουσίας,διεκδικώντας το δικαίωμα τους στην εκλογιμότητα σε αξιώματα της πολιτείας.

Στο εξής ο πολίτης δεν θα κρινόταν με βάση την καταγωγή ,αλλά το τίμημα ,την αποτίμηση δηλαδή των περιουσιακών του στοιχείων .Έτσι, το αριστοκρατικό πολίτευμα γινόταν τιμοκρατικό .Παρότι στη βάση του το νέο πολίτευμα ήταν ολιγαρχικό αποτέλεσε σημαντική θεσμική αλλαγή , καθώς μειωνόταν η αριστοκρατία έναντι των ενεργητικών πολιτών .Επίσης, επέτρεπε το συγκεκριμένο πολίτευμα την είσοδο στους κόλπους του όλων εκείνων που κατόρθωναν να φτάσουν στο επιθυμητό περιουσιακό επίπεδο .Ωστόσο, η αγροτική κρίση κλόνησε σημαντικά την αριστοκρατική κοινωνία της αρχαϊκής εποχής⁶. Αυτή συνδεόταν με την ανημπόρια των ασθενέστερα οικονομικά αγροτών να αποπληρώσουν χρέη που προέρχονταν από το μικρό κλήρο γης που δεν τους βοηθούσε να ανταπεξέλθουν στις καθημερινές τους ανάγκες. Για το λόγο αυτό δανείζονταν από τους μεγάλους γαιοκτήμονες για να επιβιώσουν .Κατά αυτό τον τρόπο ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού βρισκόταν σε καθεστώς οικονομικής εξάρτησης και απόλυτης φτώχειας⁷. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα στασιαστικές ενέργειες,ο κατάλογος των οποίων περιλάμβανε τον αναδασμό γης και την κατάργηση χρεών (Ψευδοδημοσθένης 17.15).Ο Σόλων είναι το όνομα του αρχαίου νομοθέτη ,που λίγο μετά το 600 π.Χ. συνδέεται με τη γη και το χρέος. Με ποιο τρόπο κατάφερε να αποσεισει τα βάρη ο Σόλων δεν είναι γνωστό .

---

⁶ Δομή χ.χ. Τόμος 2,314-5. ⁷ Δομή χ.χ. Τόμος 2,315.

Το βέβαιο είναι ότι δεν πέτυχε μια μόνιμη απαγόρευση δανείων με ενέχυρο τη γη. Απλά δεν επιτρεπόταν στους αγρότες να προσφέρουν ως εγγύηση τον εαυτό τους, αλλά μόνο τη γη τους, έτσι απέφευγαν το ενδεχόμενο να γίνουν δούλοι στους δανειστές τους⁸.

Η αλλαγή από τη μοναρχία κοντολογίς στην αριστοκρατία όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Andrewes “ήταν ανακατανομή δύναμης στην ανώτερη τάξη, που μάλλον μεγάλωσε την απόσταση ανάμεσα σε αυτήν και τις υπόλοιπες”⁹.

Μεταβαίνοντας τώρα στον 5ο αιώνα αξίζει στο ευσύνοπτο πολιτικό πλαίσιο να επισημανθούν τα ακόλουθα. Ο Κλεισθένης με τις μεταρρυθμίσεις του το 507 π.Χ. σηματοδοτεί κατά τον Ηρόδοτο επίσημα το πολίτευμα της δημοκρατίας. Συνεπικουρικά επέδρασε η τυραννία στα θέματα χειραγώγησης της αριστοκρατικής τάξης και της καλλιέργειας ενός ενοποιητικού αισθήματος για το κοινό καλό όχι ως αποκλειστικό προνόμιο των ευγενών. Οι κλεισθένειες μεταρρυθμίσεις οι οποίες αφορούν στις κοινωνικές τάξεις συνοψίζονται στις ακόλουθες .

Η εκκλησία του δήμου στην οποία μετείχαν και οι άποροι έπαιρνε αποφάσεις για τις δημόσιες υποθέσεις.

Επίσης, οι άποροι είχαν το δικαίωμα εκλογής ως μέλη της Βουλής που ενέκρινε ή απέρριπτε νομοσχέδια. Επιπλέον, τα αξιώματα των αρχόντων έγιναν βαθμιαία προσιτά στους ιπείς (487π.Χ.) στους ζευγίτες (458π.Χ.) και στους θήτες (μετά το 450 π.Χ.). Η ανάδειξη βουλευτών και αρχόντων γινόταν με κλήρωση και καθιερώθηκαν μισθοί, ημερήσιες αποζημιώσεις, που επέτρεπαν στους άπορους πολίτες τη συμμετοχή τους στα κοινά.¹⁰ Πέραν των πολιτικών μεταρρυθμίσεων η νίκη στη Σαλαμίνα είχε τονίσει την αυτοπεποίθηση και το πατριωτικό αίσθημα των Αθηναίων οπλιτών, της ασθενέστερης οικονομικά τάξης. Οι μεταρρυθμίσεις του Εφιάλτη στο δικαστικό σύστημα των Αθηνών, παρότι προκάλεσε αντιδράσεις για την πληρωμή των δικαστών από τους αντιπάλους της δημοκρατίας, ωστόσο συνιστά ορόσημο για την ίδια.¹¹

---

⁸ Finley 1996,134.

⁹ Andrewes 1999,295.

¹⁰ Δομή χ.χ. Τόμος 3,538. ¹¹ Andrewes 1999,321.

Αξιοσημείωτος είναι και ο νόμος του Περικλή περί ιθαγένειας (451π.Χ.) που έθετε ως προϋπόθεση γνησιότητας του πολίτη το να είναι και οι δύο γονείς Αθηναίοι πολίτες¹².

Κατά την περίοδο των Μηδικών πολέμων οι εσωτερικές πολιτικές αντιθέσεις μεταξύ Αθήνας και Σπάρτης δεν αναδείχθηκαν ,εφόσον υπήρχε στόχευση σε κοινό και για τις δύο εχθρό. Μετά τα μηδικά οι εσωτερικές αντιπαραθέσεις αναζωπυρώθηκαν ,προκαλώντας ένταση σε Αθήνα και Σπάρτη η οποία κορυφώθηκε με τον Πελοποννησιακό πόλεμο¹³. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Jaqueline De Romilly : *“ο Πελοποννησιακός ήταν ένας πόλεμος μεταξύ Ελλήνων που έμελλε να αποδειχθεί μακροχρόνιος και καταστροφικός πριν καταλήξει έπειτα από εικοσιεπτά χρόνια άκαρπων μαχών στην κατάρρευση της αθηναϊκής ηγεμονίας”*.¹⁴

Ο πόλεμος αυτός σηματοδότησε την άνοδο μιας νέας πολιτικής δύναμης της Θήβας και την αλλαγή εποχής καθώς καταρρέει η δημοκρατία.

Η ολιγαρχική επανάσταση του 411 π.Χ. και η αποκατάσταση της δημοκρατίας το 410 π.Χ. καθώς και η ολιγαρχία του 404 π.Χ. και η αποκατάσταση της δημοκρατίας το 403 π.Χ. αποδεικνύουν τις συνέπειες του πελοποννησιακού πολέμου. Η αθηναϊκή κοινωνία στα μέσα του 4ου αιώνα ήταν πιο ήρεμη από αυτή στα τέλη του 5ου αιώνα. Είχε μειωθεί ο υπερβολικός ατομικισμός και η αμφισβήτηση των καθιερωμένων αξιών ,υποβαθμίζοντας την αξία της ατομικής κρίσης .

Συγκεκριμένα, ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι η συναίνεση ευφών πολιτών για το κοινό καλό θα μπορούσε να έχει βάση καθώς επίσης και το ότι η ανάλυση του για την πολιτική και την ηθική θεωρεί την πόλη -κράτος ως βασική μορφή πολιτεύματος κάτι που έρχεται να καταρρίψει λίγο μετά ο Φίλιππος.¹⁵

---

¹² Syropoulos 2003,3.

¹³ Andrewes 1999,322.

¹⁴ Jaqueline de Romilly 1997,133. ¹⁵ Andrewes 1999,337.

Σε ό,τι αφορά στην κατάσταση των μικροκαλλιεργητών αυτό τον αιώνα θα λέγαμε ότι ήταν δυσχερής όσο και στην εποχή του Σόλωνα. Αυτό αποδεικνύεται από την ύπαρξη όρων (πέτρινες στήλες που οριοθετούσαν τις γειτονικές ιδιοκτησίες. *“Οι μικροκαλλιεργητές τον 4ο αιώνα χρεώνονταν όλο και περισσότερο και συχνά αναγκάζονταν να εγκαταλείψουν τα αγροκτήματά τους”* όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Finley .Η σύσταση του Πλάτωνα (Νόμοι,742,C) να απαγορευτούν τα δάνεια με τόκο δε συμπίπτει με τους αθηναϊκούς νόμους ,αλλά είναι ένα κατάλοιπο αριστοκρατικής αλληλεγγύης ισχυρό κατά τον 5ο ,4ο και 3ο αιώνα π.Χ.¹⁶

Συμπερασματικά , από όλα τα παραπάνω διαφαίνεται ότι και στους τρεις αιώνες το κριτήριο ταξικής διάκρισης στα πλαίσια της πόλης -κράτους είναι η κατοχή ή μη γης ,αλλά και η δυνατότητα πρόσβασης σε πολιτικά δικαιώματα .Κατά ανάλογο τρόπο γίνεται και η διάκριση των κοινωνικών τάξεων τόσο σε Αθήνα όσο και σε Σπάρτη.

---

¹⁶ Finley 1996,141-2.

Κεφάλαιο Δεύτερο :Οι κοινωνικές τάξεις σε Αθήνα

Μεταβαίνοντας τώρα στην κοινωνική δομή της Αθήνας αξίζει να σημειωθεί ότι πρόκειται για μια αφενός ταξική κοινωνία η οποία στηρίζεται σε κατάλοιπα διαχωρισμού από την αρχαϊκή εποχή(πλούτος) που σε συνδυασμό με την ανάδειξη και θεμελίωση του δημοκρατικού πολιτεύματος, εμπλουτίστηκαν με το κριτήριο την ιθαγένεια που διασφάλιζε τη συμμετοχής στην πολιτική ζωή.

Υπό αυτό το πρίσμα οι τάξεις στην Αθηναϊκή κοινωνία ήταν οι ακόλουθες.

Αθηναίοι πολίτες

Ήταν όλοι όσοι ήταν κάτοικοι της Αθήνας και συμμετείχαν στην πολιτική ζωή ,είχαν δηλαδή πολιτικά δικαιώματα και άρα με τη στάση τους διαμόρφωναν την πολιτική κατάσταση στην πόλη .Με βάση το νόμο περί ιθαγένειας του Περικλή (451π.Χ.) έπρεπε και οι δύο γονείς να είναι Αθηναίοι πολίτες, ώστε κάποιος να απολαμβάνει τα παραπάνω προνόμια. Κάθε Αθηναίος πολίτης εγγραφόταν στο μητρώο του δήμου από τον οποίο καταγόταν για να πιστοποιηθεί η αθηναϊκή καταγωγή της μητέρας του.

Επειδή η διάκριση μεταξύ αστού και πολίτη δεν ήταν τόσο ευδιάκριτη ο ρόλος των φατριών εξακολουθούσε να είναι σημαντικός στον καθορισμό των γνήσιων πολιτών .

Σε μια πόλη σαν την Αθήνα δημογραφικά σταθερή ήταν αναμενόμενη η ανανέωση της κοινότητας πέραν της οικογενειακής διαδοχής με την πάροδο του χρόνου. Σε όλη την κλασική περίοδο οι Αθηναίοι πολίτες ήταν μια ομάδα προνομιούχων (κατοχή γης ,σπιτιού,συμμετοχή σε φυλετικές εορτές ,ψήφος σε δικαστήρια,διατήρηση αξιώματος δημόσιου ιερατείου).Οι κληρουχίες ήταν κριτήριο τόσο τον 4ο όσο και τον 5ο αι π.Χ. διατήρησης της ιθαγένειας και σύνδεσης με τη φυλή¹⁷.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της σημασίας της συγγένειας είναι αυτό της αγχιστείας ,βάσει του οποίου του 409-8 π.Χ. ο δολοφόνος για ανθρωποκτονία παρέμενε ατιμώρητος αν δεν είχε συγγενείς. Η φατρία από την άλλη ήταν ένας μηχανισμός διατήρησης και νομιμότητας των απογόνων μέσω της συμμετοχής των μελών της σε θρησκευτικές γιορτές (Απατούρια)ή σε τελετές μύησης εφήβων (κουρείον).

---

¹⁷ Davies 1978,105-7.

Κοντολογίς το ρόλο των Αθηναίων πολιτών είχαν τρεις κατηγορίες

α) οι απόγονοι από γένος ,φατρία και δήμο β)όσοι ασκούσαν στρατιωτικά καθήκοντα
γ)όσοι διαθέτουν οικονομικές πηγές ενός συγκεκριμένου επιπέδου¹⁸.

Η Αθηναϊκή κλασική πόλη σε σχέση με την αρχαϊκή διαφοροποιήθηκε ανάμεσα σε κάθε κοινωνική τάξη ως προς τα διακριτικά της κριτήρια. Το κριτήριο της ιθαγένειας διήρκησε έως τον 3ο αιώνα π.Χ. καθώς ήταν το λιγότερα ανώδυνο στα πλαίσια βίαιων αντίθετων κοινωνικών συνισταμένων. Κάτι που λογικά συνάγεται σε σχέση με το μη άνοιγμα της ιθαγένειας είναι ότι θα υποτιμώνταν αν ήταν εύκολα προσβάσιμη¹⁹ .

Μέτοικοι

Ήταν ξένοι που ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα. Αυτοί ζούσαν στην Αθήνα κάτω από ένα ιδιόμορφο καθεστώς. Υπήρχε η απαίτηση εκ μέρους της πολιτείας να υπηρετούν και τον Αθηναϊκό στρατό ως οπλίτες και το ναυτικό ως κωπηλάτες και ναύτες ,είχαν δηλαδή τις ίδιες στρατιωτικές υποχρεώσεις όπως οι πολίτες με εξαίρεση τη συμμετοχή τους στο ιππικό .Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστά η συμμετοχή των μετοίκων οπλιτών στην αρχή του Πελοποννησιακού πολέμου. Υπολογίζεται ένας αριθμός από 3000 έως 12000 τη στιγμή που ο στρατός ξηράς ήταν από 16000 έως 29000 ²⁰.

Δε συμμετείχαν σε μακρινές αποστολές. Φρουρούσαν τα τείχη και τα οχυρά της Αθήνας και έπαιρναν μέρος σε κοντινές τοπικές επιδρομές όπως για παράδειγμα η επιδρομή των Μεγαρέων το 431π.Χ.Σε αυτή την περίπτωση ο Θουκυδίδης (2.31) αναφέρει 3000 οπλίτες. Κατά το Διόδωρο το Σικελιώτη οι μέτοικοι έλυσαν την κρίση ανθρώπινου δυναμικού το 406π.Χ. (Διοδ .Σικ.13.97.1.).Ανάλογα και ο Δημοσθένης(4.36) διαμαρτύρεται ότι οι μέτοικοι ήταν οι πρώτοι που επιβιβάζονται στα πλοία όταν αποφασιζόταν ναυτική εκστρατεία²¹. Παρότι λοιπόν εκπλήρωναν τις ίδιες στρατιωτικές υποχρεώσεις με τους Αθηναίους πολίτες ωστόσο δεν μπορούσαν να προσδοκούν να γίνουν και οι ίδιοι πολίτες.

---

¹⁸ Davies 1978,114.

¹⁹ Davies 1978,115.

²⁰ Mavrogordatos 2014,42. ²¹ Mavrogordatos 2014,43.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη στα Πολιτικά (3,127b36) στην αρχή της Αθηναϊκής δημοκρατίας ο Κλεισθένης είχε ενσωματώσει μέτοικους στις φυλές που ήταν ξένοι ή σκλάβοι και έτσι γίνονταν Αθηναίοι πολίτες .

Ο φυλετικός και εθνικός χαρακτήρας της φυλής ενισχύθηκε με το νόμο ιθαγένειας του Περικλή .Σκοπός ήταν η μείωση του αριθμού όσων έπαιρναν δημόσια αξιώματα, ώστε να αποκτά κανείς υλικά προνόμια λόγω της αρετής της Αθηναϊκής του ιθαγένειας²². Αξίζει να σημειωθεί ότι το πρώτο μισό του πέμπτου αιώνα η αυτοπεποίθηση των Αθηναίων ήταν στα ύψη έως το 451π.Χ λόγω της νίκης τους εναντίον των Περσών,της ανθηρής οικονομίας και του υψηλού τους κύρους σε όλο τον κόσμο . Για το λόγο αυτό εθεωρείτο ότι η ιθαγένεια ήταν ένα δώρο που δεν ήθελαν να το δώσουν.

Ακόμη και οι νεοαφιχθέντες μέτοικοι ήθελαν να διατηρήσουν το ειδικό καθεστώς τους και γι' αυτό ενώνονταν, ώστε το ίδιο καθεστώς να το μεταφέρουν στους απογόνους τους καθώς στην πορεία του πέμπτου αιώνα η αυτοπεποίθηση των Αθηναίων επρόκειτο να αντιστραφεί.²³Έτσι λοιπόν ο μέτοικος συμμετέχει στη στρατιωτική αλλά όχι στην πολιτική ζωή. Εξάλλου,όπως αναφέρει ο Αριστοτέλης (Πολιτικά 3.1275a 7-8) *“η παραμονή κάποιου στην πόλη δεν τον κάνει πολίτη”*.

Συνάμα, ο ίδιος φιλόσοφος στα Ευδέμια Ηθικά (3.1233a28-30)μιλά για τον υποχωρητικό και συμφιλιωμένο με την κοινωνική του θέση μέτοικο λέγοντας χαρακτηριστικά *“ κανείς δεν θα τον χαρακτήριζε μικρόψυχο αυτόν που δεν προβάλλει την αξίωση να εξουσιάζει αλλά υποχωρεί”*.²⁴

Είναι ,επιπλέον, αξιοσημείωτο αυτό που ο Αριστοτέλης αναφέρει ότι η λειτουργία της πολιτικής είναι να εκθέσει το γένος ,την τάξη και το διαχωρισμό των ανθρώπων : του άνδρα ως ανώτερου από τη γυναίκα,του πλούσιου ως καλύτερου από το σκλάβο ,του Έλληνα ως καλύτερου από του βάρβαρου γενικά της όποιας ανώτερης κατάστασης μας.²⁵

---

²² Mavrogordatos 2014,44. ²³ Watson 2010,16-17.

²⁴ Mavrogordatos 2014,46-7. ²⁵ Donaldson 2018,174.

Στα πλαίσια αυτά τοποθετείται και μια οικονομικής φύσης διάκριση ,το γεγονός ότι οι μέτοικοι πλήρωναν φόρο το μετοίκιον ,έναν σταθερό κατά κεφαλή φόρο που κυμαινόταν στις δώδεκα δραχμές για τους άνδρες και στις έξι δραχμές για τις γυναίκες. ²⁶

Η ύπαρξη του και μόνο ξεχώριζε το μη πολίτη από τον πολίτη.

Απελεύθεροι

Πρόκειται για μια κοινωνική τάξη η οποία βρίσκεται μεταξύ δούλων και μέτοικων .Χαρακτηριστικά ο Beauchet αναφέρει ότι ο απελεύθερος “*δεν ήταν σίγουρα πολίτης αλλά με ασαφή όρια ανάμεσα στο μέτοικο και τον ξένο*”.²⁷Ως προς την εθνότητα ο πολίτης εναντιωνόταν στον ξένο λόγω του ότι έμενε μόνιμα σε ένα χώρο. Οι μέτοικοι έρχονταν από άλλες πόλεις ή ξένες χώρες και γι’ αυτό θεωρούνταν ξένοι .Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστά η φράση μέτοικος -ξένος που συναντάται στον Αριστοφάνη και το Σοφοκλή. Οι σκλάβοι προς πώληση έρχονταν από οπουδήποτε είτε από την Ελλάδα είτε από κάποιο εξωτικό μέρος. Η βασική τους διαφορά με τους μέτοικους ήταν ο τρόπος που έγιναν σκλάβοι .Ενδεχομένως υπήρχαν σκλάβοι που είχαν ιθαγένεια και την ξανακέρδισαν μετά την πώληση τους. Αν κάποιος γεννιόταν σκλάβος δεν είχε προηγουμένως ιθαγένεια.²⁸

Επίσης, δεν μετακινούνταν από πόλη σε πόλη κατά τη θέληση τους όπως οι μέτοικοι που μπορούσαν να επιστρέψουν στην πατρική τους γη ως πολίτες με πλήρη δικαιώματα. Ένας απελεύθερος κέρδιζε την ελευθερία του είτε με κάποια ιδιωτική πράξη είτε από κάποια πράξη εκ μέρους της πόλης προσφέροντας υπηρεσίες στην κοινότητα.²⁹ Η κατάστασή του μετά την πώληση του εξαρτιόταν από τη θέληση του κυρίου του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστούν επιγραφές του 3ου αιώνα π.Χ. που περιείχαν την πληρωμή ενός βραβείου ,σύνθετους όρους,μάρτυρες ,εγγυητές και κυρώσεις. Οι δούλοι που απελευθερώνονταν πλήρωναν και αυτοί μετοίκιον³⁰ .

---

²⁶ Mosse 2002,68.

²⁷ Dimopoulou 2008.

²⁸ Dimopoulou 2008,29-30.

²⁹(Στο ίδιο) .

³⁰Dimopoulou 2008,30-32.

Επίσης, οι απελεύθεροι πλήρωναν κατά τον Χαρποκράτιονα ένα μικρό ποσό το τριόβολο³¹. Ο απελεύθερος στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις είχε την υποχρέωση να διαλέγει ως προστάτη το αφεντικό του και να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις που του επέβαλλε. Ο Πλάτων στους Νόμους (9.15.a4) αναφέρει ότι οι μέτοικοι και οι απελεύθεροι ήταν χωριστές ομάδες με συγκεκριμένες η καθεμιά υποχρεώσεις. Ο Αριστοτέλης πάλι στα Πολιτικά(1277b.33Q) αναφέρει ότι ο απελεύθερος δεν είναι ούτε μέτοικος ούτε ξένος.³²

Με βάση τις λογοτεχνικές πηγές όλοι οι προς πώληση σκλάβοι στην Αθήνα αναφέρονται ως απελεύθεροι. Από την άλλη, υπάρχει και ο όρος εξελεύθεροι. Οι τελευταίοι είχαν υπάρξει κάποτε ελεύθεροι που εξέπεσαν στην σκλαβιά και έπειτα μετά τη χειραφέτηση τους επανήλθαν στην προτέρα κατάσταση του πολίτη ή του μετοίκου ενώ ο απελεύθερος εμφανίζεται γενικά ως ο ελευθερωμένος δούλος.³³

Δούλοι

Στα Οικονομικά του ο Ξενοφών (1344a35) αναφέρει πως τα χαρακτηριστικά της ζωής του δούλου ήταν τα ακόλουθα: εργασία, τιμωρία και τροφή³⁴. Απασχολούνταν σε όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας (γεωργία, βιοτεχνία, μεταλλουργία, εμπόριο, τραπεζικές εργασίες). Στήριζαν κατά βάση την οικονομία και την παραγωγή προϊόντων.

---

³¹ Dimopoulou 2008,31-32.

³² Dimopoulou 2008,34-35.

³³ Dimopoulou 2008,36-37.

³⁴ Finley 2008,33.

Η διαφοροποίηση έγκειται στο ποσοστό συμμετοχής τους ανάλογα με τις ανάγκες που προέκυπταν σε κάθε τομέα. Επιπλέον, δούλοι απασχολούνταν και στον οικιακό τομέα και συνδέονταν με εργασίες όπως η παραγωγή ψωμιού και η υφαντουργία.

Το σύνολο των δούλων κατά τον 5ο και 4ο αι π.Χ. στην Αθήνα έφτανε τις 60-80.000. Δε συμμετείχαν σε πολιτικές και στρατιωτικές απασχολήσεις υπό την έννοια κατοχής οποιουδήποτε αξιώματος³⁵.

Οι δούλοι ήταν ξένοι υπό διττή έννοια. Πρώτον, ήταν παιδιά δούλας που διέμενε στην Αθήνα είτε είχαν εισαχθεί από ξένες χώρες και γι' αυτό αποκαλούνταν "βάρβαροι". Επιπλέον, οι κάτοχοι δούλων είχαν το δικαίωμα να ελευθερώνουν τους δούλους κάτι που γινόταν συχνά σε ό,τι αφορά στους οικιακούς δούλους. Τότε αποτελούσαν ελεύθερους μη πολίτες οι οποίοι υπόκειντο σε κάποιου είδους περιορισμούς. Δεν μπορούσαν να έχουν ακίνητη περιουσία και να παντρευτούν κάποιο πολίτη. Τα παιδιά τους παρέμεναν εξ' ορισμού νόθα χωρίς δικαίωμα ένταξης του στο σώμα των πολιτών³⁶.

Όλα τα παραπάνω επιβεβαιώνουν την αντίληψη της εποχής όπως την παρουσιάζει ο Αριστοτέλης (Ρητορική 1367a32): "*ο ελεύθερος άνθρωπος δεν ζει υπό εξαναγκασμό άλλου*"³⁷. Κοντολογίς το καθεστώς ελευθερίας ή σκλαβιάς ενός ανθρώπου στηριζόταν σε μια συγκεκριμένη τυπολογία που βασιζόταν στα εξής στοιχεία: αξίωση περιουσίας, εξουσία επί της ανθρώπινης εργασίας, εξουσία επιβολής τιμωρίας, προνόμια σε δικαστικά θέματα, στον οικογενειακό χώρο, στην κοινωνική κινητικότητα και τη θρησκεία.³⁸

---

³⁵ Finley 2008,17-19.   ³⁶ Finley 2008,49-51.

³⁷ Finley 2008,50.   ³⁸ Finley 2008,64-65.

Γυναίκα

Παρότι η σφαίρα δράσης της γυναίκας ήταν ο ιδιωτικός χώρος και ζούσε κάτω από καθεστώς διακριτικής αφάνειας στην αθηναϊκή κοινωνία τουλάχιστον, κρίνεται σκόπιμη μια σύντομη μνεία στη βάση δύο θεμελιωδών στοιχείων που σχετίζονταν με την κοινωνία. Από τη μια η γυναίκα υφίστατο περιορισμούς συγκριτικά με τον άνδρα, καθώς ο δημόσιος χώρος ανήκε σε αυτόν, αλλά ωστόσο, αυτή ήταν ο πυλώνας της διασφάλισης του οίκου, εφόσον διασφάλιζε τη γνησιότητα των πολιτών και κατ' επέκταση της διαίωνισης του οίκου³⁹.

Συνεπώς, ο κοινωνικός ρόλος της γυναίκας στην κλασική Αθήνα ήταν άμεσα συνυφασμένος με την αυτοχθονία και κατά αυτό τον τρόπο δικαιολογείται και ο κατ' οίκον περιορισμός της.

Κοντολογίς, η θέση της γυναίκας στην αρχαία Αθήνα βρισκόταν σε άμεση συνάφεια με την αποδοχή της στις δομές της πόλης. Κοινός παρανομαστής για όλες ήταν ο αποκλεισμός τους από την πολιτική ζωή.

Παρέμενε η αναπαραγωγική τους δράση στοιχείο δικλείδα απαραίτητο υπέρ μόνο της πολιτίδος στα πλαίσια της αστικής κοινότητας.⁴⁰

Από την άλλη, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι ο μόνος χώρος στον οποίο είχε πρόσβαση ήταν η θρησκεία, ακόμη και αν αυτό γινόταν υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις (κοινωνική τάξη ή αγνότητα για τα μικρά κορίτσια που συμμετείχαν σε θρησκευτικά δράματα). Οι θρησκευτικές γιορτές στις οποίες έπαιρνε μέρος σχετίζονταν με την αναπαραγωγή, την ευγονία, τη γονιμότητα (Θεσμοφόρια, Ελευσίνα, Ανθεστήρια) καθώς και τη μετάβαση από το ένα στάδιο ζωής σε ένα άλλο (τελετές έναρξης, κηδεία, γάμος) ή ακόμη και τη διασύνδεση θεϊκής και ανθρώπινης κοινότητας (θυσίες) είτε τέλος και με τη μεσολάβηση και εξασφάλιση θεϊκής βοήθειας μέσω της μαγείας⁴¹.

---

³⁹ Syropoulos 2003,3.   ⁴⁰ Claude Mosse 2002,84-7.

⁴¹ Syropoulos 2003,12-23.

Και βέβαια δεν πρέπει να ξεχνάμε τον προεξάρχοντα ρόλο του γυναικείου φύλου στην τραγωδία, καθώς στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι τραγωδίες έχουν πρωταγωνίστριες γυναίκες. Το δράμα παρουσιάζει γυναίκες που αποκλίνουν από ό,τι ήταν κοινωνικά αποδεκτό και είναι λογικό να διερωτάται κανείς για αυτήν την διαφοροποίηση. Η θρησκεία ενίσχυε την ιδεολογία της πόλης και δεν σχετιζόταν με την καλλιέργεια της ηθικής⁴².

---

⁴² Syropoulos 2003,25.

Κεφάλαιο Τρίτο : Οι κοινωνικές τάξεις στη Σπάρτη

Προχωρώντας στη Σπάρτη τα πράγματα δεν διαφέρουν πολύ σε σχέση με την Αθήνα υπό την έννοια ότι επρόκειτο και πάλι για μια ταξική κοινωνία όπου οι τάξεις ήταν κληρονομικές.⁴³ Εδώ λοιπόν διακρίνονται οι ακόλουθες κατηγορίες.

Σπαρτιάτες

Πρόκειται για τους ενήλικες άνδρες που ονομάζονταν ίσοι με εξαίρεση δύο περιπτώσεις:α) τους κληρονόμους της βασιλείας και β)τους πλουσιότερους από άλλους, τους κατά τον Ηρόδοτο (6.61 7.134, *άνθρωποι όλβιοι*).Οι ευκατάστατοι άνθρωποι κατά τον Ξενοφώντα προμήθευαν ψωμί για τα συσσίτια. Σε αυτή την κατηγορία οι άνθρωποι διακρίνονταν από τα εξής χαρακτηριστικά :α)κοινή ανατροφή β)επάγγελμα γ)οικονομική ασφάλεια και απαλλαγή από οικονομικές φροντίδες.⁴⁴Ένας άλλος όρος που χρησιμοποιείται γι' αυτή την κατηγορία πολιτών είναι όμοιοι ,ίσοι ,ευπατρίδες (Ξενοφώντα Λακεδαιμονίων Πολιτεία 10.7,13.1).Παρότι μπορούσαν να έχουν γη αλλού ,ωστόσο όλοι διέμεναν στην πόλη.⁴⁵ Η πόλη δεν παρουσίαζε κάποια διαφοροποίηση στο όνομα ανάμεσα στο Σπάρτη και Λακεδαίμων. Ακριβώς, επειδή επρόκειτο για μια κλειστή και αυστηρή κοινωνία για το λόγο αυτό διέπετο από ένα σύστημα βραβείων και τιμωριών τόσο στην παιδική ηλικία μέσω σωματικής τιμωρίας όσο και στην ώριμη ηλικία μέσω κοινωνικής αποδοκιμασίας και οστρακισμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η κρυπτεία ,που ήταν τελετή μύησης που καθιερώθηκε και συνδέθηκε με την αστυνόμευση των ειλωτών από επίλεκτους νέους στην ηλικία των δεκαοκτώ ετών .⁴⁶Κατά την τελετή ενηλικίωσης τους οι νέοι αποχωρίζονταν την τάξη της ηλικίας τους με την εισδοχή τους σε ένα συσσίτιο .Μια τέτοια πρακτική ήταν μια διαδικασία ενδυνάμωσης της κοινωνικής δομής έναντι των επιμέρους ομάδων της. Κανένας πολίτης δεν μπορούσε να αγοράσει κάτι .

⁴³ MacDowell 1988,49. “ένα πρόσωπο ανήκε στην ίδια τάξη όπως οι γονείς του”.

⁴⁴ Finley 1996,79. ⁴⁵ MacDowell 1988,50.

⁴⁶ Finley 1996,80.

Είτε το εφοδιαζόταν από περίοικους με πληρωμή σε είδος είτε το εφοδιαζόταν από το κράτος⁴⁷. Επιπλέον, όλοι οι όμοιοι ήταν εξίσου εκλόγιμοι από τυπικής άποψης. Αυτό σημαίνει ότι υπήρχε μια μικρή κινητικότητα ανάλογα με την καταγωγή και όχι την ανδραγαθία, παρότι κατά γενική ομολογία αναπτυσσόταν ένα σύστημα κληρονομικής αριστοκρατίας στο οποίο και εδώ ο πλούτος έπαιζε κάποιο ρόλο⁴⁸.

Υπήρχαν Σπαρτιάτες που άλλαζαν κοινωνική θέση όχι γιατί ήταν οικονομικά ασθενέστεροι αλλά γιατί απέτυχαν σε κάποιο στάδιο αγωγής ή έχασαν είτε σε μάχη είτε απώλεσαν τα πολιτικά τους δικαιώματα.⁴⁹

Περίοικοι

Πρόκειται για τους κατοίκους των πόλεων που υπηρετούσαν στο στρατό και κατείχαν κλήρους γης εκτός από την περιοχή της πόλης. Επίσης, πλήρωναν φόρο καθώς η κατοχή γης ήταν εισοδηματικό κριτήριο. (Αριστοτέλης Πολιτικά 1271b13-15). Οι πόλεις των περιόικων δεν αντιπροσωπεύονταν στην κυβέρνηση της Σπάρτης και δεν μπορούσαν να διευθετούν τα εσωτερικά τους θέματα. (Ισοκράτης 12.79)⁵⁰.

Το ότι οι Σπαρτιάτες διόριζαν αρμοστές και διοικητές δεν είναι διόλου σίγουρο καθώς δεν υπάρχουν σημαντικές μαρτυρίες. Το σίγουρο είναι ότι οι έφοροι δικαιούνταν να τιμωρούν τους περίοικους εφόσον τους συλλάμβαναν να διαπράττουν κάποιο αδίκημα, να τους δικάσουν και τους επιβάλουν όποια τιμωρία θεωρούσαν κατάλληλη⁵¹.

---

⁴⁷ Finley 1996,81-3.   ⁴⁸ Finley 1996,87-8.

⁴⁹ Finley 1996,89.   ⁵⁰ MacDowell 1988,54.

⁵¹ MacDowell 1988,56-7.

Είλωτες

Ασχολούνταν με τη γεωργία. Καλλιεργούσαν τη γη των Σπαρτιατών δίνοντας μέρος της παραγωγής ,ενώ κρατούσαν το υπόλοιπο για τον εαυτό τους. Κατά τον Πausανία και τον Αιλιανό ήταν υποχρεωμένοι να παρακολουθούν τις κηδείες επιφανών Σπαρτιατών. Είχαν συγκεκριμένα πλεονεκτήματα που συνοψίζονται στα ακόλουθα:α)η κατοχή αγαθών (Πλούταρχος Κλεομένης 23.1).β)η απαγόρευση σε κάποιο Σπαρτιάτη για πώληση ή αγορά ειλώτων έξω από τα σύνορα.

Υπό αυτή την έννοια δεν μετακινούνταν οι είλωτες από τη γη τους, καθώς ήταν ουσιαστικά δημόσια περιουσία.⁵² Αυτή η πραγματικότητα έφτανε στο σημείο να καθορίζει ακόμη και νομοθεσία για την ενδυμασία των ειλώτων και για την προβλεπόμενη τιμωρία στο Σπαρτιάτη που δεν μπορούσε να χαλιναγωγήσει τους είλωτες του. Τέλος, στην περίπτωση κήρυξης πολέμου από τους εφόρους οδηγούσε ενίοτε ένα Σπαρτιάτη στην τιμωρία ενός είλωτα , ο οποίος δεν υπέκυπτε σε οποιαδήποτε άλλη τιμωρία ή ήταν εξαιρετικά δυνατός.(Πλούταρχος Λυκ.28).⁵³

Δούλοι

Εκτός από τους είλωτες οι Σπαρτιάτες είχαν προσωπικούς δούλους που αποκτήθηκαν ως λάφυρο πολέμου ή αγοράστηκαν από δουλεμπόρους και ασχολούνταν με οικιακές εργασίες. Νομικά υπόκειντο στην κατοχή των κυρίων τους⁵⁴.

Απελεύθεροι

Πρόκειται για δούλους που απελευθερώθηκαν και ονομάζονταν αλλιώς νεοδαμώδεις και αποτελούσαν από τα τέλη του 5ου και τις αρχές του 4ου αι π.Χ. σημαντικό μέρος του στρατού. Η κοινωνική τους θέση ήταν κατώτερη από των Σπαρτιατών (Θουκ 5.34.1) και βεβαίως η απόκτηση της ελευθερίας τους δεν τους μεταβίβαζε καθολικά στην τάξη των νεοδαμώδων⁵⁵.

---

⁵² MacDowell 1988,62-3.   ⁵³ MacDowell 1988,64-5.

⁵⁴ MacDowell 1988,65-67.   ⁵⁵ MacDowell 1988,68-70.

Ουσιαστικά οι τελευταίοι ήταν είλωτες που ζούσαν σε κτήματα χωρίς Σπαρτιάτη κληρονόμο με χρέη να εκτελούν την υπηρεσία του οπλίτη και φυσικά αποκλείονταν από την πολιτική ζωή. Εξαιρέθηκαν όσοι πολέμησαν στο πλευρό του Βρασίδα ,που πήραν την άδεια να κατοικήσουν όπου ήθελαν.(Θουκ 5.34.1) .⁵⁶

---

⁵⁶ MacDowell 1988,70-71.

Κεφάλαιο Τέταρτο

Στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων Αποκλεισμός στη σπαρτιατική κοινωνία

Η στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων προέκυπτε για διάφορους λόγους στη Σπάρτη. Πρώτα απ' όλα, η καταδίκη σε σοβαρό αδίκημα καθώς επίσης και η ατιμία ,δηλαδή η δειλία στη μάχη .Στην δεύτερη περίπτωση κατά τον Ξενοφώντα και τον Ηρόδοτο οι δειλοί υφίσταντο κοινωνικό οστρακισμό (Ηροδ.7.231. και Ξεν .Λακ Πολ9.4-6).⁵⁷ Αυτό συμπεριλάμβανε τον αποκλεισμό του από αξίωμα, από πολιτικές δραστηριότητες ,ακύρωση συμβολαίων πώλησης, ο γάμος μαζί του ήταν ξεπεσμός,όπως επίσης η ανεπίσημη επιβολή μιας γελοίας περιβολής με το δικαίωμα ραπισμού από τους συντρόφους του σε περίπτωση διαφωνίας. Άγνωστο είναι το χρονικό διάστημα στέρησης ή αν ήταν δυνατή η επανάκτησή τους⁵⁸. Μια τελευταία περίπτωση στέρησης πολιτικών δικαιωμάτων ήταν οι μόθακες που αποτελούσαν τα νόθα παιδιά,ξένοι χαμηλής κοινωνικής στάθμης , παιδιά ειλώτων που μεγάλωναν μαζί με ένα άλλο. Ήταν ελεύθεροι που έπαιρναν μέρος στην εκπαίδευση και κέρδιζαν την ελευθερία ή την ιθαγένεια ως αντάλλαγμα σε εξαιρετική υπηρεσία. Ενώθηκαν με ειλώτες που απελευθερώθηκαν ή έχασαν τα πολιτικά τους δικαιώματα για να δημιουργήσουν το “άλλο πλήθος” (Πλουτ. Άγης 5-7).⁵⁹

Αξίζει ξεχωριστή μνεία η συνήθεια επιλεκτικού αποκλεισμού των νεογέννητων στη Σπάρτη. Ο Ξενοφώντας (Λακ.Πολ.1.4-9)δίνει έμφαση στη σπαρτιατική αγωγή και τα γαμήλια έθιμα ευγονίας,την απόρριψη των νεογέννητων,το ίσο μερίδιο γης σε πρωτότοκους και τη διασφάλιση ότι δεν κληρονομούνταν γη σε κάποιον ανίκανο για στρατιωτική δράση⁶⁰. Κάθε νεογέννητο που δεν θεωρούνταν υγιές πετιόταν στον Καιάδα. Η απόφαση παιδοκτονίας νεογέννητου δεν εξαρτιόταν από γονείς αλλά από κρατικούς αξιωματούχους.(Στράβων,Quintus Curtius).

---

⁵⁷ MacDowell 1988,74.   ⁵⁸ MacDowell 1988,76-77.

⁵⁹ MacDowell 1988,83.   ⁶⁰ Huys 1996,52.

Η επιλογή βασιζόταν στη φυσική κατάσταση και τις αδυναμίες του παιδιού., καθώς επίσης και ότι η έκθεση γινόταν κατόπιν επίβλεψης πέντε γειτόνων μετά την έκθεση άρρωστου παιδιού(Διον.Αλικ.Π 15.2).⁶¹

Κοντολογίς, η σπαρτιατική πρακτική παιδοκτονίας και τα Αθηναϊκά Αμφιδρόμια ως τελετουργικό όπως αναφέρονται από τον Πλούταρχο έχουν έναν κοινό παρανομαστή:είναι πρωτόγονα φυλετικά έθιμα όχι απαραίτητα ευγονικά αλλά διατηρούσαν την ισορροπία των ιδιωτικών συμφερόντων των γονιών και των συμφερόντων του γένους και όλης της κοινότητας.⁶²

---

⁶¹ Huys 1996,53.   ⁶² Huys 1996,55.

Κεφάλαιο Πέμπτο

Ενσωμάτωση και αποκλεισμός στην αθηναϊκή κοινωνία σύγκριση με Σπάρτη

Περνώντας από τη Σπάρτη στην Αθήνα κρίνεται σημαντικό να επισημανθούν τρόποι είτε εγκόλπωσης στην κοινότητα είτε απομάκρυνσης από αυτήν. Ισχύουν και οι δύο περιπτώσεις καθώς η Αθήνα λόγω και διαφορετικού πολιτεύματος από τη Σπάρτη και διαφορετικού τρόπου ζωής και νοοτροπίας ήταν πιο ανοιχτή στους ξένους. Ειδικά μετά τα Μηδικά η Αθήνα θεωρώντας λόγω αυτοπεποίθησης ότι ήταν αδύνατον κάποιος να τη νικήσει πίστευε ότι ήταν ανώτερη των ξένων και δεν τους φοβόταν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα προς επίρρωση του παραπάνω στοιχείου είναι ότι στον Επιτάφιο του Περικλή ο Θουκυδίδης βάζει στο στόμα του πολιτικού την εξής φράση : *“η Αθήνα είναι ανοιχτή στον κόσμο. Δεν διώχνουμε έναν ξένο από το να μάθει ή να δει κάτι”*⁶³ Η Σπάρτη από την άλλη παρουσίαζε μια ξενοφοβική στάση από την άλλη ,επειδή φοβόταν ότι ο ξένος θα κατασκόπευε τον τρόπο ζωής της και θα αλλοίωνε το δημόσιο και ιδιωτικό τρόπο ζωής. Στην Αθήνα παραδείγματα αφομοίωσης στην κοινότητα μας παρέχουν ο Όμηρος και ο Ησίοδος όπου στην υψηλή τάξη έπαιρνε το όνομα θεοξενία εξισώνοντας τους ξένους με το θεό και υπό την έννοια της απειλής των θεών για τιμωρία έναντι σε όσους δε δέχονταν τους ξένους. Προς την κατεύθυνση της διάκρισης Έλληνα και βάρβαρου (ξένου)συνηγορούσαν τα εξής στοιχεία : γλώσσα, παιδεία ,πανελλήνιος χαρακτήρας. Κατά τον Ισοκράτη(Πανηγυρικός απ.50): *“ δεν είναι το γένος αλλά η διάνοια που κάνει κάποιον Έλληνα ”*.⁶⁴ Ως προς τους πανελλήνιους δεσμούς η συμμετοχή στους Ολυμπιακούς ήταν ένδειξη εθνικότητας.

Παρότι ο Δημοσθένης θεωρούσε τους Μακεδόνες βάρβαρους , ωστόσο ο Μ. Αλέξανδρος συμμετείχε στους Ολυμπιακούς ,αποδεικνύοντας τις ελληνικές του ρίζες από τη μητέρα του Ολυμπιάδα. Γενικά , κάποιος χωρίς ενδιαφέρον για την ελληνική παιδεία εθεωρείτο μη Έλληνα.⁶⁵

---

⁶³ Papanikos 2020,237. ⁶⁴ Papanikos 2020,238-240.

⁶⁵ Papanikos 2020,241.

Τέλος, όταν ο Φίλιππος της Μακεδονίας αποφάσισε να πολεμήσει τους Πέρσες, αφού είχε πρώτα υποτάξει τους Έλληνες βασίστηκε στην ελληνική ηθική και παρουσιάστηκε ως πολέμιος του κόσμου των βαρβάρων προκειμένου να συνασπίσει τις ελληνικές δυνάμεις που βρίσκονταν κάτω από τη σφαίρα επιρροής του⁶⁶.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Dihle : *“Εκείνη την εποχή εθεωρείτο αυτονόητο ότι ο μη “Ελλην” εχθρός έπρεπε αναγκαστικά να είναι βάρβαρος, ο οποίος όχι μόνο μιλούσε μία ακατανόητη γλώσσα, αλλά επιπλέον ήταν απολίτιστος και δίχως παιδεία. Η λέξη βάρβαρος πήρε τη σημασία που διατηρεί τις ημέρες μας κάτω από τις ιδιαίτερες συνθήκες του 4ου αι. π.Χ.»*⁶⁷

Παρότι η Σπάρτη ήταν γνωστή για την πρακτική ξενηλασίας ,διωγμού των ξένων έχει να παρουσιάσει και παραδείγματα φιλοξενίας τόσο στον Όμηρο με τον Πάρη στην Τροία, όσο και στο Θουκυδίδη με την περίπτωση του Αλκιβιάδη που τον καλοδέχτηκαν στα πλαίσια του Πελοποννησιακού πολέμου⁶⁸. Η πρακτική αυτή συνιστούσε προφύλαξη από πολιτειακή ή πολιτισμική αλλοίωση .Αυτό το αποδεικνύει τόσο ο Ξενοφώντας (Λακεδαιμονίων Πολιτεία ,κεφ.14) όσο και ο Πλούταρχος στους Βίους Παράλληλους (AD46-c.120). Η διαφθορά Σπαρτιάτη από μη Σπαρτιάτη διαφαίνεται ακόμη και σε άλλο έργο του Πλούταρχου(Αποφθέγματα Λακωνικά(224a-224b).

Παράδειγμα ξενηλασίας στην Αθήνα παρουσιάζει ο Περικλής στα πλαίσια του Πελοποννησιακού πολέμου, όταν απαγορεύει στη Σπάρτη ν’ ανοίξει τα λιμάνια της στα Μεγαρικά εμπορικά πλοία⁶⁹.

Τέλος, ένας ακόμη τρόπος ενσωμάτωσης στην κοινότητα της Αθήνας ήταν η παροχή ασυλίας ενώ ένας τρόπος εξοβελισμού από αυτήν ήταν ο οστρακισμός.

Ξεκινώντας από την ασυλία αξίζει να υπογραμμιστεί ότι ετυμολογικά σημαίνει τον τόπο που δεν λεηλατείται(α+συλώ=λαφυραγωγώ.)

---

⁶⁶ Papanikos 2020,242.

⁶⁷ Dihle 1997 ανακτήθηκε από [Η σημασία της λέξης βάρβαρος \(επιμέλεια: Λ.Πόλκας\) \(greek- language.gr\)](http://greek-language.gr)

⁶⁸ Papanikos 2020,243.

⁶⁹ Papanikos 2020,244-5.

Ως εκ τούτου στην αρχαιότητα συνδεόταν με κάποιον ιερό χώρο θρησκευτικής λατρείας .όπου διέμεναν θεότητες και προστάτευαν όσους κατέφευγαν ως διωκόμενοι ικέτες. (Ηρόδοτος Γ 48.).Είχαν ιδιαίτερη σημασία στην αρχαιότητα λόγω των διεκδικήσεων των πόλεων κρατών για πολιτικούς λόγους. Η προσφυγή στο άσυλο έδινε τη δυνατότητα συνδιαλλαγής του διωκόμενου με τους διώκτες του.⁷⁰

Η παραβίαση του θεωρούνταν καταπάτηση του ανθρώπινου και θεϊκού νόμου, καθώς οι ικέτες ήταν ιερά πρόσωπα κατά το μαντείο της Δωδώνης.

(Παυσανίας Αχαϊκά 25.1).Χορηγούνταν σε κάθε αδύνατο που φοβόταν τη βία των ισχυροτέρων (Πλουτάρχου ΘησεύςΛΣΤ)άρα ήταν προστασία από αδικίες (Δημ .Περί του Στεφάνου) ή από τιμωρίες εσπευσμένες που δε δίνουν τη δυνατότητα απολογίας στο διωκόμενο.⁷¹

Κάποιοι τέτοιοι χώροι ήταν ιδιαίτερα ονομαστοί λόγω διαμόρφωσης χώρου ή της θεότητας στην οποία ήταν αφιερωμένοι(Θησεάς Αθήνα-Αθηνά,Ναός Χαλκιοίκου Αθηνάς-Σπάρτη, η Ιερά Άλτις της Ολυμπίας ,τα μαντεία ,θεραπευτήρια).⁷²

Περνώντας τώρα στον οστρακισμό ,συνιστούσε τιμωρία για πολιτικής φύσεως αδικήματα ή για μη συμμετοχή στα πολιτικά πράγματα της Αθήνας για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα(δεκαετία). Ουσιαστικά επί Κλεισθένη ο δήμος εξόριζε έναν πολίτη με ψήφο.

Θεσμοθετήθηκε για να επιλύσει τη στάση των αριστοκρατών με ειρηνική ψήφο υπενθυμίζοντας τους τη δύναμη του δήμου ,παρά για να τιμωρήσει το σφάλμα ενός πολιτικού.⁷³

Οι προδότες δικάζονταν και είτε καταδικάζονταν σε θάνατο και δια βίου αφανισμό και οι τύραννοι το ίδιο μόνο που η περιουσία τους κατασχόταν από το κράτος.

Συνιστούσε ένα δημοκρατικό τρόπο σύνδεσης της δύναμης της εξορίας και της πολιτικής εξουσίας.⁷⁴

---

⁷⁰ Πρόσφυγες, Τεύχος 2 1989,17.   ⁷¹ Πρόσφυγες, Τεύχος 2 1989,18.

⁷² (Στο ίδιο).

⁷³ FORSDYKE 2000,254.

⁷⁴ (Στο ίδιο).

Η μετατόπιση της πολιτικής αντιπαράθεσης από την αριστοκρατία στο λαό αποδεικνύει ότι ο οστρακισμός σταθεροποίησε την πόλη του 5ου αι ενώ αποσταθεροποιούσε την αρχαϊκή πόλη. Αυτό συνέβαινε καθώς οι αριστοκράτες που εξεδίωκαν τους πολιτικούς τους αντιπάλους, ήταν ένας ασταθής τρόπος διεξαγωγής πολιτικής, καθώς οι τελευταίοι συνασπίζονταν με τους εχθρούς της πόλης και διεκδικούσαν την δια βίας επιστροφή τους σε αυτή.⁷⁵

---

⁷⁵ FORSDYKE 2000,255-8.

Κεφάλαιο Έκτο:Σύνδεση λογοτεχνικών ειδών στα πλαίσια των τριών αιώνων

Στο κλείσιμο της ευσύνοπτης αυτής εισαγωγής κρίνεται σκόπιμο να συνδεθούν τα τρία βασικά λογοτεχνικά είδη με την εποχή γέννησης τους,ώστε να διαφανεί η επίδραση της κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας στην πνευματική ζωή και η αναπόσπαστη συνέχεια που διέπει τα βασικά είδη της (έπος,λυρική ποίηση,τραγωδία ,φιλοσοφία,ρητορεία).Με αυτό τον τρόπο κατά την εκτίμηση μας θα φανεί αφενός πως η πολιτική επιδρά στην ανθρώπινη σκέψη ,πως η τελευταία τη μεταβολίζει και πως ο τρόπος σκέψης κινείται από το γενικό στο ειδικό ,από το άτομο στο σύνολο,από την πόλη στον πολίτη και αντίστροφα. Έτσι, θα επικυρωθεί αυτό που αναφέρει ο Αριστοτέλης στην ανάλυση για την πολιτική ότι δηλαδή το πολίτευμα της πόλης κράτους έχασε ολοκληρωτικά την αίγλη του με την έλευση του Μ. Αλεξάνδρου,που κατοχύρωσε την έλευση μιας νέας εποχής.⁷⁶ Επιπλέον, θα διαφανεί η συνέχεια και η αλληλεπίδραση των πολιτειακών μορφών και της πνευματικής δημιουργικότητας σε σχέση με το προαναφερθέν ,ώστε να ενταχθούν οι τρεις τραγικοί στα πλαίσια της εποχής δημιουργίας τους.

Η πτώση της αριστοκρατίας και η σταδιακή ανάπτυξη και καθιέρωση της δημοκρατίας έως την κατάλυση της σηματοδοτούν το χρονικό και ιστορικό πλαίσιο των τριών αιώνων (6ος-4ος αι π.Χ.).

Κατά αναλογία με το έπος υμνούνται κατά τον Όμηρο τα κλέα ανδρών .Απεικονίζεται μια ηρωική εποχή που μεγαλοποιεί τα πάντα παρουσιάζοντας έναν ποιητικό κόσμο.⁷⁷ Το άτομο εδώ παρουσιάζεται να υπηρετεί το σύνολο. Οι ήρωες υπηρετούν ό,τι υπαγορεύει η συλλογικότητα. Όταν άρχισε να ανατρέπεται η βασιλεία γίνεται η μετάβαση στην αριστοκρατία η οποία συντελείται στα πλαίσια ενός αποικισμού που συσσώρευσε κοινωνικά προβλήματα ,αναταραχή και πολιτική αστάθεια⁷⁸ .

---

⁷⁶ Andrewes 1999,337.

⁷⁷ Sussanne Said et al 2001,42-3.

⁷⁸ Sussanne Said et al 2001,86-7.

Ανάμεσα λοιπόν στο 685 -480 π.Χ. παρουσιάζονται ποιητικά είδη που χαρακτηρίζονται από υποκειμενικότητα στην προσπάθεια του άτομου να αποσπαστεί από το σύνολο ώστε όπως λέει ο Bruno Snell στην “Ανακάλυψη του πνεύματος” χαρακτηριστικά “να αναδειχθεί το άτομο” .⁷⁹ Στην πορεία εμφανίζεται η τραγωδία με την ανάδειξη της δημοκρατίας, βάζοντας το άτομο να λαμβάνει αποφάσεις όχι απαραίτητα αποσπασμένο από το μυθολογικό και ιστορικό υπόβαθρο των δραμάτων και με πλήρη διασύνδεση κοινωνίας,θρησκείας ,μύθου και πολιτικής πραγματικότητας.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Vernant στο “Μύθος και Τραγωδία” : “ο μυθικός κόσμος είναι το παρελθόν της πόλης και ο κόσμος της πόλης αμφισβητείται στις βασικές του αξίες”. “στην τραγωδία διαρθρώνονται ανθρώπινες και θεϊκές πράξεις σε μια τάξη που ξεπερνά τον άνθρωπο.”⁸⁰Συνδυάζει ατομικό και συλλογικό στοιχείο η κλασική εποχή της δημοκρατικής Αθήνας.

Τέλος, η φιλοσοφία έρχεται να συνδιαλλαγεί με θέμα που αφορούν στο άτομο σε σχέση με όλες τις εκφάνσεις του ανθρώπινου βίου και η ρητορεία έρχεται ως σύμβουλος του λαού για να ενώσει εκ νέου το άτομο και το σύνολο. ⁸¹

Κατά ανάλογο τρόπο συνδέονται και οι τρεις τραγικοί με την εποχή δράσης τους. Αρχικά, ο Αισχύλος έζησε την πτώση της τυραννίας και την άνοδο της δημοκρατίας,τις μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη και τις μεταβολές του Εφιάλτη,δικαιολογημένα χαρακτηριζόμενος από τον Αριστοφάνη σύμβολο αρχαϊκής μεγαλοπρέπειας⁸². Λαμβάνοντας μέρος στις Πλαταιές και στη Σαλαμίνα βίωσε την αίγλη και τον απόηχο των Μηδικών. Ως εκ τούτου παρουσίασε το συλλογικό όραμα μιας Αθήνας ως μιας αμυντικής συμμαχίας αρχικά πριν τη δει να μετατρέπεται σε αυτοκρατορία που επιβάλλει φόρους. Το θεϊκό και το συλλογικό τοποθετούνται πάνω από το ανθρώπινο. ⁸³

---

⁷⁹ Sussanne Said et al 2001,90. ⁸⁰ Vernant 1988, 28-46.

⁸¹ Sussanne Said et al 2001,302. ⁸² Gregory ,Just.2014,295-8.

⁸³ Herrington 1988,31.

Ο Σοφοκλής έζησε στην εποχή του, τα Μηδικά (Σαλαμίνα)ως έφηβος και τον Πελοποννησιακό πόλεμο ,όταν ήταν αρκετά μεγάλος ηλικιακά (66 ετών) χωρίς το έργο του να σφραγίσουν οι πολιτικές αναφορές της επικαιρότητας .⁸⁴

Ενδεχομένως βρίσκεται στο μεταίχμιο κατά τη γνώμη μας ανάμεσα στα συλλογικά οράματα (Μηδικά) και τα ατομικά που θα επέλθουν την εποχή του Ευριπίδη .

Ο τελευταίος ζώντας την παρακμή της δημοκρατίας ,μακριά από την αίγλη του αθηναϊκού παρελθόντος “στιγματίζεται” από τον αντίκτυπο του Πελοποννησιακού πολέμου και την επικαιρότητα της εποχής του ως νέος , η οποία τον στιγματίσε βαθιά⁸⁵.

Μεταβαίνοντας στα έργα τους θα πιστοποιηθεί ότι η κοσμοθεωρία τους σε ό,τι αφορά στον ξένο δεν απομακρύνεται από τον τρόπο που είχαν “μεταβολίσει” την εποχή τους αναδεικνύοντας την ανωτερότητα της Αθήνας σε όλες τις χρονικές στιγμές ανεξαρτήτως ιστορικοπολιτικών συνθηκών .

---

⁸⁴ Sussanne Said et al 2001,183. ⁸⁵ Sussanne Said et al 2001,195.

A. Εισαγωγή: Ικέτιδες Αισχύλος 463π.Χ.

Είναι το πρώτο έργο της τριλογίας ακολουθούμενο από τις τραγωδίες “ Αιγύπτιοι” , “Δαναΐδες” και το σατυρικό δράμα “ Αμυμώνη”. Παραστάθηκε το 463π.Χ.

Παρουσιάζει την άφιξη των Δαναΐδων στο Άργος και την προσπάθεια τους να ενσωματωθούν εκεί στην προσπάθεια διαφυγής από τους ξαδέρφους τους γιου του Αιγύπτου ,ώστε να αποφύγουν το γάμο μαζί τους. Σ’αυτές μετά την ικεσία τους και την επιβεβαίωση της συγγένειας της μητέρας τους Ιούς με το Άργος παραχωρείται άσυλο⁸⁶. Βασικό μοτίβο είναι αυτό της ικεσίας που συνιστούσε πρακτική ενσωμάτωσης σε έναν καινούργιο τόπο. .Επιτυγχάνουν τη διαμονή τους με την παρέμβαση του Πελασγού. Ακολουθώντας τα ήθη του νέου τόπου (ικεσία) τα εργαλαιοποιούν παράλληλα με την καταγωγή τους για να πετύχουν την παραμονή τους στο Άργος .

Στη συνέχεια με την παράθεση συγκεκριμένων χωρίων της τραγωδίας θα διαφανεί ο τρόπος και ο ρόλος της ικεσίας ως βασικού κινήτρου αποδοχής στη νέα πατρίδα ,καθώς επίσης και η απαιτούμενη και ενδεδειγμένη συμπεριφορά για έναν ξένο ικέτη προκειμένου να δείξει σεβασμό στα ήθη του νέου τόπου στον οποίο φτάνει .Η εξέλιξη της υπόθεσης στο χώρο και στο χρόνο δίνει έμφαση στην ενσωμάτωσή τους.⁸⁷

Οι Δαναΐδες έφυγαν από την Αίγυπτο και έφτασαν στο Άργος ,επομένως είναι ξένες ως προς τα πολιτισμικά ήθη του τόπου που φτάνουν και όχι ως προς την καταγωγή λόγω συγγένειας από την πλευρά της μητέρας τους.

---

⁸⁶ Gregory J.2014,296. ⁸⁷ Bakewell 1997,211.

B. Κείμενο

Στην πάροδο εμφανίζεται ο Χορός των Δαναΐδων ξεκινάει την ικεσία του απευθύνοντας την προς το Δία, έπειτα προχωρά στην πόλη, τη χώρα, τους θεούς τους πάνω από τη γη και κάτω από τη γη κόσμου, την Ινώ, τον Έπαφο. Συγκεκριμένα λέει (στιχ1-55):

*“ Ο Δίας των προσφύγων θεός, καλόβουλος ας ρίξει τη ματιά ⁸⁸
στο δικό μας καράβι που ξεσηκώθηκε
από τις ψιλοαμμουδάτες εκβολές
του Νείλου αφήνοντας την άγια
χώρα της Συρίας γειτονική, φεύγουμε
χωρίς να έχουμε καταδικαστεί
για αίμα που χύσαμε να είμαστε εξόριστες
μ’ απόφαση της πόλης μας,
αλλά από δική μας διάθεση ν’ αποφύγουμε τους άντρες μας
και από τη σιχασιά της σκέψης μας
για τον άνομο γάμο με τα παιδιά του Αιγύπτου.
Ο πατέρας μας ο Δαναός της σκέψης μας οδηγητής
της ανταρσίας μας αρχηγός, αυτά καλά σταθμίζοντας
έκρινε πως από τα πάθη μας το πιο καλό θα ήταν
απλά να φύγουμε από τη θάλασσα
και στου Άργους τη γη να φτάσουμε,
απ’ όπου το γένος μας με την επαφή και την πνοή
του Δία στην οιστρηλατημένη αγελάδα
καυχιέται πως κρατάει.
Σε ποια λοιπόν χώρα πιο καλόδεχτη
από αυτήν μπορούσαμε να φτάσουμε
μ’ αυτά τα κλαδιά της ικεσίας στα χέρια μας
στεφανωμένα με μαλλιά;*

---

⁸⁸ Μαυρόπουλος 2005,157.

Ω πόλη ,ω γη και καθάριο νερό
κι ανώτατοι θεοί και σεις τρισέβαστοι
θεοί του κάτω κόσμου ,που τους τάφους κρατάτε ,
και συ Δία , τρίτε,σωτήρα ,φύλακα των σπιτιών
των δίκαιων ανθρώπων ,δεχθείτε την ικεσία
της γυναικείας συντροφιάς μας με το σπλαχνικό
της χώρας πνεύμα. και το αντρίκιο
αλαζονικό κοπάδι που βγήκε από τον Αίγυπτο ,
πριν το πόδι του σε αυτό το αμμουδερό ακρογιάλι
βάλει με το γρήγορο καράβι του
στη θάλασσα διώζτε το. Εκεί μ'αντάρα
χειμωνόδαρτη ,με βροντές και αστραπές
και με άγρια ανεμόβροχα
τη λύσσα της θάλασσας αντικρίζοντας ας χαθούν ,προτού
κάποτε στις κλίνες μας ,κάτι που νόμος θεϊκός εμποδίζει ,
παίρνοντας για δικό τους ό,τι σε ανεπιές του πατέρα του ανήκει ,
ανεβούν χωρίς να το θέλουμε εμείς
Τώρα καλώ για μάρτυρα
το θεϊκό μοσχάρι
κι εκδικητή πέρα από τη θάλασσα
και το ανθοβόσκητο παιδί της προγόνισσας μου
γελάδας από πνοή του Δία
με την επαφή του στο ονομάτισμα του
ήρθε ο χρόνος της μοίρας να γεννηθεί
και ταιριαστά πήρε το όνομα Έπαφος .
Αυτόν αφού καλέσω
τόρα στα χλοερά βοσκοτόπια
της αρχαίας μάνας του
κι αφού τους παλιούς της παραδαρμούς θυμηθώ ,

*και τα τωρινά θα δείξω
μ' αλάθευτα σημάδια στους κατοίκους της χώρας
κι όσα είναι ανέλπιστα θα φανερωθούν.*"⁸⁹

Ο Χορός ξεκινά την ικεσία με επίκληση στο Δία που προστατεύει τον ικέτη και έφερε αυτά τα θύματα της βίας σ'από το Νείλο ως το Άργος.⁹⁰ Επιπλέον, οι νέες φοβούνται τους άνδρες, τους οποίους κατηγορούν για ασέβεια και παραβίαση ηθικών κανόνων και δε θέλουν να παραδοθούν στην εξουσία τους, πιστεύοντας ότι ο γάμος τους είναι ανίερος (στιχ11,37-38)⁹¹ Άρα βασικό θέμα του έργου είναι ο γάμος ή η ενδογαμία με τα ξαδέρφια. Αυτά είναι βίαιοι (υβριστάι), συμπεριφορά που προσιδιάζει στερεοτυπικά σε ξένο.⁹²

Το έργο από την έναρξή του κάνει υπαινιγμούς για τη σχέση Αργείων Αιγυπτίων και Δαναΐδων και κατ' επέκταση για τη σχέση Έλληνα και ξένου στα πλαίσια του κοινωνικοπολιτικού κλίματος του 460π.Χ.⁹³

Τα λόγια του Χορού είναι υπολογισμένα, ώστε να συμβάλουν στην επίτευξη της ευμένειας και της επιρροής του θεού(στιχ 1,26).Οι θεοί είναι φτιαγμένοι καθ' ομοίωση των ανθρώπων και είναι γι' αυτό πιο δεκτικοί στην ανθρώπινη πειθώ.⁹⁴

Η επίκληση αφορά τους θεούς του πάνω και Κάτω κόσμου. Με έναν τρόπο ο Χορός ζητά μια θεϊκή συμμαχία μέσω ικεσίας.⁹⁵

---

⁸⁹ Μαυρόπουλος 2005,158. ⁹⁰ Kitto 1989,4-5.

⁹¹ Meier 1997,114. ⁹² Mitchell 2006,211.

⁹³ Mitchell 2006,210. ⁹⁴ Sheppard 1911,224.

⁹⁵ (Στο ίδιο).

Επιπλέον, στο κομμάτι αυτό της παρόδου ταυτοποιούνται οι Δαναΐδες με την Ιώ όχι μόνο ως απόγονοι της βάσει γενεαλογικού δένδρου (στιχ40-47) αλλά και ως προς το είναι εξόριστες όπως αυτή. Υπέφερε γιατί αγαπήθηκε από το Δία.(στιχ 51-2)⁹⁶ .Όταν μιλούν στο Δία για το δικό τους ταξίδι ανακαλούνται τις περιπλανήσεις της Ιούς.⁹⁷

Στις περιπλανήσεις της πέρασε από την Ευρώπη στην Ασία (ΙΚέτιδες 544-6) και οι Δαναΐδες τραγουδούν τα ταξίδια της μέσω της Ασίας (στιχ 547-561). Κάθε αναφορά στο δικό τους γάμο είναι αναφορά σε αυτόν της Ιούς. Κάθε αναφορά στην ίδια συνιστά προσπάθεια αποδοχής των παιδιών της από το Δία.⁹⁸

Λίγο πιο κάτω στα πλαίσια της παρόδου ο Χορός των Δαναΐδων λέει χαρακτηριστικά :
(στιχ 117-120)

*“Ζητώ να μ’ ευσπλαχνιστεί η βουνίσια Απία γη
την ξενική φωνή μου καλά γη την καταλαβαίνεις
Πολλές φορές πέφτω πάνω στους σιδώνιους πέπλους
με ράκη λινά κατεστραμμένα”*⁹⁹

Ο πρώτος στίχος του παραπάνω τετράστιχου παραπέμπει στο μυθικό βασιλιά της Πελοποννήσου Άπη ,ο οποίος κατά την παράδοση έσωσε την πόλη του Άργους από τον δρακονθόμιλον(267) μια ομάδα φιδιών που ήρθε στην πόλη από μόλυνση και αιματοχυσία με τελετουργικό καθαρισμού για την προστασία της αυτοχθονίας της πόλης. Με παρόμοιο τρόπο ήρθαν και οι Δαναΐδες, προήλθαν από μια δαμάλα με το άγγιγμα του Δία.¹⁰⁰

---

⁹⁶ Sheppard,ό.π.,σ.38. ⁹⁷ Sheppard 1911,225.

⁹⁸ Sheppard, ό.π., σ. 38. ⁹⁹ Μαυρόπουλος 2005,160.

¹⁰⁰ Bakewell 1997,218.

Στους αμέσως επόμενους στίχους γίνεται αναφορά στην ξενική καταγωγή τους λόγω της ξενικής φωνής τους και του ρουχισμού (σιδώνιοι πέπλοι) αλλά παράλληλα η χρήση του ρήματος καταλαβαίνεις ενδεχομένως υποδηλώνει ότι λόγω της προαναφερθείσας συγγένειας με τη μητέρα τους, την Ιώ η γη στην οποία προσπίπτουν Ικέτιδες τις κατανοεί. Ο τελευταίος στίχος υπογραμμίζει την υπερβολή της συναισθηματικής εκδήλωσης της κατάστασης τους, κάτι που παραπέμπει σε ξενικά ήθη.¹⁰¹

Προπαγανδίζοντας την Απία γη κατά αυτό τον τρόπο οι Δαναΐδες υποχρεώνουν τους θεούς και κυρίως το Δία να τις βοηθήσει.¹⁰²

Το περίεργο κλάμα τους λειτουργεί σαν μαγικό ξόρκι. Με το τραγούδι τους αυτό έχουμε μια μετάβαση από τις αόρατες δυνάμεις στην αναγκαστική ανθρώπινη βοήθεια.¹⁰³

Λίγο πιο κάτω στα πλαίσια πάντα της παρόδου ο Χορός των Δαναΐδων απευθύνεται στο Δία. Η χρήση της ιστορίας της Ιούς μπορεί να παραλληλιστεί με αυτήν του Προμηθέα Δεσμώτη. Και στις δύο περιπτώσεις ο Δίας υπήρξε σκληρός, αλλά η βιαιότητα παρέρχεται καθώς ο Προμηθέας θα προφητεύσει ότι η γενιά της Ιούς θα κυβερνήσει στο Άργος (Προμηθέας Δεσμώτης 846-76).¹⁰⁴

Στη βάση της γενεαλογικής προέλευσης των βασιλιάδων στο Άργος από την Υπερμήστρα και τον Λυγκέα οι Δαναΐδες ήταν οι ξένες που όμως, δικαιούνταν να ζητάνε προνόμια κάθε είδους όπως η προστασία, καθώς μια εξ' αυτών θα ευεργετούσε την πόλη στην οποία είχαν καταφτάσει. Όταν κάποιος είχε ευεργετήσει μπορούσε να διεκδικεί προνόμια.¹⁰⁵

---

¹⁰¹Mitchell, *ό.π.*, σ. 38. ¹⁰²Sheppard 1911,226.

¹⁰³(Στο ίδιο). ¹⁰⁴Kitto 1989,27.

¹⁰⁵Abramovitz 1998,562.

Χαρακτηριστικά ο Χορός των Ικετιδών λέει (στιχ 144-150):

*“Πρόθυμη πάλι καθώς ολόψυχα το ζητώ ,η αγνή χάρη του Δία ας ρίξει τη ματιά της
σεμνοπρόσωπη πάνω μου
με σιγουριά με όλη της τη δύναμη
απ’ τους κατατρεγμούς,
παρθένα εκείνη ,εμένα της παρθένας
ας γίνει λυτρωτής”*¹⁰⁶

Κατά τον Αισχύλο υπάρχει μια υπέρτατη συμπαντική δύναμη που κατευθύνει ,πρόσωπα ,γεγονότα και καταστάσεις και αυτή είναι ο Δίας. Πάνω από κάθε σύγκρουση που επικρατεί στο δράμα(Δαναΐδες-Αιγύπτιοι,Πελασγός -εξουσία,Άρτεμη - Αφροδίτη για Δαναΐδες) υπάρχει ο Δίας.¹⁰⁷

Σε αυτόν λοιπόν απευθύνονται οι Δαναΐδες ζητώντας να γίνει λυτρωτής για τα βάσανα τους. Η παράκληση τους λίγο πιο κάτω μετατρέπεται σε απειλή .Έτσι εμφανίζονται κλιμακωτά απειλητικές .Αρχικά, ζητούν άσυλο όπως αρμόζει σε ξένους ενώ τώρα φτάνουν να πουν πως αν δεν τις ακούσουν οι θεοί στον Όλυμπο ,τότε θα αναζητήσουν άσυλο κοντά στο Δία των νεκρών¹⁰⁸ .

---

¹⁰⁶ Μαυρόπουλος 2005,161. ¹⁰⁷ Kitto 1989,15-26.

¹⁰⁸ Mitchell 2006,217.

Χαρακτηριστικά αναφέρουν (στιχ 154-161):

*“Αλλιώς εμείς το μελαψό
ηλιοκαμένο γένος
στον κάτω κόσμο
σ’ αυτόν που ξένους δέχεται πολλούς,
στων πεθαμένων το Δία
θα πάμε με κλαδιά ικεσίας
μ’ αγχόνη τη ζωή μας τελειώνοντας ,
αφού βέβαια βοήθεια δε βρήκαμε απ’ τους Ολύμπιους θεούς”*¹⁰⁹

Στο παραπάνω απόσπασμα το μελαψό ηλιοκαμένο γένος των Δαναΐδων σε αντίθεση με τα ανοιχτόχρωμα γυναικεία προσωπεία ταιριάζει όχι μόνο με τη χώρα προέλευσης τους καθώς οι ξένες βγαίνουν έξω από τον οίκο σε σχέση με τις Αθηναίες, αλλά συμβολίζουν και την πραγματική φύση αυτών των αρρενωπών παρθένων που στην πορεία του έργου θα δείξουν εξίσου το απειλητικό τους πρόσωπο απέναντι στον Πελασγό.¹¹⁰

Λίγο πιο κάτω οι Δαναΐδες δείχνουν ασέβεια απέναντι στο Δία λέγοντας (στιχ 168-174):

*“ Και τότε με δικαιολογημένες
κατηγορίες δεν θα κατηγορηθεί ο Δίας ,
αν της γελάδας
το παιδί περιφρονήσει ,
που ο ίδιος κάποτε το γέννησε ,
αν τώρα αποστρέψει τη ματιά του στην ικεσία μας ;”*¹¹¹

---

¹⁰⁹ Μαυρόπουλος 2005, 161-162. ¹¹⁰ Gregory, Just.2014,314.

¹¹¹ Μαυρόπουλος 2005,162.

Σε αυτούς τους στίχους οι Ικέτιδες απειλούν το Δία πως αν δεν την προστατεύσει θα πέσει πάνω η κατηγορία ότι είναι άδικος. Η ένωση του με την Ιώ δείχνει και τη δική τους καταγωγή ,που τη χρησιμοποιούν προς όφελός τους. Κατά το Ferguson η επίκληση στο Δία των νεκρών είναι ύβρις ,κάτι βλάσφημο .¹¹² Οι τραγωδίες που δε διαχωρίζουν το άτομο από το σύνολο ή τους θεούς δεν αποκόπτουν το μέλλον από το απώτερο παρελθόν ,αρκεί να αναλογιστούμε κατά πόσο η στάση των Δαναΐδων ανταποκρίνεται στα αρνητικά στερεότυπα για τον ξένο εξαιρετικά σε έξαρση μετά τον πρόσφατο από την παράσταση θρίαμβο των Μηδικών.¹¹³

Στο πρώτο επεισόδιο εμφανίζεται ο Δαναός για να προαναγγείλει τον ερχομό των Αιγυπτίων δίνοντας παράλληλα στις κόρες του συμβουλές καλής συμπεριφοράς. Χαρακτηριστικά αναφέρει (στιχ 191-5):

*“Όσο γίνεται πιο γοργά πηγαίνετε και στ’ αριστερά χέρια σας
σεμνά κρατώντας ικετευτικά κλαδιά λευκοστεφανωμένα,
που στο σεβαστό Δία είναι πηγή χαράς ,στους ξένους
να απαντάτε με σεμνότητα,με κλάματα και με ανάγκης λόγια,
όπως ταιριάζει σε ανθρώπους που βρίσκονται σε προσφυγιά,
λέγοντας καθαρά ότι η εξορία μας είναι από αίμα καθαρή”¹¹⁴*

Ο Δαναός περιορίζεται να δίνει συμβουλές καλής συμπεριφοράς προτρέποντας τις κόρες του να κάτσουν στον ιερό βράχο των θεών, όπου κανείς δεν θα μπορέσει να τις πειράξει, καθώς θα διέπραττε ιεροσυλία. Οι κόρες τους τον ονομάζουν σύμβουλο και αρχηγό τους(12-13),αφού και αυτός αντιτίθεται στην ιδέα του γάμου με τα ξαδέρφια τους αλλά δεν είναι βέβαιο αν ενεργούν υπό τις εντολές του.¹¹⁵

---

¹¹² Meier,ό.π.,σ.38.

¹¹³ Gregory Just.2014,311.

¹¹⁴ Μαυρόπουλος 2005,163.

¹¹⁵ Meier 1997,115.

Ο πατέρας τους ο Δαναός λειτουργεί για τις Δαναΐδες φαντασιωτικά όπως ο παντοδύναμος Δίας ως πατέρας και εραστής.¹¹⁶ Τις αφήνει να λειτουργούν αυτόβουλα και εκείνες είναι ικανές να υπερασπιστούν με βάση τη νιότη και τη γυναικεία τους φύση και το φόβο που νιώθουν τους εαυτούς τους.¹¹⁷ Το ότι αρνούνται γενικά το γάμο βέβαια τις αποκλείει από την κοινωνία στην οποία ανήκαν με δεδομένο ότι ο γάμος ήταν ολοκλήρωση για μια γυναίκα.¹¹⁸ Συνεχίζοντας τις παραινέσεις ο Δαναός λίγο πιο κάτω αναφέρει (στιχ 202-3):

*“Να μην ξεχνάς να υποχωρείς σε ανάγκη είσαι ξένη και εξόριστη.
Διότι οι πιο μικροί με θάρρος να μιλούν δεν ταιριάζει”*¹¹⁹

Στους παραπάνω στίχους ο Δαναός υπενθυμίζει στις κόρες του την ενδεδειγμένη για την κατάσταση που βρίσκονται συμπεριφορά επιδεικνύοντας σεμνότητα. Προκειμένου να εισακουστεί η ικεσία τους οφείλουν να επιδείξουν την απαιτούμενη σεμνότητα. Μπορεί να είναι σκουρόχρωμες και εξωτικές, κάτι που διαφαίνεται και από άλλα σημεία του έργου (279-280,287-288) αλλά δεν παύουν να είναι ομοαίματες με τους Αργείους.¹²⁰

Ως αστόξενοι ,που χαρακτηρίζονται από το βασιλιά (356) το αθηναϊκό κοινό προσδοκά ότι οι Αργείοι οφείλουν να σεβαστούν και να πράξουν αναλόγως.¹²¹

---

¹¹⁶ Cardwell 1974,52-53.

¹¹⁷ Meier ,ό .π.,σελ 38.

¹¹⁸ Papastamati 2012,237-238. ¹¹⁹ Μαυρόπουλος,ό.π.,σελ.43.

¹²⁰ Mitchell ,ό.π., σ.41.

¹²¹ Γεωργιάδου 2020,54.

Στο ίδιο επεισόδιο εμφανίζεται ο βασιλιάς και απευθυνόμενος στις Δαναΐδες λέει (στιχ 234-243):

*“Από που είναι το πλήθος αυτό το ξενικό ,
το στολισμένο με πέπλα ξενικά και ντυσίματα,
που προσφωνούμε; Διότι αργολική δεν είναι
η φορεσιά των γυναικών ούτε από άλλους τόπους ελληνικούς.
Πως στη χώρα μας χωρίς κήρυκας να σας συνοδεύει ,
χωρίς προξένους να έχετε κι οδηγούς τολμήσατε
να’ ρθειτε χωρίς φόβο ; Αυτό παραξενεύει την πόλη μας.
Βέβαια τα κλαδιά της ικεσίας κατά τους νόμους για τους ικέτες
από σας είναι σε βωμούς που εποπτεύουν οι αγώνες
η ελληνική γη μόνο αυτό το σημάδι θα νιώσει”¹²²*

Από τα παραπάνω λεγόμενα του Πελασγού αξιοσημείωτα είναι τα ακόλουθα .Οι Δαναΐδες ξεχωρίζουν για την ξενική φορεσιά τους και δεν είναι απλά ξένες αλλά και απειλητικές . Τα ξενικά τους ρούχα ταιριάζουν με την τόλμη τους¹²³.

Επίσης, είναι απορίας άξιο ότι έχουν φτάσει σε άλλη χώρα χωρίς πρόξενο ,κήρυκα και κάποιον οδηγό πέραν του πατέρα τους. Αυτό συμβαίνει γιατί με βάση το νόμο που ρύθμιζε τέτοιου είδους αιτήσεις -παρακλήσεις από ξένους ήταν μια καθιερωμένη υποχρέωση .Διαμεσολάβηση από πολίτες δε, βασιζόταν σε αμοιβαία σχέση ξένου και μεσολαβητή.¹²⁴ Το μόνο στοιχείο οικείο με την κατάσταση τους είναι τα κλαδιά ικεσίας ,που κρατούν στα χέρια τους ,όπως αρμόζει σε ικέτες.

Λίγο πιο κάτω ο Πελασγός προτού πάρει την οριστική απόφαση για την παροχή ασύλου στις Δαναΐδες,κάτι που επιτείνει και την αγωνία για την τελική απόφαση αναφέρει χαρακτηριστικά (στιχ365-369):

---

¹²² Μαυρόπουλος 2005,164-5. ¹²³ Bakewell 1997,217.

¹²⁴ Abramovitz 1998,560.

*Δεν κάθεστε ικετεύοντας στην εστία
του δικού μου σπιτιού. Αν η πόλη μολύνεται ολόκληρη
ας νοιαστεί όλος ο λαός τη γιατρεία να βρει.
Εγώ δεν μπορώ πιο μπροστά υπόσχεση να δώσω
αν δεν μιλήσω γι' αυτά σε όλους τους συμπολίτες μου*¹²⁵

Στα λόγια αυτά του βασιλιά διαφαίνεται μια προσπάθεια αποφυγής της απόφασης ,αφού λέει ότι η εστία στην οποία καταφεύγουν οι Δαναΐδες δεν είναι δική του,αλλά ανήκει στην πόλη και επομένως δεν μπορεί ν' αποφασίσει χωρίς να συμβουλευτεί τους συμπολίτες του.¹²⁶ Η ανάγκη για τη λήψη μιας απόφασης από τον Πελασγό βασίζεται στο αστικό δίκαιο και την κρίση των πολιτών .Μιλάει ως σύγχρονος Αθηναίος της εποχής του Αισχύλου,ενώ οι όροι που χρησιμοποιεί παραπέμπουν σε θεσμούς της δημοκρατικής Αθήνας που συνδέονται με τους ξένους (154-8,195,241, 267,356,420,491,609-611, 919-920,926-7, 963-5).¹²⁷ Εκείνη την εποχή το Άργος ταυτίζεται με την Αθήνα που βγαίνει από την αρχαϊκή εποχή και ετοιμάζεται να ζήσει το μεγαλείο της κλασικής εποχής. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Zeitlin “*το Άργος είναι το ενδιάμεσο μεταξύ Αθήνας και Θήβας*” .Είναι το alter ego των Αθηνών αφού κυβερνιέται από ένα βασιλιά πρότυπο ,όπως ο Θησέας και αποτελεί μια δημοκρατική πόλη πολύ κοντά στο πρότυπο του Αθηναϊκού ιδεώδους¹²⁸. Η στάση του Πελασγού θέτει το θέμα της ευθύνης στη λήψη μιας απόφασης και στην άσκηση της εξουσίας τόσο στον πολιτικό αρχηγό όσο και στο λαό.

---

¹²⁵ Μαυρόπουλος 2005,171. ¹²⁶ Meier 1997,119.

¹²⁷ Γεωργιάδου 2020,56. ¹²⁸ Mitchell 2006,218-9.

Αυτή η στάση του βασιλιά δεν γίνεται κατανοητή από το Χορό των Δαναΐδων λίγο πιο κάτω (370-375) όταν χαρακτηριστικά αναφέρουν:

*“Συ είσαι η πόλη ,συ ο λαός
καθώς είσαι άρχοντας που κανείς δεν τον κρίνει,
εξουσιάζεις το βωμό της χώρας την εστία
με το νεύμα σου μόνο
από το μονόσκηπτρο θρόνο σου
φέρνεις σε τέλος κάθε σου βουλή”*.¹²⁹

Στους παραπάνω στίχους φαίνεται ξεκάθαρα ότι οι Δαναΐδες είναι ξένες ως προς τα ήθη και τον τρόπο άσκησης εξουσίας στο χώρο ,όπου βρέθηκαν .Στη δική τους χώρα ο συγκεντρωτισμός του μονάρχη είναι βασικό χαρακτηριστικό άσκησης εξουσίας .Δεν μπορούν να κατανοήσουν ένα σύστημα άσκησης πολιτικής εξουσίας στο οποίο την τελική απόφαση την παίρνουν οι άνθρωποι,όπως ακριβώς το ίδιο ισχύει και με την Άτοσσα στους Πέρσες .¹³⁰

Με αυτό τον τρόπο οι Δαναΐδες δυσπιστούν και του λένε ότι έχει την αποκλειστική ευθύνη και πρέπει να αποτρέψει ένα επαπειλούμενο λάθος ,όταν κάνουν αναφορά στο μίασμα (375) που θα ενσκήψει στην πόλη του ,αν δεν εισακούσει την ικεσία τους.¹³¹

Ο Πελασγός βρίσκεται σε δίλημμα, αφού ξέρει ότι αν κάνει δεκτές τις κόρες του Δαναού στο Άργος ,τότε οι γιοί του Αιγύπτου μαζί με την ακολουθία τους θα κάνουν επίθεση στην πόλη. Από την άλλη,θα επιδείξει ασέβεια ,αν δεν λάβει υπόψη του την ικεσία των Δαναΐδων.¹³²

Για το λόγο αυτό καταφεύγει στη λογική λέγοντας τους (στιχ 390-391):

---

¹²⁹ Μαυρόπουλος, *ό.π.*,σ.46. ¹³⁰ Mitchell 2006,213-4.

¹³¹ Meier ,*ό.π.*,σ. 46.

¹³² Meier ,*ό.π.*,σ. 43.

*“Πρέπει να είσαι εξόριστη κατά του τόπου σου τους νόμους,
ότι αυτοί δεν έχουν καμία πάνω σου εξουσία”.*¹³³

Στο παραπάνω δίστιχο φαίνεται ξεκάθαρα η σύνεση με βάση την οποία μιλάει ο Πελασγός στις κόρες του Δαναού. Επαναφέρει το επιχείρημα ότι ο γάμος ανάμεσα σε ξαδέφφια δεν είναι κάτι κακό(336-7)και έρχεται να συμπληρώσει εδώ, εφόσον το επιτρέπουν οι νόμοι της πόλης.¹³⁴ Με έναν τρόπο τοποθετεί την απόφασή του κατά την εκτίμηση μας σε ηθική βάση υπέρ του συνόλου, της πόλης του, που υποχρεούται να προστατεύσει και κατευθύνει με τα λόγια του αυτά τις κόρες του Δαναού. Με έναν τρόπο όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Kitto στη τραγωδία αυτή *“υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ παθήματος από την ενοχή και την ευθύνη”*.¹³⁵

Η αμφιταλάντευση του λίγο πριν την τελική απόφαση ενσωμάτωσης των Δαναΐδων γίνεται πιο έντονη, όταν λέει(στιχ 412-417):

*“και για να μη βάλει χέρι στους ικέτες ο εχθρός
και για να μη βάλουμε βαρύ συγκάτοικο στο σπίτι μας ,
δίνοντας πίσω εσάς που ικετευτικά καθόσαστε
στων θεών τους βωμούς ,εκδικητή τον εξολοθρευτή θεό ,
που ούτε στον Άδη αφήνει εκείνον που σφάλμα έκανε”*.¹³⁶

Από το παραπάνω απόσπασμα διαφαίνεται από τα λόγια του Πελασγού η πίστη στο ηθικό δίκαιο που αφορά τόσο στον ικέτη όσο και στην αποφυγή μιάσματος στην πόλη του και εντείνει με τα λεγόμενά του την αμφιταλάντευση ανάμεσα στο θεϊκό και τον ανθρώπινο νόμο.

---

¹³³ Μαυρόπουλος 2005,171-2. ¹³⁴ Kitto 1989,12-13.

¹³⁵ Kitto 1989,13.

¹³⁶ Μαυρόπουλος 2005,172.

Οι θεοί δεσπόζουν από τη μια στο έργο και είναι έτοιμοι να πάρουν εκδίκηση απέναντι σε όποιον εκφράσει ασέβεια απέναντι σε ικέτη και η δράση τους δεν θα έχει προσωπικό ή γεωγραφικό περιορισμό.¹³⁷

Πριν ακόμη ανακοινωθεί η απόφαση περί ασυλίας των Δαναΐδων αυτές απολαμβάνουν άτυπα ασυλία και είναι προστατευμένες από το φόβο μετακίνησης τους ,κάτι που θα επιβεβαιωθεί λίγο πιο κάτω. (609).¹³⁸

Μεταβαίνοντας στο δεύτερο επεισόδιο αρχίζει να σκιαγραφείται ο χαρακτήρας των Δαναΐδων ξεκάθαρα μέσα από τον τρόπο που ασκούν πίεση στον Πελασγό, για να πετύχουν την πολυπόθητη ασυλία .Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα (στιχ 461-5):

*“Αν σε μας αξιόπιστη υπόσχεση δε δώσεις...
Σε τι τέλος σε φέρνει αυτή η μηχανή με τα ζωνάρια;
Να στολίσω τα αγάλματα αυτά με νέα αφιερώματα
Ο λόγος σου είναι αίνιγμα πες το μου απλά .
Να κρεμαστώ γρήγορα από τα αγάλματα αυτά”*.¹³⁹

Από τα λεγόμενα του Χορού των κοριτσιών του Δαναού είναι ξεκάθαρη η απειλητική τους διάθεση με σκοπό την εκπλήρωση του αιτήματός τους. Γίνεται αντιληπτό ότι ο θεσμός της ικεσίας ως μέσο προστασίας του αδύναμου παίρνει νέες διαστάσεις. Συνδέεται με την πόλη και τις επιπτώσεις της απόρριψης της ικεσίας γι’ αυτήν ,αλλά η σχέση των Δαναΐδων με το γάμο και την ικεσία είναι τόσο αντεστραμμένη ,ώστε υποτιμούν με τη στάση τους τη λειτουργία της πόλης¹⁴⁰.

¹³⁷ Kitto 1989,8-9.

¹³⁸ Bakewell J.,ό π.,σ.45.

¹³⁹ Μαυρόπουλος 2005,174. ¹⁴⁰ Papastamati 2012,249.

Σε αυτό το πλαίσιο μας βρίσκει σύμφωνους η άποψη της Γεωργιάδου που αναφέρει ότι οι Δαναΐδες παρουσιάζονται ανοίκειες με θεσμούς της πόλης και δεν τους εμπιστεύονται ως φορείς δικαίου ,κάτι που κατοχυρώνεται σε όλο το έργο και από την επίκληση στο Δία και τους θεούς.¹⁴¹

Στη συνέχεια ο Πελασγός ανταπαντά στις Δαναΐδες λέγοντας χαρακτηριστικά (στιχ 472-479):

*“Διότι ,αν το χρέος αυτό σε σας δεν το ζοφλήσω ,
μίλησες για μίασμα που βέλος δεν το φτάνει.
Αν πάλι με τους ομοαίματους σου του Αίγυπτου τους γιούς
σταθώ μπρος σε τείχη μου και βγω σε μάχη,
πως η ζημιά τότε πικρή δε γίνεται για μένα,
άντρες για χάρη γυναικών τη γη με αίμα τους να ποτίσουν;
Όμως είναι και απαραίτητο του Δία την οργή να σεβαστώ ,
των ικετών προστάτη ,είναι ο πιο μεγάλος φόβος των ανθρώπων”*.¹⁴²

Από τους παραπάνω στίχους φαίνεται ξεκάθαρα το αδιέξοδο στο οποίο βρίσκεται ο Πελασγός ,καθώς με έναν τρόπο μεσολαβεί κατά την εκτίμηση μας μεταξύ ανθρώπινης και θεϊκής δύναμης,για την επιβολή ατομικής και πολιτικής εξουσίας. Από τη μια ,η ένταση και η επιμονή της λαϊκής κυριαρχίας του ατομικού δικαίου των Δαναΐδων και από την άλλη, η αναγκαιότητα απόφασης του λαού ως επιχείρημα για την υπεκφυγή του Πελασγού δίνουν δραματική διάσταση στο έργο¹⁴³ .

Επιπλέον ,από τους παραπάνω στίχους προδιαγράφεται τρόπον τινά η απόφαση του Πελασγού ,εφόσον οι θεϊκοί νόμοι βρίσκονται πάνω από τους ανθρώπινους. Σε ό,τι αφορά τη θέση του ηγέτη εντός πόλης αυτός ερμηνεύεται διττά :

---

¹⁴¹ Γεωργιάδου Αν, ό. π.,σ.46.   ¹⁴²Μαυρόπουλος ,ό.π.,σ.49.

¹⁴³ Meier 1997,123.

Είτε λόγω έντονης αμφιταλάντευσης παρουσιάζεται αδύναμος ,είτε λόγω του τέλους του έργου αποδεικνύεται ότι δεν μπορεί να εξουσιάζει μόνος του.¹⁴⁴

Σε κάθε περίπτωση διαφαίνεται κατά την εκτίμηση μας η αμοιβαία αλληλεξάρτηση πόλης -πολίτη ,άρχοντος και αρχομένου,ώστε να αποκλείονται κάθε είδους ακρότητες που θα εξυπηρετούν αμφότερη πλευρά.

Και το προαναφερθέν έχει τη σημασία του,καθώς ο πολιτικός τομέας επηρεάζει και τον πολιτιστικό .Η λειτουργία της πόλης επιδρά στον τρόπο λειτουργίας των θεσμών πολιτικών ή μη. Ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει στο επίθετο ομοαίματοι (474). Υποδηλώνεται ο δεσμός αίματος Δαναΐδων και Αιγυπτίων. Συνεπώς, αν οι πρώτες συνδέονται με το Άργος λόγω γενιάς και για τους Αιγύπτιους ισχύει το ίδιο παρά το ότι έχουν παρουσιαστεί στο έργο ως μη Έλληνες και άγριοι τόσο από τις ξαδέρφες τους (29-30) και την προσευχή που απευθύνουν προς τους θεούς ,οι οποίοι σέβονται τη δικαιοσύνη και μισούν τη βία (78-82,104-105,426-427).¹⁴⁵

Η βιαιότητα των Αιγυπτίων ξεσπά στις τελευταίες σκηνές του έργου, όταν ο κήρυκας απειλεί να τραβήξει με βία τις Ικέτισσες από το βωμό .Τους λέει να επιβιβαστούν στο πλοίο αλλιώς θα τις σπρώξει και θα τους κόψει τα κεφάλια (836-41).

Απειλεί ακόμη να τις τραβήξει από τα μαλλιά και να σκίσει τα ρούχα τους.(884,909,903-4).¹⁴⁶

Η συμπεριφορά αυτή καθορίζει το υπόβαθρο του έργου που στηρίζεται στην γεωγραφική αλλά και την πολιτισμική θα προσθέταμε πόλωση μεταξύ Ελλάδας -Ευρώπης και Ασίας και έρχεται να επανατοποθετηθεί στο θέμα της σχέσης Έλληνα και μη Έλληνα στα κοινωνικοπολιτικά πλαίσια της εποχής , όπου παραστάθηκε το έργο ,όπου ο απόηχος των Μηδικών ήταν ισχυρός.¹⁴⁷

---

¹⁴⁴ Meier 1997,120-123. ¹⁴⁵ Mitchell 2006,214.

¹⁴⁶ (Στο ίδιο). ¹⁴⁷ Mitchell,ό.π.,σ. 38.

Η διαφορά μεταξύ Αιγύπτιων και Δαναΐδων έγκειται στην μορφή άσκησης βίας κατά την εκτίμηση μας .Οι γυναίκες ασκούν συναισθηματική και ψυχολογική βία στον Πελασγό ,ενώ οι Αιγύπτιοι σωματική.

Στο δεύτερο επεισόδιο λίγο πριν την ανακοίνωση της παροχής ασύλου στις Δαναΐδες ο Πελασγός εμφανίζεται να δώσει οδηγίες στους άνδρες του να συνοδεύσουν και να οδηγήσουν τις γυναίκες στην πόλη τους βωμούς, στους ναούς των θεών ,υπαγορεύοντας τους να μη λένε πολλά λόγια καθώς οδηγούν κάποιον ικέτη .Χαρακτηριστικοί είναι οι δύο τελευταίοι στίχοι του παραπάνω χωρίου που αναφέρουν τα εξής (στιχ502-503):

*“σ’ όσους στο δρόμο σας συναντούν πρέπει λόγια πολλά
να μην ξεστομίζετε ,καθώς οδηγείτε το ναύτη ,ικέτη των θεών”*¹⁴⁸

Στο παραπάνω δίστιχο φαίνεται ότι όσοι συνοδεύουν ικέτη οφείλουν να επιδεικνύουν την απαραίτητη εγκράτεια στα λόγια αλλά και την ευσέβεια καθώς αυτά είναι ελληνικά στοιχεία που έχουν ήδη επιδείξει οι Ικέτισσες και τα οποία τις ενσωματώνουν τρόπον τινά στο χώρο παραμονής τους.¹⁴⁹

Στα ίδια πλαίσια εμφανίζεται λίγο πιο κάτω ο ίδιος ο Πελασγός προς τις Δαναΐδες , λίγο πριν την ανακοίνωση του ασύλου τους και για να τις καθησυχάσει ,εφόσον ο Δαναός καθ’ υπόδειξη του σκορπά κλαδιά ικεσίας στους βωμούς των εγχώριων θεών για να συγκινήσει τους κατοίκους του Άργους ,λέει στις κόρες του τα κάτωθι(στιχ 516-519):

*“Δε θα σας αφήσει για πολύ καιρό μόνες σας ο πατέρας σας .
Εγώ για να καλέσω τους ανθρώπους του τόπου μου
πηγαίνω για να κάνω καλοδιάθετο το λαό για σας
και θα διαφωτίσω τον πατέρα σας ποια λόγια πρέπει να τους πει”*.¹⁵⁰

---

¹⁴⁸ Μαυρόπουλος 2005,175. ¹⁴⁹ Mitchell 2006,215.

¹⁵⁰ Μαυρόπουλος 2005,176.

Από τα παραπάνω λόγια ο Πελασγός παρουσιάζεται με το ρόλο του πρόξενου-διαμεσολαβητή και προστάτη τρόπον τινά που ήταν απαραίτητο στοιχείο για την αίτηση ασύλου ή ικεσίας απέναντι στο νέο τόπο υποδοχής οποιουδήποτε ικέτη .

Η τακτική παρουσίασης του ξένου ενώπιον της συνέλευσης γινόταν με τη μεσολάβηση κάποιου πολίτη.(Δημ .59,9)¹⁵¹

Όταν ετοιμάζεται να μεταφέρει το αίτημα του στο λαό προς λήψη απόφασης ,αυτή η διαδικασία μοιάζει με μαρτυρίες επιγραφών του 4ου αι π.Χ. στην Αθήνα με τους ξένους να ζητούν από τα θεσμικά όργανα ασυλία ή προνόμια, με τη βοήθεια ενός Αθηναίου πολίτη προστάτη τους, του προξένου τους ή ενός φίλου από φιλοξενία. Είναι προφανές ότι οι πρακτικές αυτές είχαν ήδη αρχίσει να διαμορφώνονται στην εποχή του Αισχύλου .¹⁵²

Στο ίδιο επεισόδιο οι Δαναΐδες επαναφέρουν το θέμα της γέννησης του Έπαφου από την ένωση του Δία με την Ιώ , υποδηλώνοντας έτσι της συγγένεια με και με τις ίδιες λέγοντας (στιχ 580-585):

*“και καθώς δέχτηκε σπέρμα θεϊκό ,σύμφωνα με φήμη αληθινή,
γέννησε αψεγάδιαστο παιδί ,
ευτυχισμένο σε πολύχρονη ζωή
και τότε βούιξε όλη η γη :
“Το γένος αυτό που δίνει ζωή
είναι πραγματικά του Δία”*”.¹⁵³

Το γεγονός ότι ο Δίας υπήρξε ο εραστής της Ιούς συνδέει τις Δαναΐδες μαζί του. *“Ο Δίας προσεγγίζεται κατά το Murray εν γένει στις πιο ποικίλες και πιο παραδοσιακές εκδοχές του: εραστής της Ιούς και πρόγονος των Δαναΐδων”*.¹⁵⁴

---

¹⁵¹ Abramovitz 1998,557.

¹⁵² Γεωργιάδου 2020,57.

¹⁵³ Μαυρόπουλος 2005,178.

¹⁵⁴ Caldwell 1974,57.

Ο Δίας, αν λειτουργεί σαν υποκατάστατο του Οιδιπόδειου πατέρα, τότε η Ιώς γίνεται η μητρική τους εικόνα αντικαθιστώντας την πατρική αγάπη χωρίς να καταχράται το δικό της χώρο, αλλά τις ταυτοποιεί μαζί της όχι εις βάρος της πατρικής αγάπης.¹⁵⁵

Η σύνδεση Ιούς ,Δία-Δαναΐδων υπαγορεύει τη μεταξύ τους σχέση και υπονοεί ότι ο Δίας δεν μπορεί να εγκαταλείπει τους δικούς του. ¹⁵⁶ Οι Δαναΐδες χρησιμοποιούν τη θρησκεία χωρίς διαταγμό για να επιβάλουν τη θέληση τους. Με αυτό τον τρόπο ισχυροποιούν ηθικές και θεϊκές επιταγές καθιστώντας τον εαυτό τους επικίνδυνο καθώς φοβόντουσαν για τις επίγειες τιμωρίες και όχι για όσες θα έπονταν.¹⁵⁷

Ο Δίας δεν εισακούει την παράκληση τους και το γνωρίζουμε από το τέλος της τριλογίας. Αυτός έχει δυο κόρες την Άρτεμη και την Αφροδίτη. Οι Δαναΐδες αφοσιώνονται στην Άρτεμη , οι Αιγύπτιοι στην Αφροδίτη. Οι δυο θεές είναι μέρος του όλου δηλαδή του Δία. Άρα, η τριλογία δεν είναι διακήρυξη ευσέβειας αλλά και κατά την εκτίμηση μας τιμωρία της επιβολής της ατομικής θέλησης.¹⁵⁸

Στο τρίτο επεισόδιο εμφανίζεται ο Δαναός για να αναγγείλει την απόφαση των Αργείων πολιτών και να επικυρώσει την παροχή ασύλου στις Δαναΐδες λέγοντας τα ακόλουθα (στιχ 609-620):

*“Να μένουμε εμείς μέτοικοι σ’ αυτή τη γη λεύτεροι,
ασφαλισμένοι και με την ασυλία που δίνεται σ’ ανθρώπους
μήτε από τους ντόπιους μήτε από τους ξένους κανείς
να μας σύρει απ’ εδώ. κι αν πάνω μας βία ασκηθεί ,
όποιος από τους ντόπιους βοήθεια δε μας δώσει
να έχει περιφρόνηση εξορισμένος με λαϊκή απόφαση .
Σε τέτοια απόφαση για χάρη μας μιλώντας τους οδήγησε
των Πελασγών ο βασιλιάς ,να μην παχύνουν του Δία ,*

---

¹⁵⁵ Caldwell 1974,57. ¹⁵⁶ Kitto 1989,22.

¹⁵⁷ Meier 1997,120. ¹⁵⁸ Kitto 1989,22-23.

*της ικεσίας προστάτη ,την οργή για την πόλη μηνώντας
στα χρόνια που θα έρθουν και λέγοντας πως ξένοι και πολίτες
καθώς είμαστε μίασμα διπλό για την πόλη θα φανεί
και θα είναι τότε μεγάλη συμφορά αγιάτρευτη”.*¹⁵⁹

Ο λόγος που απευθύνει ο Δαναός επιβεβαιώνει την πάνδημη απόφαση της πόλης να αποδεχθεί τις Δαναΐδες .Από εδώ και στο εξής μπορούν να ζουν ελεύθερες ως μέτοικοι στην πόλη με ασφάλεια και να απολαμβάνουν όλα τα προνόμια του θεσμού της ασυλίας.¹⁶⁰ Τα προνόμια τους δε σταματούν εδώ .Όποιος σηκώσει χέρι πάνω τους και δεν τον σταματήσει κάποιος ντόπιος θα τιμωρείται με εξορία.

Επιπλέον, ο Πελασγός χρησιμοποιεί την τέχνη της πειθούς έναντι των συμπολιτών του υπογραμμίζοντας πόσο απειλητική είναι η οργή του Δία του προστάτη της ικεσίας.¹⁶¹

Η μνεία που γίνεται στους ξένους και πολίτες (618-9)από τη μία υποδηλώνει ότι οι Δαναΐδες είναι ξένες στην πόλη του Άργους(εμφάνιση ,χαρακτηριστικά,ντύσιμο) εξ'ού και ενδιαφέρονται να γίνει αποδεκτή η ικεσία τους και από την άλλη οι δεσμοί συγγένειας τους με την Ιώ τους κάνει να εμπιστεύονται το δικαίωμα τους να είναι ικέτισσες και να προσδοκούν κάτι από τη συγγένεια τους με το Άργος¹⁶².

Η καθολική αποδοχή των Δαναΐδων θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως τελετουργικό ενσωμάτωσης του Άλλου εντός της Αθηναϊκής πόλης ή ως άνοιγμα της Αθήνας απέναντι στον μη ελληνικό κόσμο. Η στάση του Πελασγού μπορεί ακόμη να ερμηνευθεί στα πλαίσια της διεθνούς επεκτατικής πολιτικής της Αθηναϊκής δημοκρατίας ,ακόμη κι αν στην εσωτερική πολιτική της επέτρεπε την ταξική διάκριση .¹⁶³

---

¹⁵⁹ Μαυρόπουλος 2005,179.   ¹⁶⁰ Γεωργιάδου,ό. π.,σ.46.

¹⁶¹ Meier 1997,116.   ¹⁶² Mitchell, ό π., σ.52.

¹⁶³ Mitchell 2006,221.

Σύμφωνα με το Miller η δημιουργία ενός γενικού Άλλου κάτω από τον οποίο όλοι οι άλλοι ξένοι πιάστηκαν κάτω από την τρέλα του μεγάλου Άλλου προέκυψε από εναλλαγές στην κυρίαρχη ιδεολογία ως αποτέλεσμα της δημοκρατίας και της αθηναϊκής αυτοκρατορίας.¹⁶⁴

Η αναφορά στην ορθή καθοδήγηση του Πελασγού σε σχέση με την ασυλία καθιστά την απόφαση του πιο πειστική καθώς παρουσιάζεται να έχει ηθικά ερείσματα που προέρχονται από το σεβασμό των θεών που ενέχει φόβο. Αν είχε αποφασίσει χωρίς πίεση υπέρ του Δία δε θα γινόταν κατανοητή η τιμωρία του Άργους.¹⁶⁵

Από την άλλη, τίθεται το θέμα του ποιος πρέπει να ασκεί εξουσία και ποιος τελικά την ασκεί. Όπως φαίνεται (615-6) η άσκηση πολιτικής εξουσίας βρίσκεται στα χέρια του ηγέτη. Ο λαός μπορεί να συμφωνήσει στο τέλος με αυθόρμητη διαδικασία χωρίς ψηφοφορία. Ο Πελασγός μπορεί να αποφασίζει και να επιβάλει χωρίς να θεωρείται κάτι τέτοιο ως νίκη εφόσον προήλθε από πίεση των Δαναΐδων. Η υπόδειξη του οι ενδιαφερόμενοι να αποφασίζουν μόνοι τους έγινε επιταγή. Η επιβολή της λαϊκής κυριαρχίας προήλθε μέσα από την πορεία για την απόφαση¹⁶⁶.

Υπάρχει μια ακόμη εκδοχή ερμηνείας του τρόπου που παρουσιάζεται το Άργος. Κατά τον Kitto ο Αισχύλος αποσκοπούσε να δώσει την εικόνα της ιδανικής δημοκρατίας της Αθήνας, όπου άρχοντας και αρχόμενος θα είχαν τη δυνατότητα να συμφιλιωθούν.¹⁶⁷

Η αποδοχή και η ενσωμάτωση των Δαναΐδων επιτελείται έμπρακτα στο τέταρτο επεισόδιο, όταν ο κήρυκας των Αιγύπτιων έρχεται να τις αρπάξει βίαια και οι φωνές του Χορού προκαλούν την αντίδραση του βασιλιά ο οποίος απευθυνόμενος στον κήρυκα λέει τα εξής(στιχ 911-914):

*“Ε εσύ τι κάνεις ; Με ποια αποκοτιά
τη χώρα αυτή των Πελασγών προσβάλλεις;*

---

¹⁶⁴ Mitchell 2006,220-221. ¹⁶⁵ Meier 1997,117.

¹⁶⁶ Meier 1997,122-123. ¹⁶⁷ Kitto 1989,15-16.

*Τάχα να το φαντάζεσαι πως ήρθες σε πόλη γυναικών ;
Και ενώ είσαι ξένος πολύ τους Έλληνες προσβάλλεις”.* ¹⁶⁸

Ο Πελασγός μεσολαβεί για την προστασία των Δαναΐδων χαρακτηρίζοντας την πράξη του ξένου αποκοτιά . Κανείς δεν μπορεί πλέον να τις αρπάξει και να τις σύρει εκτός πόλης (609-12).

Η βιαιότητα του κήρυκα τον ξεχωρίζει συμπεριφοριστικά από χαρακτηριστικά των Ελλήνων όπως η εγκράτεια¹⁶⁹ .

Η άσκηση βίας είναι προσβολή απέναντι στον ικέτη και γι’ αυτό αποτελεί ταυτόχρονα και προσβολή στα ήθη της πόλης στην οποία έχει έρθει ο ξένος -κήρυκας. Οι συμβουλές καλής συμπεριφοράς του Δαναού αντιπαρατίθενται στην κακή συμπεριφορά του ξένου κήρυκα επιτείνοντας για άλλη μια φορά τα στερεότυπα πόλωσης που περιέχονταν στο λεξιλόγιο για τον προσδιορισμό της σχέσης μεταξύ Έλληνα και μη Έλληνα¹⁷⁰.

Λίγο πιο κάτω ο Πελασγός συνεχίζει αναφέροντας την πάνδημη απόφαση της πόλης για την παροχή ασύλου στις κόρες του Δαναού ζητώντας με επιτακτικό τόνο την αποχώρηση του κήρυκα .Αναφέρει χαρακτηριστικά τα ακόλουθα(στιχ 942-949):

*“Μια τέτοια πάνδημη της πόλης απόφαση
είναι οριστικά βγαλμένη ,ποτέ με βία να μη δώσουμε πίσω
την ομάδα αυτή των γυναικών .γι’ αυτά στέρα
έχει πέρα για πέρα το καρφί μπηχτεί ,ώστε ασάλευτο να μείνει .
Αυτά δεν είναι σε πλάκες χαραγμένα
ούτε σε τυλιχτάρια χαρτιών σφραγισμένα,
αλλά τ’ ακούς ξεκάθαρα από ελευθερόστομη γλώσσα.
Φύγε όσο πιο γρήγορα μπορείς απ’ τα μάτια μου μπροστά”.* ¹⁷¹

---

¹⁶⁸ Μαυρόπουλος 2005,191.

¹⁶⁹ Mitchell 2006,215.

¹⁷¹ Μαυρόπουλος 2005,192.

Στο ίδιο απόσπασμα ο Πελασγός συνεχίζει αναφέρεται στην ελευθερία των κοριτσιών να αποφασίσουν μετά την παροχή ασύλου. Έτσι, διαφαίνονται και τα δικαιώματα του ικέτη. Αναφέρει χαρακτηριστικά τα ακόλουθα (στιχ 940-949):

*“Αυτές αν το θέλουν με την καρδιά τους ό,τι ζητάς
να τις πάρεις μπορείς, αν δίκαιος λόγος σου τις πείσει
Μια τέτοια πάνδημη της πόλης απόφαση
είναι οριστικά βγαλμένη, ποτέ με βία να μη δώσουμε πίσω
την ομάδα αυτή των γυναικών. γι’ αυτά στέρα
έχει πέρα για πέρα το καρφί μπηχτεί, ώστε ασάλευτο να μείνει.
Αυτά δεν είναι σε πλάκες χαραγμένα
ούτε σε τυλιχτάρια χαρτιών σφραγισμένα,
αλλά τ’ ακούς ξεκάθαρα από ελευθερόστομη γλώσσα.
Φύγε όσο πιο γρήγορα μπορείς απ’ τα μάτια μου μπροστά”*.¹⁷²

Ο Πελασγός ανακοινώνει στον κήρυκα ότι μόνο με τη θέληση τους θα παραδώσει τις κόρες του Δαναού ή μέσω πειθούς ενός δίκαιου λόγου. Παρουσιάζεται ως εκφραστής της ηθικής τάξης καθώς συνειδητοποιεί ότι δεν μπορεί να ξεφύγει από την ευθύνη με την οποία το δικό του πεπρωμένο ενδύεται με του κάθε ανθρώπου στην πόλη του.¹⁷³ Οφείλει μέσω δράσης ή αδράνειας, άρνησης ή απόκτησης να παράγει κάποιο αποτέλεσμα για τη δική του τύχη αλλά και των άλλων. Υπερασπίζοντας τις κόρες του Δαναού τα επιτυγχάνει και τα δύο συναισθανόμενος ότι κανείς ούτε να ζήσει ούτε να πεθάνει μπορεί μόνος του.¹⁷⁴

---

¹⁷² Μαυρόπουλος,ό.π.,σ.57.   ¹⁷³ Couch 1942,280.

¹⁷⁴ (Στο ίδιο).

Αναφερόμενος σε ελευθερόστομη γλώσσα προβάλλει εκ νέου τις πεποιθήσεις μεταξύ Έλληνα και μη Έλληνα,ο οποίος καλείται να υποτάσσεται στην γνώμη του μονάρχη, παραβάλλοντας μια παρόμοια νοοτροπία με τους Πέρσες του Αισχύλου, όπου υπογραμμίζεται ο δεσποτισμός τους σε αντιπαράθεση με την ελευθερία των Αθηναίων πολεμιστών καθώς και ο ρόλος που αναπτύσσει ο άρχων και ο αρχόμενος ¹⁷⁵.

Με τη δημοκρατική του αρμοδιότητα επιδιώκει να συνδέσει τους πολίτες του με την απόφαση που ο ίδιος πήρε. Ο ίδιος έκλινε προς την ηθική επιλογή του δρόμου της δικαιοσύνης τον οποίο και παρουσιάζει. Στη μάχη με την συνείδηση στάθηκε στο ύψος του καλύτερου τραγικού ήρωα. Η δραματική δύναμη του χαρακτήρα του έγκειται στην ανάληψη της ευθύνης του απέναντι στο χρέος του στον ικέτη πάνω από το φόβο του,κάτι που ταυτόχρονα είναι και ο θρίαμβος του. ¹⁷⁶

Λίγο πιο κάτω ο βασιλιάς προτρέπει τις Δαναΐδες με τις ακόλουθες τους να πάνε να εγκατασταθούν στην οχυρωμένη πόλη,ένδειξη επίσημης τυπικής υποδοχής ενός ξένου σε μια πόλη : η παροχή φιλοξενίας. Συγκεκριμένα αναφέρει (στιχ954-965):

*“Και εσείς όλες μ’ όσες είναι ακόλουθες σας
θάρρος παίρνοντας στην πόλη την οχυρωμένη πηγαίνετε,
που είναι καλόχτιστη με πύργους ψηλούς.
Υπάρχουν εκεί σπίτια πολλά δημόσια
κι εγώ έχω σπίτι που άνετα μπορώ να σας βολέψω .
Εκεί σε σπίτια καλόχιστα να μείνετε μπορείτε
μ’ άλλους πολλούς .αν πάλι σας αρέσει περισσότερο αυτό ,
να μείνετε μπορείτε σε σπίτια και μόνες σας χωριστά .
Απ’ αυτά τα καλύτερα κι όσα πιο πολύ βολεύουν την ψυχή σας
μπορείτε ,διαλέξτε τα. Είμαι εγώ προστάτης σας*

---

¹⁷⁵ Kantzios 2019, 6-7. ¹⁷⁶ Couch,ό.π.,σ.58.

*και οι πολίτες όλοι ,που την απόφαση αυτή έχουν πάρει.
Απ' αυτούς πιο έγκυρους ποιους άλλους περιμένεις; ”¹⁷⁷*

Στους παραπάνω στίχους διαφαίνεται η πρόθεση του βασιλιά για πρόσκληση σε συγκατοίκηση ή ιδιοκατοίκηση των Δαναΐδων,ώστε να καταλύσουν με ασφάλεια στην πόλη του Άργους με την ελευθερία για επιλογή του καλύτερου.¹⁷⁸

Δηλώνει ότι είναι προστάτης τους θέτοντας το θέμα του τρόπου υποδοχής των ομογενών και μεταναστών στο κέντρο καθώς και ό,τι επιτάσσουν οι νόμοι της φιλοξενίας της συγγένειας,της ικεσίας και του ασύλου.

Στους τελευταίους στίχους (963-965) επανέρχεται το θέμα της άσκησης εξουσίας ως μέσο κατά την εκτίμηση μας έμπρακτης εξασφάλισης προστασίας των Δαναΐδων ¹⁷⁹.

Οι Δαναΐδες ανταποδίδοντας την καλή πρόθεση του Πελασγού απευθύνονται στις ακόλουθες τους αναφέροντας τα εξής (στιχ 968-9,975-977):

*“Και στείλτε μας εδώ με καλοσύνη
τον πατέρα μας Δαναό ”.*(στιχ 968-9)

*“Για να έχουμε φήμη καλή και χωρίς οργή
να μιλούν για μας οι κάτοικοι του τόπου ,
πάρτε μαζί και σεις τη θέση σας ,αγαπημένες ακόλουθες ”.¹⁸⁰ (στιχ 975-977)*

---

¹⁷⁷ Μαυρόπουλος,ό .π. ,σ.57.

¹⁷⁸ Διαμαντάκου ,Κ. Ενότητα 4: Το θέατρο της Αρχαιότητας
Α Αισχύλος (68Θ200) Ικέτιδες: Ο Χορός στο
Προσκήνιο(Διαφάνεια 45) <https://opencourses.uoa.gr>

¹⁷⁹ Διαμαντάκου,Κ. Ενότητα 4: Το θέατρο της Αρχαιότητας
Α Αισχύλος (68Θ200) Ικέτιδες: Ο Χορός στο Προσκήνιο(Διαφάνεια 59)
<https://opencourses.uoa.gr>

¹⁸⁰ Μαυρόπουλος 2005,193.

Με τα παραπάνω λόγια οι Δαναΐδες εκφράζουν τη θέληση τους να γίνουν αποδεκτές στον τόπο που της φιλοξενεί και τους προσφέρει άσυλο .Επειδή θεωρούν ότι η αποδοχή τους ίσως έχει προβλήματα λόγω της εθνικής τους διαφοροποίησης ζητάνε να τους συνοδεύσει ο Δαναός, καθώς ο καθένας είναι έτοιμος να κακολογήσει αυτόν που μιλάει διαφορετική από τον ίδιο γλώσσα.¹⁸¹ Στην τελευταία του εμφάνιση ο Δαναός έρχεται για να δώσει επιπλέον πατρικές συμβουλές στις κόρες του τώρα που πλέον έχει εξασφαλιστεί το άσυλο τους λέγοντας τα ακόλουθα λόγια:(στιχ 980-997,1001-2,1006-8)

*“Παιδιά μου στους Αργείους πρέπει να προσεύχεστε,
θυσίες και σπονδές να κάνετε σαν σε ολύμπιους θεούς,
γιατί χωρίς γνώμη δεύτερη σωτήρες μας είναι αυτοί
Αγανακτώντας άκουσαν από μένα όσα έγιναν
απ’ τα ξαδέρφια σας σε πρόσωπα συγγενικά
και για μένα τους ακόλουθους δορυφόρους αυτούς
όρισαν ,για να έχω πολύτιμο βραβείο
και μην ανέλπιστα τύχει να σκοτωθώ από εχθρικό
κοντάρι στα κρυφά και βάρος παντοτινό στη χώρα πέσει .
Μια που τέτοια αξιωθήκαμε τιμή ,από τα βάθη της καρδιάς
πρέπει πιο πολύ κι από μένα αυτούς να τους τιμάτε.
Και τώρα γράψετε και αυτά κοντά σ’ όσες ως τώρα
γράψατε συμβουλές πολλές του πατέρα σας για σας ,
που μια ομάδα ξένων με του καιρού το πέρασμα δοκιμάζεται
κι ο καθένας για τον ξένο έχει πρόχειρη την κακογλωσσιά
και είναι εύκολο να πει κάποιος λόγο βρομερό.”*
*“Από σας να μην με ντροπιάσετε επίμονα ζητώ ,
καθώς βρίσκεστε σ’ ώρα που παρασύρει τους θνητούς . (στιχ 980-997)
Δεν είναι διόλου εύκολο να φυλαχτούν φρούτα ώριμα.”*

---

¹⁸¹ Mitchell, ό. π., σ.52.

*“Τους μεστωμένους τους καρπούς διαλαλεί η Κύπρη
στον έρωτα μη αφήνοντας να μείνουν έτσι άθικτοι” (στιχ 1001-1002)
“Γι’ αυτό μην πάθουμε όσα για ν’ αποφύγουμε κοπιάσαμε πολύ
και θάλασσα πολλή οργώσαμε με το καράβι μας
και σε μας φέρουμε ντροπή και στους εχθρούς μου τη χαρά.”¹⁸² (στιχ 1006-1008)*

Στον παραπάνω μονόλογο ο Δαναός δίνει αναλυτικές συμβουλές στις Δαναΐδες για ευπρέπεια και για την ορθή συμπεριφορά απέναντι στους ευεργέτες τους ,τους Αργείους. Διαγράφεται από τα λεγόμενα του ο ρόλος του πατέρα και πολιτικού κηδεμόνα που καθοδηγεί τις κόρες του για το ορθό θέτοντας θέματα ανθρωπολογικής και πολιτικής ταυτότητας και διάκρισης Ελλήνων - βαρβάρων ,όταν λέει ότι μια ομάδα ξένων δοκιμάζεται και για τον ξένο κανένας μπορεί να πει κάτι κακό. ¹⁸³

Επιπλέον,τις συμβουλεύει να επιδείξουν εγκράτεια λόγω ηλικίας καθώς βρίσκονται σε ηλικία που μπορεί να παρασυρθούν από αυτήν και λόγω έρωτα να επιδείξουν ακράτεια. Έτσι,για όλα όσα κόπιασαν θα βρεθούν εκτός πόλης ξανά στη πρότερη κατάστασή τους αναζητώντας άσυλο. Το έργο κλείνει με έμπρακτη εκδήλωση ευγνωμοσύνης εκ μέρους των Ικετιδών στην πόλη υποδοχής τους μέσω της εξύμνησης των πολιούχων θεών του Άργους ,λέγοντας χαρακτηριστικά (στιχ 1018-29):

*“Προχωράτε μεγαλώνοντας
τους άρχοντες της πόλης μακάριους θεούς
και τους πολιούχους κι όσους στο ρέμα του Ερασίνου
το παλιό έχουν τις έδρες τους.*

---

¹⁸² Μαυρόπουλος 2005,193-4. ¹⁸³ Διαμαντάκου,ό.π.σ.,61(Διαφάνεια 59).

*Κι εσείς ακόλουθες συνεχίστε το τραγούδι μας
το υμνητικό τραγούδι την πόλη αυτή των Πελασγών
ας δοξάζει και πια του Νείλου τα στόματα
με ύμνους ας μη δοξάζουμε ,
αλλά τους ποταμούς που μέσα απ' τη χώρα αυτή
χύνουν τα ήσυχα νερά τους
πολύτεκνοι και με τα παχιά τους ρέματα
παχαίνουν της γης αυτής το έδαφος. ”¹⁸⁴*

Το έργο κλείνει όπως ίσως ήταν αναμενόμενο με τον βασικό του πρωταγωνιστή το Χορό των Δαναΐδων που εξυμνεί τους θεούς, τους άρχοντες της πόλης του Άργους παροτρύνοντας και τις ακόλουθες να κάνουν το ίδιο και αποτρέποντας τον εαυτό τους να κάνουν κάτι αντίστοιχο για την περιοχή του Νείλου ,απ' όπου ήρθαν.

Σε ένα κλίμα ευφορίας ενώνονται το κοσμικό στοιχείο ,το θεϊκό στοιχείο και το πολιτικό ως εκπρόσωποι όμως του τώρα ,του μύθου της σχέσης Αθήνας ,Άργους και Αιγύπτου. Ο καθένας από αυτούς τους τόπους έδωσε τους ανθρώπους του ως φορείς ιδεών παλιών και νέων .Ο Πελασγός εκπροσωπεί τόσο την Αθήνα όσο και το Άργος, ο Δαναός είναι ο ξένος που έρχεται και θαυμάζει τη δημοκρατία της Αθήνας. Τέλος, οι κόρες του Δαναού είναι εκπρόσωποι της παράδοσης έρχονται με το παλιό πάθημα τους να εισαγάγουν καινούριες αξίες.¹⁸⁵

---

¹⁸⁴ Μαυρόπουλος 2005,194. ¹⁸⁵ Δρομάζος 1984,17-18.

Γ.Συμπέρασμα

Οι Ικέτιδες παρουσιάζονται ως ο Άλλος από άποψη πολιτιστική(συμπεριφορά) και καταγωγής (εξωτερικά χαρακτηριστικά) που προσπαθούν να ενσωματωθούν στον τόπο άφιξης τους. Από την έρευνα συνδέονται με τους σύγχρονους πρόσφυγες που αλλάζουν τόπο διαμονής, καθώς τους πιέζουν διαφόρων ειδών ανάγκες .Με βάση την όλη διαδικασία μέχρι την παροχή ασύλου σε αυτές διαφαίνεται ότι το συνολικό συμπέρασμα που προκύπτει σχετικά με την ενσωμάτωσή τους είναι ότι ο Αισχύλος μέσω του Πελασγού μας διδάσκει τα ακόλουθα .

Πρώτα απ'όλα, η αδυναμία των Ικετιδών να ενσωματωθούν στα πολιτιστικά δεδομένα της πόλης υπαινίσσεται ότι πίσω από μια τέτοια επιπόλαιη πράξη φαίνονται ανοίκειες με τις πρακτικές ενσωμάτωσης στην πόλη .

Κατ' ουσίαν δείχνουν σε ό,τι αφορά τον ξένο ότι δεν χρειάζεται ούτε άνευ όρων αποδοχή του ,αλλά ούτε και επίδειξη ξενοφοβίας αλλά το μέτρον άριστον των Αθηναίων με τη δίκαιη αντιμετώπιση τους μέσα από την ορθή χρήση των θεσμών της πόλης. Με το θεσμό της μετοικίας ο Δαναός και οι κόρες του έχουν δικαιώματα. Ζουν μαζί με τους Αργείους χωρίς να είναι Αθηναίοι πολίτες.¹⁸⁶

Η πίστη του Αισχύλου στους δημοκρατικούς θεσμούς της Αθήνας φαίνεται στις Ικέτιδες καθώς είναι το πρώτο έργο που αναφέρεται ρητά στη επικράτηση του λαού, δήμου κρατούσα χείρα(604) και παρουσιάζει μια πόλη -κράτος όπου ο βασιλιάς αρνείται να αναθέσει στην πόλη την προστασία των ικετών χωρίς την έγκριση του δήμου (365-9,398-401)θέτοντας το θέμα σε ψηφοφορία στη λαϊκή συνέλευση.¹⁸⁷ Κατά ανάλογο τρόπο οφείλουν να λειτουργούν οι σύγχρονες κυβερνήσεις σε ζητήματα ενσωμάτωσης ή αποκλεισμού του οποιουδήποτε Άλλου στις κοινότητες του σύγχρονου πολιτισμένου κόσμου. Συνεπώς, ξεκινώντας κοντά στην εποχή των Μηδικών διαπιστώνεται ότι ως προς την ενσωμάτωση το άτομο υπακούει στη θέληση του συνόλου και τα συλλογικά οράματα είναι ισχυρά.

---

¹⁸⁶ Γεωργιάδου,ό.π.,σ.55. ¹⁸⁷ Gregory ,Just.2014,298-299.

A. Εισαγωγή:Οιδίποδας Τύραννος

Παίχτηκε γύρω στο πρώτο μισό της δεκαετίας 430-420π.Χ. Σύμφωνα με την υπόθεση ο Οιδίποδας άφησε πίσω του την Κόρινθο, καθώς ήταν νόθο παιδί και ξένος που όλοι τον πείραζαν για την καταγωγή του. Πήγε και πήρε χρησμό από το μαντείο των Δελφών αναζητώντας την ταυτότητα του και το γένος του. Σε ένα στενό αμαξόδρομο σκότωσε εν αγνοία του το Λάιο ,τον πατέρα του. Έπειτα ,βρήκε τη λύση του αινίγματος της Σφίγγας και άθελα του κοιμήθηκε με τη μάνα του,που δεν είχε γνωρίσει .Κάποια στιγμή στη Θήβα έπεσε λοιμός που κράτησε για πολύ καιρό. Ο Κρέοντας πήγε στο ναό των Δελφών να ρωτήσει για τον τρόπο γιατρειάς από το λοιμό και ο θεός του είπε να εκδικηθούν για το φόνο του Λαίου . Στην προσπάθεια εύρεσης του δολοφόνου ο Οιδίποδας ανακαλύπτει την ταυτότητα του και έβγαλε τα μάτια του και η μητέρα του κρεμάστηκε. Μετά την ανακάλυψη των εγκλημάτων του ζήτησε να εξοριστεί από την Αθήνα .¹⁸⁸Έχει αποδεχθεί τα ήθη της πατρίδας, όπου διαμένει και στην οποία είναι βασιλιάς ,γι' αυτό και αυτοτιμωρείται,όταν μαθαίνει την αλήθεια και φεύγει μακριά από την πόλη αισθανόμενος ότι είναι μίasma.

Το έργο παρουσιάζει έναν άνθρωπο ενσωματωμένο σε μια κοινωνία λόγω προηγούμενης δικής του ευεργεσίας να προσπαθεί να βοηθήσει την πόλη του μέσω της εξιχνίασης ενός εγκλήματος και να συνειδητοποιεί ότι ο δολοφόνος που ψάχνει είναι ο ίδιος. Η ανακάλυψη της αλήθειας σε ό,τι αφορά στην ταυτότητα του είναι αυτή που τον ωθεί στον αυτοαποκλεισμό του από την κοινωνία .

Το έργο έρχεται να θέσει προβληματισμούς σχετικά με το πως οφείλει ο καθένας να λειτουργεί, όταν ανακαλύπτει ότι έχει διαπράξει μια εγκληματική ηθικά ενέργεια και κατά πόσο οδηγείται στον αποκλεισμό του από τον κοινωνικό ιστό από άγνοια της πραγματικότητας είτε εν τέλει από υπερεκτίμηση των δυνάμεων του. Το άτομο υπηρετεί συλλογικά οράματα και αυτοτιμωρείται για την υπηρέτηση αυτών, που συνιστούν μοχλό συνειδητοποίησης της άγνοιας της ανθρώπινης φύσης του.

---

¹⁸⁸ Μαυρόπουλος 2005,359.

Β.Κείμενο

Στον πρόλογο του έργου εμφανίζεται επί σκηνης ο Οιδίποδας, βασιλιάς της Θήβας και απευθύνεται στους πολίτες του λέγοντας τα ακόλουθα λόγια:(στιχ 1-13)

*“Παιδιά μου, του Κάδμου του παλιού νέα γενιά ,
γιατί μου κάθεστε σ’ αυτά εδώ τα σκαλιά
στολισμένα κλαδιά ικετευτικά κρατώντας ;
Κι η πόλη μας απ’ τη μια είναι θυμιάματα γεμάτη
κι απ’ την άλλη από δεήσεις και στεναγμούς αντιλαλεί .
Θεωρώντας, παιδιά μου, πως δεν είναι σωστό να μάθω
απ’ άλλους τι συμβαίνει ,ο ίδιος έχω έρθει εδώ ,
εγώ ο ζακουστός σε όλους Οιδίποδας.
Όμως εσύ, γέροντα, πες μου, επειδή φυσικά ταιριάζει
να μιλάς για λογαριασμό τους ,για ποιο λόγο μαζευτήκατε ,
φοβισμένοι ή μήπως ποθώντας .γιατί εγώ θα ήθελα
να σας βοηθήσω σ’ όλα .γιατί θα ήμουν σκληρόκαρδος,
αν σε μια τέτοια ικεσία συμπάθεια δεν έδειχνα. ”¹⁸⁹*

Από την αρχή κιόλας του έργου ο Οιδίποδας απευθύνεται στον ηγούμενο της ομάδας των ικετών, γέρο ιερέα, για να μάθει τι συμβαίνει στην πόλη και δείχνει πρόθυμος να βοηθήσει. Από όλη την περιρρέουσα ατμόσφαιρα τα θυμιάματα, τους θρήνους δίνεται η εντύπωση πως κάποιο μεγάλο κακό έχει χτυπήσει την πόλη απειλώντας την με καταστροφή.¹⁹⁰ Η βαρύτητα της κατάστασης τονίζεται από το γεγονός ότι ο λαός κάνει ικεσία για την επίλυση του προβλήματος, καθώς αυτή προβλεπόταν για επείγοντα θέματα τα οποία παρουσιάζονταν ενώπιον της συνέλευσης.¹⁹¹

---

¹⁸⁹ Μαυρόπουλος 2005,281. ¹⁹⁰ Ράμφορ 1997,19.

¹⁹¹ Abramovitz 1998,562-3.

Η χρήση της λέξης τέκνα (1) υποδηλώνει τα αισθήματα του καλού άρχοντα για τους υπηκόους του, όπως υπαγορεύει η σχέση πατέρα -γιού, ενώ οι ικτήριοι κλάδοι ήταν κλαδιά δάφνης ή ελιάς που κρατούσαν οι ικέτες.¹⁹²

Αυτοαποκαλείται ξακουστός ,πιθανότατα ,επειδή είναι γνωστό ότι έλυσε το αίνιγμα της Σφίγγας. Το έργο ξεκινά με προσωπογραφία του ήρωα στο απόγειο της δόξας του χωρίς τίποτε να προοικονομεί την πτώση του. Επίσης, κρίνει ότι θα ήταν σκληρόκαρδος (12) αν δεν εισάκουε την ικεσία των πολιτών εκφράζοντας έτσι τη φιλόανθρωπη διάθεση του να βοηθήσει με όλες του τις δυνάμεις.¹⁹³ Η στάση του αυτή δηλώνει ευσυνειδησία ως προς ό,τι επιτάσσει ο κοινωνικός ρόλος του ήρωα και συνάμα ότι λειτουργεί με τον αρμόζοντα για το ρόλο του τρόπο προς την κοινότητα. Στη συνέχεια ακολουθεί ο λόγος του ιερέα , ο οποίος είναι επεξηγηματικός της κατάστασης που επικρατεί και όχι μόνο .Επί της ουσίας παρουσιάζει την εικόνα που είχε ο λαός για το βασιλιά του και υπολογίζει και ελπίζει στη βοήθεια του Οιδίποδα ,ώστε να βγει η πόλη από τη δεινή θέση στην οποία βρίσκεται .¹⁹⁴

Χαρακτηριστικά αναφέρει (στιχ 31-57):

*“Εγώ και τα παιδιά αυτά προσπέφτουμε στους βωμούς σου ,
όχι πιστεύοντας πως είσαι ίσος με τους θεούς,
αλλά κρίνοντας πως είσαι πρώτος μες στους θνητούς
στης ζωής τις περιπέτειες και σε ό,τι στέλνουν οι θεοί
γιατί συ ήρθες και λύτρωσες την πόλη των Καδμείων
από το φόρο που πληρώναμε στη σκληρή τραγουδίστρια
και μάλιστα χωρίς να πάρεις από μας καμία πληροφορία ,
χωρίς καμία μας συμβουλή ,αλλά με φώτιση θεού
λεν όλοι και πιστεύουν πως τη ζωή μας στύλωσες .*

---

¹⁹² Αντωνίου 1995,111.   ¹⁹³ Αντωνίου 1995,111-2.

¹⁹⁴ Ράμφος ,ό.π.,σ.66.

*Και τώρα, Οιδίποδα, πολυσέβαστε σε όλους άρχοντα,
όλοι αυτοί με παρακάλια σου προσπέφτουμε
για χάρη μας κάποια ανακούφιση να βρεις, είτε κάποιου
θεού άκουσες φωνή είτε από θνητό κάτι γνωρίζεις
γιατί βλέπω πως προπάντων οι σκέψεις των πολύπειρων
έχουν συνήθως πετυχημένη έκβαση .
Έλα, καλύτερε από όλους τους θνητούς ,την πόλη στύλωσε
έλα φρόντισε την .γιατί αυτή τη χώρα τώρα
εξαιτίας του παλιού ζήλου σου σωτήρα σου σε λέγει .
Και ας μη θυμόμαστε καθόλου έτσι τη δική σου διοίκηση ,
πως δηλαδή πρώτα ορθοποδήσαμε κι έπειτα πέσαμε πάλι.
Αλλά με τρόπο στέρεο στύλωσε αυτή την πόλη .
Γιατί και τότε με μάντευμα καλό τύχη καλή
μας έδωσες και τώρα ίδιος να φανείς .
Γιατί ,αν βέβαια θα συνεχίσεις να κυβερνάς τη χώρα αυτή όπως
τώρα, καλύτερα να την κυβερνάς λαό γεμάτη παρά άδεια
γιατί ούτε κάστρο ούτε πλοίο έχει καμία αξία,
αν είναι έρημα ,χωρίς ανθρώπους μέσα τους.”¹⁹⁵*

Υπάρχουν και άλλες τραγωδίες που ξεκινούν με σκηνές ικεσίας αλλά οι συγκεκριμένοι ικέτες είναι διαφορετικοί: οδηγούνται από τον ιερέα του Διονύσου, του θεού των ικετών,ο οποίος γονατίζει μπροστά σε έναν άνδρα, κάτι μη συνηθισμένο. Στηρίζεται πιθανότατα σε κάποιο ραβδί.¹⁹⁶ Από την αρχή του λόγου του ο ιερέας απευθύνεται στον Οιδίποδα υπογραμμίζοντας την ανωτερότητα του, η οποία έγκειται στα μέχρι τώρα γεγονότα της ζωής του και στη σχέση του με τους θεούς.

---

¹⁹⁵ Μαυρόπουλος 2005,282-3. ¹⁹⁶ Beer Josh 2019,191.

Γι' αυτό και λέει χαρακτηριστικά ότι ο λόγος για τον οποίο απευθύνονται σε αυτόν δεν είναι ότι εξισώνεται με το θεό. Με αυτή τη φράση (32) προσπαθεί ίσα -ίσα να τον προφυλάξει από το φθόνο των θεών.¹⁹⁷

Στηρίζει τις ελπίδες του για βοήθεια στην προγενέστερη ευεργεσία του βασιλιά υπέρ της πόλης (35-39). Η λύση του αινίγματος της Σφίγγας είναι αποτέλεσμα της πηγαίας έμπνευσης του Οιδίποδα, στοιχείο που χαρακτηρίζει την ευφυΐα του αποκλειστικά, εφόσον δεν αναφέρει τίποτε ο ίδιος για θεϊκή βοήθεια σε σχέση με αυτό το ζήτημα. Αντιθέτως, ο ιερέας εδώ (38) εκφράζει τη βεβαιότητα του ότι ο Οιδίποδας με τη βοήθεια του θεού θα κάνει το πάν για να απαλλάξει την πόλη από τη συμφορά.¹⁹⁸

Ο βασιλιάς απευθύνεται στους ικέτες ως παιδιά λέξη επαναλαμβανόμενη στον πρόλογο (1,6,32,58,142,147). Πιθανότατα οι ικέτες έχουν τις ηλικίες του αινίγματος της Σφίγγας. Λέει πως έχει έρθει να ακούσει τις εκκλήσεις των ικετών ο ίδιος και όχι από αγγελιαφόρους. Οι ψευδείς ειδήσεις από το στόμα τους είναι μοτίβο στην τραγωδία.¹⁹⁹

Από την έναρξη του έργου προκύπτει το ερώτημα κατά πόσο οι θεοί ήθελαν με τη μοίρα που επέβαλλαν στον Οιδίποδα να αναδείξουν τη δύναμη τους ή να δώσουν ένα σωτήριο μάθημα στον άνθρωπο.²⁰⁰ Λίγο παρακάτω ο ιερέας τονίζει ότι χάρη στην εμπειρία του βασιλιά, που επιτρέπει να δίνει επιτυχείς συμβουλές, υπογραμμίζοντας ότι οφείλει να συνεχίσει τον ευεργετικό του ρόλο, καθώς μια χώρα που ευημερεί είναι χαρακτηριστικό του άξιου ηγέτη (Θουκ.Επιτάφιος,40)²⁰¹. Η περιπέτεια που συντελείται από την αρχή του έργου πλήττει την πόλη και την επί μακρόν βασιλεία του Οιδίποδα.

Εικάζεται από την έρευνα ότι ο λοιμός που έπεσε στη Θήβα σχετίζεται με το λοιμό του Πελοποννησιακού πολέμου και ενδεχομένως στέρησε τα πρωτεία στο Σοφοκλή κάτι που δεν στηρίζεται σε σοβαρά τεκμήρια.²⁰²

¹⁹⁷ Αντωνίου 1995,113.

¹⁹⁸ (Στο ίδιο).

¹⁹⁹ Beer Josh,ό.π.,σ.69.

²⁰⁰ Kitto 1989,184-5.

²⁰¹ Αντωνίου 1995,114.

²⁰² Ράμφορ,ό.π.,σ.66.

Ο τρόπος που επέλεξαν οι θεοί για να ταπεινώσουν έναν άνθρωπο και να τον διδάξουν τη μοίρα του ,τον καθιστά και πρωταγωνιστή των καταστάσεων .²⁰³ Αυτή η μεταβολή στο εναντίον των πραττομένων συνιστά κατά την εκτίμηση μας κινητήριο μοχλό δράσης και αφορμή του μελλοντικού αποκλεισμού του ήρωα.

Παραμένοντας στον πρόλογο κομβικής κατά την κρίση μας σημασίας είναι και τα λόγια του Οιδίποδα , ο οποίος αναφέρεται στη θεραπεία που βρήκε για την επίλυση των συμφορών που έχουν ενσκήψει στην πόλη.

Χαρακτηριστικά αναφέρει (στιχ 68-74):

*“Τη μόνη, τέλος, που καλοεξετάζοντας βρήκα θεραπεία ,
αυτήν σε πράξη τώρα έβαλα. δηλαδή το γιο του Μενοικέα,
τον Κρέοντα , το γυναικαδερφό μου ,στον Φοίβου έστειλα
το Πυθικό μαντείο ,για να ρωτήσει τι κάνοντας
ή λέγοντας την πόλη αυτή θα σώσω.”²⁰⁴*

Από τα παραπάνω λεγόμενα διαπιστώνεται ότι ως στοργικός βασιλιάς ο Οιδίποδας ανέλαβε πρωτοβουλία : έχει ήδη στείλει τον Κρέοντα στο μαντείο των Δελφών και περιμένει απάντηση για το πως να χειριστεί την κατάσταση που έχει προκύψει .²⁰⁵

Προχωρώντας στο πρώτο επεισόδιο ο Οιδίποδας ενώπιον του λαού βγάζει ανακοίνωση για όποιον γνωρίζει, να φανερώσει το δολοφόνο του Λάιου ,εφόσον λίγο νωρίτερα ο Κρέοντας του είχε ανακοινώσει ότι η εύρεση του θα διώξει τη συμφορά από την πόλη .Η ανακοίνωση του έγκειται σε δύο επίπεδα α) γνωστοποίηση πληροφοριών για το δολοφόνο β) κατάρα στο δολοφόνο και όποιον τον περιθάλλει να έχει άθλια ζωή.

---

²⁰³ Ράμφος 1997,22-23.   ²⁰⁴ Μαυρόπουλος 2005,283.

²⁰⁵ Ράμφος 1997,19-20.

Χαρακτηριστικά λέει στο λαό(στιχ 224-243):

“Όποιος από σας για του Λαβδάκου το γιο το Λάιο ,
ξέρει από ποιον άνθρωπο σκοτώθηκε ,
αυτός προστάζω όλα να μου τα φανερώσει .
Αν φοβάται να βγάλει από μέσα του σε βάρος του
την κατηγορία ,ας μη φοβάται .γιατί δε θα πάθει άλλο κακό ,
αλλά θα φύγει σε εξορία απείραχτος απ’ αυτή τη γη.
Αν πάλι κάποιος ξέρει πως από άλλη χώρα είναι
ο φονιάς ας μη σωπαίνει .γιατί και ανταμοιβή θα έχει
κι από πάνω ευγνωμοσύνη θα του χρωστώ.
Κι αν πάλι θα σωπάσετε και κάποιος από φόβο
για χάρη φίλου ή για δική του χάρη το λόγο μου αψηφήσει ,
πρέπει τότε ν’ ακούσετε αυτά που εγώ θα κάνω.
Προστάζω τον άνθρωπο αυτό, όποιος και αν είναι ,
σ’ αυτή τη γη που κυβερνώ και έχω βασιλική εξουσία,
κανείς μην τον δεχτεί στο σπίτι του, κανείς μην του μιλήσει
μήτε σε προσφορές προς τους θεούς και σε θυσίες μαζί του
να τον παίρνει μήτε αγιασμένο νερό σ’ αυτόν να δίνει ,
μα να τον διώχνουν όλοι από το σπίτι τους,γιατί είναι
μίασμα αυτός για μας ,όπως το πυθικό μαντείο
του θεού πριν λίγο σε μένα το έχει φανερώσει”.²⁰⁶

---

²⁰⁶ Μαυρόπουλος 2005,288-9.

Και προχωρά λέγοντας (στιχ 246-251):

*“Για όποιον το φόνο έκαμε κατάρα τώρα δίνω,
είτε είναι ένας και κρύβεται είτε μαζί με άλλους ,
να τελειώσει άθλια τη ζωή του ,έτσι κακός που είναι .
Κι ακόμη καταριέμαι ,αν σύνοικος στο σπίτι
μου βρίσκεται και αυτό εγώ το ξέρω ,
να πάθω όσα πριν λίγο καταράστηκα γι ’αυτούς.”²⁰⁷*

Τα παραπάνω λόγια του Οιδίποδα είναι μια εξαγγελία να αποκαλύψει οποιοσδήποτε γνωρίζει οτιδήποτε για το δολοφόνο του Λάιου μαζί με τις προδιαγραφές για την τιμωρία του. Αν είναι Θηβαίος πολίτης για την ομολογία του προβλέπεται η εξορία. Αν κάποιος ξέρει το φονιά, που μπορεί να είναι Θηβαίος ή ξένος, οπότε θα πρέπει να τον καταγγείλει θ’ ανταμειφθεί με χρήματα και την ευγνωμοσύνη του βασιλιά.²⁰⁸

Ακριβώς εδώ υφίσταται και τραγική ειρωνεία, καθώς οι θεατές ξέρουν ότι ο Οιδίποδας θα πληρώσει ο ίδιος, όταν μάθει το φονιά. Όλο το έργο δεν είναι μια τραγωδία πεπρωμένου που αρνείται το ανθρώπινο έλεγχο, αλλά ένα θέαμα ενός ανθρώπου που επιλέγει ελεύθερα και οδηγείται στην αυτοκαταστροφή.²⁰⁹ Στη συνέχεια, απειλεί όποιον δεν συμμορφωθεί με το κήρυγμα του συγκεκριμενοποιώντας τα αιτήματά του: να μην τον δεχτεί κανείς σπίτι του, β) να μην του μιλήσει γ) να μην τον παίρνει σε θυσίες μαζί του και δ) να τον διώχνουν (238-41)²¹⁰. Ο δολοφόνος του Λάιου είναι το μίasma της πόλης και πρέπει όλοι να έχουν απέναντί του τη συμπεριφορά που του αρμόζει.

---

²⁰⁷ Μαυρόπουλος 2005,289.   ²⁰⁸ Αντωνίου 1995,120.

²⁰⁹ Dodds 2006,21-22.   ²¹⁰ Αντωνίου,ό.π.,σ.69.

Το δεύτερο κομμάτι της διακήρυξης τους είναι ένας λόγος με τον οποίο καταριέται το δολοφόνο. Εδώ η τροπή του γεγονότων από την αυτοπεποίθηση στην αυτοάγνοια είναι τραγική. Εκεί που ο Οιδίποδας θεωρεί ότι ελέγχει τα πάντα τυλίγεται με τον ιστό της ίδιας του της κατάρας.²¹¹

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Dodds: “αν ο άνθρωπος δεν είναι υπεύθυνος για ό,τι του συμβαίνει είναι μια μαριονέτα και η ιστορία του είναι θλιβερή και όχι τραγική”. Για τους αρχαίους η βασική δυσκολία δεν ήταν η φύση της θέλησης αλλά οι συνέπειες της δύναμης και οι προθέσεις των θεών.²¹² Ο Οιδίποδας έχει πολλή εξουσία και λάθος σοφία. Πρόκειται για οντολογική συσκότιση και αυτό τον καθιστά τραγικό. Κανείς δεν ακολουθεί τη μοίρα του εκούσια, αλλά την δομεί με τον τρόπο που λειτουργεί.²¹³ Ο Οιδίποδας έχει όπως και η ιστορία του διττές ταυτότητες και δίπολα: κυνηγός κυνηγημένος, αστυνομικός εγκληματίας, σωτήρας του λαού καταστροφέας του. Η ιστορία του δομείται πάνω στην ψευδαίσθηση του φαίνεσθαι και του είναι.²¹⁴ Το ξετύλιγμα αυτής της ψευδαίσθησης είναι αυτό που κατά την εκτίμηση μας ενδύει την αξία του αποκλεισμού του από το σύνολο καθώς σηματοδοτεί την πτώση του.

Λίγο πιο κάτω εμφανίζεται ο Τειρεσίας επί σκηνής. Η παρουσία του σηματοδοτεί την σταδιακή αποκάλυψη της ταυτότητας του που θα τον ωθήσει στον αυτοαποκλεισμό του. Ύστερα λοιπόν από τις φοβερές πιέσεις του Οιδίποδα για την αποκάλυψη του δολοφόνου του Λαίου ο μάντης λέει στο βασιλιά τα ακόλουθα χαρακτηριστικά λόγια (στιχ 362,366-7)

“Λέω πως είσαι φονιάς του ανθρώπου για τον οποίο ψάχνεις”. (362)

“Λέω πως χωρίς να ξέρεις με τους αγαπημένους σου

*σμίγεις σιχαμερά και δεν βλέπεις σε ποια κατάντια βρίσκεσαι”.*²¹⁵ (366-367):

---

²¹¹ Ράμφος 1997,22-23.   ²¹² Gould 2006,35.

²¹³ Ράμφος 1997,43-45.   ²¹⁴ Beer Josh 2019,189.

²¹⁵ Μαυρόπουλος 2005,293.

Τα λόγια αυτά του μάντη λένε τη μεγάλη αλήθεια για το φονιά που ο βασιλιάς ψάχνει και για την ταυτότητα που θα τον οδηγήσει στην αυτοκαταστροφή του. Τα λόγια αυτά προκαλούν την άγρια φιλονικία Τειρεσία Οιδίποδα ,ώστε να ειπωθούν πολλά χωρίς να ληφθούν υπόψη αφενός και αφετέρου για να σπείρουν την υποψία στο βασιλιά να ψάξει περαιτέρω για την ταυτότητα του,αναδεικνύοντας σε πρώτο επίπεδο την παράδοξη τυφλότητα του.²¹⁶

Ως μορφή ο Οιδίποδας λόγω αυτής της τυφλότητας αναπαριστά τη μετάβαση από την αγριότητα (εγκλήματά του) στον πολιτισμό (αλήθεια-γνώση) λειτουργώντας όπως οι σοφιστές. Η αντιστροφή της δράσης του ήρωα θύτης -θύμα αναδεικνύει δύο θεμελιώδη στοιχεία : την έλλειψη τάξης και σειράς στο σύμπαν και ότι η καταστροφή του συνιστά καταστροφή του ανθρώπου του 5ου αι. π.Χ. Όλη η ενέργεια και η διανοητική του τόλμη τον οδήγησε στην ανακάλυψη της θεμελιώδους άγνοιας του. Δεν είναι το μέτρο για τα πράγματα αλλά μια μετρήσιμη και πεπερασμένη οντότητα.²¹⁷

Τα λόγια αυτά του Τειρεσία επισφραγίζουν την τραγική ειρωνεία της τύχης του ήρωα που αρνείται αρχικά να αποδεχθεί .Είναι σαν προπαρασκευαστικό στάδιο για την αλήθεια που θα ξετυλιχθεί μπροστά στα μάτια του.

Ανταπαντώντας στις άδικες κατηγορίες του βασιλιά ότι ο μάντης είναι ένας ύπουλος συνεργός του Κρέοντα και πανούργος απατεώνας (385-389)ο Τειρεσίας βγάζει ένα δριμύ και ξεκάθαρο λόγο που φανερώνει τα κρίματα του Οιδίποδα ,τα οποία λίγο πιο κάτω θα αποκαλυφθούν αποσειώντας από τον τυφλό γέροντα τις προηγούμενες κατηγορίες και αναδεικνύοντας ακόμη παραπάνω την δύναμη της άγνοιας και της τυφλότητας του βασιλιά.

Αναφέρει χαρακτηριστικά (στιχ 413-9):

*“Συ και έχεις μάτια ανοιχτά και δεν βλέπεις σε ποια κατάντια
είσαι ούτε που κατοικείς ούτε με ποιους συγκατοικείς .*

---

²¹⁶ Ράμφος 1997,46-47.   ²¹⁷ Κποχ 2006,81-83.

*Τάχα ξέρεις από ποιους κρατάς; Δε νιώθεις πως είσαι μισητός
σε δικούς σου που είναι στον Άδη και στον επάνω κόσμο
και πως διπλοχτυπώντας σε της μάνας και του πατέρα σου
η φοβερόποδη κατάρα θα σε διώξει κάποτε από αυτή τη χώρα,
σένα που τώρα βλέπεις καλά ,μα τότε θα είσαι στο σκοτάδι. ”²¹⁸*

Τα λόγια αυτά του Τειρεσία στρέφουν το έργο προς την κατεύθυνση της ταυτότητας. Ο Οιδίποδας ξεκίνησε μια έρευνα αναζητώντας το δολοφόνο του Λάιου και τώρα αισθάνεται την ανάγκη ν’ αναζητήσει τη δική του ταυτότητα και τις ρίζες του για να φτάσει στην αλήθεια για τον εαυτό του και τη ζωή του. Γι’ αυτό και ο υπαινιγμός του μάντη για τους γονείς του (415) δεν πέρασε απαρατήρητος από τον Οιδίποδα αλλά επεδίωξε να τον διερευνήσει .²¹⁹

Ο Οιδίποδας συναγωνίζεται ως τώρα το μαντείο και τον Τειρεσία παρουσιάζοντας τον εαυτό του ως προφήτη της πόλης ενώ στην εξέλιξη της δράσης θα επιβεβαιώσει τα λόγια τους. Ο Σοφοκλής δεν θέλει να κυβερνήσει ο ανθρώπινος λόγος με πλήρη εξουσία στον κόσμο .²²⁰

Ενώ για πολλούς ερευνητές ο Οιδίποδας δεν προσιδιάζει σε Έλληνα τύραννο ο Πλάτωνας και άλλοι αποδίδουν στον τύραννο την υπέρβαση των ορίων ,που διακρίνουν τον άνθρωπο από το τέρας και από το θεό ερχόμαστε να προσθέσουμε. Μέχρι τη στιγμή της σύγκρουσης του με τον Τειρεσία παρουσιάζεται ως ανθρωποποιημένος θεός , προστάτης της πόλης και ευσεβής.²²¹

Σε αυτό το σημείο ο Οιδίποδας θα ξεκινήσει το κυνήγι της δικής του αλήθειας που θα αποτελέσει και την τιμωρία του .Μια τιμωρία που θα ευεργετήσει τιμωρό και τιμωρούμενο ,αφού ο πρώτος θα απαλλαγεί από την ψευδαίσθηση ότι πράττει το καλό .

---

²¹⁸ Μαυρόπουλος 2005,295. ²¹⁹ Ράμφος 1997,51.

²²⁰ Bushnell 2006,94.

²²¹ Bushnell 2006,94-5.

Αυτό συνάδει και με τη σωκρατική αντίληψη ότι η ευτυχία εξαρτάται από την εγκατάσταση της σωστής δύναμης στην ψυχή ,ενός μέρους της ψυχής που θα οδηγήσει τον άνθρωπο στην ευτυχία και στο να βοηθά τους άλλους.²²²

Μεταβαίνοντας στο δεύτερο επεισόδιο βλέπουμε την Ιοκάστη να εμφανίζεται επί σκηνής και να πληροφορεί τον Οιδίποδα για τον παλιό χρησμό- όχι από τον ίδιο τον Απόλλωνα- στον οποίο είχε αναγγελθεί στο Λαίο ο τρόπος που θα πεθάνει καθώς και από ποιον ,(ένα παιδί)ξετυλίγοντας ουσιαστικά κομμάτια της ζωής του ίδιου του Οιδίποδα ,καθώς ο Λάιος πέθανε σε τρίστρατο και έτσι ο χρησμός διαψεύστηκε. Από το φόβο της επαλήθευσης του η Ιοκάστη αναφέρεται στην προΐστορία του μύθου και την εγκατάλειψη του Οιδίποδα σε κάποιο βουνό .

Αναφέρει χαρακτηριστικά η Ιοκάστη στον Οιδίποδα τα ακόλουθα (στιχ 711-725):

*“Κάποτε δηλαδή ήρθε χρησμός στο Λαίο , δε θα πω βέβαια πως από τον ίδιο το Φοίβο, αλλά απ’ τους λειτουργούς του, ότι θα του συμβεί να του συμβεί από παιδί που από μένα και από εκείνον θα γεννηθεί . Αυτόν όμως ,όπως η φήμη λέει, ξένοι κάποτε ληστές σε τρίστρατα τον σκότωσαν. Και από τη γέννηση του παιδιού δεν πέρασαν τρεις μέρες και αυτός έδεσε σφιχτά τα ποδοστράγαλά του και σ’ απάτητο βουνό με χέρια άλλων το ’ριξε . Και έτσι ούτε ο Απόλλωνας κατάφερε εκείνο φονιάς να γίνει του πατέρα του ούτε ο Λάιος να πάθει ό,τι κακό περίμενε απ’ το παιδί του. Τέτοια οι χρησμοί μας είχαν καθορίσει γι’ αυτά διόλου με νοιάζεσαι .διότι όσα χρήσιμα ψάχνει ο θεός , ο ίδιος εύκολα θα μας τα δείξει . ”*²²³

---

²²² Gould 2006,46.   ²²³ Μαυρόπουλος 2005,305-6.

Τα λόγια της Ιοκάστης ξετυλίγουν την ταυτότητα του Οιδίποδα που θα τον οδηγήσει στον αυτοποκλεισμό του από την πόλη, όπου κυβερνά. Προσπαθώντας να παρηγορήσει τον Οιδίποδα, λέγοντας του να αγνοήσει τα λόγια του μάντη, βάσει ενός χρησμού που είχε έρθει στο Λαίο παλιότερα και ο οποίος διαψεύστηκε! Κατά βάση αντί να τον παρηγορήσει υποσκάπτει το οιδιπόδειο προσωπείο της λόγω της σιγουριάς που της δίνει η εξουσία και πυροδοτεί ο λόγος της τη δράση²²⁴. Ενώ σταδιακά ο Οιδίποδας απομονώνεται τόσο από τα λεγόμενα του Τειρεσία όσο και από του Κρέοντα, προσπαθεί να κρατηθεί από όπου μπορεί και αυτό είναι η αναπόφευκτη μοίρα του, συνυφασμένη στα λόγια της Ιοκάστης.²²⁵ Το πρώτο βασικό στοιχείο ταυτοποίησης της ταυτότητας του Οιδίποδα είναι το δέσιμο των αστραγάλων του και η εγκατάλειψή του στο βουνό (718-719). Το πόδι ως σημείο του ανθρώπινου σώματος συνδέεται με το στήσιμο, το περπάτημα, την ιχνηλάτηση μεταφορικά του εαυτού του Οιδίποδα. Η αναπηρία του συνάδει με την πνευματική του τυφλότητα. Η ίδια του η ζωή ήταν μια αιώρηση ανάμεσα στην πρόοδο και την οπισθοχώρηση.²²⁶

Ο Οιδίποδας ως τη σκηνή με τον Τειρεσία ανακαλύπτει σταδιακά την ταυτότητα των γονιών του αλλά όχι τη δική του. Στον ίδιο οι ίδιοι του οι γονείς αρνήθηκαν να δώσουν όνομα αλλά του έδωσαν μια επονείδιστη ντροπή (1035) που ταυτόχρονα αποτελεί και στοιχείο αυτοαναγνώρισης του.²²⁷

Παράλληλα, η δυσμορφία του τον κάνει κατάλληλο να νικήσει τη Σφίγγα. Η φυσική του διαδρομή με τα ποικιλόμορφα πόδια του σηματοδοτεί το οντολογικό του ταξίδι μέσα στο χρόνο.

---

²²⁴ Beer Josh 2019,195.   ²²⁵ Ράμφος 1997,73.

²²⁶ Catenaccio 2012,102.   ²²⁷ Catenaccio 2012,104.

Ξέρει την απάντηση του γρίφου γιατί η φύση του λόγω της κίνησης των ποδιών του είναι ευμετάβλητη όσο και η λύση του γρίφου. Ο Λάιος σημαδεύοντας το γιο του ως ορφανό πατρός σε μια πατριαρχική κοινωνία τον καθιστά κοινωνικά ανάπηρο.²²⁸ Όπως ο άνθρωπος στη διαδρομή του από παιδί σε έφηβο και γέρο χαίρει διαφορετικού σεβασμού από την κοινωνία, έτσι και ο Οιδίποδας από κυβερνήτης της πόλης με την αναγνώριση της ταυτότητας του και την αποκάλυψη της αλήθειας μετατρέπεται σε παρία της κοινωνίας στην οποία ανήκε.²²⁹

Ψυχαναλυτικά ο Οιδίποδας συμβολίζει την άνοδο και την πτώση της πόλης μετατρέπόμενος από πατέρα για τους υπηκόους του ,που τους αποκαλεί παιδιά του (1) σε έκπτωτο βασιλιά ακολουθώντας το παράδειγμα ασυνείδητα του δικού του κακού πατέρα,καθώς η αρχή του λάθους έγινε από το Λάιο .²³⁰

Στην πορεία στα πλαίσια του ίδιου επεισοδίου μέσα από συγκεκριμένες ερωταποκρίσεις που αφορούν στον τόπο δράσης ,την ηλικία του θύματος ξετυλίγεται εντελώς το κουβάρι της αναγνώρισης της ταυτότητας. Όσο δε πλησιάζουμε στην αναγνώριση του Οιδίποδα ως φονιά του Λάιου “τόσο αρχίζει να εξιχνιάζεται κατά την Gregory η πιο σφιχτοδεμένη πλοκή και η αποφυγή πλατειασμών και λεπτομερειών” .²³¹ Σε αυτό το σημείο αυτές χρειάζονται για να ενταθεί η αγωνία της αποκάλυψης και η ολοκλήρωση ενός παζλ στοιχείων ταυτότητας .

---

²²⁸ Catenaccio 2012,105. ²²⁹ (Στο ίδιο).

²³⁰ Weineck,2010,131-135. ²³¹ Gregory,Just.2014,322.

Χαρακτηριστικές στιχομυθίες μεταξύ Οιδίποδα και Ιοκάστης είναι οι κάτωθι (στιχ 732-4, 742-5):

*“Και που ο τόπος αυτός βρίσκεται ,όπου ο φόνος έγινε;
Η χώρα λέγεται Φωκίδα κι ένα σταυροδρόμι
σε πάει εκεί απ’ τους Δελφούς κι από τη Δαύλια”* (στιχ 732-34)
Και λίγο πιο κάτω:

*“Μεγαλόσωμος ,μόλις άρχιζαν ν’ ασπρίζουν τα μαλλιά του
και δεν παράλλαζε πολύ απ’ τη δική σου όψη .
Αλίμονο , ο δύστυχος! Φαίνεται πως δεν ήξερα
πριν λίγο ότι για τον εαυτό μου ξεστόμιζα βαριές κατάρες.”*²³² (στιχ 742-745)

Η ιστορία που αφηγήθηκε πριν λίγο η Ιοκάστη για το χρησμό που είχε πάρει ο Λάιος οδηγούν τον Οιδίποδα σε περαιτέρω διερεύνηση του θέματος. *“Από την εξιχνίαση μιας δολοφονίας κατά την Gregory γίνεται μετάβαση στην ιχνηλάτηση της ταυτότητας”*, κατά την εκτίμηση μας , που καταστρέφει τον ήρωα.²³³ Όταν ο Οιδίποδας ακούει ότι ο φόνος έγινε σε κάποιο σταυροδρόμι ζητά να μάθει την ακριβή τοποθεσία και την περιγραφή του Λάιου .Συγκλονισμένος από τις ομοιότητες και τις συμπτώσεις συναισθάνεται ότι η κατάρα που πριν λίγο έδινε για το φονιά αφορά τον ίδιο! Η ελπίδα του αν και ελάχιστη να μην έχει σκοτώσει το Λάιο κρέμεται από τον υπηρέτη ,μοναδικό επιζήσαντα της σύγκρουσης σε εκείνο το τρίστρατο.²³⁴

Ο Σοφοκλής δεν στοχεύει με αυτό τον τρόπο να ηθικοποιήσει το μύθο όπως ορθά επισημαίνει ο Kitto που αναφέρει χαρακτηριστικά : *“θα μπορούσε στο τρίστρατο να είχε ρίξει το άδικο στον Οιδίποδα και να υποδηλώσει ότι αυτό που τον έκανε να δεχτεί το στέμμα ήταν η φιλοδοξία του.”*²³⁵

---

²³² Μαυρόπουλος 2005,306. ²³³ Gregory,ό.π.,σ.78.

²³⁴ Ράμφος 1997,77-8. ²³⁵ Kitto1989,186.

Στόχος του δραματουργού ήταν να αναδείξει την πτώση ενός ανθρώπου με βάση τις αρετές ή τις αδυναμίες του υπό την παρουσία κάποιας δύναμης που τίθεται υπό σκεπτικισμό.²³⁶ Η αμφισβήτηση των χρησμών τόσο από τον Οιδίποδα όσο και από την Ιοκάστη τους εμφανίζει να μην ακολουθούν τη λογική, ώστε τουλάχιστον να βρεθούν σε κατάσταση αμήχανης αγωνίας για το τι πραγματικά έχει συμβεί και ασέβειας, στην εντελώς αντίθετη της θέσης στην οποία βρέθηκε ο Χορός κυρίως στο δεύτερο στάσιμο, επιδεικνύοντας τη δέουσα ευσέβεια και υπαινισσόμενη ύβρη εκ μέρους του Οιδίποδα (863-911).²³⁷

Η αυτεπίγνωση του λάθους του Οιδίποδα όπως παρουσιάζεται στους στίχους (744-45) αποκαλύπτει κατά την εκτίμηση μας το πεπερασμένο της ανθρώπινης φύσης, το οποίο δεν δύναται να αποκωδικοποιήσει ούτε να προσεγγίσει το θείο με ανθρώπινου τύπου κατηγοριοποιήσεις. Άρα, ουσιαστικά ο Σοφοκλής θέλει να δείξει ότι ο θεός μπορεί να προσφέρει αληθινή γνώση στον άνθρωπο αρκεί ο τελευταίος να έχει επίγνωση της μερικής εκ μέρους του προσέγγισης και περατότητας των θείων εντολών.²³⁸

Στο τρίτο επεισόδιο η εμφάνιση της Ιοκάστης να προσεύχεται στο θεό Απόλλωνα, τους χρησμούς του οποίου πριν λίγο αμφισβητούσε, αποκαλύπτει το προσωπίο της αφενός και αφετέρου την απόγνωση της για τη θέση του Οιδίποδα.²³⁹ Είναι τραγικά ειρωνικό, κατά την εκτίμηση μας να αμφισβητεί τους χρησμούς που αν τους προσέγγιζε με μια κάποια ευσέβεια χωρίς να επιδιώκει να ανακουφίσει την αγωνία του Οιδίποδα, ενδεχομένως αντιλαμβανόταν ότι όσα περιέχονταν στο χρησμό αφορούσαν και την ίδια. Έτσι, μετά την αποκάλυψη της αλήθειας δεν θα οδηγούνταν και η ίδια στον αυτοαποκλεισμό της από την κοινότητα, βάζοντας τέλος στη ζωή της.

---

²³⁶ Kitto 1989, ό.π., σ. 79.

²³⁷ Winnington-Ingram 2016, 257-262.

²³⁸ Λιαπής 2003, 52-54.

²³⁹ Beer Josh 2019, 196.

Απευθυνόμενη στον Απόλλωνα λέει χαρακτηριστικά (στιχ 911-922):

*“Άρχοντες της χώρας μου ήρθε μια ιδέα,
στους ναούς να πάω των θεών στα χέρια μου
κρατώντας αυτά τα στεφάνια και τα θυμιάματα.
Γιατί ο Οιδίποδας βρίσκεται σε έξαψη μεγάλη
από πίκρες κάθε λογής και δεν κρίνει ,
όπως κάνει άντρας συνετός ,τα καινούρια απ’ τα παλιά ,
αλλά εξαρτάται από όποιον μιλά ,αν αυτός τον φοβίζει.
Μια που , παρ’ όλες μου τις συμβουλές ,δεν πετυχαίνω κάτι ,
σε σένα Λύκειε Απόλλωνα ,γιατί κοντά μου είσαι ,
φτάνω ικετεύοντας μ’ αυτές τις προσφορές μου ,
να μας δώσεις κάποια λύτρωση απ’ την κατηγορία .
Διότι τώρα όλοι τρομάζουμε βλέποντας τον τρομαγμένο .”²⁴⁰*

Μέσα από αυτούς τους στίχους διαφαίνεται για ακόμη μια φορά η προσφυγή των ανθρώπων στην ικεσία ως μέσο -εργαλείο αποδοχής και ενσωμάτωσης κάποιου ,που ενδέχεται να έχει διαπράξει έγκλημα. Ο φόβος της για τον Οιδίποδα συνδέεται με την αντίληψη ,ότι λόγω της πολιτικής του θέσης θα βρεθεί εκτός πόλης ,στο ενδεχόμενο διάπραξης του φόνου και δεν θα προστατεύεται από την κοινότητα.²⁴¹

Λίγο πιο κάτω στα πλαίσια του ίδιου επεισοδίου εμφανίζεται ο Αγγελιαφόρος που θα διαλευκάνει τις όποιες λεπτομέρειες σχετικές με την ταυτότητα του Οιδίποδα και την ανακάλυψη της οδυνηρά αυτοκαταστροφικής αλήθειας. Το γεγονός ότι έρχεται να ανακοινώσει το θάνατο του Πόλυβου και την αποδοχή ως τυράννου της Κορίνθου τον Οιδίποδα συνιστά πρόσκαιρη ανακούφιση τόσο για το βασιλιά όσο και για τη βασίλισσα .²⁴²

---

²⁴⁰ Μαυρόπουλος 2005,314. ²⁴¹ Abramovitz 1998,571.

²⁴² Beer Josh 2019,197.

Η ανατροπή πραγματοποιείται όταν μαθαίνει το βασιλικό ζευγάρι ότι ο Πόλυβος και η Μερόπη δεν ήταν οι πραγματικοί γονείς του Οιδίποδα. Ορθά η έρευνα επισημαίνει ότι το επεισόδιο αυτό είναι η ειρωνική απάντηση του Απόλλωνα στις προσευχές της Ιοκάστης ,πριν την εμφάνιση του Αγγελιαφόρου .²⁴³

Σε ό,τι αφορά το πρώτο στοιχείο ταυτοποίησης του Οιδίποδα με τις ρίζες του ο παρακάτω στίχος είναι δηλωτικός της αλήθειας .(στιχ 1016):

“Διότι διόλου ο Πόλυβος δεν ήταν συγγενής σου”.²⁴⁴

Η αποκάλυψη αυτή λειτουργεί ως ντόμινο περαιτέρω λεπτομερειών που φέρνουν τα πάντα στο φως. Και παρότι ο Οιδίποδας δεν λειτούργησε αλαζονικά τιμωρήθηκε ,γιατί σιγά -σιγά από το προαναφερθέν στοιχείο αποκάλυψης ταυτότητας πιστοποιείται ότι είχε πράξει μιαιρές και ασεβείς πράξεις που ταυτίζονταν με την κακή του μοίρα.²⁴⁵

Ο παραπάνω στίχος δεν είναι η μεταφορά μιας φήμης ,ακριβώς επειδή ο Αγγελιαφόρος υπήρξε βοσκός του Πόλυβου ,άρα γνωρίζει από πρώτο χέρι ότι παρέδωσε ένα βρέφος που του δόθηκε από κάποιο βοσκό του Λαίου στο βασιλιά Πόλυβο .²⁴² Αυτό το στοιχείο αναγνώρισης της ταυτότητας οδηγεί τον Οιδίποδα στην άκρη του νήματος που είναι ο βοσκός που τον παρέδωσε,η ύπαρξη του οποίου επιβεβαιώνεται από το Χορό και βοηθά την Ιοκάστη να αντιληφθεί την αλήθεια και τον Οιδίποδα ανυποχώρητο να φτάσει ως το τέλος τις μοιραίες αποκαλύψεις για τη φύτρα του.²⁴⁷

---

²⁴³ Beer Josh,ό.π.,σ.81.

²⁴⁴ Μαυρόπουλος 2005,317.

²⁴⁵ Winnington-Ingram 2016,281. ²⁴⁶ Ράμφος 1997,105.

²⁴⁷ Ράμφος 1997,104-5.

Χαρακτηριστικοί είναι οι ακόλουθοι στίχοι που επιβεβαιώνουν τα παραπάνω(1022-1026):

*“Δώρο κάποτε ξέρε το σε πήρε από τα χέρια μου .
Και έτσι πολύ μ’ αγάπησε από ξένα χέρια παίρνοντάς με;
Τον οδήγησε σε αυτό η προηγούμενη ατεκνία του.
Και συ με αγόρασες ή τυχαία βρίσκοντας με με έδωσες σε αυτόν ;
Βρίσκοντας σε στα δασωμένα φαράγγια του Κιθαιρώνα.”²⁴⁸*

Και λίγο πιο κάτω (1039-1045):

*“Απ’ άλλον λοιπόν με πήρες κι όχι ο ίδιος βρίσκοντας με;
Όχι αλλ’ άλλος βοσκός σε έδωσε σε μένα
Ποιος είναι αυτός ,ξέρεις να μου τον περιγράψεις ;
Λεγόταν πως είναι κάποιος από τους ανθρώπους του Λάιου .
Αλήθεια του άρχοντα κάποτε αυτής εδώ της χώρας ;
Μάλιστα αυτού του τόπου ήταν βοσκός.
Αλήθεια ζει ακόμη αυτός ,ώστε να μπορώ να τον δω”;²⁴⁹*

Στο κλείσιμο του τρίτου επεισοδίου έρχεται στη σκηνή ο δούλος που πήρε βρέφος τον Οιδίποδα με σκοπό να το εγκαταλείψει στον Κιθαιρώνα. Ξεκινά στιχομυθία μεταξύ τους που φέρνει τα πάντα στο φως. Στα πλαίσια αυτής της στιχομυθίας η αγωνία της ταυτότητας που θα οδηγήσει τον Οιδίποδα στην αυτοτιμωρία του αποκλεισμού από την κοινωνία επικεντρώνεται στους ακόλουθους στίχους όταν ο βασιλιάς ζητά από το δούλο να μάθει από ποιον πήρε το βρέφος.

---

²⁴⁸ Μαυρόπουλος 2005,318. ²⁴⁹ (Στο ίδιο).

Χαρακτηριστικό είναι το απόσπασμα (στιχ1162-1181):

*“Παίρνοντας το απο που; Δικό σου ή από κάποιον άλλον;
Όχι δικό μου βέβαια .Το πήρα από κάποιον .
Από ποιον συμπολίτη μας και από ποιο σπίτι;
Μη ,για τους θεούς ,μη αφέντη μου , άλλη ερώτηση μου κάνεις.
Χάθηκες αν ξανά το ίδιο σ’ερωτήσω !
Ήταν λοιπόν κάποιο από τα γεννήματα του Λάιου .
Αλήθεια δούλος του ή κάποιος από τους συγγενείς του;
Αλίμονο έφτασα στη φοβερή στιγμή για να μιλήσω !
Κι εγώ ν’ ακούσω. ωστόσο να ακούσω πρέπει.
Παιδί εκείνου πως ήταν έλεγαν πιο καλά ωστόσο
μπορεί να πει πως έγιναν η γυναίκα σου που μέσα βρίσκεται .
Αλήθεια λοιπόν σου το ’δωσε εκείνη; Ναι βασιλιά.
Για ποιο σκοπό; Για ν’ αφανίσω το παιδί .
Η άθλια που το γέννησε;Από φόβο για κακούς χρησμούς.
Ποιους ; Πως θα σκοτώσει έλεγαν τους γονείς του.
Και συ λοιπόν πως τ’ άφησες στα χέρια αυτού του γέροντα
Από συμπόνια αφέντη μου ,πως θα το πάει νομίζοντας
σ’ άλλη χώρα απ’ όπου εκείνος ήταν εκείνος όμως
για συμφορά του το έσωσε. Διότι αν εσύ είσαι αυτός
για τον οποίο αυτός εδώ μιλάει,ξέρε πως δυστυχής γεννήθηκες.”²⁵⁰*

Στους παραπάνω στίχους ο θεράπωντας ως αυτόπτης και αυτήκοος μάρτυρας έρχεται να διαλευκάνει τα πάντα για την ταυτότητα του Οιδίποδα και να τον κάνει να συναντήσει τη μοίρα του.

---

²⁵⁰ Μαυρόπουλος 2005,322-23.

Από την άλλη οι στίχοι αυτοί αναδεικνύουν το μεγαλείο του Οιδίποδα στα πλαίσια μιας ανάκρισης σχετικά με το ποιος έδωσε στο βοσκό το βρέφος και για ποιο λόγο.²⁵¹ Ο βασικός άξονας του επεισοδίου είναι η ανάκριση και η εύρεση της αλήθειας. Η ένταση επιτείνεται με το σπάσιμο του στίχου σε ημιστίχια(1173-1176).

Η τελευταία ερώτηση του Οιδίποδα (1177)θυμίζει την αρχή θρήνου ή μοιρολογιού. Σαν να προσπαθεί να παραπονεθεί στον υπηρέτη γι' αυτό που έκανε λίγο πριν το προσωπικό του ξέσπασμα(1182-1185).²⁵²

Το επεισόδιο κλείνει με το ξέσπασμα του βασιλιά , ο οποίος ελεεινολογεί για την τύχη της ανθρώπινης ύπαρξης εν γένει παίζοντας με την έννοια του φωτός σε όλες του τις εκφάνσεις,αυτές της αποκάλυψης και αυτές της απόκρυψης της αλήθειας και της γνώσης. Το φως και το σκοτάδι στην ψυχή και την προσωπικότητα του Οιδίποδα εναλλάσσονται .²⁵³ Χαρακτηριστικά ο Οιδίποδας αναφωνεί (στιχ 1182-1185):

*“Αχ, αχ!Όλα πια ξεκάθαρα θα βγουν στο φως .
Ω φως ας σε αντίκριζα τώρα μια ύστερη φορά ,που φαίνεται
πως βγήκα απ’ όποιους δεν έπρεπε ,πως μ’ όποιους
δεν έπρεπε πλάγιασα ,πως σκότωσα όσους δεν έπρεπε. ”*²⁵⁴

Οι παραπάνω στίχοι που αποτελούν παραδοχή των εγκλημάτων του είναι οπτικά η βασική παραδοξότητα στην οποία θεμελιώνεται όλο το έργο : τυφλότητα- όραση , γνώση- άγνοια ,φαίνεσθαι -είναι.²⁵⁵

²⁵¹ Ράμφος 1997,135.

²⁵² Ράμφος 1997,138.

²⁵³ Ράμφος 1997,138-40.

²⁵⁴ Μαυρόπουλος 2005,323.

²⁵⁵ Beer Josh,ό.π.,σ.73.

Η απόκτηση της αυτεπίγνωσης της ταυτότητας του Οιδίποδα κατοχυρώνει την αδυναμία κάθε ανθρώπου να υπερκεράσει το πεπερασμένο της φύσης του και να υπερβεί την κοσμική του υπόσταση .Υποδηλώνει ότι τα μάτια χωρίς εσωτερικό φως βλέπουν όπως ακριβώς και στον Πλάτωνα (Πολιτεία Ζ,514a-520e)σκιές και η γνώση που συλλέγεται συνθλίβει την προσωπικότητα.²⁵⁶Βέβαια η συντριβή του ανθρώπου στην πνευματική της διάσταση είναι προϋπόθεση της ολότητας του Εγώ . Συνεπώς ο Οιδίποδας συνιστά τη μετάβαση από την άγνοια στη γνώση ,απ' το σκοτάδι στο φως. ²⁵⁷

Στο τελευταίο στάσιμο του έργου η εστίαση γίνεται στη ματαιότητα των ανθρώπινων πραγμάτων και αξιώσεων .Η ψευδαίσθηση της ευτυχίας είναι το κέρδος του Οιδίποδα. Η ιστορία του μετά την αποκάλυψη της αλήθειας είναι θλιβερή και όπως θα φανεί ταυτίζεται με την πτώση που θα του φέρει όμως το φως της αλήθειας.²⁵⁸

Το χορικό είναι έκκληση για ανθρώπινη ταπεινοφροσύνη που με τον πιο ακραίο τρόπο θα εκδηλωθεί λίγο πιο κάτω από την πλευρά του Οιδίποδα,καθώς μόνο οι θεοί είναι αιώνιοι και αμετακίνητοι όπως και οι κανόνες τους.²⁵⁹

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι το απόσπασμα του χορικού που ακολουθεί προοικονομεί την πτώση του Οιδίποδα και τον αποκλεισμό του ,τον οποίο δεν παρακωλύει.

Χαρακτηριστικά αναφέρει ο Χορός (στιχ 1186-1196):

*“Αλίμονο ,γενιές των θνητών ,
πόσο τη ζωή σας
τη θεωρώ ίση με το τίποτε!
Γιατί ,ποιος ποιος άνθρωπος
είναι περισσότερο ευτυχισμένος*

---

²⁵⁶ Ράμφορ 1997,140-141.   ²⁵⁷ Ράμφορ 1997,141.

²⁵⁸ Beer Josh.,ό.π., σ.81.   ²⁵⁹ (Στο ίδιο).

*απ'όσο να νομίζει πως είναι
και, μόλις νομίζει, να παίρνει την αντίθετη φορά;
Το δικό σου παράδειγμα έχοντας,
τη δική σου τύχη, τη δική σου,
και, μόλις νομίζει, να παίρνει την αντίθετη φορά;
Το δικό σου παράδειγμα έχοντας,
τη δική σου τύχη, τη δική σου,
δύστυχε Οιδίποδα,
απ'τ'ανθρώπινα τίποτε δε ζηλεύω.*"²⁶⁰

Η αναζητούμενη κάθαρση, το τελευταίο φως που θα μεταβάλλει κάτι επώδυνο σε κάτι συγκλονιστικό εδράζει σε έργα σαν τον Οιδίποδα Τύρανο που κατά τον καθηγητή Έλις-Φέρμορ “η κάθαρση βρίσκεται στις δυνάμεις του δικαίου και της αγαθότητας”. Ο Αισχύλος αυτές τις παρουσιάζει στα Χορικά του.²⁶¹

Στην έξοδο του έργου έρχεται ένας δεύτερος Αγγελιαφόρος για να ανακοινώσει τον απαγχονισμό της Ιοκάστης λέγοντας χαρακτηριστικά:(στιχ 1234-1235)

*“Το πιο γρήγορο που μπορώ να πω και σεις ν’ ακούσετε:
έχει σκοτωθεί η θεϊκή αγαπημένη Ιοκάστη.”*²⁶²

Η αναγγελία του θανάτου της συνιστά πράξη αποκλεισμού και αυτοτιμωρίας για το ανόσιο και ασυνείδητο έγκλημα της. Η αυτοκαταστροφή οποιουδήποτε προσώπου σε μια τραγωδία αποτελεί δήλωση έλλειψης ελευθερίας καθώς αισθάνεται εγκλωβισμένος, ματαιωμένος και περιορισμένος από την κοινότητα μέσω της υπέρβασης των ηθικών νόμων βάσει των οποίων η ίδια λειτουργεί.²⁶³

---

²⁶⁰ Μαυρόπουλος 2005,323.   ²⁶¹ Kitto 1989,190.

²⁶² Μαυρόπουλος 2005,327.   ²⁶³ Gould 2006,54.

Μετά την αναγγελία της τύφλωσης του Οιδίποδα ο εξάγγελος προετοιμάζει το Χορό ότι το θέαμα που θα αντικρίσει θα είναι φρικτό .Περιγράφει τα ποτάμια αίματος που έτρεξαν από τα μάτια του προειδοποιώντας ότι το θέαμα προκαλεί οίκτο ακόμη και σε κάποιον που τον μισεί.²⁶⁴ Όταν λοιπόν ο Οιδίποδας εμφανίζεται επί σκηνής λέει χαρακτηριστικά (στιχ 1329-1335):

*“Ο Απόλλωνας , ο Απόλλωνας ήταν , φίλοι μου ,
που προξενούσε αυτές τις συμφορές μου.
Άλλος κανείς δε μου ’βγαλε τα μάτια ,
αλλά εγώ ο δύστηνος .
Γιατί έπρεπε να βλέπω φως ,
αφού ,αν έβλεπα ,δε θα μπορούσα κάτι γλυκό να βλέπω ;”*²⁶⁵

Στους παραπάνω στίχους ο Οιδίποδας αναγνωρίζει ότι ο Απόλλωνας ήταν η αιτία των δικών του συμφορών ,παρότι ομολογεί ότι η πράξη της τύφλωσης ήταν δικό του έργο ,βάζοντας την πράξη του μέσα σε πολιτικά και θρησκευτικά πλαίσια.²⁶⁶

Στους τελευταίους στίχους του παρατιθέμενου αποσπάσματος (1334-5) ο Οιδίποδας υπογραμμίζει το λόγο της αυτοτύφλωσης του με τρόπο στοχευμένα περιεκτικό .Δε βρίσκει λόγο να αντικρίζει το φως εφόσον τίποτε καλό δεν θα έβλεπε,υπαινισσόμενος ότι δεν θα μπορούσε να κοιτάξει τους γονείς του, τα παιδιά του, την πόλη και τους θεούς.²⁶⁷

Πίσω από τα λόγια του αυτά ελλοχεύει η ενοχή λόγω ντροπής για τα λάθη του. Νιώθει ποταπός ,τεκμήριο αυτού ότι δεν βρίσκεται στο ύψος των περιστάσεων της πόλης που κυβερνά .Για τον Αρχαίο το πιο σημαντικό είναι να κοιτάει τον άλλον κατάματα και αυτός να μην κοιτά τον άλλον υποτιμητικά .²⁶⁸

---

²⁶⁴ Beer Josh.2019,198. ²⁶⁵ Μαυρόπουλος 2005,330.

²⁶⁶ Beer Josh,ό.π.,σ. 88. ²⁶⁷ (Στο ίδιο).

²⁶⁸ Ράμφος 1997,175.

Αξιοσημείωτο είναι ότι οι τραγικοί ποιητές ταυτίζουν την όραση με τη γνώση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο Πενθέας στις Βάκχες ο οποίος δεν μπορεί να αντιληφθεί την πραγματικότητα. Επιπλέον ,το βλέμμα δίνει τη δυνατότητα στον τραγικό ποιητή να οπτικοποιήσει και να κάνει αισθητό κάτι στο οποίο θέλει να δώσει έμφαση.²⁶⁹

Επανερχόμενοι στα λόγια του Οιδίποδα αξίζει να τονιστούν συγκεκριμένα στοιχεία ως προς την τυφλότητα του ,που δικαιώνουν την επιλογή του.

Ο θάνατος δεν θα ξέπλενε την ντροπή καθώς η άγνοια είναι η μεγάλη αμαρτία του ήρωα και είναι αιτία των παθημάτων για τα οποία ντρέπεται και επαναδομείται εσωτερικά .Γίνεται η μετάβαση από το μερικό και ατομικό στο συλλογικό και γενικό .Η υποκειμενική άγνοια τρέπεται σε καθολική γνώση .Ο Οιδίποδας βγαίνει από τη δυστυχία του σκεπτόμενος τους άλλους και έτσι καθαίρεται .²⁷⁰

Μια εκούσια πράξη σαν τη δική του συνηγορεί με αίσθηση ευθύνης και απόκτηση αυτογνωσίας και αφύπνιση της συνείδησης ως αρωγό στην κατανόηση ότι τα δραματικά γεγονότα της ζωής προκαλούνται από έλλειψη άλλων γεγονότων που αποκαλύπτονται για να ολοκληρώσουν μυθολογικά και ποιητικά την αποστολή τους.²⁷¹

Από την άλλη πλευρά υπάρχει η ερμηνεία ότι τυφλώνεται και αποκομμένος από την ανθρωπιά του “ακρωτηριάζεται”ως προσωπικότητα γιατί ούτε με τη ζωή ούτε με το θάνατο μπορεί να αντιμετωπίσει τα κρίματά του. Επιπλέον, η τυφλότητα υπαγορεύει μια απελπισμένη βεβαιότητα για την ανθρώπινη κατανόηση και το ανθρώπινο μεγαλείο καθώς η ανθρώπινη εξυπνάδα και η ευτυχία χτίζεται σε μια ψευδαίσθηση.²⁷²

---

²⁶⁹ Παππάς 2019, 298-299. ²⁷⁰ Ράμφος 1997,178-185.

²⁷¹ Ράμφος 1997,187-195. ²⁷² Dodds 2006,23-27.

Λίγο πιο κάτω ο Οιδίποδας ζητά από το Χορό να τον διώξει από την πόλη λέγοντας χαρακτηριστικά (στιχ 1340-1346):

*“Διώξτε με από τη γη αυτή όσο πιο γρήγορα μπορείτε ,
διώξτε φίλοι τον πιο μεγάλο όλεθρο ,
τον τρισκατάρατο και ακόμη τον πιο μισητό
απ’ τους θεούς μέσα στον κόσμο όλο .”*²⁷³

Μέσα από τα λόγια αυτά αυτά αποδεικνύεται ότι ο Οιδίποδας μαθαίνοντας την ταυτότητα του ντρέπεται για τις πράξεις του,θεωρώντας τον εαυτό του μιανό χωρίς να του δώσει κάποιο ελαφρυντικό. Αυτό δείχνει και τη μεγαλοψυχία του.²⁷⁴

Έχοντας έρθει σε αντιπαράθεση με την πόλη , την οικογένεια και τη γενιά του δεν έχει τίποτε άλλο για το οποίο αξίζει να ζει πια και θεωρώντας τον εαυτό του νεκρό, όπως την Ιοκάστη . Η ενοχή για τις πράξεις του τον αποδυναμώνει τόσο και γι’ αυτό θεωρεί ότι μοναδική λύση είναι η εξορία,εφόσον κουβαλά την κατάρα του μιανού. Η λύση αυτή είναι εύρημα του Σοφοκλή και δεν στηρίζεται σε προγενέστερη παράδοση .²⁷⁵

Η δεύτερη εμφάνιση του Κρέοντα επί σκηνής είναι ένας αντικατοπτρισμός του προλόγου,όπου ο Οιδίποδας ζήτησε χρησμό από το μαντείο των Δελφών για να αντιμετωπίσει τη δυσμενή κατάσταση στην πόλη.

Κάτι αντίστοιχο έχοντας κάνει και ο Κρέοντας επιδεικνύει μεγαθυμία απέναντι στην ικεσία του Οιδίποδα που αναφέρει τα ακόλουθα λόγια (στιχ 1462-1467)²⁷⁶:

---

²⁷³ Μαυρόπουλος 2005,331. ²⁷⁴ Ράμφος 1997,175.

²⁷⁵ Rosenmeyer 1952,93-94. ²⁷⁶ Beer Josh,ό.π.,σ.88.

*“αλλά τις δυο δύστυχες και άμοιρες κόρες μου ,
που τραπέζι δεν έστρωσαν ποτέ χωρίς εμένα
χωριστά και όλα όσα εγώ δοκίμαζα για φαγητό
πάντα σ’όλα είχαν και αυτές μερίδιο,
γι’ αυτές νοιάσου για χάρη μου. Και προπάντων
να τις χαϊδέψω άφησε, τις συμφορές να κλάψω .”²⁷⁷*

Η ένταση της παράκλησης του Οιδίποδα (1466-7) ξεκινά από την επιθυμία του να κρατήσει τα παιδιά του και την αντιστροφή της θέσης του. Πρέπει να ικετέψει για ένα προηγούμενο προνόμιο που το είχε αυτόματα.²⁷⁸ Συγκεκριμένα ο Dawe πιστεύει ότι η παράκληση του Οιδίποδα να μην βάλει τις κόρες του στο ίδιο επίπεδο με τις ατυχίες γράφτηκε από κάποιον που ήξερε τον Οιδίποδα επί Κολωνώ. Η ιδέα ότι η καταστροφή των γονέων εμπλέκει τα παιδιά είναι γνωστή από την Ιλιάδα(22.477-514), όπου ο λόγος της Ανδρομάχης για το θάνατο του Έκτορα δείχνει τι επιπτώσεις θα είχε για τον Αστυάνακτα.²⁷⁹

Στην τελευταία σκηνή του έργου ο Κρέοντας δεν εκπληρώνει την επιθυμία του Κρέοντα να πάρει μαζί του τις κόρες του ούτε και να τον διώξει προτού συμβουλευτεί τον Απόλλωνα. Οι τυφλοί δεν έχουν φυσικές δυνάμεις.²⁸⁰

Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα με το οποίο ο Οιδίποδας αποκλείεται επισήμως από τη Θήβα (στιχ 1518-1523):

*“Κοίταξε να με διώξεις απ’ τη χώρα. Λοιπόν γι’ αυτό θα το πετύχεις..
Αλήθεια μου το λες .Όσα δεν ξέρω δεν τα λέω άδικα .
Πάρε με πια από εδώ λοιπόν .Προχώρα λοιπόν
και τα παιδιά σου άφησε.*

²⁷⁷ Μαυρόπουλος 2005,334. ²⁷⁸ Finglass 2009,10.

²⁷⁹ Finglass 2009,18. ²⁸⁰ Beer Josh,ό.π.,σ.88.

Μη μου τα παίρνεις.

Σ' όλα μη θες να νικάς .διότι σ'όσα νίκησες στη ζωή δε σ'ακολούθησαν. ”²⁸¹

Χαρακτηριστική είναι η τελευταία φράση του αποσπάσματος που κατοχυρώνει τη σοφόκλεια πεποίθηση “Μην πεις κανέναν ευτυχισμένο πριν πεθάνει”, γιατί υπάρχουν αστάθμητοι παράγοντες. Η πτώση του Οιδίποδα είχε ως συνέπεια τη στέρηση των παιδιών του. Ο ήρωας κεραυνοβολείται, επειδή παρεμβαίνει στη φυσική ροή των πραγμάτων. Η ζωή ενώ είναι σκληρή δεν είναι χαοτική. Η ευσέβεια και η αγνότητα είναι στοιχεία παγκόσμιας τάξης, που αμφισβητείται αν είναι ευεργετική²⁸².

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο T. Eliot στο Burnt Norton “τα ανθρώπινα όντα δεν μπορούν να αντέξουν μεγάλη δόση πραγματικότητας”. Ο Σοφοκλής δείχνει μια πόλη σε κρίση όπου σείεται το θρησκευτικό οικοδόμημα. Μέσα από τα λάθη του Οιδίποδα θέλησε να περάσει το μήνυμα ότι το θείο βρίσκεται πάνω από το ανθρώπινο, και ότι ο Χρόνος θα δείξει μέχρι που φτάνει η ανθρώπινη γνώση .²⁸³

Το θείο είναι ουσιαστικά ανεπίγνωστο και κάθε προσπάθεια διερεύνησης της φύσης του είναι καταδικασμένη σε αποτυχία: “ Τα θεία σαν τα αποκρύβουν οι θεοί ,δεν μπορείς να τα γνωρίσεις - έστω και αν σε οδηγήσει παντού η έρευνά σου. ”(Σοφ.απ.919Radt).²⁸⁴

---

²⁸¹ Μαυρόπουλος,ό.π.,σ.91.   ²⁸² Kitto 1989,191-192.

²⁸³ Beer Josh 2019,199-200.   ²⁸⁴ Λιαπής 2003,54-55.

Γ.Συμπέρασμα

Ένας άνθρωπος ενσωματώνεται σε μια πόλη και προσφέροντας την ευεργεσία της λύσης του αινίγματος της Σφίγγας γίνεται βασιλιάς. Το ίδιο άτομο αποκλείεται από την πόλη που κυβερνά πέφτοντας στην πλεκτάνη της τραγικής ειρωνείας να πάει πιο πέρα από την πεπερασμένη ανθρώπινη φύση του και να παρερμηνεύσει ένα χρησμό που συνιστά την προΐστορία της υπόθεσης. Οι Ερινύες του παρελθόντος εμφανίζονται με τη μορφή νέων δεινών, η επίλυση των οποίων οδηγεί τον Οιδίποδα στην ανακάλυψη της ταυτότητας του και των παρελθουσών ενεργειών του ,για τις οποίες οδηγείται στην αυτοτύφλωση .Η υπέρβαση των ορίων του εαυτού του τον ώθησε στην αυτοκαταστροφή του .Η αυτεπίγνωση επήλθε με την αντιστροφή της φαινομενικής με την πραγματική τύφλωση που τον οδήγησε στην αλήθεια του πόσο μικροί είναι οι άνθρωποι έναντι των θεών. Κυρίως επήλθε μέσα από τη συνειδητοποίηση του ότι η σχέση κοσμικής και ηθικής τάξης πραγμάτων, όταν μέσα μας διασαλευτεί ,όπως στην περίπτωση του ,οφείλουμε να επωμιστούμε τις συνέπειες αυτής της αμφιταλάντευσης ,ώστε να αποκτήσουμε την αίσθηση ευθύνης τόσο απέναντι στον εαυτό μας , όσο και απέναντι στο σύνολο .Την εποχή που ο Σοφοκλής γράφει το έργο το άτομο υπηρετεί το σύνολο και αυτοαποκλείεται,τιμωρώντας τον εαυτό του πιθανόν για λανθασμένες επιλογές ,όπως αυτές της επιλογής της Αθήνας να κάνει πόλεμο με τη Σπάρτη,δεδομένου ότι το έργο ανεβαίνει μεσούντος του Πελοποννησιακού πολέμου.

A:Εισαγωγή Οιδίποδας Επί Κολωνώ

Το έργο αυτό παραστάθηκε το 401π.Χ. μετά το θάνατο του ποιητή²⁸⁵. Συνδέεται με τον Οιδίποδα Τύρανο υπό την έννοια ότι αποτελεί συνέχεια του, που δείχνει την κατάληξη του τραγικού ήρωα.

Και σε αυτό το έργο υπάρχει το μοτίβο του αποκλεισμού του ήρωα από την πόλη των Θηβών και της ενσωμάτωσης του στην πόλη των Αθηνών . Η τελευταία επιτυγχάνεται μέσω ικεσίας του Οιδίποδα και προσφοράς κάποιου είδους ευεργεσίας (χρησμός Απόλλωνα) από τον Οιδίποδα στο Θησέα για τη μελλοντική νίκη της Αθήνας έναντι των Θηβών . Ο Οιδίποδας μεταβαίνει από τη Θήβα στον Κολωνό, στην Αθήνα. Αν και θεωρείται μίσημα της πόλης στο τέλος θάβεται στην Αθήνα με επέμβαση και πάλι του Θησέα. Ελεεινολογεί για την τύχη ,τη ζωή τη δική του και των παιδιών του και επιζητά το θάνατο .Στην περίπτωση του υπάρχει ο φυσικός θάνατος .

Η ενσωμάτωση του Οιδίποδα στην Αθήνα γίνεται μέσω του αφηρωισμού του και του θανάτου του στον Ίππιο Κολωνό, καθώς και από τον τρόπο που δείχνει να σέβεται τα ήθη του τόπου στον οποίο έχει μεταβεί. Τα στάδια της ενσωμάτωσης του θα διαφανούν από την παράθεση συγκεκριμένων χωρίων του έργου ,που επιβεβαιώνουν ότι η άνοδος και η πτώση των ανθρώπων -ακόμη και όσων έχουν διαπράξει μιανρά εγκλήματα -εναλλάσσεται στη ζωή και εν γένει ότι τίποτε δε θεωρείται αμετάβλητο και δεδομένο . Αυτά ξεκινούν από την απλή ικεσία του ήρωα ,κατόπιν της κόρης του Αντιγόνης,στην έκκληση για παροχή βοήθειας στο Θησέα,στην ανταπόδοση προς την πόλη των Αθηνών με την ταφή του Οιδίποδα .Επίσης, η ενσωμάτωση εμπράκτως από τη μεριά του βασιλιά των Αθηνών γίνεται σταδιακά ,καθώς ο Οιδίποδας είναι μιανρός λόγω των εγκλημάτων του και ολοκληρώνεται ,όταν ο Θησέας εκπληρώνει την επιθυμία του Οιδίποδα να επιστρέψουν οι κόρες του στη Θήβα.

---

²⁸⁵ Μαυρόπουλος 2005,595.

B:Κείμενο

Το έργο ξεκινά με την άφιξη του Οιδίποδα και της κόρης του της Αντιγόνης σε ένα ιερό (όπως εικάζουν)άλσος. Κάθονται να ξεκουραστούν σε ένα βράχο εντός των ορίων του άλσους.²⁸⁶ Ο αδύναμος, τυφλός και καταβεβλημένος γέρος απευθύνεται στην κόρη του λέγοντας χαρακτηριστικά (στιχ 1-13)

*“Κόρη γέροντα τυφλού ,Αντιγόνη, σε ποιον τόπο
ή σε ποια πόλη ανθρώπων είμαστε φτασμένοι ;
Ποιος τη μέρα τη σημερινή τον αλήτη Οιδίποδα
με λίγα δώρα να φιλοξενήσει θα δεχτεί,
που και λίγο ζητώ και παίρνω κι από το λίγο
ακόμη πιο λίγο κι αυτό μου είναι αρκετό ;
Διότι μ’ έμαθαν να το θεωρώ ικανοποιητικό
τα βάσανα ,τα πολλά τα χρόνια μου και η ψηλή μου καταγωγή .
Αλλά, παιδί μου ,αν κάποιο τόπο βλέπεις να καθίσουμε ,
ή σε ανθρώπων περάσματα ή σε ιερά δάση θεών ,
σταμάτησε και να καθίσω βάλε με ,για να μάθουμε
που βρισκόμαστε. διότι ήρθαμε ν’ ακούσουμε,ξένοι
εμείς απ’ τους εντόπιους κι όσα ακούσουμε να κάνουμε.”²⁸⁷*

Από τα πρώτα λόγια ο Οιδίποδας εισάγει στους θεατές την Αντιγόνη και τον εαυτό του (3).Αναφέρει από τον πρώτο κιόλας στίχο ότι είναι τυφλός ,λόγω αιμομιξίας και πατροκτονίας (όπως δίνονται τα στοιχεία αυτά στον Οιδίποδα Τύραννο) και αναρωτιέται ποιος θα τον φιλοξενήσει. Η λέξη αλήτη (3) υποδηλώνει ότι μετά την εξορία του από τη Θήβα τριγυρνά περιπλανώμενος χρόνια και ότι η Αντιγόνη δεν έφυγε στιγμή από το πλευρό του.²⁸⁸

---

²⁸⁶ Hesk 2019,239.   ²⁸⁷ Μαυρόπουλος 2005,517.

²⁸⁸ Hesk J,ό.π.,σ.95.

Αναρωτιέται ποιος θα τον δεχθεί με λίγα δώρα που έχει να προσφέρει .Το τελετουργικό φιλοξενίας στην αρχαία Ελλάδα θα μπορούσε να περιλαμβάνει μια πληθώρα ενεργειών (λουτρό ,ρουχισμός ,ψυχαγωγία ,δώρα κυρίως κατά την αναχώρηση του ξένου).²⁸⁹

Στην προκειμένη περίπτωση ο Οιδίποδας κάνει αναφορά σε δώρα (4-6)προκειμένου να διασφαλίσει τη διαμονή του στην περιοχή που έχει φτάσει γνωρίζοντας ότι ίδιος είναι μιαιρός. Στη συνέχεια (7-8)τα λεγόμενα του Οιδίποδα υποδηλώνουν μια σχέση με το παρελθόν του ήρωα που είναι δραματικό και το τι έχει αποκομίσει από αυτό. Το δραματικό παρόν αντικατοπτρίζει το δραματικό παρελθόν. ²⁹⁰Ο ήρωας υποστηρίζει ότι έχει διδαχθεί από τα βάσανα,το χρόνο και την ευγενική καταγωγή του και αρκείται με τα ελάχιστα που εξασφαλίζει ως επαίτης(5-8) κερδίζοντας και διατηρώντας τη συμπάθεια του κοινού από την αρχή.²⁹¹

Ζητά από την κόρη του να τον βάλει κάπου να κάτσει και να μάθουνε που βρίσκονται ,καθώς ξένοι όπως είναι οφείλουν να ακούσουν τι θα κάνουν από τους ντόπιους. Η φιλοξενία είναι ένας τρόπος εξάλειψης της ξενικής ταυτότητας κάποιου και της ιδιαιτερότητας του.²⁹² Ταυτόχρονα, ο ξένος για να επιτύχει τη φιλοξενία ,οφείλει να επιδείξει τη δέουσα συμπεριφορά. Ο ξένος οφείλει να δείξει σεβασμό στα ιερά και τα όσια της πόλης στην οποία πηγαίνει ως επισκέπτης.²⁹³ Στη συνέχεια ο Οιδίποδας ρωτά την κόρη του για να μάθει που βρίσκονται (23) και μαθαίνει ότι βρίσκονται κάπου στην Αττική χωρίς να μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια το που. ²⁹⁴

---

²⁸⁹ Κακολύρης, Γερ.2019,54. Ανακτήθηκε από

[Kakoliris G.H filoxenia stin Omirou Odysseia kai ti Vivlo 2019 .pdf\(uoa.gr\)](#)

²⁹⁰ Περοδασκαλάκης 2012,146. ²⁹¹ Scodel 2014,333-335.

²⁹² Κακολύρης 2019,134. ²⁹³ Κακολύρης 2019,135.

²⁹⁴ Hesk, J,ό.π.σ.,95.

Η άφιξη ενός ντόπιου επί σκηνής ταυτοποιεί το χώρο με το ιερό άλσος των Ευμενίδων από το οποίο τους λέει να μετακινηθούν γιατί είναι χώρος ιερός αφιερωμένος στις προαναφερθείσες θεότητες και ανήκει στον Απόλλωνα .

Χαρακτηριστικά αναφέρει ο ξένος (στιχ 39-40):

*“Είναι ανέγγιχτος κι ακατοίκητος .γιατί τον κατέχουν
οι φοβερές θεές ,οι κόρες της Γης και του Σκότους.”*²⁹⁵

Ο Οιδίποδας μόλις μαθαίνει που βρίσκεται αυτοπροσδιορίζεται ως ικέτης και αρνείται να μετακινηθεί²⁹⁶.

Λέει χαρακτηριστικά (στιχ 44-45):

*“Αλλ’ ευπλαχνικά τον ικέτη ας τον δεχτούν ,
γιατί από τη θέση αυτή ποτέ πια δε θα φύγω.”*²⁹⁷

Ζητάει μάλιστα να έρθει ο βασιλιάς της πόλης προσδιορίζοντας ότι η φιλοξενία που θα προσφέρει θα έχει κάποιο αντάλλαγμα .Κάνοντας υπαινιγμό στα οφέλη που θα προσφέρει στην πόλη ,βρίσκεται σε καλό δρόμο για να κερδίσει την προστασία της.²⁹⁸

Λέει χαρακτηριστικά (στιχ 72-4):

*“Για να κερδίσει πολλά προσφέροντας μια μικρή βοήθεια”
Και ποιο κέρδος έρχεται από άνθρωπο που δε βλέπει ;
Όσα θα του πω ,όλα θα τα πω έτσι που να βλέπουν.”*²⁹⁹

---

²⁹⁵ Μαυρόπουλος 2005,518. ²⁹⁶ Hesk J,ό.π.,σ.96.

²⁹⁷ Μαυρόπουλος,ό.π.σ.,97. ²⁹⁸ Winnigton-Ingram 2016,343.

²⁹⁹ Μαυρόπουλος 2005,519.

Σε απάντηση του αιτήματός του ο ξένος του λέει χαρακτηριστικά (στιχ 75-80):

*“Ξέρεις ,ξένε, πως έξω δεν θα πέσεις; Έχεις ψηλή καταγωγή ,
απ’όσο μπορεί να δει κανείς ,μόνο που σ’έχει η δυστυχία.
Μείνε αυτού,όπου σε έχω δει ,ωσότου στους δημότες
του τόπου αυτού ,κι όχι σε όλη την πόλη πηγαίνοντας
να πω αυτά. Διότι για σένα αυτοί θα αποφασίσουν
αν πρέπει να μείνεις ή πάλι να φύγεις απ’εδώ.”³⁰⁰*

Ο Οιδίποδας μπαίνει στην πόλη ως πάλαι ποτέ πολιτικός άρχοντας και περιμένει να συνομιλήσει με το βασιλιά της πόλης (67)και τους δημότες του χώρου.³⁰¹

Από αυτούς εξαρτάται η παραμονή του στην πόλη καθώς θα αποφασίσουν για την τύχη του. Επιπλέον ,υπάρχει σαφής πολιτικός υπαινιγμός καθώς ο τρόπος συγγραφής του έργου (411 ή 409-406)συμπίπτει με μια πολιτειακή μεταβολή στην Αθήνα τη δεδομένη χρονική στιγμή .³⁰²

Και ενώ ο ξένος φεύγει ο Οιδίποδας απευθύνει ικεσία στις Ερινύες λέγοντας τα ακόλουθα χαρακτηριστικά λόγια(στιχ 84-110):

*“Αφέντρες αγριόματες ,αφού τώρα πρωτοκάθισα
εδώ ως ικέτης σας σ’αυτό εδώ το μέρος ,
μη φανείτε αστόχαστες σε μένα και στο Φοίβο ,
που όταν προμάντευε τα πολλά εκείνα βάσανα μου ,
μου είπε πως αυτό θα είναι το τέλος μου ύστερα από καιρό :
Όταν στην τελευταία χώρα φτάσω ,όπου απ’ τις σεμνές θεές
θα βρω στέγη και φιλοξενία ,εκεί θα τελειώσω
τη δυστυχισμένη μου ζωή κέρδη ,αν μείνω ,*

---

³⁰⁰ Μαυρόπουλος 2005,520. ³⁰¹ Περοδασκαλάκης 2012,147.

³⁰² (Στο ίδιο).

δίνοντας σ' όσους φιλόξενα θα με δεχτούν και ζημιά
σ' όσους με ζαπόστειλαν ,σ' αυτούς που με έδωξαν στα ξένα.
Και μου υποσχόταν πως γι' αυτά σημάδια θα μου έρθουν ,
ή σεισμός ή κάποια βροντή ή αστραπή του Δία .
Κατάλαβα λοιπόν πως στο δρόμο αυτό χωρίς τη δική σας
βοήθεια την πίστη δεν θα έβγαινα ποτέ στο δάσος αυτό
το ιερό. Γιατί κι ούτε ποτέ ,καθώς οδοιπορούσα ,
δε θα αντίκριζα πρώτες εσάς στο δρόμο μου,ξεμέθυστος εγώ
εσάς που δεν πίνετε κρασί ,και δε θα καθόμουν σ' αυτό
το σεβάσμιο τραχύ βράχο .Όμως θεές μου, όπως ο Απόλλωνας
μου έταξε ,δώστε πια το θάνατο,κάποιο στη ζωή μου
τελειωμό ,αν δε σας δίνω την εντύπωση πως έχω τραβήξει
λίγα, εγώ που πάντοτε τα πιο μεγάλα απ' όλους τους θνητούς
βάσανα έχω τραβήξει σ' όλη μου τη ζωή .
Ελάτε ω γλυκιές κόρες του παλαιού του Σκότου ,
έλα ω ,πιο ακριβή απ' όλες τις πόλεις πόλη
που έχεις το όνομα της πολύ μεγάλης Αθηνάς Παλλάδας,
σπλαχνιστείτε αυτό τον άθλιο ίσκιο του Οιδίποδα .
Διότι πια βέβαια αυτό δεν είναι το παλιό το σώμα μου. ”³⁰³

Απευθυνόμενος στις Ευμενίδες ο Οιδίποδας θυμήθηκε και αναφέρει έναν παλιό χρησμό του Φοίβου ότι σε έναν τόπο σαν κι αυτόν θα τέλειωναν τα βάσανα και η ζωή του. (84-91).³⁰⁴ Προς επίρρωση των λεγομένων του αναφέρεται στα θεϊκά σημάδια (σεισμός,βροντή του Δία).Κλείνει την επίκληση του με επιχειρήματα ζητώντας να τον σπλαχνιστούν για τα πολλά βάσανα που έχει περάσει.

---

³⁰³ Μαυρόπουλος 2005,519-520. ³⁰⁴ Winnigton-Ingram 2016,342.

Στους τελευταίους στίχους του έργου (1106-1110) δίνεται η εντύπωση ότι μετά την αποηθικοποίηση του και το θάνατο της αρετής στον Οιδίποδα Τύραννο η πνευματική ένταση του ήρωα ενισχύεται από την αδυναμία του σώματός του και η τυφλότητα του τον βάζει στην ίδια θέση με τον Τειρεσία ,υποχρεώνοντας τον να έχει αισθήσεις με τρόπο υπερφυσικό και να έχει έτσι πιο στενή επαφή με τον Απόλλωνα τον οποίο επικαλέστηκε.³⁰⁵

Ο Χορός εμφανίζεται στο πρώτο του άσμα ζητώντας από τον Οιδίποδα να φύγει από την ιερή αυτή γη. (άλσος).Με φροντίδα μεγάλη τον οδηγεί η Αντιγόνη να καθίσει σε έναν άλλο βράχο. Λίγο πριν μάθει ο Χορός την ταυτότητα του αναφέρει χαρακτηριστικά τα ακόλουθα λόγια (στιχ 184-187):

*“Άντεξε, μια που ξένος είσαι σε ξένη γη ,
δύστυχε ό,τι η πόλη
το μισεί και εσύ να το μισείς
και ό,τι αγαπά και σε να τ’ αγαπάς.”*³⁰⁶

Με έναν τρόπο εδώ ο οικοδεσπότης ελέγχει αυτούς στους οποίους θα προσφέρει το δικαίωμα φιλοξενίας ή επίσκεψης .Δεν γίνεται καλωσόρισμα του φιλοξενούμενου αλλά ο τελευταίος υποχρεούται να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις του οικοδεσπότη. Στη φιλοξενία που παρέχεται υπό όρους ενυπάρχει μια μορφή βίας.³⁰⁷

Αμέσως μόλις μάθει ο Χορός ,ύστερα από απρόθυμη ανάκριση την ταυτότητα του Οιδίποδα αντιδρά αρνητικά. Οι γέροντες του Χορού τρομάζουν και φοβούνται που έχουν ανάμεσα τους το διαβόητο αιμομίκτη και πατροκτόνο και απαιτούν να φύγει.³⁰⁸

---

³⁰⁵ Rosenmeyer 1952,96.   ³⁰⁶ Μαυρόπουλος 2005,523.

³⁰⁷ Κακολύρης ,ό.π.,σ.96.   ³⁰⁸ Hesk J,ό.π.,σ.96.

Χαρακτηριστικά αναφέρουν τα εξής λόγια (στιχ 226-234):

*“Και όσα μου υποσχέθηκες που θα τα αφήσεις;
Σε κανέναν δεν έρχεται τιμωρία από τη μοίρα,
αν εκδικηθεί για όσα έπαθε νωρίτερα. Κι η απάτη
που άλλες απάτες χτυπάει δίνει
σε αντάλλαγμα ζημιά ,
κι όχι χάρη .Και συ από κει που κάθουσαι ζανασήκω,
πάλι πίσω φύγε από τη χώρα μου ,
μην προκαλέσεις κάποια ζημιά
στην πόλη τη δική μου.”* ³⁰⁹

Η αποσφράγιση του παρελθόντος του Οιδίποδα αφορά ένα διάσημο παρελθόν ενός δημόσιου ηγέτη και αποκτά διαστάσεις στη μνήμη του ήρωα και του Χορού (226-9)ενώ αργότερα θα γίνει επιχείρημα αθωότητάς του σε ό,τι αφορά την εμπλοκή του σε ό,τι αφορά στο παρελθόν.³¹⁰ Η στάση αυτή του Χορού αποτελεί μια δεύτερη μορφή βίας, που εξαρτάται από την αποκάλυψη της ταυτότητας του ήρωα. Η αρχική απόρριψη αίτησης ασύλου του Οιδίποδα συνδέεται με την υπέρβαση του φυσιολογικού σε σχέση με την οικογένεια ,κάτι που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τα ήθη της πόλης.³¹¹

Η στάση του Χορού είχε πολιτικές προεκτάσεις προσπαθώντας να διαφυλάξει την πόλη από την ανομία.

Αμέσως μετά ακολουθεί η συγκινητική λυρική έκκληση της Αντιγόνης.

Χαρακτηριστικά λέει τα ακόλουθα λόγια(στιχ 237-254):

*“Ξένοι μου καλόβουλοι,
αφού τον γέροντα πατέρα μου
δεν τον ανεχθήκατε,γιατί ακούσατε*

---

³⁰⁹ Μαυρόπουλος 2005,525-6. ³¹⁰ Περοδασκαλάκης 2012,148-9.

³¹¹ Κακολύρης 2019,136-7.

τη φήμη για πράξεις του αθέλητες ,
τουλάχιστον εμένα τη δύστυχη ,σας ικετεύω ,
ξένοι μου λυπηθείτε
σ'όσα παρακαλώ για το δύστυχο πατέρα μου.
Σας παρακαλώ όχι κοιτάζοντας τα μάτια σας
με μάτια τυφλά ,σαν να κατάγομαι
απ' το δικό σας αίμα σεβαστείτε
το δύστυχο. Διότι απ' τα χέρια σας σαν από θεό
κρεμόμαστε οι δύστυχοι .Αλλ' ελάτε δείξτε μας
χάρη ανέλπιστα .Σας παρακαλώ σ' ό,τι σας είναι αγαπητό ,
ή παιδί ή γυναίκα ή ανάγκη σας ή θεός .
Διότι ,αν προσέξεις,δε μπορείς να δεις άνθρωπο
που, αν θεός τον κνηγά ,
να μπορεί να του ξεφύγει .”³¹²

Με βάση τα παραπάνω λόγια η Αντιγόνη ζητά απ' το Χορό να δείξει οίκτο ,αναγνωρίζοντας ότι οι πράξεις του ήταν αθέλητες και αναπόφευκτες.³¹³ Η αμαρτία ερμηνεύεται σε όρους τύχης και μοίρας. Το τυχαίο λάθος του Οιδίποδα δεν αντιτίθεται στη λογική ή στην καθημερινή εμπειρία. Το λάθος του έγκειται στην ανυπακοή μιας υποθετικής μαντείας .³¹⁴

Στο πρώτο επεισόδιο εισέρχεται επί σκηνής η Ισμήνη ,η οποία πληροφορεί τον Οιδίποδα ότι τα αδέρφια της δεν είναι ευχαριστημένα με τη βασιλεία του Κρέοντα και φιλονικούν για το θρόνο.

---

³¹² Μαυρόπουλος 2005,526. ³¹³ Hesk J,ό.π.,σ.96.

³¹⁴ Pack 1939,352-353.

Ο Ετεοκλής έχει διώξει σε εξορία τον αδερφό του και για να νικήσει τον Κρέοντα βάσει χρησμού οφείλουν να εγκαταστήσουν τον Οιδίποδα κοντά τους και να προσφέρουν τις πρέπουσες τιμές στον τάφο του.³¹⁵

Η κατοχή ενός ήρωα ήταν πολύτιμη. Η γονιμότητα και η τάξη στον κόσμο ήταν συνδεδεμένα με την παρουσία και τον τάφο του. Με την ηρωοποίηση του μεταθάνατον εμπλούτισε τη γη του και βοήθησε την οικογένεια του, κάτι που δεν κατόρθωσε να κάνει εν ζωή.³¹⁶

Η αντίδραση του Οιδίποδα είναι φοβερή και καταριέται τους γιούς του ή τουλάχιστον εύχεται για αυτούς φοβερές δυστυχίες, με τον ίδιο τρόπο που καταριόταν τον εαυτό του για τα δικά του λάθη.³¹⁷ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Scodel “*παρά τις εντυπώσεις που προκαλεί η σωματική του αναπηρία διατηρεί την εξουσία να ευλογεί και να καταριέται*”.³¹⁸

Χαρακτηριστικά ο Οιδίποδας λέει τα ακόλουθα (στιχ 420,427-432):

“Μακάρι οι θεοί τη μοιραία διχόνοια τους να μη σβήσουν .” (420)

“Διότι αυτοί εμένα τον πατέρα τους,

όταν έτσι περιφρονητικά απ’ την πατρίδα μ’ έδιωχναν ,

δε με κράτησαν και δε με βοήθησαν ,μα απ’ αυτούς

πετάχτηκα στο δρόμο κι εξόριστος χαρακτηρίστηκα.

Θα πεις, βέβαια πως επειδή το ήθελα, τότε

*η πόλη αυτό ως δώρο μου το έδωσε.”*³¹⁹ (427-432)

---

³¹⁵ Hesk 2019,239-40.

³¹⁶ Rosenmeyer 1952,99-100.

³¹⁷ Winnigton-Ingram 2016,344. ³¹⁸ Scodel 2014,334.

³¹⁹ Μαυρόπουλος 2005,532.

Με τα λεγόμενα του αυτά ο Οιδίποδας παρουσιάζει τον εαυτό του όχι ως αυτοεξόριστο αλλά ως εξόριστο ,θίγοντας την ευθύνη των γιων για την εξορία του. Έτσι, το θέμα του εξοβελισμού του μετατοπίζεται στα πλαίσια της οικογενειακής ευθύνης και μιας πόλης με παρωχημένα αντανεκλαστικά και που ο πολιτικός ηγέτης της ζητά καταφύγιο κατά το χρησμό στην καταληκτική χώρα της περιπλάνησης του(89-91).³²⁰

Κατά την εκτίμηση μας η στάση αυτή του Οιδίποδα συνδέεται με τον εξαγνισμό που του ζητά ο Χορός ,προκειμένου να δικαιούται την παραμονή του στον ιερό χώρο, αλλά ταυτόχρονα προετοιμάζει τη μεταμόρφωση του Οιδίποδα από τυφλό σε ήρωα με υπεράνθρωπες δυνάμεις. Δε σώζεται γιατί είναι πονηρός .

Οργίζεται με τους γιούς του, συνηγορεί με τις Ευμενίδες και κατ' αυτό τον τρόπο οδηγείται στην ηρωοποίηση του.³²¹

Λίγο πιο κάτω ο Χορός ευσπλαχνίζεται τη δεινή θέση του Οιδίποδα ,ο οποίος έχει ζητήσει να του προσφέρουν προστασία ως αντάλλαγμα του ότι θα τον δεχθούν ως σωτήρα της Αθήνας (459-460)³²².

Για το λόγο αυτό του λέει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά λόγια (στιχ 466-84):

*“Κάμε θυσία εξιλαστήρια τώρα στις θεές αυτές ,
στις οποίες πρωτόφθασες και στο χώρο τους πάτησες .
Με ποιους τρόπους; Ξένοι μου, εξηγήστε μου να ξέρω .
Πρώτα να φέρεις ιερό νερό από τρεχούμενη πηγή
αφού το πλησιάσεις με τα χέρια σου ολοκάθαρα.
Και όταν βρω αυτό το ολοκάθαρο νερό;
Υπάρχουν λαγήνια, έργο ανθρώπου
στεφάνωσε το χείλος τους και τα διπλά χερούλια τους.*

---

³²⁰ Περοδασκαλάκης 2012,151-2. ³²¹ Darice 1984, 11:

³²² Hesk 2019,240.

*Με κλαριά με μαλλί με ποιο τρόπο;
Με μαλλί νεόκοπο προβατίνας νεαρής.
Ας είναι .Από κει και πέρα που πρέπει να τελειώσω;
Να κάνεις σπονδές στραμμένος προς την ανατολή .
Αλήθεια, απ' αυτά τα λαγήνια που λες να κάνω τις σπονδές;
Τρεις φορές απ' τα δυο και ολόκληρο το τρίτο .
Με τι θα το γεμίσω αυτό ;Εξήγησε μου να ξέρω κι αυτό .
Με νερό , με μέλι . Όμως κρασί. μη βάλεις μέσα του .
Κι όταν η γη η σκιερή αυτά δεχτεί στο χώμα της;
Αφού και με τα δυο τα χέρια σου τρεις φορές εννιά κλαριά
ελιάς σ' αυτήν φυτέψεις,αυτές τις παρακλήσεις πες. ”³²³*

Ο Χορός με τα παραπάνω λόγια ζητάει από τον Οιδίποδα να αποκαταστήσει τη σχέση του με τις Σεμνές θεές με μια τελετή καθαρμού, η οποία περιγράφεται λεπτομερειακά σε επίσημο και ήρεμο ύφος και τόνο . ³²⁴

Με το τελετουργικό αυτό πλησιάζει η μεταμόρφωση του Οιδίποδα σε θεοποιημένο ήρωα και η συμπεριφορά του στο άλσος των Ευμενίδων υποδηλώνει το εξής παράδοξο: συνδυάζει τον καταπατητή και τον ανέγγιχτο ικέτη από την κοινότητα. Κατά τη θέληση των θεών χρίστηκε ζητιάνος και ήρωας.³²⁵

Η Ισμήνη φεύγει για να πραγματοποιήσει τις τελετές εκ μέρους του πατέρα της στην άλλη πλευρά του άλσους όχι πλέον με την ιδιότητα της κόρης του Οιδίποδας αλλά με την ιδιότητα του λάτρη του επικείμενου ήρωα.³²⁶ Ο Χορός άδει ένα άσμα ρωτώντας για το παρελθόν του Οιδίποδα και για ακόμη μια φορά δηλώνει ότι δεν έχει κάποια ενοχή στην προσπάθεια του κατά την εκτίμηση μας να ενισχύσει τα λογικά επιχειρήματα απεμπλοκής του από τα δρώμενα του παρελθόντος.

---

³²³ Μαυρόπουλος 2005,533-34.

³²⁴ Winnigton-Ingram,ό.π.,σ.104.

³²⁵ Darice 1984,16-17.

³²⁶ Darice1984, 16.

Χαρακτηριστικά δηλώνει αθώς (521-3) και μεταθέτει την ευθύνη στην πόλη των Θηβών θίγοντας το θέμα της αιμομιξίας (525-6). Αναφέρει ότι δέχτηκε το γάμο ως δώρο από την πόλη για τη βοήθεια που προσέφερε σ' αυτήν με την επίλυση του αινίγματος.³²⁷

Μετά τον κομμό του Χορού καταφθάνει ο Θησέας, ο οποίος εκφράζει συμπόνια και καλή προαίρεση απέναντι στον Οιδίποδα λέγοντας πως έχει γνωρίσει και αυτός τα δεινά της εξορίας (551-68)

Αναφέρει χαρακτηριστικά (στιχ 562-4):

*“γιατί και γω ο ίδιος ξέρω πως μεγάλωσα σε ξενιτιά
όπως εσύ και πιο πολύ από πολλούς στην ξενιτιά
σκληρούς αγώνες έκανα με κίνδυνο της ζωής μου.”*³²⁸

Οι παραπάνω στίχοι δεν είναι μόνο δηλωτικοί καλής πρόθεσης του Θησέα αλλά κατά την εκτίμηση μας προετοιμάζουν την ψήφο εμπιστοσύνης που θα χορηγήσει στον Οιδίποδα ο βασιλιάς των Αθηνών.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και η Leonard *“ο Θησέας περιγράφει το συναπάντημα του με τον Άλλον ως μια επιστροφή στο ταυτό. Μια τέτοια φιλοξενία συνδέεται με την ταύτιση της εμπειρίας οικοδεσπότη -φιλοξενούμενου*³²⁹ Ερχόμαστε να συμφωνήσουμε με τον Κακολύρη που θεωρεί ότι η φιλοξενία προκύπτει ως στοιχείο ταύτισης των δύο εγώ (οικοδεσπότη -φιλοξενούμενου),επομένως συνιστά φιλοξενία της ομοιότητας³³⁰. Αυτό δεν αναιρεί καθόλου τη μεγαλοψυχία του Θησέα κατά την εκτίμηση μας αλλά ίσα -ίσα με τη μέθοδο του κατοπτρισμού του ενός στον άλλον καταγράφεται η ανάγκη της Αθήνας να διερευνήσει το νόημα της ανθρώπινης πράξης πέρα από την ανθρώπινη ευθύνη και τους νόμους.³³¹

³²⁷ Περοδασκαλάκης 2012,149-150. ³²⁸ Μαυρόπουλος 2005,538.

³²⁹ Κακολύρης 2019,139. ³³⁰ Κακολύρης 2019,139-140.

³³¹ Περοδασκαλάκης 2012,156.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Pelling “το να βρούμε τον Εαυτό μας μέσα στον Άλλο και τον Άλλο στον Εαυτό μας αποτελεί μεγάλη πρόκληση για τη βαθύτερη κατανόηση της ουσίας της ταυτότητας μας”.³³²

Σε ανταπόδοση της καλής θέλησης του Θησέα ο Οιδίποδας ανταπαντά λέγοντας τα ακόλουθα (στιχ 576-583):

“Φτάνω εδώ για να σου δώσω ως δώρο μου για σένα
το δύστυχο σώμα μου ,στην όψη βέβαια όχι σημαντικό
όμως τα κέρδη απ’ αυτό είναι ανώτερα από μια όψη όμορφη.
Και ποιο κέρδος νομίζεις φέρνοντας μας έφηρες;
Θα το μάθεις με του καιρού το πέρασμα όχι τώρα.
Και τότε η προσφορά σου θα φανερωθεί σε μας;
Όταν πεθάνω και συ μου θάψεις το κορμί.”³³³

Λίγο πιο κάτω δικαιολογεί την αξία της προσφοράς του λέγοντας χαρακτηριστικά (στιχ 616-623):

“Και αν τώρα οι σχέσεις σου με τη Θήβα είναι φιλικές,
ο χρόνος ο αμέτρητος προχωρώντας νύχτες και μέρες
αμέτρητες γεννοβολά .μέσα σ’ αυτές οι τωρινές
ομόπνοες φιλίες σας από ασήμαντη αιτία
με το δόρυ θα σκορπιστούν και θα χαθούν.
Τότε το κοιμισμένο και ενταφιασμένο σώμα μου ,
το κρύο ,ζεστό θα πιει το αίμα τους, αν ο Δίας είναι
ακόμη Δίας κι αν ο γιος του Δια Φοίβος είναι αληθινός.”³³⁴

---

³³² Μαρκαντωνάτος&Τσαγγάλης 2008,497. ³³³ Μαυρόπουλος,ό.π.,σ.106.

³³⁴ Μαυρόπουλος 2005,539-40.

Ο Οιδίποδας με το Θησέα δεν ικετεύει ούτε επιχειρηματολογεί .Εκφράζει το αίτημα του:έναν τάφο στην αττική γη αφού με αυτόν όφελος θα προσφέρει κατέχοντας τον τάφο του ,παρέχοντας προστασία έναντι της Θήβας όταν χρειαστεί .³³⁵

Αμέσως μετά ακολουθεί ο λόγος του Θησέα με τον οποίο επισήμως επιτυγχάνεται η ένταξη του και η αποδοχή του στην πόλη των Αθηνών , ο οποίος λέει χαρακτηριστικά (στιχ 631-41):

*“Ποιος λοιπόν την καλή διάθεση ενός ανθρώπου τέτοιου
θα μπορούσε ν’ αρνηθεί ; Πρώτα -πρώτα πάντοτε έχουμε
στα σπίτια μας κοινή φιλική φιλοξενία
κι έπειτα αφού έφτασε εδώ ικέτης των θεών,
φόρο δεν πληρώνει μικρό στον τόπο και σε μένα.
Εγώ θα σεβαστώ αυτά και τη χάρη δε θα του αρνηθώ ,
αλλά σ’ ανταπόδοση πολίτη του τόπου θα τον κάνω .
Κι αν στον ξένο είναι ευχάριστο να μείνει εδώ,
για φύλαξή του εσένα θα ορίσω . Κι αν να ’ ρθεις μαζί μου
σου είναι ευχάριστο ,απ’ αυτά Οιδίποδα ,σάφήνω να κρίνεις
να διαλέξεις .διότι μαζί σου εγώ θα είμαι σύμφωνος.”³³⁶*

Τα λόγια αυτά του Θησέα συνιστούν αναντίρρητη μορφή φιλοξενίας προς τον Οιδίποδα ως Οιδίποδα για ό,τι στην πραγματικότητα είναι .Μέσα από την πολιτογράφηση του στην πόλη των Αθηνών (637)η Αθήνα φανερώνει το μεγαλείο της παρουσιαζόμενη φιλόξενη και ανοιχτή .Το μεγαλείο του Θησέα έγκειται στην αποδοχή του Οιδίποδα ως προς την ταυτότητα του ως αιμομίκτη και πατροκτόνου ,κάτι που θα μπορούσε να είναι για την κοινότητα δυνητική απειλή.³³⁷

---

³³⁵ Winnigton-Ingram 2016,344. ³³⁶ Μαυρόπουλος 2005,540.

³³⁷ Κακολύρης 2019,138-40.

Επιπλέον ,το οιδιπόδειο παρελθόν των δεινών χρησιμοποιείται μέσα από αυτό κυρίως το λόγο του Θησέα ,κατά την εκτίμηση μας ,για να υπερκεράσει τη μνησικακία του ρευστού πολιτικού κλίματος της εποχής παράστασης του έργου ,απελευθερώνοντας την κοινότητα από την ανάμνηση των συμφορών .

Ο τρόπος δράσης του Θησέα αποδεικνύει αυτό που η Logaux αναφέρει (2001,212) ότι “ η πολιτική είναι να δρας σαν να μην έχει συμβεί τίποτε .Ούτε σύγκρουση ,ούτε φονικά ,ούτε μνησικακία. ”³³⁸Είναι αλήθεια ότι η μεταπολεμική Αθήνα έχοντας πολλά να θυμηθεί και να λησμονήσει ενσαρκώνει κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο αυτό που είχε πει ο Ησίοδος στη Θεογονία (53-55) για τις δυνατότητες και τους μηχανισμούς της ίδιας της ποίησης ως εναλλαγής μνήμης και λήθης.³³⁹

Προχωρώντας στο δεύτερο επεισόδιο παρατηρείται κατά την εκτίμηση μας μια απόπειρα βίαιης ενσωμάτωσης του Οιδίποδα μέσα από την επαναφορά του στη Θήβα με όπλο εκ μέρους του Κρέοντα την αρπαγή των παιδιών του (Αντιγόνη Ισμήνη) ως κίνητρο εκβιασμού του. Σε αυτή τη στάση αντιβαίνει σθεναρά ο Θησέας λέγοντας χαρακτηριστικά (στιχ 909-916):

*“Απ’ τη χώρα αυτή δε θα βγεις ποτέ ,αν πρωτότερα
δε φέρεις και δε μου δείξεις φανερά αυτές τις δύο κοπέλες
διότι έκαμες ενέργειες που δεν είναι αντάξιες με μένα,
μ’ αυτούς που σένα τον ίδιο γέννησαν ,με τη δική σου χώρα,
συ που μπαίνοντας στην πόλη αυτή που έχει δικαιοσύνη
και τίποτε δεν κάνει χωρίς να το στηρίζει ο νόμος,
αψηφώντας του τόπου αυτού τις αρχές εδώ μας όρμησες
και αρπάξεις ό,τι επιθυμείς και με βια εδώ βρίσκεσαι. ”³⁴⁰*

---

³³⁸ Περοδασκαλάκης 2012,160. ³³⁹ Περοδασκαλάκης 2012,161.

³⁴⁰ Μαυρόπουλος 2005,549.

Μέσα από τα λόγια του αυτά ο Θησέας καταδικάζει την έκνομη συμπεριφορά του Κρέοντα, που δε συνάδει με το δίκαιο της πόλης στην οποία βρίσκεται αφού η στάση του Κρέοντα υπαγορεύει τη χρήση βίας και φτάνει στο σημείο να μην υπολογίζει τις αρχές του τόπου(915-6).³⁴¹
Και λίγο πιο κάτω αναφέρει (στιχ 924-8):

*“Λοιπόν , αν εγώ στη χώρα σου το πόδι μου πατούσα,
ακόμη κι αν είχα τα πιο μεγάλα δίκαια ,χωρίς
τη συγκατάθεση του κυβερνήτη της χώρας ,όποιος κι αν ήταν ,
ούτε θα έσερνα ούτε θα έπαιρνα κανέναν ,αλλά θα ήξερα
πώς πρέπει να φέρεται ένας ξένος στους πολίτες μέσα. ”*³⁴²

Τα λόγια αυτά του Θησέα υπογραμμίζουν κατά την εκτίμηση μας την “ξενικότητα” του Κρέοντα ως προς την έλλειψη σεβασμού στα ήθη του τόπου στον οποίο βρίσκεται .Οι κώδικες της φιλοξενίας προϋποθέτουν συγκεκριμένα δικαιώματα και υποχρεώσεις, που οφείλουν να σέβονται τόσο ο οικοδεσπότης όσο και ο φιλοξενούμενος, προκειμένου, κατ’ αυτόν τον τρόπο,να αποφεύγονται συμπεριφορές βίας που θα μπορούσαν να προκύψουν μεταξύ δύο πιθανόν ξένων. Υπό αυτή την έννοια,υπάρχουν ρυθμιστικοί κανόνες στα πλαίσια του δούναι και λαβείν της φιλοξενίας που στη συγκεκριμένη περίπτωση καταπατάται. Ο Κρέοντας θα μπορούσε να παραλληλιστεί με τους μνηστήρες στην Οδύσσεια ,οι οποίοι ως οικοδεσπότες και φιλοξενούμενοι χαρακτηρίζονταν από αχρειότητα.³⁴³

---

³⁴¹ Winnigton-Ingram 2016,345. ³⁴² Μαυρόπουλος 2005,550.

³⁴³ Κακολύρης, Γερ. 2019,55-56. Ανακτήθηκε από

[KakolirisG.Hfiloxeniastin_Omirou_Odysseia_kai_ti_Vivlo_2019_.pdf \(uoa.gr\)](#)

Λίγο πιο κάτω εμφατικά επισημαίνει τα ακόλουθα λόγια (στιχ 932-935):

*“Σου το είπα και πρωτύτερα ,το ζαναλέω και τώρα
κάποιος το γρηγορότερο ας φέρει τις κοπέλες ,
αν δε θες στη χώρα αυτή να μείνεις με τη βία .”³⁴⁴*

Είναι η πρώτη φορά που ο Θησέας ξεκαθαρίζει ότι αν δεν επιστραφούν οι κόρες του Οιδίποδα ο Κρέοντας θα κρατηθεί με τη βία στην Αττική. Αυτή του η στάση υπαγορεύει η σχέση αμοιβαιότητας που αναπτύσσεται μεταξύ φιλοξενούντος και φιλοξενούμενου , η οποία μάλιστα πραγματοποιείται από καρδιάς και όχι βάσει των κανόνων που επιτάσσει το εθιμοτυπικό της φιλοξενίας.³⁴⁵ Ακριβώς επειδή αυτή η στάση εμπλέκει και το συναίσθημα γι’ αυτό δεν πρέπει να υπερβαίνει την ορθολογιστική στάση των εμπλεκόμενων σε σχέση με τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις και τα καθήκοντά τους.³⁴⁶ Γι’ αυτό κατά την εκτίμηση μας αυτό επισημαίνεται εμφατικά από τα λεγόμενα του Θησέα στα προαναφερθέντα χωρία.

Λίγο παρακάτω βλέπουμε το Θησέα να πραγματοποιεί τις απειλές του και να κρατά αιχμάλωτο τον Κρέοντα ,εκφράζοντας έτσι έμπρακτη συμπαράσταση στον ικέτη του Οιδίποδα που θέλει να πάρει τις κόρες του πίσω (1008-1013). Χαρακτηριστικά ο Θησέας απευθύνεται στον Κρέοντα λέγοντας τα ακόλουθα λόγια (στιχ 1019-1027):

*“Τράβα μπροστά προς τα εκεί κι εγώ ζοπίσω σου
έρχομαι, ώστε αν σ’αυτούς εδώ τους τόπους τις κόρες
κρατάς, ο ίδιος να ’ρθεις να μου τις δείξεις
αν φεύγουν όσοι τις κρατούν ,κόπος δε χρειάζεται*

---

³⁴⁴ Μαυρόπουλος,ό.π.,σ.110.

³⁴⁵ Κακολύρης 2019 54-55. Ανακτήθηκε από
[KakolirisG.Hfiloxeniastin_Omirou_Odysseia_kai_ti_Vivlo_2019_.pdf](http://www.uoa.gr/~kako1iris/G.Hfiloxeniastin_Omirou_Odysseia_kai_ti_Vivlo_2019_.pdf) (uoa.gr)

³⁴⁶ Κακολύρης 2019,55. Ανακτήθηκε από
[KakolirisG.Hfiloxeniastin_Omirou_Odysseia_kai_ti_Vivlo_2019_.pdf](http://www.uoa.gr/~kako1iris/G.Hfiloxeniastin_Omirou_Odysseia_kai_ti_Vivlo_2019_.pdf) (uoa.gr)

*διότι άλλοι τους κυνηγούν αυτοί δε γίνεται ποτέ να ξεφύγουν
στη χώρα αυτή και γι' αυτό να δοξάσουν τους θεούς.
αλλά προχώρα μπρος ξέρε πως ,ενώ κρατάς ,κρατιέσαι
και η τύχη σ' αιχμαλώτισε καθώς σε κυνήγι είχες βγει.
Διότι δε μένουν στον άδικο τα δολερά τα κέρδη. ”³⁴⁷*

Από τα λεγόμενα του Θησέα διαφαίνεται ότι ο Κρέοντας αιχμάλωτός του τον συνοδεύει αναγκαστικά μαζί με την ιππική του δύναμη σε μια αποστολή που έχει σκοπό να προλάβει τις κόρες του Οιδίποδα και αυτούς που τις απήγαγαν. ³⁴⁸

Μεταβαίνοντας τώρα στο τρίτο επεισόδιο έχουμε την έλευση επί σκηνης του Πολυνείκη ,σκηνή κατά την εκτίμηση μας μετάβασης στο μακρινό παρελθόν και διασύνδεσης με το παρόν. Ο Θησέας κάνει λόγο για κάποιον ικέτη που θέλει να μιλήσει στον Οιδίποδα και κάθεται στο ναό του Ποσειδώνα,τον οποίο αρχικά ο πατέρας του αρνείται να αποδεχτεί. ³⁴⁹ Αφού ο Θησέας υπενθυμίζει στον Οιδίποδα ότι είναι ηθικό του χρέος να δεχθεί τον ικέτη (1179-80)και τον διαβεβαιώσει πως δεν θα κινδυνεύσει η ζωή του (1204-1210)ο Οιδίποδας συμφωνεί να δει το γιό του. ³⁵⁰ Ο Πολυνείκης εν συνεχεία ζητάει τη συμπαραστάση του πατέρα του για τον ίδιο και για το στρατό ,ώστε να επανακτήσει τα δίκαια του ,αποκαθιστώντας παράλληλα και τον πατέρα του στο παλάτι του στη Θήβα. ³⁵¹

Η αντίδραση του Οιδίποδα περικλείεται χαρακτηριστικά στους παρακάτω στίχους (1354-1359):

*“Όμως συ πανάθλιε ,όταν σκήπτρα και θρόνο είχες,
που τώρα στη Θήβα ο αδερφός σου έχει ,ο ίδιος εμένα*

---

³⁴⁷ Μαυρόπουλος 2005,553. ³⁴⁸ Hesk 2019,241.

³⁴⁹ Winnigton-Ingram 2016,346. ³⁵⁰ Hesk, J,ό.π.,σ.112.

³⁵¹ Winnigton-Ingram 2016,347.

*τον πατέρα σου έδιωξες απ' την πόλη μας με κατάντησες
πατρίδα να μην έχω και ρούχα τέτοια να φορώ ,
που δακρύζεις τώρα βλέποντάς τα ,που πέφτοντας σε συμφορές
παρόμοιες την ίδια τύχη με μένα έχεις πια. ”³⁵²*

Από τον τρόπο που προσφωνεί το γιο του τον κρίνει ως υπεύθυνο τόσο για τις δικές του συμφορές και το θάνατό του όσο και γι' αυτές που τώρα ο ίδιος υφίσταται.³⁵³ Με τα λόγια του αυτά ο Οιδίποδας υποδηλώνει ότι οι γιοι του είναι υπαίτιοι της κατάστασης του .³⁵⁴ Φτάνει στο σημείο να τους καταραστεί λέγοντας τα παρακάτω λόγια(στιχ 1375-1382):

*“Τέτοιες κατάρες πρωτότερα για τους δυο σας ξεστόμισα
και τώρα τις ξαναλέω ,για να με βοηθήσουν ,
για να θεωρείτε σωστό στους γονείς σας να δείχνετε σεβασμό
και να μην τους περιφρονείτε ,αν από τυφλό πατέρα
τέτοιοι γίνατε. Γιατί αυτές οι δύο τέτοια δεν έκαμαν.
Λοιπόν οι κατάρες μου νικούν και την ικεσία σου
και το θρόνο σου αν βέβαια η Δίκη η παμπάλαιη
υπάρχει, αυτή που μένει με τους παλιούς νόμους του Δία. ”³⁵⁵*

Η εμφάνιση του Πολυνείκη συνιστά κατά την εκτίμηση μας μια απόπειρα επανενσωμάτωσης του Οιδίποδα στη Θήβα σαν αυτή του Κρέοντα. Η κατάρα του Οιδίποδα στους γιους του συνδέεται με τη μεταμόρφωσή του. Η εκφώνηση της είναι μέρος μιας μακρόχρονης πορείας αλλοτρίωσης του. Ο Οιδίποδας πρέπει να καταραστεί τα παιδιά του αν είναι να γίνει αθάνατος. Η κατάρα του είναι μια κραυγή προς τους θεούς.³⁵⁶

---

³⁵² Μαυρόπουλος 2005,565. ³⁵³ Winnigton-Ingram,ό.π.,σ.112.

³⁵⁴ Rosenmeyer 1952,97. ³⁵⁵ Μαυρόπουλος 2005,565-566.

³⁵⁶ Rosenmeyer 1952,109.

Η οργή ως πάθος είναι χαρακτηριστικό της επιφάνειας των θεών. Μέσα από το θυμό ο άνθρωπος γίνεται κάτι ,εξομοιώνεται θα μπορούσαμε να πούμε με το θεό .³⁵⁷

Ακούγοντας αστραπές και βροντές ο Οιδίποδας αντιλαμβάνεται ότι αυτές ηχούν ως σημάδι για το τέλος του. Ειδοποιούν το Θησέα για να εκπληρώσει την υπόσχεση του και να λάβει την ανταμοιβή που του υποσχέθηκε ο Οιδίποδας. Μόνο ο Θησέας θα γνωρίζει και θα μεταφέρει στους διαδόχους του το μυστικό του τάφου του Οιδίποδα που για την Αθήνα θα αξίζει περισσότερο από ένα πλήθος και στρατιές συμμάχων.³⁵⁸

Χαρακτηριστικά αναφέρει ο Οιδίποδας απευθυνόμενος στο Θησέα τα ακόλουθα λόγια (στιχ1518-1529):

*“Εγώ θα πω σε σένα παιδί του Αιγέα,όσα,
χωρίς λύπη στα γερατιά ,στην πόλη σου θα γίνουν.
Κι αμέσως ο ίδιος θα σου δείξω χωρίς οδηγό
τον τόπο που πρέπει να πεθάνω εγώ .
Και μην πεις ποτέ σε άνθρωπο κανέναν τον τάφο μου
μήτε που είναι κρυμμένος μήτε σε ποιο τόπο βρίσκεται ,
για να σου δίνει πάντοτε δύναμη αυτός
ανώτερη από πολλές ασπίδες και κοντάρια γειτόνων σου.”³⁵⁹*

Τα λόγια του Οιδίποδα αποτελούν ανατροπή στη σχέση οικοδεσπότη φιλοξενούμενου. Η μεταξύ τους ιεραρχία καταλύεται. Ο Οιδίποδας υποχρεώνει τον οικοδεσπότη του σε ένα είδος συμφωνίας,από τη στιγμή που του ζητά να κρατήσει μυστικό τον τόπο θανάτου του τόσο από τους πολίτες όσο και από τις κόρες του. Με αυτό τον τρόπο ο Θησέας θα κρατήσει αλώβητη την πόλη του από τους Θηβαίους.³⁶⁰

---

³⁵⁷ Rosenmeyer 1952,110. ³⁵⁸ Winnigton-Ingram,ό.π.,σ.113.

³⁵⁹ Μαυρόπουλος 2005,570. ³⁶⁰ Κακολύρης 2019,140.

Έτσι, όμως, ο οικοδεσπότης εμπλέκεται σε μια άνιση συναλλαγή. Σύμφωνα με το Derrida ο *“Θησέας δεν βλέπει τον εαυτό του να υποχρεώνεται από έναν όρκο που έχει εκστομίσει αυθόρμητα, αλλά από έναν όρκο με τον οποίο βρέθηκε, ασύμμετρα δεσμευμένος”*.³⁶¹

Αυτή η κατάσταση επιτείνεται από τα ακόλουθα λόγια (στιχ 1552-1555):

*“Όμως ξένη μου πολυαγαπημένη ,
κι ο ίδιος και αυτή η χώρα και οι άνθρωποι της
ας είστε ευτυχισμένοι κι ευτυχισμένοι πάντοτε
στην ευτυχία σας να θυμάστε και μένα σαν πεθάνω”*.³⁶²

Τα λόγια αυτά του Οιδίποδα αποτελούν δέσμευση του οικοδεσπότη σε μια ευθύνη άνευ όρων διατήρησης της μνήμης και του μυστικού του μελλοθάνατου γέροντα. Η κοινότητα του Θησέα μετατρέπεται σε όμηρο του Οιδίποδα και του δώρου που της προσφέρει .Συνεπώς, η ασφάλεια της πόλης των Αθηνών εξαρτάται από τη σιωπηρή συναίνεση του οικοδεσπότη στις επιθυμίες του ετοιμοθάνατου Οιδίποδα.³⁶³

Εδώ αξίζει να επισημανθεί ότι στο έργο αυτό από τη στάση του Οιδίποδα γίνεται μια επίθεση σε θεούς και στην παραδοσιακή θρησκευτική ηθική είτε ο Οιδίποδας παρουσιάζεται ως άτομο μιας οικουμένης που υποφέρει και σε στάδιο λατρείας του είτε λόγω της εξυπνάδας του είτε λόγω της αθηναϊκής πολιτικής.³⁶⁴

Στο κλείσιμο του έργου στην έξοδο ο Άγγελος μεταφέρει την εκούσια υποταγή του Οιδίποδα σε ένα μυστηριώδη θάνατο. Η φωνή κάποιου θεού ,μετά την προετοιμασία του για την αποχώρηση από τα εγκόσμια (πλύσιμο κατά το τελετουργικό)τον κάλεσε να μην καθυστερεί άλλο.³⁶⁵

---

³⁶¹ Κακολύρης, 2019,141.   ³⁶² Μαυρόπουλος 2005,571.

³⁶³ Κακολύρης 2019,142-3.   ³⁶⁴ Howe 1962,124.

³⁶⁵ Hesk 2019,242.

Χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα λόγια του Οιδίποδα πριν το θάνατό του και την “εγκόλλωση” του στην αττική γη. Αναφέρει ο Άγγελος σχετικά (στιχ1627-1635):

*“Ε,συ,συ, Οιδίποδα ,γιατί χασομερούμε να πάμε;
Από ώρα τώρα απ’ την πλευρά σου μας καθυστερείς .
Μόλις ένιωσε πως κάποιος θεός του φώναζε ,
είπε να πάει κοντά του ο βασιλιάς Θησέας.
Κι όταν πήγε αυτός του είπε: Πολυαγαπημένε μου, δώσε
για χάρη μου στα παιδιά μου του χεριού σου την παλιά πίστη
και σεις σ’ αυτόν ,παιδιά μου .και υποσχέσου μου
πως ποτέ δεν θα τις παραδώσεις ,θέλοντας ,αλλά θα κάνεις
όσα είναι να κάνεις με σκέψη συμφέροντα για κείνες.”³⁶⁶*

Από τα παραπάνω λόγια φαίνεται ότι ο Οιδίποδας ,λίγο πριν πεθάνει ζητάει από το Θησέα να φροντίσει για τις κόρες του. Τη στιγμή που τον καλεί κάποιος θεός προετοιμάζοντας τον για τη μεταμόρφωσή του πέρα από την ανθρώπινη σφαίρα δεν χρειάζεται ανθρώπινα όργανα όρασης για να οδηγήσει τους ακόλουθους του. Έχει μετατραπεί από υποκείμενο οίκτου ή πονεμένου από αρρώστιες σε πηγή στοχασμού πέρα από κάθε θνητό. Οι θεοί ενίοτε παρουσιάζουν ομοιότητες με τους θνητούς.³⁶⁷

Το κάλεσμα του θεού και η τρόπον τινά τελετουργικού τύπου αποχώρηση του Οιδίποδα υποδηλώνει ότι το θέμα της μόλυνσης και της ηθικής απενοχοποίησης του είναι ένα θρησκευτικό θέμα του έργου που δεν είναι πρωταρχικά ηθικό αλλά συνδέεται με την πρωτόγονη πίστη που δεσπάζει σε προηγούμενες κοινωνίες.³⁶⁸

---

³⁶⁶ Μαυρόπουλος 2005,574. ³⁶⁷ Rosenmeyer 1952,111.

³⁶⁸ Howe 1962,139.

Για το λόγο αυτό και πριν αποχωρήσει λέει ο ήρωας τα ακόλουθα (στιχ 1639-1642):

*“Με τα τυφλά του χέρια άγγιζε τις κόρες του και είπε :
Παιδιά μου, πρέπει τώρα σφίγγοντας την ψυχή σας
να φύγετε από αυτόν τον τόπο κι όσα δεν επιτρέπονται
σωστό μη θεωρείτε να τα βλέπετε και ν’ ακούσετε να λέγονται . ”*³⁶⁹

Στα λεγόμενα του Οιδίποδα ελλοχεύει ένα μυστήριο σε ό,τι αφορά στο θάνατό του. Οι κόρες του απαγορεύεται να δουν τι θα συμβεί παραμένοντας στη σφαίρα του γήινου, ενώ ο ίδιος ετοιμάζεται να αποκαλυφθεί σαν θεός. Ετοιμάζεται να επιστρέψει στην άφθαρτη πηγή των όντων την αιωνιότητα.³⁷⁰

Ο πρώτος στίχος του αποσπάσματος η τελευταία φορά που αγγίζει τις κόρες του δείχνει την εξάρτηση του Οιδίποδα από την αφή σαν αυτή που έχουν τα αυτιστικά παιδιά που ουσιαστικά οριοθετούνται μέσα από αυτή και η αγκαλιά είναι γι’ αυτά ένας διάυλος αγάπης, εξάρτηση παρόμοια και μετά την αυτοτύφλωση του στον Οιδίποδα Τύραννο.³⁷¹

Κατά τον Else οι δεσμοί αίματος παίζουν καταλυτικό ρόλο στα έργα (Οιδίποδας Τύραννος - Οιδίποδας Επί Κολωνών) σε σχέση με το πως βλέπει και αντιμετωπίζει τη φύση της μόλυνσης του ο Οιδίποδας και σε σχέση με το τέλος που του επιφυλάσσουν.³⁷² Κατά την εκτίμηση μας ,ενώ στο πρώτο έργο οι δεσμοί αίματος έχουν ρόλο διαχωρισμού των μελών στην αρχή και το τέλος του έργου ,στο δεύτερο έργο έχουν ρόλο ενοποιητικό των μελών της οικογένειας στην αρχή του έργου και διαχωρισμού στο τέλος του,όπως θα μπορούσε να υποστηριχθεί με βάση το παραπάνω απόσπασμα.

---

³⁶⁹ Μανρόπουλος 2005,574.   ³⁷⁰ Πλατυπόδης 2012,127-9.

³⁷¹ Buxton χ.χ.,138.   ³⁷² Howe 1962,125.

Ο Σοφοκλής χρησιμοποιεί την πρωτόγονη πίστη για να ενδυναμώσει την πεποίθηση του ανθρώπου που παρεμβαίνει στο πεπρωμένο του. Σπάει τα θέματα της τιμωρίας και των ταμπού συνδυάζοντάς τα αρμονικά με σύγχρονες για την εποχή του αντιλήψεις δικαιοσύνης.³⁷³

Το έργο κλείνει με την παράκληση της Αντιγόνης να επιτραπεί στην ίδια και την αδερφή της να πάνε να δούνε τον τάφο του πατέρα τους. Τους το απαγορεύει ο Θησέας ξεκάθαρα αλλά ευγενικά από σεβασμό προς τις επιταγές του νεκρού.³⁷⁴

Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο απόσπασμα (στιχ 1754-1767):

“Του Αιγέα παιδί ,σου πέφτουμε στα πόδια .

Σε ποια ανάγκη σας ,παιδιά μου ν’ ανταποκριθώ;

Τον τάφο θέλουμε να δούμε του πατέρα μας!

Όμως δε γίνεται εκεί να πάμε.

Πώς είπες άρχοντα της Αθήνας βασιλιά;

Παιδιά μου, εκείνος μου παρήγγειλε

μήτε να πλησιάσει κανείς σ’αυτούς τους τόπους

μήτε κάποιος θνητός φωνή να βγάλει

στο ιερό μνήμα που έχει εκείνος.

Και είπε πως ,αν σωστά το κάνω αυτό ,

θα έχω πάντοτε τη χώρα μου χωρίς λύπες.

Αυτά τα άκουσε από μένα θεός

*κι αυτός που όλα τ’ ακούει , ο Όρκος του Δία.”*³⁷⁵

---

³⁷³ Howe 1962,139-142. ³⁷⁴ Winnington-Ingram 2016,348.

³⁷⁵ Μαυρόπουλος 2005,580.

Ο Θησέας δείχνει σεβασμό σε ό,τι του ζήτησε ο Οιδίποδας διαλέγοντας το καλό της πόλης για το καλό των παιδιών του, κάνει μια πολιτική θυσία σαν τον Λάιο στον Οιδίποδα Τύραννο.³⁷⁶

Οι απαγορεύσεις των αθανάτων, όπως κατέστησαν σαφείς από τον Οιδίποδα, που επιμένουν σε σχέση με τη συμπεριφορά της οικογένειας και οι δεσμοί αίματος παραμένουν πιο απαραβίαστοι από ποτέ. Προστατεύονται όχι μόνο από νομικές κυρώσεις της κοινωνίας αλλά και από αισθήματα βαθιάς ατομικής δέσμευσης που συνάδουν με τη μορφή της ευλογίας στα πλαίσια του μυστικού θανάτου και της ταφής του.³⁷⁷

Ωστόσο, παρότι δεν παραβιάζει τους όρους του όρκου του ο Θησέας προς τον Οιδίποδα συγκατανεύει στο επόμενο αίτημα της Αντιγόνης να επιτραπεί στην ίδια και την αδερφή της να επιστρέψουν στη Θήβα για να προσπαθήσουν να αποτρέψουν τους αδερφούς τους να αλληλοσκοτωθούν (1760-1766).³⁷⁸

---

³⁷⁶ Weineck 2010,143. ³⁷⁷ Howe 1962,142.

³⁷⁸ Hesk, *ό.π.*,σ.115.

Γ:Συμπέρασμα

Ο έκπτωτος από τη Θήβα βασιλιάς Οιδίποδας καταφέρνει κατόπιν ικεσίας και αποκάλυψης της ταυτότητας του και αναγνώρισης των λαθών του να ενσωματωθεί στην Αθήνα ,που όχι απλά τον αποδέχεται αλλά τον ηρωοποιεί, παρέχοντάς του τόπο ταφής. Η αθωότητα του ήρωα στο τέλος του έργου που προκύπτει από την αρχική του ολική συντριβή στον Οιδίποδα Τύραννο δεν μένει αναπάντητη. Οι συναισθηματικές μεταπτώσεις του ήρωα σ' αυτό το έργο έχουν άμεση συνάφεια με τα χαρακτηριστικά του με τη μετέπειτα μοίρα του ως ήρωα. Η δύναμη του Οιδίποδα μεγαλώνει όσο εγγίζει το πεπρωμένο του.³⁷⁹

Η μεταμόρφωση του, ο εξαγνισμός του επιτελείται σε αθηναϊκό έδαφος κάτι που κατοχυρώνει την αμνησικακία της Αθήνας τόσο ως προς το πρόσφατο παρελθόν της όσο και τη δυνατότητα να δώσει σε κάποιον μιανό μια δεύτερη ευκαιρία να μεταβεί στη σφαίρα της αιωνιότητας.

Τα τυχαία περιστατικά αν μπορούν να εμπνέουν ,αυτό οφείλεται στο ότι συνδέονται με το χώρο της Αθήνας ως χώρο ιερό.³⁸⁰ Η Αθήνα με τον Οιδίποδα επί Κολωνώ ανακαλεί παρά την πτώση της δημοκρατίας το ένδοξο της παρελθόν που την τροφοδοτεί παράλληλα και τη μεγαλοσύνη της, καθιστώντας την διαχρονική πόλη ανά τους αιώνες .Στο έργο αυτό το άτομο ενσωματώνεται υπηρετώντας το σύνολο που τον τίμησε (Αθήνα)και όχι αυτό από όπου αποκλείστηκε(Θήβα). Το άτομο υπηρετώντας τα συλλογικά ιδανικά εξυψώνει με τη στάση του την πόλη στην οποία μεγαλούργησε αναδεικνύοντας το μεγαλείο της και μετατρέπόμενος σε ήρωας για την ίδια.

---

³⁷⁹ Winnington-Ingram 2016,351-3. ³⁸⁰ Kitto 1989,539.

Α:Εισαγωγή Φιλοκτήτης

Το έργο παραστάθηκε το 409π.Χ. Ανήκει στα έργα του Τρωικού κύκλου που ήταν η αγαπημένη θεματική του Σοφοκλή ³⁸¹.

Ο κεντρικός πρωταγωνιστής του οποίου το όνομα έχει η ομώνυμη τραγωδία βρίσκεται αποκλεισμένος από τους συντρόφους του στον τρωικό πόλεμο στο νησί της Λήμνου λόγω της κακοφομισμένης του πληγής από φαρμακερό φίδι ,όταν προσέφερε θυσίες στη νύμφη Χρύση που κατοικούσε στο ομώνυμο νησί. Κατά το Σοφοκλή ο Φιλοκτήτης , γιός του Ποιάντα πήρε μέρος στην εκστρατεία της Τροίας με τα όπλα του Ηρακλή. Επειδή οι Αχαιοί δεν άντεχαν τις κραυγές του, που διέκοπταν το τελετουργικό της θυσίας τον εγκατέλειψαν στη Λήμνο .Ουσιαστικά λοιπόν βρίσκεται αποκλεισμένος από την κοινότητα ,όπου ανήκει. Αυτή η κίνηση αποφασίστηκε από τον Οδυσσέα. Στο δέκατο έτος του πολέμου ο μάντης Κάλχας, εφόσον έχουν χαθεί πολλοί Αχαιοί προμαντεύει ότι το μυστικό της πολιορκίας της Τροίας το έχει ο Έλενος , ο οποίος προφητεύει ότι η Τροία θα αλωθεί με τα όπλα του Φιλοκτήτη και την παρουσία του. Ο Οδυσσέας και ο Νεοπτόλεμος μεταβαίνουν στην Λήμνο για να οδηγήσουν το Φιλοκτήτη πίσω στην Τροία με όπλο το δόλο. Ο Φιλοκτήτης εμφορείται από το ηρωικό ιδεώδες,που προτάσσει το κοινό καλό έναντι του ατομικού και λόγω του κακοφομισμένου του ποδιού αποδέχεται, ενώ έχει πέσει θύμα δόλου, να επιστρέψει και να πολεμήσει στην Τροία. Η ενσωμάτωση του ήρωα στην Τροία επιτυγχάνεται με τη χρήση δόλου ,την αποκάλυψή του και εν τέλει τη παρέμβαση του Ηρακλή που πείθει το Φιλοκτήτη να επιστρέψει στην Τροία . Στη συνέχεια με την παράθεση συγκεκριμένων χωρίων του έργου θα διαφανούν όλα τα στάδια ως την ενσωμάτωση του ήρωα και την επίτευξη του στόχου του Οδυσσέα αποκαλύπτοντας ταυτόχρονα το ήθος όλων των ηρώων και την προτεραιότητα στο αίσθημα ευθύνης που επέτασσε το ηρωικό ιδεώδες το οποίο τόσο πιστά παρά τα βάσανά του υπηρέτησε ο Φιλοκτήτης.

---

³⁸¹Gregory Just.2014,321.

B:Κείμενο

Στον πρόλογο του έργου εμφανίζονται επί σκηνης τόσο ο Οδυσσέας όσο και ο Νεοπτόλεμος. Αυτό που τραβά την προσοχή είναι ο σκηνικός χώρος, η Λήμνος που παρουσιάζεται ως ακατοίκητο και έρημο νησί ,ώστε να δοθεί έμφαση στην απομόνωση κάτω από την οποία ζει ο ήρωας και για την οποία θρηνεί επανειλημμένα (169-172,183,227-228,470-472,486-7,954)³⁸². Αυτή του η αποξένωση από τον πολιτισμό εντείνει και το μίσος του για τους εχθρούς του ,το οποίο με τα χρόνια λογικά θα γιγαντωνόταν και θα καθιστούσε τη νοσταλγία για την πατρίδα του τη Μαλίδα και την ανάγκη επιστροφής του στον πατέρα του και τους φίλους του επιτακτική. Από την άλλη, η απόμακρη θέση του νησιού έχει κάνει το Φιλοκτήτη ακόμη πιο ανθεκτικό στις κακουχίες αφού έχει μάθει για χρόνια να ζει κάτω από άθλιες συνθήκες.³⁸³ Συγκεκριμένα ο Οδυσσέας ,απευθυνόμενος στον Νεοπτόλεμο στην έναρξη του έργου λέει τα ακόλουθα λόγια(στιχ 1-25):

*“Αυτή είναι η ακτή της γης που περιβρέχει η θάλασσα,
της Λήμνου, απάτητης από θνητούς κι ακατοίκητης
εδώ Νεοπτόλεμε ,που σ’ανάθρεψε ο πιο αντρείος πατέρας
απ’ όλους τους Έλληνες , ο Αχιλλέας κάποτε παράτησα
το γιο του Ποίαντα απ’ του Μαλιακού κόλπου την περιοχή ,
γιατί αυτό μου πρόσταζαν οι αρχηγοί να κάμω,
καθώς από αρρώστια διαβρωτική του έσταζε το πόδι
τότε που ούτε σπονδές ούτε θυσίες να κάνουμε μπορούσαμε
με την ησυχία μας στους θεούς,αλλά με τις κατάρες του
τις άγριες πάντα όλο το στρατό κρατούσε σε συγκίνηση
φωνάζοντας, στενάζοντας. Όμως και τι χρειάζεται
να λέω αυτά; Δεν έχουμε καιρό για λόγια περιττά ,
μην ακούσει πως έχω φτάσει εδώ και χαθούν όλα
τα σχέδια μου, μ’ αυτά που νομίζω πως θα τον πιάσω.*

---

³⁸² Κυριάκου 2019,228. ³⁸³ (Στο ίδιο).

*Δική σου πια είναι στα υπόλοιπα να βοηθήσεις
και να κοιτάξεις που βρίσκεται σπήλαιο με δύο ανοίγματα
τέτοια που τις κρύες μέρες να έχει κανείς και στις δύο μεριές
να καθίσει και τις ζεστές κι από τα δύο ανοίγματα
αέρας δροσερός τον ύπνο να σου φέρνει . Λίγο πιο κάτω,
ίσως απ' τα αριστερά, μπορείς να δεις νερό από μια βρύση ,
αν βέβαια του νερού η πηγή βρίσκεται στη θέση της ακόμη .
Πηγαίνοντας σημάδι κάνε μου σιωπηλά αν είναι εκεί
στο μέρος αυτό ακόμη ή αν κάπου βρίσκεται αλλού ,
για να σου πω τα υπόλοιπα και συ να τα ακούσεις
και για ενεργήσουμε και οι δυο μαζί παράλληλα. ”³⁸⁴*

Στα λόγια του Οδυσσέα περικλείεται η προϊστορία της υπόθεσης. Αναφέρει το λόγο της εγκατάλειψης του Φιλοκτήτη στο νησί από τον Οδυσσέα. Είχε εντολές να αφήσει το Φιλοκτήτη στη Λήμνο .Ο τελευταίος είχε δαγκωθεί από φίδι μπαίνοντας στο ναό της Χρυσής ,είχε πληγή πηγή έντονων περιοδικών πόνων. Η βρωμερή μυρωδιά ήταν μια μορφή ταλαιπωρίας για τους γύρω του (473-4,520,890-1,900-1).³⁸⁵ Ούτε και ο ίδιος ο Φιλοκτήτης άντεχε τον πόνο και ο ελληνικός στρατός δεν μπορούσε να προσφέρει θυσίες και προσφορές στους θεούς από τις άγριες κραυγές του (10-11).Ο πόνος του Φιλοκτήτη ήταν αποθαρρυντικός για τους στρατιώτες ,έτσι οι γιοι του Ατρέα διέταξαν τον Οδυσσέα να τον αφήσει πίσω (4-6).³⁸⁶ Από την αρχή του έργου διαφαίνεται η σχέση ατομικής και συλλογικής πράξης υπό την επιρροή ασυνεπών δυνάμεων που περιορίζουν τα όρια της ανθρώπινης ζωής και είναι αδιαχώριστα από την ανθρώπινη ζωή και πράξη .³⁸⁷

---

³⁸⁴ Μαυρόπουλος 2005,443.

³⁸⁵ Tessitore 2003,63.¹

³⁸⁶ Tessitore 2003,63-4.

³⁸⁷ Tessitore 2003,62.

Εκτός αυτού, η πληγή του Φιλοκτήτη τον στερεί απ' την ανθρώπινη κοινωνία και τον κάνει ακατάλληλο για την ανθρώπινη κοινότητα. Τα άδικα βάσανα προβάλλουν σε μεγαλύτερη διάσταση τη θεϊκή τάξη.³⁸⁸

Επίσης, όπως φαίνεται από τα λεγόμενά του έχει σκεφτεί ένα σόφισμα ,ένα έξυπνο σχέδιο με το οποίο πιστεύει ότι μπορεί να παγιδεύσει εύκολα το Φιλοκτήτη. Από την αρχή του έργου ο Οδυσσέας παρουσιάζεται ως ο σοφιστής της τραγωδίας όχι υπό την πλατωνική και σοκρατική έννοια της πολυγλωσσίας και επιτυχίας στην πολιτική ζωή ,αλλά ως φορέας της αντιτιθέμενης πεποίθησης της φύσης έναντι του λόγου.³⁸⁹

Η εκτέλεση του τεχνάσματος που ο Οδυσσέας έχει στο μυαλό του εξαρτάται από τη συνεργασία του Νεοπτόλεμου. Θα πάρει οδηγίες να προσποιηθεί ότι σταμάτησε εκεί από την επιστροφή του στη Σκύρο και πως μάλωσε με Οδυσσέα και Ατρείδες γιατί του πήραν τα όπλα του πατέρα του(374-384). Έτσι , ο Φιλοκτήτης θα αποκτήσει συμπάθεια προς το Νεοπτόλεμο και θα πλεύσει μαζί του προς την πατρίδα .³⁹⁰

Το στοιχείο του απομονωμένου νησιού ,που τονίζεται εμφατικά στους πρώτους στίχους, (1-2)παραπέμπει σε ένα άλλο άγριο πλάσμα που ζει πέρα από τις συμβάσεις του πολιτισμού τον Πολύφημο και γνωρίζει την πονηριά και αγριότητα του Οδυσσέα .Πολύφημος και Φιλοκτήτης είναι γνωστοί για τις άγριες κραυγές τους,εξαπατήθηκαν και εγκαταλείφθηκαν από τον Οδυσσέα για τη δυσμορφία τους και τον καταράστηκαν .³⁹¹Η σπηλιά ,όπου εγκαταλείφθηκε ο Φιλοκτήτης είναι δίστομη και εισάγει σε στοιχεία πρωτόγονου πολιτισμού κατά την εκτίμησή μας. Η παρουσίαση της Λήμνου ως ακατοίκητης είναι μια καινοτομία του Σοφοκλή για να δραματοποιήσει την ανάγκη και τη σπουδαιότητα των ανθρώπινων σχέσεων .³⁹²

---

³⁸⁸ Tessitore 2003,74.

³⁸⁹ Βουρβέρης χ.χ.,241.

³⁹⁰ Κυριάκου,ό.π.σ.122.

³⁹¹ Falkner 1998,34.

³⁹² Hawkins 1999,342.

Στο κλείσιμο του συγκεκριμένου χωρίου ο Οδυσσεάς ζητά έμπρακτα τη συνεργασία του Νεοπτόλεμου και κατά αυτόν το τρόπο έχει αρχίσει από την αρχή του έργου να περιγράφεται υπαινικτικά το περίγραμμα του δόλου με συνεργούς το Νεοπτόλεμο και τον Οδυσσεά για την “ενσωμάτωση” του Φιλοκτήτη στην Τροία.

Προχωρώντας λίγο πιο κάτω στα πλαίσια πάντα του προλόγου γίνεται ξεκάθαρα λόγος για το τι είναι αυτό που ο Οδυσσεάς προσδοκά από το νεαρό πολεμιστή εκτός από τα ψέμματα που ζητά να πει στο Φιλοκτήτη. Χαρακτηριστική είναι η παρακάτω στιχομυθία (στιχ 100-107):

*“Λοιπόν τι άλλο με παρακινείς παρά να λέω ψέμματα;
Σου λέω με δόλο το Φιλοκτήτη να συλλάβεις.
Γιατί πρέπει με δόλο να τον σύρω κι όχι πείθοντάς τον;
Δε θα πειστεί . Και με τη βία να τον πιάσεις δεν μπορείς.
Τόσο μεγάλη πεποίθηση στη δύναμη του έχει;
Έχει βέλη που δεν ξαστοχούν και που σκορπούν το θάνατο.
Επομένως δεν είναι παράτολμο και να τον πλησιάσει κανείς;
Όχι ,αν με δόλο τον πιάσει κανείς όπως εγώ σου λέω.”³⁹³*

Από την παραπάνω στιχομυθία ανακύπτει ξεκάθαρα το μέσο επανένταξης του Φιλοκτήτη στην κοινότητα από την οποία εγκαταλείφθηκε: ο δόλος. Ο Οδυσσεάς παίρνοντας το ρόλο του σοφιστή, έχοντας εμπιστοσύνη στη δύναμη των λόγων του, στον τρόπο που τους χρησιμοποιεί για να εξαπατήσει το Φιλοκτήτη και την υποκειμενική ηθική ουσιαστικά διακρίνει δυο τρόπους επαναφοράς του Φιλοκτήτη στην Τροία: οι τρόποι που διέπονται από βία και οι τρόποι που διέπονται από λόγους. ³⁹⁴Ο πρώτος τρόπος αποκλείεται λόγω της δύναμης που έχουν τα βέλη του. Το τόξο του Φιλοκτήτη και η απόκτηση του είναι ο κινητήριο μοχλός δράσης των προσώπων (Οδυσσεά-Νεοπτόλεμου). Επειδή βάσει του χρησμού είναι απαραίτητος και ο Φιλοκτήτης, αυτός δεν μπορεί να αποχωριστεί το τόξο για την εκπλήρωση της μαντείας.

---

³⁹³ Μαυρόπουλος 2005,447. ³⁹⁴ Falkner 1998,40.

Μέσω της εξέλιξης της δράσης το τόξο περνά για λίγο στην κατοχή του Νεοπτόλεμου οπότε το ερώτημα που θέτει ο νεαρός πολεμιστής αποκτά πρακτική αξία. Η επιστροφή του στον κάτοχό του οδηγεί στην αποκατάσταση της αρχικής κατάστασης.³⁹⁵

Οι τρεις φάσεις που περνά το τόξο κατά τον Winnigton συνάδουν κατά την εκτίμηση μας στα τρία μέσα αποκατάστασης του Φιλοκτήτη στην κοινότητα, όπως αυτά παρουσιάστηκαν από το παραπάνω παρατιθέμενο χωρίο.

Η σχέση λόγου-τραγωδίας και απάτης όπως παρουσιάστηκε από το Γοργία έχει αντηχήσεις στην τραγωδία κατά την ακόλουθη έννοια. Και η τραγωδία παράγει απάτη τέτοιου είδους, όπου ο άντρας που εξαπατά είναι ακριβώς σαν αυτόν που δεν εξαπατά και αυτός που εξαπατήθηκε είναι σοφότερος από αυτόν που δεν εξαπατήθηκε.³⁹⁶ Με έναν τρόπο ο Segal έχει ξετυλίξει τη διαφορούμενη σχέση του Φιλοκτήτη με τον πολιτισμένο κόσμο και τον τρόπο που ο άγριος άνθρωπος και ο άγριος κυνηγός θ' αποκατασταθούν στην κοινωνία.

Ο Νεοπτόλεμος δεν μπορεί να εξισοροπήσει την ηθική υπεροχή του πατέρα του με την επιδίωξη της δόξας.³⁹⁷ Αυτό κατά την εκτίμηση μας αφήνει αναλλοίωτα τα ποιοτικά του χαρακτηριστικά όπως διαφαίνονται στον πρόλογο και συμβάλλει στην αποκατάσταση και ενσωμάτωση του Φιλοκτήτη στην Τροία.

Επιπλέον, η κεντρική δράση του έργου η εκστρατεία και η εναλλαγή κατοχής του τόξου συνδέει το Φιλοκτήτη με τους θεούς. Το τόξο δόθηκε σ' αυτόν ως ένδειξη ευγνωμοσύνης από τον Ηρακλή για τη θέληση του ν' ανάψει την ταφική πυρά που έστειλε τον πληγωμένο Ηρακλή να ζήσει ανάμεσα στους θεούς(669-670,799-803).

Η πληγή του Φιλοκτήτη από το φίδι αντηχεί τη θανάσιμη μάχη του Ηρακλή στην οποία ο Κένταυρος τον μολύνει με δηλητήριο.³⁹⁸ Αυτή η διασύνδεση καταδεικνύει και την ανάγκη ενσωμάτωσης του Φιλοκτήτη και των όπλων του με οποιοδήποτε τρόπο .

---

³⁹⁵ Winnigton-Ingram 2016,382.   ³⁹⁶ Falkner 1998,43.

³⁹⁷ (Στο ίδιο).

³⁹⁸ Tessitore 2003,72-3.

Από την άλλη πλευρά, πέραν του δόλου και της ανάγκης απόκτησης του τόξου του Φιλοκτήτη βασικό σημείο του έργου που συμβάλλει στην ενσωμάτωση του κεντρικού ήρωα εντείνοντας την αγωνία στην εξέλιξη της δράσης είναι η διαγραφή των τριών βασικών χαρακτήρων:

Οδυσσέα, Νεοπτόλεμο, Φιλοκτήτη³⁹⁹.

Αυτό ισχύει καθώς η εγκόλπωση ή ο αποκλεισμός κάποιου επιτελείται στη βάση της ηθικής μιας κοινωνίας. Εξάλλου, η ηθική ζωή δεν μπορεί να συλληφθεί εκτός από τη σχέση με τους άλλους, ένας ισχυρισμός που έρχεται σε αντίθεση με μοντέρνες αντιλήψεις για τον εαυτό σαν μεμονωμένη μονάδα, που προκαλεί την αντίληψη για την πρέπουσα ηθική ζωή ως καλύτερα κατευθυνόμενη από αφηρημένες ιδέες, κανόνες και αρχές.⁴⁰⁰

Από το παραπάνω χωρίο ο Οδυσσέας φαίνεται να λειτουργεί σαν ένας ιδιοτελής πολιτικός άνδρας, ο οποίος βλέπει τον εαυτό του σαν εκτελεστικό όργανο εντολών των ανωτέρων και αυτό παρακινεί και το Νεοπτόλεμο να κάνει.⁴⁰¹

Από την άλλη, παρά τη σημασία του ηθικού κώδικα ο Οδυσσέας θέτει σε προτεραιότητα το κοινό καλό που πιστοποιείται και από τους θεούς

(66-67, 226, 989-990, 997-998, 1140-45, 1243, 1257-58, 1293-94) και δεν έχει κάποιο προσωπικό όφελος.⁴⁰² Εκτός αυτού, ο Οδυσσέας τέθηκε στην υπηρεσία της πολιτικής νίκης καθώς αυτή οδηγεί στη φήμη της δικαιοσύνης, της καταγωγής, του οίκτου και είναι η φήμη για αυτές τις ποιότητες πιο σημαντική από πολιτικής άποψης απ' ό,τι οι ίδιες οι αξίες.⁴⁰³

Σε ό,τι αφορά στον Νεοπτόλεμο συνδυάζει πλήθος χαρακτηριστικών όπως διαφαίνονται όχι τόσο από το παραπάνω χωρίο όσο και απ' όλο το έργο: πολιτικό συμφέρον και δόλο ως όργανο του Οδυσσέα από τη μια και οίκτο, ηθική συνείδηση όπως επιτάσσει το νεαρό της ηλικίας του.⁴⁰⁴

³⁹⁹ Winnigton-Ingram 2016, 383.

⁴⁰⁰ Hawkins 1999, 340.

⁴⁰¹ Winnigton-Ingram, *ό.π.*, σ. 127.

⁴⁰² Κυριάκου 2019, 230.

⁴⁰³ Tessitore 2003, 87.

⁴⁰⁴ Βουρβέρης *χ.χ.*, 244.

Ως ο χαρακτήρας στο έργο με τη μεγαλύτερη εξέλιξη ,θα τολμούσαμε να πούμε ότι αυτή είναι υπεύθυνη για την ενσωμάτωση του Φιλοκτήτη στην κοινότητα, κάτι που θα φανεί ξεκάθαρα πριν το κλείσιμο του έργου.

Αναφορικά με το Φιλοκτήτη αυτός παρουσιάζεται ως σοφόκλεια τραγικός ήρωας ,αφού παρά τα δεινά που υπέστη εν τέλει προτάσσει το κοινό καλό έναντι του ατομικού ,παρουσιάζοντας τον να υποφέρει μια στερημένη ζωή σε απομόνωση από τον πολιτισμό .⁴⁰⁵

Μεταβαίνοντας τώρα στο πρώτο επεισόδιο είναι χαρακτηριστικά τα λόγια που απευθύνει ο Φιλοκτήτης βλέποντας το Νεοπτόλεμο δηλωτικά της ανάγκης του για ανθρώπινη επαφή.

Αναφέρει χαρακτηριστικά (στιχ 219-231):

*“Ω ξένοι,
ποιοι τελοσπάντων και από ποια ανάγκη σ’αυτή τη γη
αράζατε που ούτε λιμάνι καλό ούτε κατοίκους έχει;
Ποια αν πω πατρίδα σας πως είναι και γενιά σας ,
θα πετύχαινα; Η φορεσιά σας είναι ελληνική ,
που σε μένα είναι κάτι πολύ αγαπητό. Όμως,
θέλω ν’ ακούσω τη φωνή σας. Μη από δισταγμό
φοβισμένοι τα χάσετε μπρος σ’όψη αγριεμένου,
αλλά πονώντας έναν άνθρωπο δύστυχο ,μόνο ,
έρημο έτσι και που βασανίζεται χωρίς να έχει φίλους ,
μιλήστε μου , αν βέβαια σαν φίλοι έχετε ρθει.
Δώστε μου απάντηση .διότι δεν είναι σωστό ούτε εγώ
να μην το πετύχω από σας ούτε σεις από μένα.”⁴⁰⁶*

---

⁴⁰⁵ Winnigton-Ingram 2016,384. ⁴⁰⁶ Μαυρόπουλος 2005,451.

Από τα λεγόμενά του φαίνεται ότι ο Φιλοκτήτης ζητά να μάθει την ταυτότητα των ξένων. Η εμφάνιση τους κατοχυρώνει την ελληνική καταγωγή τους(222).Πέρα από την εμφάνιση η ελληνική γλώσσα θα πιστοποιήσει την καταγωγή τους κάτι που θα δώσει μεγάλη χαρά στον ήρωα, δηλωτική θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς της νοσταλγίας για την πατρίδα.⁴⁰⁷ Τους προτρέπει να μην διστάσουν να του μιλήσουν βλέποντας την όψη του,θέλοντας να μειώσει την αρνητική εντύπωση που πιθανότατα προκάλεσε η άθλια εμφάνισή του. Η συσώρευση των συνώνυμων (227-8)εντείνει τη δεινή του θέση και τη δυστυχία που βιώνει εκτός των ορίων του πολιτισμένου κόσμου.⁴⁰⁸Η επαναλαμβανόμενη παράκληση του να του απαντήσουν έχει συγκεκριμένο αντίκτυπο. Απηχεί την ανταλλαγή ωφέλειας μεταξύ φίλων βάση των κοινωνικών σχέσεων (οικογένειας,πολιτών,ατόμων)που εκτείνεται και μεταξύ ξένων. Η φιλία είναι ένας δεσμός συναισθηματικός,ηθικός και κοινωνικός.⁴⁰⁹ Αν έχουν φτάσει με τις προθέσεις ενός φίλου οφείλουν ν' απαντήσουν στις ερωτήσεις του. Η κοινή γλώσσα και η εθνικότητα Φιλοκτήτη Νεοπτόλεμου συνιστούν την έναρξη μιας φιλίας υπό το είδος μιας ξενίας κατά τον Belfiore που βασίζεται στην ανταλλαγή συγκεκριμένων πράξεων ⁴¹⁰. Και βέβαια η σχέση των δύο προαναφερθέντων ηρώων τοποθετείται στην πορεία του έργου στη βάση παιδαγωγού - παιδαγωγούμενου για τον καθένα εναλλάξ .⁴¹¹ Κατά την εκτίμηση μας η βάση αυτής της σχέσης των ηρώων συντελεί στην ενσωμάτωση του Φιλοκτήτη στην κοινότητα και η ανατροπή της κρατά αμείωτο το ενδιαφέρον στην πορεία της δράσης.

---

⁴⁰⁷ Αλεξοπούλου,Δρακόπουλος&άλλοι 2002,339.

⁴⁰⁸ (Στο ίδιο).

⁴⁰⁹ Hawkins 1999,349.

⁴¹⁰ Hawkins 1999,349-50.

⁴¹¹ Βουρβέρης, χ.χ.,242.

Η αντιπαράθεση όλων των χαρακτήρων αντανακλά μια δίπτυχη διάσταση του έργου που σχετίζεται με το πως λειτουργούν απέναντι στον Άλλο. Απ' τη μια η αλήθεια για τα ανθρώπινα όντα βρίσκεται πέρα από την πολιτική και αντανακλάται μερικώς στις μεταβαλλόμενες περιστάσεις της ανθρώπινης πολιτικής. Από την άλλη, η πολιτική η μόνη αλήθεια για τους ανθρώπους είναι στοιχείο που παράγει τον κόσμο των θεών για να δικαιολογήσει τις προκλήσεις που συνοδεύουν την απόπειρα των ανθρώπων να ζήσουν στην ανθρώπινη κοινότητα.⁴¹²

Στα πλαίσια πάλι του πρώτου επεισοδίου ο Φιλοκτήτης απευθύνεται στον Νεοπτόλεμο μιλώντας από πρώτο χέρι ο ίδιος για το πως έφτασε και πως ζει στη Λήμνο αναδεικνύοντας τις επιπτώσεις του από τον επιβεβλημένο από τους συντρόφους του στη Τρωική εκστρατεία εγκλεισμό .

Αναφέρει τα ακόλουθα (στιχ254-316):

*“Αχ, εγώ ο πολυβασανισμένος ,αχ εγώ ο θεομίσητος ,
για τον οποίο ούτε φήμη πως βρίσκομαι σε τέτοια κατάσταση
έφτασε στην πατρίδα μου ούτε σ'αλλο μέρος της ελληνικής γης.
Αλλά αυτοί που με τρόπο ανόσιο με πέταζαν εδώ
γελούν χωρίς να μιλούν ,ενώ η αρρώστια μου πάντα
είναι ανοιχτή και όλο γίνεται μεγαλύτερη .
Ω παιδί μου, παιδί που πατέρα σου έχεις τον Αχιλλέα,
εγώ που βλέπεις είμαι εκείνος που ίσως έχεις ακουστά
πως είμαι κάτοχος των όπλων που πήρε ο Ηρακλής,
ο γιος του Ποίαντα Φιλοκτήτης ,που οι δύο στρατηγοί
και ο βασιλιάς των Κεφαλλήνων,,τόσο άσχημα
με πέταζαν σε τέτοια ερημιά ,να με κατατρώγει
άγρια αρρώστια ,καθώς με πλήγωσε μια άγρια
δαγκωματιά οχιάς που άνθρωπο σκοτώνει .*

---

⁴¹² Tessitore 2003,70-1.

Μ'αυτή την κατάσταση ,παιδί μου, εκείνοι μ'έβγαλαν
εδώ μ'άφησαν στην ερημιά και έφυγαν ,αφού απ'τη θαλασσινή
Χρύση με το στόλο σ'αυτό το μέρος προσορμίστηκαν .
Τότε μόλις είδαν πως απ'τη θαλασσοφουρτούνα την πολλή
βαθιά κοιμόμουν ,στην ακτή σε σπήλαιο βαθουλωτό
με άφησαν και έφυγαν δίπλα μου αφήνοντας,σαν να ήμουν
κάποιος άμοιρος άνθρωπος ,λίγα κουρέλια κι ένα μικρό
κομμάτι για τροφή .Τέτοια τύχη και αυτοί ας έχουν!
Συ βέβαια ,παιδί μου, φαντάζεσαι πώς σηκώθηκα
τότε από τον ύπνο μου ,όταν εκείνοι είχαν φύγει πια.
Ποια δάκρυα έχυσα ,ποιους πικρούς αναστεναγμούς έβγαλα ,
καθώς έβλεπα τα πλοία που έχοντας τα ταξίδευα
όλα να έχουν φύγει και να μην είναι κανένας συντοπίτης μου ,
ούτε για να με βοηθήσει ούτε για να με συντρέξει
στα βάσανα της αρρώστιας μου. Κι όλα εξετάζοντας
κοντά μου άλλο τίποτε δεν έβρισκα εκτός από τη λύπη ,
όμως αυτή άφθονη την είχα πλάι μου παιδί μου .
Ο καιρός λοιπόν για μένα με κόπο προχωρούσε
και έπρεπε κάτω απ'αυτή τη μικρή στέγη μου
μόνος να βολεύω τον εαυτό μου. Όσα ήταν για την κοιλιά μου
απαραίτητα αυτό το τόξο τα 'βρισκε αγριοπερίστερα
που χαμηλά χτυπούν χτυπώντας για να βρίσκω όμως
ο,τι το βέλος που εξακόντιζα χτυπούσε ,μονάχος μου ο δύστυχος
σερνόμουν τραβώντας το δύστυχο ποδάρι μου ,για να το φτάσω.
Κι αν χρειαζόμουν νερό να πάρω κι όταν όλα πάγωναν ,
όπως γίνεται το χειμώνα ,να σπάσω κάποιο ξύλο ,
κι αυτά ο δύστυχος μόνο αν σερνόμουν ,θα τα πετύχαινα
έπειτα δεν θα είχα φωτιά αλλά τρίβοντας μια πέτρα

με μια άλλη με δυσκολία έβγαζα την κρυμμένη μέσα τους
σπίθα . Κι η φωτιά που βγάζει αυτή παντοτινά με σώζει .
Διότι το σπήλαιο όπου κατοικώ μαζί με τη φωτιά
όλα μου δίνει εκτός από το να μην είμαι άρρωστος.
Κι έλα, παιδί μου, να μάθεις τώρα ο,τι με το νησί σχετίζεται .
Με τη θέληση του κανένας караβοκύρης δεν το πλησιάζει .
Λιμάνι δεν υπάρχει κι ούτε μέρος όπου καταπλέοντας
με το εμπόριο θα ωφεληθεί ή φιλοξενία θα έχει .
Άνθρωποι μυαλωμένοι προς τα εδώ δεν κάνουν τα ταξίδια τους.
Ίσως κάποιος άθελα να ζέπεσε .διότι τέτοια πολλά
να γίνουν μπορούν μέσα στο πέρασμα του χρόνου
όταν αυτοί παιδί μου,έρθουν , με λόγια τη συμπόνια τους
μου δείχνουν κι από ευσπλαχνία μου δίνουν κάποτε
λίγες τροφές ή κάποιο ρούχο επάνω μου να βάλω.
Όταν όμως κάνω λόγο γι 'αυτό ,κανένας τους δε θέλει
να με πάει στον τόπο μου. Αλλά χάνομαι ο δύστυχος
εδώ και δέκα χρόνια μέσα στην πείνα και στα βάσανα
τρέφοντας ολοένα την αρρώστια την αχόρταγη που έχω .
Τέτοια παιδί μου σε μένα έκαναν οι Ατρείδες
και του Οδυσσέα η δύναμη . Και τέτοια οι Ολύμπιοι θεοί
ας τους δώσουν να πάθουν κάποτε σαν ανταπόδοση για μένα. ”⁴¹³

Στον παραπάνω μακροσκελή μονόλογο του Φιλοκτήτη προς το Νεοπτόλεμο διαφαίνεται πρωτίστως η ανάγκη ανθρώπινης επικοινωνίας ως συνέπεια της μακροχρόνιας απομόνωσης. Θρηνεί για τον εαυτό του και την άθλια κατάσταση στην οποία βρίσκεται αποκαλύπτοντας την ταυτότητα και την ευγενική του καταγωγή (262-4).⁴¹⁴

---

⁴¹³ Μαυρόπουλος 2005,452-4. ⁴¹⁴ Αλεξοπούλου,Δρακόπουλος&άλλοι 2002,340.

Έπειτα, αναφέρεται στην προσωπική του περιπέτεια ,όταν εγκαταλείφθηκε από τους Ατρείδες και τον Οδυσσέα ασθενής και ρακένδυτος με μόνο εφόδιο λίγη τροφή ,για να αποφύγουν το μίasma (268-275).⁴¹⁵ Το γεγονός ότι σπάνια έφταναν εκεί ναυτικοί που αρνούσαν να τον γυρίσουν στην πατρίδα του (299-310),υποδηλώνει ότι ήταν απρόσιτος γενικά προορισμός .Ο λιτός τρόπος διαβίωσης του στο νησί υπογραμμίζει τις στερήσεις που υπέστη δέκα χρόνια ξεκομμένος από τον πολιτισμό .Δύο φορές στα πλαίσια του μονολόγου του εύχεται να πάθουν τις ίδιες με τις δικές του συμφορές (275,315-6).⁴¹⁶

Τα παθήματα του ήρωα όπως παρουσιάζονται από τον παραπάνω λόγο του δίνουν έμφαση στη σκληρότητα των Ατρείδων και του Οδυσσέα που εγκατέλειψαν έναν σύντροφό τους ανήμπορο να ζει σε ένα ακατοίκητο νησί μέσα στην αθλιότητα.⁴¹⁷

Αν η ευθύνη της εγκατάλειψης του Φιλοκτήτη ανήκει μόνο στους Ατρείδες ,όπως αναφέρει ο Οδυσσέας στον πρόλογο και εδώ ο ήρωας, τότε το μίσος του για τον Οδυσσέα είναι ανεξήγητο .Η γνωσιακή και ηθική μυωπία του Φιλοκτήτη επηρεάζει τη στάση του μέσα στο έργο ειδικά σε σχέση με το παρελθόν . Κανένας αρχηγός δεν αντέδρασε σε αυτή την εγκατάλειψη .⁴¹⁸ Παρ' όλα αυτά, οφείλουμε να μην παραβλέψουμε το ρόλο των θεών στο έργο . Αυτοί έχουν το δικό τους σχέδιο για την κατάληψη της Τροίας. Από τη μια όμως, ο Οδυσσέας πιστεύει ότι αυτή θα καταληφθεί με τους δικούς του όρους. Από την άλλη , ο Φιλοκτήτης αρχικά αρνείται να πάει στην Τροία. Και οι δύο οφείλουν να διδαχθούν πόσο μάταιο είναι να αντιτάσσονται οι άνθρωποι στους θεούς. ⁴¹⁹Εξάλλου , ο ίδιος ο ήρωας κατά λάθος καταπάτησε ιερό χώρο χτυπιέται από ανίατη ασθένεια και ύστερα από χρόνια μαρτυρίου χάρη στην υποταγή στο θέλημα τους , γιατρεύεται και αποκτά αθάνατη δόξα για ανταμοιβή. ⁴²⁰ Συνεπώς ,το θέμα του αποκλεισμού του από την κοινότητα δεν βαραίνει αποκλειστικά τους συντρόφους του στη Τρωική εκστρατεία.

---

⁴¹⁵ Αλεξοπούλου,Δρακόπουλος&άλλοι ,ο. π., σ.132. ⁴¹⁶ (Στο ίδιο).

⁴¹⁷ Kitto 1989,405.

⁴¹⁸ Κυριάκου 2019,231.

⁴¹⁹ Kitto 1989,404.

⁴²⁰ (Στο ίδιο).

Σε ανταπάντηση των όσων άκουσε ο Νεοπτόλεμος θέτει σε εφαρμογή το στήσιμο της πλεκτάνης του δόλιου σχεδίου αρπαγής του τόξου του Φιλοκτήτη υπογραμμίζοντας την πικρία του για την αρπαγή των όπλων του πατέρα του από τον Οδυσσέα.

Αναφέρει χαρακτηριστικά (στιχ 372-384):

*“Παιδί μου, ναι δίκαια μου τα έδωσαν αυτοί.
Διότι εγώ κοντά πηγαίνοντας έσωσα και αυτά και εκείνον.
Κι οργισμένος εγώ αμέσως ξεστόμιζα όλες τις βρισιές
χωρίς καμιά από αυτές να παραλείψω ,μια που εκείνος
θα μου έπαιρνε τα όπλα που μου ανήκαν κανονικά .
Και αυτός αφού σ’αυτό το σημείο έφτασε ,αν και συγκρατημένος
είναι,δαγκώθηκε απ’όσα άκουσε και μου απάντησε έτσι:
Δεν ήσουν ,όπου ήμασταν ,αλλ’απουσίαζες ,όπου δεν έπρεπε
και γι’αυτό ,επειδή με θρασύτητα ,μιλάς ,μάθε καλά
πως έχοντας αυτά στα χέρια σου στη Σκύρο δεν θα γυρίσεις”.
Αφού τέτοια άκουσα και έτσι άσχημα προσβλήθηκα ,
γυρίζω στην πατρίδα μου στερημένος από τα πράγματά μου
εξαιτίας του πανάθλιου και γεννημένου από κακούς Οδυσσέα.⁴²¹*

Ο επίπλαστος αυτός διάλογος μεταξύ Νεοπτόλεμου- Οδυσσέα λειτουργεί καταλυτικά στην ανάπτυξη δεσμών φιλίας με το Φιλοκτήτη εφόσον έχουν και οι δύο έναν κοινό εχθρό : τον Οδυσσέα. Η δημιουργία ενσυναίσθησης δημιουργείται στη βάση όχι απλά κοινών εμπειριών αλλά στο γεγονός ότι και ο ίδιος ο Νεοπτόλεμος βρέθηκε ακριβώς στη θέση του Φιλοκτήτη ,επομένως μπορεί να καταλάβει πως αισθάνεται⁴²². Κάτι παρόμοιο θα υποδηλωθεί λίγο πιο κάτω στα λεγόμενα του Φιλοκτήτη(403-406).

⁴²¹ Μαυρόπουλος 2005,456. ⁴²² Falkner 1998,52.

Από τα πρώτα λόγια του Νεοπτόλεμου φαίνεται ότι ο Οδυσσέας επειδή κινδύνευσε, για να μην πέσουν τα όπλα του Αχιλλέα στα χέρια των εχθρών, θεωρεί δίκαιο να τα πάρει αυτός και κανείς άλλος. Επιπλέον, η κατοχή των όπλων του πατέρα του τον κάνει πιο πιστευτό στο Φιλοκτήτη.⁴²³

Ο Νεοπτόλεμος προσποιείται ότι εγκαταλείπει το στρατόπεδο των Αχαιών λόγω της προσβολής που δέχτηκε από τον πανάθλιο Οδυσσέα. Κατά το μύθο η Αντίκλεια πριν παντρευτεί το Λαέρτη είχε σχέσεις με το Σίσυφο γιός του οποίου ήταν ο Οδυσσέας.⁴²⁴

Λίγο πιο κάτω στα πλαίσια του πρώτου επεισοδίου ο Φιλοκτήτης παρακαλάει τον Νεοπτόλεμο να τον πάρει μαζί του για να γλιτώσει από την οδυνηρή μοναξιά και να γυρίσει στον τόπο του. Χαρακτηριστικά αναφέρει τα ακόλουθα λόγια (στιχ 468-479):

*“Λοιπόν στο όνομα του πατέρα και της μητέρας σου ,παιδί μου,
και σ’ό,τι άλλο στο σπίτι σου αγαπητό σου είναι,
σαν ικέτης σε παρακαλώ να μη μ’αφήσεις έτσι μόνο,
έρημο μέσα σ’αυτές τις συμφορές που βλέπεις
και σ’όσες άκουσες πως με έχουν περιζώσει .
Βάλε με κάπου πρόχειρα .Ξέρω θα είναι για σας
ενόχληση μεγάλη το κουβάλημα μου αυτό
ωστόσο άντεξε το. γιατί όσοι έχουν ψηλή καταγωγή
εχθρεύονται το άσχημο και το καλό το εκτιμούν .
Για σένα, αν αυτό παραμελήσεις,άσχημη θα είναι ντροπή ,
ενώ ,αν το κάνεις παιδί μου,μεγάλη της καλής σου φήμης
η αμοιβή ,αν γυρίσω ζωντανός στις Οίτης την περιοχή .”⁴²⁵*

---

⁴²³ Αλεξοπούλου, Δρακόπουλος & άλλοι 2002, 343. ⁴²⁴ (Στο ίδιο).

⁴²⁵ Μαυρόπουλος 2005, 459.

Τα παραπάνω λόγια του Φιλοκτήτη είναι κατά βάση μια ικεσία απέναντι στον Νεοπτόλεμο για να τον σπλαχνιστεί και να τον πάρει μαζί του. Θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς ότι αυτή η ικεσία είναι μια απέλπιδα έκκληση του Φιλοκτήτη για επάνοδο στην πολιτισμένη κοινωνία.

Η γλώσσα του οίκτου είναι εδώ ένα εργαλείο που μπορεί ή όχι να χρησιμοποιηθεί αναφορικά με τις ανάγκες που διαμορφώνουν την ανθρώπινη ζωή.⁴²⁶ Εδώ η γλώσσα αυτή χρησιμοποιείται ως μέσο επανένταξης του Φιλοκτήτη στην κοινότητα. Μέσα από τα λεγόμενά του ,τις επικλήσεις και το ασύνδετο σχήμα (468-72)υπογραμμίζεται η ψυχική κατάσταση του ήρωα, η οποία φτάνει στην κορύφωσή της με την ικεσία προς τον Νεοπτόλεμο να τον πάρει μαζί του (473).⁴²⁷Μέσα από αυτά τα λόγια ο Φιλοκτήτης μετατρέπεται από απειλητικός εχθρός σε έναν άνθρωπο αξιολύπητο που υποφέρει από την απομόνωση και τη μοναξιά.⁴²⁸

Μάλιστα , ο Φιλοκτήτης , για να ευαισθητοποιήσει τον Νεοπτόλεμο να τον πάρει μαζί του εκφέρει γνωμολογικές κρίσεις ως επιχειρήματα ότι η πράξη του αυτή θα αποτελεί ένδειξη ανδρείας και γενναιότητας ενώ αντίθετα η ολιγωρία του θα ήταν πράξη ατιμωτική γι' αυτόν.⁴²⁹

Ουσιαστικά με τα τελευταία του λόγια ο Φιλοκτήτης κατά την εκτίμηση μας θέτει μια μορφή ηθικού διλήμματος στον Νεοπτόλεμο , ο οποίος καλείται ν' αποδείξει αν εμφορείται απ' τις επικές αξίες της τιμής ,της ειλικρίνειας και της δόξας ως απόγονος του νεκρού ήρωα Αχιλλέα.⁴³⁰

Ασυνείδητα ο Φιλοκτήτης αποκτά ρόλο παιδαγωγού και καθοδηγητή με τα τελευταία του αυτά λόγια προς τον Νεοπτόλεμο. Παιδαγωγική επίδραση όμως έχει ούτως η άλλως η παρουσία του ,τα βάσανα του και το σθένος του χαρακτήρα του που στηρίζεται στην ακεραιότητα και την ειλικρίνεια.⁴³¹

---

⁴²⁶ Tessitore 2003,72.

⁴²⁷ Αλεξοπούλου,Δρακόπουλος&άλλοι 2002,350.

⁴²⁸ Hawkins 1999,346.

⁴²⁹ Αλεξοπούλου,Δρακόπουλος&άλλοι 2002,350.

⁴³⁰ Κυριάκου,ό.π.,σ.124.

⁴³¹ Βουρβέρης,ό.π.,σ.127.

Η ψυχογράφηση του ήθους του ήρωα θ' αποτελέσει μοχλό αμφιταλάντευσης κατά την εκτίμηση μας και τελικά επιστροφής του τόξου του από τον Νεοπτόλεμο ,που με δόλο του το αρπάζει.

Λίγο πιο κάτω συνεχίζει λέγοντας (στιχ 484-494):

*“Κάνε νεύμα αποδοχής ,στο όνομα του προσάτη της ικεσίας Δία ,
παιδί μου πείσου. Στα γόνατά σου πέφτω ,αν κι είμαι
αδύναμος ο δύστυχος κουτσός. Όμως έτσι έρημο μη μ' αφήσεις ,
χωρίς τη δυνατότητα να βλέπω ανθρώπους γύρω μου ,
αλλ'ή στο σπίτι το δικό σου φέρε με και σώσε με
ή στα λιμάνια του άρχοντα της Εύβοιας Χαλκώδοντα
κι από κει δεν θα είναι μακρινό το πέρασμα μου στην Οίτη,
στης Τραχίνας τα βουνά και στο Σπερχειό με τα καλά νερά,
για να με παρουσιάσεις στον αγαπημένο μου πατέρα,
που από καιρό πολύ μέσα μου έχω φόβο μήπως
μου έχει φύγει.”⁴³²*

Σ' αυτό το κομμάτι της ικεσίας ο Φιλοκτήτης προσπέφτει σε στάση ικεσίας στην προσπάθεια του να γίνει αποδεκτή η ικεσία του και εμφιατικά δηλώνεται η σωματική του αναπηρία (486). Η ικεσία του θυμίζει τις παρακλήσεις των Αθηναίων στρατιωτών στη Σικελική εκστρατεία προς τους δικούς τους ανθρώπους να τους πάρουν μαζί τους και να τους σώσουν (Θουκυδίδης 7,75). Η σωματική του αδυναμία κάνει ακόμη πιο τραγική τη σκηνή.⁴³³

---

⁴³² Μαυρόπουλος 2005,460. ⁴³³ Αλεξοπούλου,Δρακόπουλος&άλλοι,ό.π.σ.136.

Επιπλέον ,δίνεται έμφαση στο θέμα του νόστου (πρβλ.Ομ.α,57).Η αναφορά στο Χαλκώδοντα το βασιλιά των Αβάντων ήταν αγαπητή στους Αθηναίους, γιατί στον γιο του τον Ελεφήνορα , ο Θησεάς εμπιστεύτηκε τα παιδιά του ,πριν φύγει για τη Σκύρο (Πλουτ.Θησ.35,5).⁴³⁴

Αυτή η παραβολή κατά την εκτίμηση μας υποδηλώνει ότι ο Φιλοκτήτης έχει εμπιστοσύνη ότι ο Νεοπτόλεμος θα τον βοηθήσει να γυρίσει στην πατρίδα και δεν θα αποδειχθεί αφερέγγυος ,όπως τόσοι άλλοι ταξιδιώτες που έφταναν στο νησί και τελικά δεν τον βοηθούσαν για την επιστροφή του.⁴³⁵

Η απελπιστική παράκληση του να έρθει σε επαφή με το ανθρώπινο είδος (487)υπαγορεύει το μέγεθος της μοναξιάς που αισθανόταν ο ήρωας και τονίζει την ανάγκη του για επιστροφή στην πατρίδα.

Στο δεύτερο επεισόδιο ο νεαρός Νεοπτόλεμος και ο Φιλοκτήτης μπαίνουν από κοινού στη σπηλιά και επανεμφανίζονται στη σκηνή καθώς φρικτός πόνος χτυπά τον δεύτερο ⁴³⁶.Αφού περάσει ο παροξυσμός και λίγο πριν βυθιστεί στον ύπνο λέει χαρακτηριστικά στο Νεοπτόλεμο τα ακόλουθα λόγια

(στιχ769-773):

*“Κι αν στο μεταξύ έρθουν εκείνοι για όνομα των θεών σε παρακαλώ
ούτε θεληματικά ούτε αθέλητα ούτε με κάποιο τέχνασμα
να παραδώσεις σ’εκείνους αυτά ,μη σύγχρονα σκοτώσεις
τον εαυτό σου και μένα,που έγινα ικέτης σου.”⁴³⁷*

⁴³⁴ Αλεξοπούλου,Δρακόπουλος&άλλοι,ό.π.σ.137. ⁴³⁵ (Στο ίδιο).

⁴³⁶ Winnigton-Ingram 2016,389.

⁴³⁷ Μαυρόπουλος 2005,470.

Τα παραπάνω λόγια του Φιλοκτήτη είναι μια ακόμη παράκληση στο νεαρό Νεοπτόλεμο να φυλάξει τα όπλα του και να μην τα παραδώσει σε αυτούς που φοβάται: τον Οδυσσέα και το Διομήδη. Η τραγική θέση στην οποία βρίσκεται ο ήρωας έγκειται στο ότι τη στιγμή που υποφέρει από την κρίση της αρρώστιας του τον απασχολεί η πιθανή απώλεια των όπλων του, την οποία μπορούν να την μηχανευτούν οι εχθροί του με κάποιο τέχνασμα.⁴³⁸

Τέλος,κατά την εκτίμηση μας τα λόγια αυτά υπαγορεύουν κάτι επιπλέον. Πρώτα απ'όλα, την αξία της φιλίας που ο Φιλοκτήτης θεωρεί ότι έχει δημιουργήσει και η οποία στηρίζεται στην εμπιστοσύνη. Έπειτα, η κίνηση αυτή του ήρωα τεκμηριώνει ότι η χρήση του δόλου ως μέσου ήταν αποτελεσματική: το τόξο του Φιλοκτήτη βρίσκεται στα χέρια του Νεοπτόλεμου. Εκτός αυτού, τα λόγια του περιέχουν μεγάλη δόση τραγικής ειρωνείας,καθώς αγνοεί ότι τα τόξα του τα έχει παραδώσει στον εχθρό,τον οποίο τον λογαριάζει για φίλο⁴³⁹.

Θεωρεί ότι η απώλεια των τόξων του ισοδυναμεί με θάνατο ,καθώς αυτά είναι τα μέσα που του εξασφαλίζουν την τροφή του και ως εκ τούτου την επιβίωσή του στο νησί. Τέλος, επικαλείται την ιδιότητά του ως ικέτη ,του οποίου την παράκληση όφειλε να σεβαστεί . Ουσιαστικά πρόκειται για ιδιωτική ικεσία με επίκληση των θεών , η παραβίαση της οποίας θα επέφερε τιμωρία από τους θεούς.⁴⁴⁰

Μεταβαίνοντας τώρα στο τρίτο επεισόδιο,αφού ξυπνήσει ο Φιλοκτήτης και χαρούμενος δει ότι έχει δίπλα του το Νεοπτόλεμο ξεκινά μια στιχομυθία μεταξύ τους κατά την οποία ο νεαρός πολεμιστής ταλανίζεται ψυχικά σχετικά με το τι οφείλει να πράξει και να πει (897-926).⁴⁴¹

Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο απόσπασμα (στιχ 915-926):

*“Δε θα σου κρύψω τίποτε λοιπόν στην Τροία να ταξιδέψεις
πρέπει στους Έλληνες και στο στρατόπεδο των Ατρείδων .*

---

⁴³⁸ Αλεξοπούλου,Δρακόπουλος&άλλοι 2002,364. ⁴³⁹ Αλεξοπούλου,Δρακόπουλος&άλλοι 2002,365.

⁴⁴⁰ Ράμου- Χαγιάδου 1972,73-77.

⁴⁴¹ Winnigton-Ingram 2016,391.

*Αλίμονο τι είπες; Πριν ακούσεις ,μην αναστενάζεις.
Τι ν' ακούσω; Τι να μου κάνεις σκέφτεσαι τελοσπάντων;
Πρώτα να σε γλιτώσω απ' το κακό αυτό κι έπειτα
μαζί σου πηγαίνοντας τη γη της Τροίας να κουρσέψουμε .
Κι αυτά αλήθεια να τα κάνεις σκέφτεσαι; Μεγάλη ανάγκη
είναι αυτά να γίνουν .και συ ακούοντας μη θυμώνεις
Χάθηκα ο δύστηνος,έχω προδοθεί . Ξένε ,τι μου έκαμες;
Όσο γίνεται πιο γρήγορα δώσε μου τα τόξα μου.
Όμως αυτό να γίνει δεν μπορεί. Διότι να υπακούω
στους άρχοντες και το δίκαιο και το συμφέρον με κάνουν . ” ⁴⁴²*

Τα παραπάνω λόγια αποτελούν μια από τις πιο δραματικές μεταστροφές στον χαρακτήρα του Νεοπτόλεμου , ο οποίος ουσιαστικά εγκαταλείπει το δόλο ,αποκαλύπτοντας τον. Το ταξίδι του νεαρού πολεμιστή προς την εκπλήρωση του πεπρωμένου του γίνεται υπό την πίεση αξιώσεων ηθικών και αντίρροπων δυνάμεων ανάμεσα στην αφοσίωση ,την ευγένεια, το χρέος και τη δόξα⁴⁴³. Η κλιμάκωση της εσωτερικής του πίεσης είναι αισθητή από το στίχο 913.Τελικά ο Νεοπτόλεμος αποκαλύπτει την αλήθεια .Ο Φιλοκτήτης πρέπει να έρθει μαζί τους στην Τροία.⁴⁴⁴ Προς αυτή την κατεύθυνση χρησιμοποιεί δύο επιχειρήματα: τη θεραπεία του Φιλοκτήτη και έπειτα την πολιορκία της Τροίας με τη βοήθεια του. Ο Φιλοκτήτης από την άλλη νιώθει πικρία ,απογοήτευση και αποθάρρυνση .Η προσφώνηση ξένε και η επιτακτική απαίτηση επιστροφής του τόξου είναι στοιχεία δηλωτικά της ψυχρότητας μεταξύ των δύο ανδρών.⁴⁴⁵ Το προαναφερθέν χωρίο είναι σημαντικό κατά την εκτίμηση μας καθότι σηματοδοτεί τη μετάβαση από την αποκάλυψη του δόλου στην πειθώ που θα συντελεστεί με την παράδοση του τόξου στο Φιλοκτήτη (1287-1292).

⁴⁴² Μαυρόπουλος 2005,474-5.

⁴⁴³ Κυριάκου 2019,229.

⁴⁴⁴ Αλεξοπούλου,Δρακόπουλος&άλλοι 2002,372. ⁴⁴⁵ Αλεξοπούλου,Δρακόπουλος&άλλοι 2002,373.

Παραμένοντας στα πλαίσια του τρίτου επεισοδίου, μετά τις επιτακτικές παρακλήσεις για την επιστροφή των τόξων στο Φιλοκτήτη από τον ίδιο και ενώ ο νεαρός αμφιταλαντεύεται για το τι να κάνει, εμφανίζεται επί σκηνής ο Οδυσσέας.⁴⁴⁶ Μέσα από μια έντονη στιχομυθία που προκύπτει μεταξύ των δυο ενεργών προσώπων επί σκηνής- αφού ο Νεοπτόλεμος χρησιμοποιείται ως σιωπηλός ηθοποιός, ο Οδυσσέας σε αυτή τη σκηνή κάνει τη χρήση βίας, εφόσον ο δόλος έχει αποκαλυφθεί⁴⁴⁷.

Χαρακτηριστικός είναι ο ακόλουθος στίχος (1003) σε απάντηση του Φιλοκτήτη ότι προτιμά να σπάσει το κεφάλι του παρά να πάει μαζί με τον Οδυσσέα στην Τροία.

“Κρατήστε τον οι δύο καλά .Ας μην έχει αυτή τη δυνατότητα”.⁴⁴⁸

Ο στίχος αυτός υπαινίσσεται τη σύλληψη του ανένδοτου και αμετάπειστου Φιλοκτήτη από τους άνδρες του Οδυσσέα.⁴⁴⁹ Πρόκειται για μορφή άσκησης βίας στον ανήμπορο και ταλαίπωρο γέροντα, που κατά την αντίληψη του Οδυσσέα είναι επιβεβλημένη λόγω του θείκου σχεδίου, παρουσιάζοντας τον εαυτό του ως εκτελεστικό του όργανο.⁴⁵⁰

Ο τρόπος που λειτουργεί ο Οδυσσέας αντιπαρατίθεται ωστόσο στον τρόπο βάσει του χρησμού του Έλενου, κατά τον οποίο ο Φιλοκτήτης πρέπει να πειστεί με το λόγο, όσο και με το λόγο του εμπόρου, ο οποίος ψεύδεται. Έτσι, παρουσιάζει τη βία ως άλλο τρόπο πειθούς δια του λόγου πέραν της τίμιας παραίνεσης.⁴⁵¹

Στην έξοδο του έργου συντελείται η τελευταία και πιο σημαντική μεταστροφή της συμπεριφοράς του Νεοπτόλεμου όταν επιστρέφει τα τόξα στο Φιλοκτήτη.

---

⁴⁴⁶ Winnigton-Ingram 2016,391-2. ⁴⁴⁷ Kitto 1989,412.

⁴⁴⁸ Μαυρόπουλος 2005,477.

⁴⁴⁹ Αλεξοπούλου, Δρακόπουλος & άλλοι 2002,378.

⁴⁵⁰ Kitto 1989,413.

⁴⁵¹ Winnigton-Ingram 2016,396.

Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω απόσπασμα (1287-1292):

*“Δέξου από το χέρι μου αυτά εδώ τα τόξα σου.
Πως είπες; Άρα για δεύτερη φορά μου στήνετε παγίδα;
Ορκίζομαι στον αγνό ,σεβάσμιο και ύψιστο Δία.
Ω συ που είπες λόγια πολύ αρεστά ,αν βέβαια μιλάς αληθινά.
Η πράξη θα το κάνει φανερό. Το δεξί το χέρι σου
άπλωσε το και πάρε στην κατοχή σου τα όπλα σου.”*⁴⁵²

Στους παραπάνω στίχους παρουσιάζεται η παράδοση των τόξων από το Νεοπτόλεμο στο Φιλοκτήτη. Ο νεαρός πολεμιστής έμπρακτα επανορθώνει το σφάλμα του , επιστρέφοντας τα τόξα στο νόμιμο κάτοχό τους και αποκαθιστά έτσι τη δικαιοσύνη.⁴⁵³ Το χωρίο αυτό είναι σημαντικό από δραματουργικής άποψης ,καθώς με αυτή του την πράξη ο Νεοπτόλεμος έχει δημιουργήσει τις προδιαγραφές για να πειστεί ο Φιλοκτήτης.⁴⁵⁴ Η στάση του Φιλοκτήτη από την άλλη με τις συναισθηματικές διακυμάνσεις (1288,1290)του από τη δυσπιστία στην αποδοχή κατοχυρώνουν αυτό που είχε επισημάνει ο Segal. *“Οι δυνατές συναισθηματικές αντιδράσεις από τα γεγονότα ξεχνιούνται στην αναζήτηση του ήθους και μεταπηδούν σε ένα επίπεδο ποιητικής και φιλοσοφικής αναμόρφωσης.”*⁴⁵⁵

Τέλος, η στάση του Νεοπτόλεμου κατοχυρώνει τα ηθικά ,διανοητικά και ρητορικά προτερήματα και ελαττώματα των πρεσβύτερων ανδρών στο έργο .⁴⁵⁶ Η μεταστροφή του νεότερου λόγω της αγνότητας του χαρακτήρα ήταν μοχλός οικειοθελούς πειθούς εκ μέρους του Φιλοκτήτη.

---

⁴⁵² Μαυρόπουλος 2005,487.   ⁴⁵³ Αλεξοπούλου,Δρακόπουλος&άλλοι 2002,389.

⁴⁵⁴ Winnigton-Ingram 2016,400.   ⁴⁵⁵ Hawkins 1999,341.

⁴⁵⁶ Κυριάκου,ό.π.,σ.140.

*Διότι ωραίο θα είναι το κέρδος σου ,αφού κριθείς
ένας από τους πιο έξοχους Έλληνες ,απ'τη μια σε χέρια γιατρών
να βρεθείς κι έπειτα δόξα να κερδίσεις υπέρτατη
κουρσεύοντας την Τροία ,που πολλούς έκανε να στενάζουν”* ⁴⁵⁷ (στιχ 1344-1347)

Ο παραπάνω λόγος του Νεοπτόλεμου ξεκινά με επίκληση στον Δία τον προστάτη των όρκων ,ώστε να ενισχυθεί το κύρος των λεγομένων του ομιλούντος παρότι δεν αποτελεί καθαρή μορφή ικεσίας ,αλλά μια μορφή προσωπικής παράκλησης που ζητά ο αιτών να εισακουσθεί . Κατά τη θρησκευτική συνείδηση των αρχαίων Ελλήνων οι ικεσίες τελούνταν υπό την προστασία θεοτήτων ,ιδιαιτέρως του Δία .⁴⁵⁸ Συνεπώς, η αναφορά στο όνομα του είναι τεκμήριο αληθείας των λεγομένων και προσδίδει μια θρησκευτική χροιά σε αυτά. Ο λόγος του Νεοπτόλεμου περιέχει δύο λογικά επιχειρήματα -οφέλη προσωπικά για το Φιλοκτήτη: η υπόσχεση για δόξα και η υπόσχεση για θεραπεία.⁴⁵⁹

Από τα λεγόμενα του Φιλοκτήτη αποδεικνύεται το εξής. Η δράση του Φιλοκτήτη προέρχεται από έναν θεϊκό χρησμό ότι η Τροία θα αλωθεί με την εκούσια άφιξη του Φιλοκτήτη μαζί με το τόξο του εκεί. Παρότι δοκιμάστηκε ο δόλος,η πειθώς και η βία κανένας τρόπος δεν ήταν αποτελεσματικός για την απόκτηση του Φιλοκτήτη και επικρατεί μια ασάφεια σχετικά με τη φράση του χρησμού “με τη θέληση του”⁴⁶⁰. Αυτό κατά την εκτίμηση μας κατοχυρώνει τον τρόπο απόκτησης της δραματικής ιδιότητας των πρωταγωνιστών στο έργο,το τι θα έπρεπε να πράξουν και το τι τελικά πράττουν και γιατί,κάτι που παραμένει εκκρεμές.⁴⁶¹

Προς το κλείσιμο του έργου χαρακτηριστικά είναι δύο χωρία κατά τα οποία ο Φιλοκτήτης ζητά επίμονα από το Νεοπτόλεμο να τηρήσει τον όρκο του και να επιστρέψουν στην πατρίδα λέγοντας του τα ακόλουθα λόγια (στιχ1367-1372):

---

⁴⁵⁷ Μαυρόπουλος 2005,489.

⁴⁵⁸ Ράμου -Χαψιάδου 1972,67.

⁴⁵⁹ Winnigton-Ingram ,ο.π.σ.142.

⁴⁶⁰ Gregory,Just.2014,344.

⁴⁶¹ Winnigton-Ingram ,ό.π.σ.127.

“Μη λοιπόν, παιδί μου .Αλλ’ όπως μου έχεις ορκιστεί,στείλε με στο σπίτι μου. Και συ ο ίδιος στη Σκύρο μένοντας άφησέ τους, έτσι που είναι κακοί ,με άθλιο τρόπο ν’ αφανιστούν . Και έτσι θα έχεις από μένα διπλή την ευγνωμοσύνη μου, διπλή και του πατέρα σου,και δε θα φανείς ,ωφελώντας τους κακούς,πως είσαι στη φύση σου όμοιος με αυτούς. ” ⁴⁶²

Τα λεγόμενα του Φιλοκτήτη δείχνουν την προσβεβλημένη του τιμή από τους Ατρείδες και την απορία του που ο Νεοπτόλεμος θέλει να πάει στην Τροία ενώ βρίσκεται στην ίδια μ’ αυτόν θέση.⁴⁶³ Ο Φιλοκτήτης θεωρεί ότι η επιστροφή του Νεοπτόλεμου στην Τροία και η αρωγή του στους Ατρείδες είναι ντροπιαστική πράξη, επειδή τον είχαν προσβάλλει με την εξαπάτηση του στην περίπτωση των όπλων του πατέρα του. Ένας άνθρωπος ευγενικής καταγωγής δεν συγχωρεί ποτέ τον εχθρό όχι μόνο λόγω πίκρας,αλλά γιατί το παρελθόν είναι ορθός οδηγός για το μέλλον.⁴⁶⁴ Βέβαια πρόκειται για ειρωνεία,καθώς ο Νεοπτόλεμος δεν μπορεί να βγάλει τον Φιλοκτήτη από την πλάνη χωρίς ν’ αποκαλύψει τα ψέμματα του,των οποίων είναι δέσμιος και να βλάψει την αξιοπιστία που έχει χτίσει,καθώς τα τεκμήρια της απανθρωπιάς των Ατρείδων είναι αναληθή⁴⁶⁵.

Λίγο πιο κάτω εμφατικά δηλώνει ο Φιλοκτήτης (στιχ 1397-1402):

*“Άφησε με να πάθω όσα εγώ να πάθω πρέπει
όσα όμως μου υποσχέθηκες το δεξί μου χέρι πιάνοντας
πως στο σπίτι μου θα με στείλεις ,αυτά παιδί μου ,κάμε τα,
μην αργοπορείς και πια λόγο κανέναν να μην κάνεις*

---

⁴⁶² Μαυρόπουλος 2005,489-90. ⁴⁶³ Αλεξοπούλου,Δρακόπουλος&άλλοι 2002,391.

⁴⁶⁴ Κυριάκου 2019,232.

⁴⁶⁵ Winnigton-Ingram 2016,401.

*για την Τροία .Διότι με θρήνους την έχω κλάψει αρκετά.
Αν νομίζεις ,ας πάμε. Ω είπες λόγο έζοχου άντρα. ”⁴⁶⁶*

Τα λεγόμενα του Φιλοκτήτη υπενθυμίζουν τη στάση υπόσχεσης με το άγγιγμα του χεριού ,ως ένδειξη οικειότητας των μελών που λαμβάνουν μέρος σε αυτή .Υπενθυμίζει την υπόσχεση του νεαρού για την επιστροφή στην πατρίδα του,γεγονός που θα αποκαταστήσει πλήρως και την τιμή του. ⁴⁶⁷

Μέσα από τα λεγόμενα του Φιλοκτήτη και τη στάση του Νεοπτόλεμου αναδύεται ένα κομβικής σημασίας θέμα. Ο Φιλοκτήτης αγνοεί τη δεδομένη θεϊκά καθορισμένη μοίρα του. Με τη συμπεριφορά του ο νεαρός πολεμιστής θέτει σε κίνδυνο τα θεϊκά σχέδια λόγω της ειρωνικής πλευράς της προφητείας. Με όσα του έκαναν αποκλείεται να πάει στην Τροία με ελεύθερη βούληση ⁴⁶⁸.

Το έργο κλείνει με μια μακροσκελή ρήση του Ηρακλή προς τον Φιλοκτήτη που συνιστά εχέγγυο της ενσωμάτωσης του ήρωα στην προγενέστερη κοινότητα στην οποία ανήκε .

Χαρακτηριστικά λέει ο Ηρακλής (στιχ 1417-1444):

*“Και συ άκουσε προσεχτικά τα λόγια μου.
Πρώτα πρώτα τις περιπέτειες μου θα σου πω,
πόσους κόπους αφού κόπιασα και πέρασα,
δόξα αθάνατη απόχτησα, όπως μπορείς να δεις.
Και συ ξέρε το καλά ,χρωστάς αυτό να πάθεις ,
μετά απ’ τους κόπους αυτούς να βρεις ένδοξη ζωή.
Όταν μ’ αυτόν τον άντρα μαζί στην Τροία πας ,
πρώτα -πρώτα θα γλιτώσεις απ’τη φριχτή αυτή αρρώστια
κι αφού διακριθείς ως πρώτος του στρατού στην αντρεία ,
τον Πάρη, που των κακών αυτών αίτιος στάθηκε ,*

---

⁴⁶⁶ Μαυρόπουλος 2005,490-491. ⁴⁶⁷ Αλεξοπούλου,Δρακόπουλος&άλλοι 2002,392.

⁴⁶⁸ Winnigton-Ingram 2016,404-405.

με τα δικά μου τόξα στο θάνατο θα στείλεις ,
την Τροία θα κουρσέψεις ,λάφυρα στο σπίτι σου
θα στείλεις ,για την αντρεία σου απ' το στρατό παίρνοντας,
στον πατέρα σου Ποίαντα στον τόπο της πατρικής Οίτης .
Όσα λάφυρα θα πάρεις ξεχωριστά από το στρατό
αναμνηστικά για τα τόξα μου φέρε στον τόπο της πυράς μου.
Και σε σένα ,του Αχιλλέα παιδί , παραγγέλλω αυτά.
Ούτε συ χωρίς αυτόν να κουρσέψεις μπορείς
της Τροίας την πεδιάδα ούτε χωρίς εσένα αυτός.
Αλλά σαν δύο λιοντάρια που ζουν μαζί ας φυλάγετε
αυτός εσένα και συ αυτόν . Κι εγώ τον Ασκληπιό
στο Ίλιο θα στείλω θεραπευτή της αρρώστιας σου.
Διότι για δεύτερη φορά με τα δικά μου τόξα πρέπει
να κουρσευτεί αυτή. Όμως στο νου να έχετε αυτό,
να δείχνετε στους θεούς σεβασμό ,όταν ρημάζετε τη χώρα.
Για όλα τα άλλα με κατώτερη αξία τα λογαριάζει
ο Δίας ο πατέρας .Διότι η ευσέβεια δεν πεθαίνει με τους θνητούς.
Αυτή δεν χάνεται ,είτε είναι στη ζωή είτε στο θάνατο τραβούν . ”⁴⁶⁹

Ο Ηρακλής εμφανίζεται ως απο μηχανής θεός δίνοντας έναν συμβουλευτικό λόγο απέναντι σε έναν φίλο .Η επιτυχία της παρέμβασης του δεν σχετίζεται με τους δεσμούς με τον ήρωα ούτε με τη θεϊκή του ιδιότητα. Πείθει με ένα παράδειγμα από το δικό του παρελθόν⁴⁷⁰ (1418-1422).

---

⁴⁶⁹ Μαυρόπουλος 2005,491-92. ⁴⁷⁰ Κυριάκου 2019,233.

Στη συνέχεια ανακοινώνει στο Φιλοκτήτη τι μέλλει γενέσθαι επικυρώνοντας τις προβλέψεις του Έλενου για θεραπεία και δόξα. Χωρίς ηθική δέσμευση για επιβεβαίωση της προφητείας ο νουνεχής άνθρωπος αναγνωρίζει την αναπόφευκτα ορθή επιλογή. Αυτό γίνεται αντιληπτό στα τελευταία λόγια του ήρωα ότι αυτό που τον οδηγεί στην Τροία είναι η Μοίρα.⁴⁷¹

Ο Φιλοκτήτης θα θεραπευτεί στην Τροία όχι μόνο σωματικά αλλά και ψυχικά .Θα επανενταχθεί στην κοινότητα μαζί με έναν φίλο ίδιας ιδιοσυγκρασίας και ψυχοσύνθεσης σχηματίζοντας μια νέα κοινότητα ηρώων ξεκινώντας μια ηρωική επιχείρηση .⁴⁷²

Οι τελευταίοι στίχοι της ρήσης του (1440-1444)συνιστούν σαφή υπαινιγμό και προοικονομία των ενεργειών του Νεοπτόλεμου στον πόλεμο ,όπου θα θανατώσει έναν γέροντα που ο πατέρας του είχε σεβαστεί και λυπηθεί .Ουσιαστικά προλέγει τον κόσμο του πολέμου και τους πειρασμούς στους οποίους θα εκτεθεί .⁴⁷³

Κοντολογίς , ο Σοφοκλής ενθάρρυνε ένα υγιές ενδιαφέρον για την ευσέβεια ,ενώ παράλληλα πρότεινε ότι ο ανθρώπινος κόσμος ξετυλίγεται σύμφωνα με λιγότερο ανακουφιστικές ανάγκες ,που περιορίζουν την προβληματική και αναγκαία απόπειρα του να ζει κανείς σε μια πολιτική κοινότητα.⁴⁷⁴

---

⁴⁷¹ Winnigton-Ingram 2016,406.

⁴⁷² Winnigton-Ingram 2016,409.

⁴⁷³ Winnigton-Ingram 2016,409-410.

⁴⁷⁴ Tessitore 2003,88.

Γ:Συμπέρασμα

Ο Φιλοκτήτης ως ήρωας του τρωικού κύκλου παραπαίει ανάμεσα στο καθήκον που επιτάσσει το ηρωικό ιδεώδες και ο πληγωμένος του εγωισμός από την εγκατάλειψη των συντρόφων του. Η θεϊκή παρέμβαση στο τέλος του έργου που του διασφαλίζει την αποκατάσταση της τιμής του και της υγείας του συμβάλλει στην επανενσωμάτωση του εκεί όπου ανήκει : στο πάνθεο των ηρώων της Τροίας . Διδάσκει ότι πάνω από το τρόπαιο της νίκης βρίσκεται η θεϊκή τάξη πραγμάτων που εξισορροπεί τα γήινα βοηθώντας τα να κατανοήσουν ασυνείδητα την πεπερασμένη ανθρώπινη φύση τους. Κατά τη χρονολογία παράστασης του έργου τα συλλογικά οράματα έχουν ξεφτίσει και έτσι το άτομο, ενώ αρχικά αποκλείεται από αυτά μετέπειτα ενσωματώνεται για να τα υπηρετήσει ξανά. Από τη συλλογικότητα γίνεται μια μετάβαση στην αξία του ατόμου που υπηρετεί το σύνολο ,ώστε να είναι και το ίδιο ωφελημένο από αυτήν την ενσωμάτωση στον κοινωνικό ιστό, ”εκμεταλλεζόμενο” τρόπον τινά ό,τι αυτή μπορεί να του προσφέρει .Όπως η κοινωνία τον χρησιμοποιεί ,όταν τον χρειάζεται, έτσι πράττει και ο ίδιος ο ήρωας όχι μόνο για τη γιατρεία του ,αλλά και για την υστεροφημία του.

A:Εισαγωγή Μήδεια (431π.Χ)

Το πρώτο έργο της τετραλογίας που κέρδισε το τρίτο βραβείο .Τα μη σωζόμενα έργα αυτής είναι ο Φιλοκτήτης, Δίκτυς και το σατυρικό δράμα Θερισταί⁴⁷⁵. Είναι το μοναδικό δράμα του Ευριπίδη που σχετίζεται με τον αποκλεισμό της ηρώιδας από την Κόρινθο μετά τη διάπραξη της παιδοκτονίας αλλά και την ενσωμάτωση της στην πόλη των Αθηνών υπό την προστασία του Αιγέα. Βασικό επαναλαμβανόμενο μοτίβο που συνδέεται με τον εξοβελισμό της και που και η ίδια χρησιμοποιεί για τον αυτοοικτιρισμό της και την πρόκληση συμπάθειας ,ώστε να στήσει το εκδικητικό της σχέδιο είναι αυτό της εξορίας .Προσποιείται ότι αποδέχεται τα νέα ήθη για να πλέξει το σχέδιο εκδίκησης της. Επιπλέον, οι απόπειρες της για ψευδή πολιτιστική ενσωμάτωση (ο δόλος της) έναντι όσων καλείται να αντιμετωπίσει επί σκηνής αποδεικνύει την άρνησή της να αφομοιωθεί με την κοινωνία και αντιθέτως τεκμηριώνει τον τρόπο με το οποίο εργαλειοποιεί τις ηθικές αξίες μιας κοινωνίας για να εκδικηθεί. Επομένως, αυτές συνιστούν προσπάθειες ψευδούς και φαινομενικής ενσωμάτωσης που πρέπει να συμπεριληφθούν καθώς γίνονται τελείως συνειδητά και την οδηγούν στον αυτοαποκλεισμό της, ο οποίος παρουσιάζεται ως προσωπική επιλογή.

---

⁴⁷⁵ Mastronarde 2019,18.

B:Κείμενο

Από τον πρόλογο κιόλας του έργου εμφανίζεται η τροφός ,δευτερεύον πρόσωπο να αναφέρεται στην προϊστορία του μύθου,συνδέοντας τη Μήδεια με την Αργοναυτική εκστρατεία. Το γεγονός ότι ο Ευριπίδης βάζει ένα τέτοιο πρόσωπο να μιλάει ίσως προκαλεί συμπάθεια για την πολύπαθη πρωταγωνίστρια από την αρχή του έργου και αντιπάθεια για τον Ιάσονα.⁴⁷⁶ Συγκεκριμένα, η τροφός παρουσιάζεται να λέει μια απραγματοποίητη ευχή γεγονός που προκαλεί θλίψη ,για να καταλήξει στο ότι τα ηρωικά κατορθώματα της Μήδειας της προκάλεσαν δεινά.

Αναφέρει χαρακτηριστικά (1-12):

*“Μακάρι πετώντας το καράβι της Αργώς να μην έφτανε
στον Κόλχων τη γη μέσα από τις Σκοτεινές Συμπληγάδες
μήτε στον Πηλίου τα δάση να έπεφτε ποτέ
πεύκο κομμένο με πελέκι μήτε να έδινε κουπιά
σε χέρια παλικαριών που το δέρμα το ολόχρυσο πήγαν
να ζητήσουν για χάρη του Πελία. Γιατί έτσι η αφέντρα μου
η Μήδεια στα κάστρα της γης της Ιωλκού δεν θα ερχόταν
χτυπημένη στην ψυχή από τον έρωτά της για τον Ιάσονα
και ούτε πείθοντας τις κόρες του Πελία να σκοτώσουν
τον πατέρα τους θα έμενε σε αυτήν εδώ της Κορίνθου τη γη
μ’ άντρα και με παιδιά αλλά ευχάριστη θα ήταν
με τον ξενιτεμό της στους πολίτες του τόπου που έφτασε”.*⁴⁷⁷

---

⁴⁷⁶ Συρόπουλος 2018,140. ⁴⁷⁷ Μαυρόπουλος 2006,223.

Από τα πρώτα λόγια της η τροφός υποδηλώνει την ταυτότητα της Μήδειας(ξένη)αναφερόμενη στη χώρα των Κόλχων. Ο ποιητής επιλέγει να παρουσιάσει το μυθικό παρελθόν σε μια άλλη χώρα εντάσσοντας τους ήρωες του υπό το πρίσμα της ετερότητας. Ο Ιάσοντας είναι ήρωας αριστοκρατικής καταγωγής που εκπροσωπεί για τους πολίτες της Αθήνας τον Άλλο ,όσο και η Μήδεια.⁴⁷⁸ Ουσιαστικά ο Ευριπίδης παντρεύει δύο μυθικές παραδόσεις. Το μυθολογικό υπόβαθρο της Αργοναυτικής εκστρατείας είναι το όχημα μεταφοράς της Μήδειας από την Κολχίδα στην Ελλάδα. Εκτός από αυτή τη Μήδεια υπήρχε μια “κορίνθια Μήδεια” η οποία ύστερα από καταπιεστική άσκηση εξουσίας μαζί με Ιάσωνα οι Κορίνθιοι σκοτώνουν τα παιδιά της ή η ίδια τα πήγε στο ιερό της Ήρας ,όπου πέθαναν από ασιτία,λόγω παρανόησης ενός χρησμού. Η Ευριπίδεια Μήδεια συνδέει και τις δύο αυτές παραδόσεις δένοντας το μυθικό παρελθόν με το ζοφερό παρόν της εξορίας της ηρωίδας.⁴⁷⁹ Με το θάνατο του Πελίας δόθηκε η αφορμή μόνιμης εξορίας τόσο της ίδιας όσο και του Ιάσωνα για να απομακρυνθεί ο ένοχος για να αποφύγει τα αντίποινα από τους συγγενείς του θύματος.⁴⁸⁰ Στο στίχο 11 τα λόγια της τροφού υπαγορεύουν τις φιλικές σχέσεις της Μήδειας με τους πολίτες της Κορίνθου ,που αντιπροσωπεύεται από το Χορό και επιβεβαιώνεται με την άφιξή του να έχει πολιτική απόχρωση από τον τρόπο που η ηρωίδα απευθύνεται σε αυτόν⁴⁸¹. Ο τρόπος αυτός επικυρώνει και τον ενστερνισμό του ανδρικού κώδικα τιμής ειδικότερα ,αν σκεφθεί κανείς ότι από την προϊστορία της υπόθεσης η Μήδεια σκότωσε από αγάπη για τον Ιάσωνα καθώς μόνος του δεν θα αποκτούσε το χρυσόμαλλο δέρας,την ανταμοιβή που του στέρησε ο θεός του Πελίας.⁴⁸²

---

⁴⁷⁸ Mastronarde 2019,45. ⁴⁷⁹ Hose 2011,80-81.

⁴⁸⁰ Mastronarde 2019,224. ⁴⁸¹ Digressus 2001,8-9.

⁴⁸² Hose 2011,80.

Στη συνέχεια μεταφέρει ο παιδαγωγός στην τροφό ό,τι άκουσε για την εξορία της Μήδειας και των παιδιών της.

Συγκεκριμένα αναφέρει(στιχ 70-72) :

*“πως τα παιδιά αυτά εδώ από της Κορίνθου τη γη να διώξει
με τη μάνα τους μαζί σκοπεύει ο άρχοντας της γης αυτής
ο Κρέων”*.⁴⁸³

Το μοτίβο της εξόριστης επανέρχεται ως μέσο αποκλεισμού της ηρωίδας το οποίο θα το χρησιμοποιήσει επικουρικά για το “χτίσιμο” του σχεδίου εκδίκησης ,που σκέφτεται να πάρει κάθε φορά που θα απευθύνεται στους άνδρες αντιπάλους της επί σκηνής (Κρέοντα,Ιάσονα ,Αιγέα). Κατά αυτό τον τρόπο αποδεικνύει η Μήδεια τη στοχοπροσήλωση της σε σχέση με το συνειδητά δομημένο σχέδιο εκδίκησης της .⁴⁸⁴

Στην πάροδο η αδικία που υφίσταται η Μήδεια υπογραμμίζεται ιδιαίτερα από την παραδοχή του λάθους της ίδιας σε σχέση με τα άτομα του δικού της οίκου ,έστω και αν ήταν αυτή η υπαίτια γι’ αυτό.

Συγκεκριμένα αναφέρει(στιχ 166-167) :

*“Πατέρα ,πόλη που σας παράτησα
αδιάντροπα σκοτώνοντας τον αδερφό μου”*.⁴⁸⁵

Στο πρώτο επεισόδιο η Μήδεια βγαίνει από το παλάτι και απευθύνεται στις γυναίκες του Χορού λέγοντας χαρακτηριστικά (στιχ 222-224):

“Κι ο ξένος πρέπει πολύ στου τόπου τις συνήθειες να υποχωρεί .

---

⁴⁸³ Μαυρόπουλος 2006,225. ⁴⁸⁴ Συρόπουλος ,ο.π.,σ.150.

⁴⁸⁵ Μαυρόπουλος 2006,228.

*Και ούτε επαινώ άνθρωπο που όντας άπρεπος
από αμυαλιά στους συντοπίτες του φέρεται τραχιά”.*⁴⁸⁶

Η Μήδεια χρησιμοποιεί το κοινωνικοπολιτικό ιδίωμα της πόλης ,υπογραμμίζοντας ότι δεν τιμά τους αυθάδεις όπως ο Περικλής του Θουκυδίδη (2.37.2) επιδεικνύοντας μια φαινομενική συμμόρφωση στις αντιλήψεις της πόλης ,χρησιμοποιώντας τη σοφία της ως μέσο αξιοπιστίας και εξαπάτησης. Όταν το εξωτερικό περίβλημα της ηρωίδας σπάσει τότε το κοινό βλέπει το ανθρώπινο χάος κάτω από το οποίο ελλοχεύει το κρύψιμο της ιδεολογίας της πόλης , οι πατριαρχικές και πολιτιστικές της δομές καθώς και οι κοινωνικές δυνάμεις που τη μορφοποιούν και την κινητοποιούν.⁴⁸⁷

Η Μήδεια μιλά αν και βάρβαρη με μετρημένο λεξιλόγιο και αυτοέλεγχο καθώς γνωρίζει ότι μια ξένη που παραπονιέται προκαλεί αρνητικές κρίσεις και επιθυμεί να έχει τη συμπάθεια του Χορού και να καταφέρει τη συγκατάθεση του στα σχέδια της.⁴⁸⁸ Δείχνοντας συμβατή με την πόλη η Μήδεια αντικατοπτρίζει την πολιτική και πολιτισμική διαμάχη για την ετερότητα τον 5ο αι π.Χ. θέτοντας την κατωτερότητα του Άλλου υπό αμφισβήτηση στη βάση της αντίθεσης φύση -νόμος βάσει ενός αποσπάσματος του Αντιφώντα που μιλούσε για την ενοποίηση του ανθρώπινου είδους και τους καθολικούς νόμους της ανθρώπινης συμπεριφοράς.(DK 87B44).⁴⁸⁹ Η στάση της ηρωίδας τοποθετείται στα πλαίσια της αναστροφής των στερεοτύπων ως πάγια τακτική του Ευριπίδη ως μια προσπάθεια του να ενώσει Έλληνες και βάρβαρους όπως την Αθήνα και τη Σπάρτη.⁴⁹⁰

---

⁴⁸⁶ Μαυρόπουλος 2006,230.

⁴⁸⁷ Lloyd 2006,123-130.

⁴⁸⁸ Zorn.2006,129.

⁴⁸⁹ Karamanou 2014,36-43.

⁴⁹⁰ Δρετάκη 2021,90-91.

Στα ίδιο επεισόδιο στα πλαίσια του θεωρούμενου από την έρευνα φεμινιστικού μανιφέστου της ηρωίδας για τη θέση των γυναικών στην αθηναϊκή κοινωνία χρησιμοποιεί ένα ρητορικό τέχνασμα ,μια συναισθηματική πίστις θα μπορούσαμε να πούμε ,για να προκαλέσει τη συμπάθεια των γυναικών του Χορού λέγοντας συγκεκριμένα(στιχ 255-258):

*“ενώ έρημη και απάτριδη την περιφρόνια έχω
από τον άντρα μου, αρπαγμένη αρπαγμένη από χώρα ξενική,
χωρίς να έχω μάνα ,αδερφό ή συγγενή
και να βρω κοντά τους λιμάνι στη συμφορά μου”*.⁴⁹¹

Με τον τρόπο αυτό διασφάλισε την παθητική συμπαράσταση του Χορού δια της σιωπής του ,καθώς γέννησε αισθήματα οίκτου για την τύχη της ως εξόριστης,αποδεικνύοντας ότι βρίσκεται σε πλήρη διανοητική διαύγεια αν αναλογιστεί κανείς την συναισθηματική κατάσταση έντονου παροξυσμού στην οποία βρισκόταν στην έναρξη του έργου .⁴⁹² Ειδικότερα στο (στίχο 255) όταν μιλάει για περιφρόνια υπαινίσσεται την καταπάτηση ατομικών δικαιωμάτων αγνοώντας τα προνόμια που έχει χάρη στην κοινωνική της θέση . Εκτός αυτού,η απόσταση στην ίδια και το Χορό τονίζεται από την ξενική της καταγωγή, καθώς πράττει αντίθετα στην αθηναϊκή αντίληψη του πολίτη.⁴⁹³

Στη συνέχεια, παρουσιάζεται ο Κρέοντας να αναγγέλλει στη Μήδεια την εξορία της από την πόλη μαζί με τα παιδιά της ,δικαιολογώντας παράλληλα την πράξη του αυτή.
Χαρακτηριστικά αναφέρει(στιχ 272-6) :

*“Σε σένα τη Μήδεια λέω να φύγεις από τη χώρα αυτή έξω
εξόριστη παίρνοντας μαζί σου τα δυο σου παιδιά*

---

⁴⁹¹ Μαυρόπουλος 2006,231-232. ⁴⁹² Αλεξοπούλου Χρ.2018,38.

⁴⁹³ Kelly An 2020,76-9.

*και μην αργοπορείς γιατί εγώ του λόγου αυτού θα είμαι
ελεγκτής και δε θα γυρίσω πίσω στο παλάτι μου,
προτού σε βγάλω έξω από τα όρια της χώρας μου”.*⁴⁹⁴

Την προσφωνεί με τρόπο επιθετικό και αυταρχικό ξεκαθαρίζοντας τις προθέσεις του, ενώ λίγο πιο κάτω τεκμηριώνει την απόφασή του λέγοντας χαρακτηριστικά (στιχ 282-285):

*“Σε φοβάμαι -δεν πρέπει τα λόγια μου να κρύψω -
μην κάνεις κάποιο κακό αγιάτρευτο στην κόρη μου.
Πολλά σε αυτό το φόβο μου με οδηγούν
είσαι από τη φύση σου σοφή,πολλά κακά να κάνεις ξέρεις”.*⁴⁹⁵

Στους παραπάνω στίχους συμβαίνει το εξής παράδοξο κατά την εκτίμηση μας. Ο λογικός φόβος του Κρέοντα υποκρύπτει υπαινιγμό στις μαγικές ιδιότητες της Μήδειας κατά το Mastronarde αλλά παράλληλα αποδοχή της πνευματικής της ανωτερότητας από τους εχθρούς της,καθώς θα καταφέρει να κερδίσει από τον ίδιο μια μέρα παραπάνω.⁴⁹⁶

Στα πλαίσια του πρώτου επεισοδίου η Μήδεια δείχνει απέναντι στον Κρέοντα κάποια στιγμή υποχωρητικότητα προκειμένου να θέσει σε εφαρμογή το σχέδιο της λέγοντας του χαρακτηριστικά (στιχ 314-315):

*“ωστόσο κι εμένα αφήστε με να ζω .Γιατί αν και μ’ έβλαψαν
το στόμα μου θα κλείνω υποταγμένη στους ισχυρούς”.*⁴⁹⁷

---

⁴⁹⁴ Μαυρόπουλος 2006,232. ⁴⁹⁵ (Στο ίδιο).

⁴⁹⁶ Hose 2011,83.

⁴⁹⁷ Μαυρόπουλος 2006,235-6.

Με έναν έμμεσο τρόπο είναι σαν να ομολογεί την ήττα της και να δείχνει ότι αποδέχεται την ιεραρχία ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες ,αντικατοπτρίζοντας την ανδρική αντίληψη της εποχής περί κατωτερότητας των γυναικών .⁴⁹⁸ Η ευκολία της να φέρεται δουλοπρεπώς απέναντι στην εξουσία ήταν αναμενόμενη για ξένη βασιλοπούλα. Η βλάβη που υπαινίσσεται η Μήδεια στο στίχο 314 ήταν η καταπάτηση των όρκων του Ιάσονα.

Υπό αυτό το πρίσμα αξίζει να σημειωθεί ότι η αντίθεση του πιστού βάρβαρου σε σχέση με τον ψευδόμενο Έλληνα αποτελούσε κοινοτοπία *“Πιστό κανέναν δε γνώρισε η Ελλάδα”* αναφώνησε η Ιφιγένεια για να ξεγελάσει το βάρβαρο κύριο της.(Ιφιγένεια εν Ταύροις , 1205). Οι Πέρσες δίδασκαν τα παιδιά τους μεταξύ άλλων να λένε την αλήθεια.

(Ηρόδοτος i.136).Ο Πυθαγόρας όμως έπρεπε να θεσπίσει ένα νέο νόμο να μην δίνουν εύκολα το δεξί τους χέρι (Διογένης Λαέρτιος .viii.1.117.)⁴⁹⁹

Για να πείσει ακόμη περισσότερο για την υποχωρητικότητα της πέφτει ικέτισσα στα πόδια του Κρέοντα λέγοντας του χαρακτηριστικά :

“Μη πέφτω στα γόνατα τα δικά σου και της νιόπαντρης της κόρης σου”.(324)

Και λίγο πιο κάτω λέει :

“θα με διώξεις και καθόλου τα παρακάλια μου δε θα σεβαστείς;”(326)

“Μην το κάνεις αυτό σε παρακαλώ ,Κρέοντα” .⁵⁰⁰ (336)

Όλες οι παραπάνω οι επαναληπτικές παρακλήσεις εκ μέρους της Μήδειας φανερώνουν ότι γνώριζε πολύ καλά το αθηναϊκό ηθικό δίκαιο και τη σημασία του ικέτη ,κάτι που το χρησιμοποίησε την κατάλληλη στιγμή για την ίδια. Ειδικότερα το ρήμα αιδούμαι υποδηλώνει τη στάση που πρέπει να τηρεί κάποιος απέναντι σε έναν ικέτη .⁵⁰¹

---

⁴⁹⁸ Mastronarde 2019,296. ⁴⁹⁹ Γιατρομανωλάκης 2013,30-31.

⁵⁰⁰ Μαυρόπουλος 2006,236. ⁵⁰¹ Mastronarde 2019,298-9.

Με έναν τρόπο δημιούργησε τις προϋποθέσεις στον Κρέοντα να διαπράξει το πρώτο λογικό λάθος απέναντί της ,όταν θα υποκύψει λίγο πιο κάτω στις παρακλήσεις της. Δε λησμονάται δε η μνεία στη νιόπαντρη κόρη του ,που χρησιμοποιείται ως μοχλός συναισθηματικής πίεσης απέναντί του.

Για ακόμη μια φορά κατοχυρώνεται από την ηρωίδα η χρήση δόλου με επιδέξια χειριστικότητα του συνομιλητή της,ώστε να τεκμηριώνει τον χαρακτηρισμό της από την Αλεξοπούλου ως βουλεύουσα και τεχνωμένη,επιβεβαιώνοντας ουσιαστικά την ετυμολογία του ονόματός της.

Ο δόλος είναι συστατικό στοιχείο του μύθου και η διανοητική διεργασία που κάνει η ηρωίδα δείχνει τη δύναμη της ανθρώπινης λογικής σε μια εποχή που ήταν επηρεασμένη από τους σοφιστές.⁵⁰²

Στη συνέχεια η Μήδεια προκειμένου να εξασφαλίσει μια ακόμη μέρα αναφέρεται στις απαιτούμενες προετοιμασίες της ίδιας και των παιδιών της για την προαναγγελθείσα εξορία. Ασκει συναισθηματική και ψυχολογική πίεση στον Κρέοντα εκμεταλλευόμενη τον πατρικό του ρόλο .

Χαρακτηριστικά αναφέρει(στιχ 340-44) :

*“Μια μόνο ,τη μέρα αυτή ,να μείνω άφησε με
και να φέρω στο τέλος την έγνοια μου πώς θα φύγουμε
και ό,τι χρειάζεται για τα παιδιά να πάρουμε μαζί μας,
γιατί ο πατέρας τους διόλου για τα παιδιά δε νοιάζεται.
Αυτά να λυπηθείς και συ παιδιών πατέρας είσαι. ”⁵⁰³*

Το ρήμα προτιμά (στιχ 343) εμπεριέχει την έννοια τιμή=αξία και υποδηλώνει ότι ο Ιάσοντας με την αποδοχή της πράξης της εξορίας παρουσιάζεται ως πατέρας άκαρδος που δεν ενδιαφέρεται για τα παιδιά του.⁵⁰⁴

---

⁵⁰² Αλεξοπούλου 2018,33. ⁵⁰³ Mastronarde,ο.π.,σ.156.

⁵⁰⁴ Mastronarde 2019,302.

Πάνω σε αυτό πατά η Μήδεια για να τον αντιπαραβάλλει με τον Κρέοντα ,ουσιαστικά κολακεύοντας τον ,ώστε να πετύχει μια ακόμη μέρα παραμονής στην Κόρινθο, για να βάλει σε εφαρμογή το σχέδιο εκδίκησης της. Πιθανόν θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η Μήδεια με τον τρόπο που μιλάει σκιαγραφεί τον Ιάσονα ως τον ηθικό αυτουργό της πράξης της.

Η απάντηση του Κρέοντα μέσω της οποίας της παρέχει μια ακόμη μέρα παραμονής συνιστά ανάδειξη της πνευματικής της ανωτερότητας και αποδοχή αυτής από τον εχθρό της ,καθώς εν τέλει ο Κρέοντας υποχωρεί μεταστρέφοντας την αρχικά αδιάλλακτη στάση του απέναντί της λέγοντας χαρακτηριστικά(στιχ 351-354):

*“Και τώρα να σφάλλω βλέπω βέβαια γυναίκα,
όμως τη χάρη αυτή θα έχεις ωστόσο σε προειδοποιώ:
Αν η επόμενη αυγή του θεού δει εσένα
και τα παιδιά σου μέσα στις χώρας αυτής τα σύνορα,
θα πεθάνεις ,σου έχω πει το λόγο αυτό ξεκάθαρο.”*⁵⁰⁵ (στιχ351-354)

Η υποχωρητικότητα του Κρέοντα με βάσει όσα αναφέρει παραπάνω αποτελεί ένα συνειδητό του λάθος αν σκεφθεί κανείς και τι είπε όταν εμφανίστηκε επί σκηνής στη Μήδεια: Τη διώχνει γιατί τη φοβάται,φοβάται μήπως προκαλέσει κάποιο κακό στην κόρη του. Αυτό που είναι απορίας άξιο είναι σε τι βαθμό εν τέλει τον επηρέασε η ψυχολογική χειραγώγηση της Μήδειας ,ώστε να της παραχωρήσει ακόμη μια μέρα αναγνωρίζοντας εμμέσως την ευφυΐα της και τη διανοητική της ανωτερότητα.⁵⁰⁶

Ενδεχομένως δεν ήθελε να δείξει ότι ως βασιλιάς έχει άκαμπτο φρόνημα αλλά ουσιαστικά διαπράττει συνειδητό λάθος κινούμενο σε δύο άξονες:Από τη μια απορρίπτει μια ικέτισσα ,που θεωρούνταν ιερό πρόσωπο.

---

⁵⁰⁵ Mastronarde 2019,237. ⁵⁰⁶ Hose,ο.π.,σ.155.

Από την άλλη ,αν και γνώριζε τους γαμήλιους όρκους που είχαν ανταλλάξει η Μήδεια με τον Ιάσονα ,ωστόσο προσφέρει στον δεύτερο την κόρη του να την παντρευτεί , καταπατώντας τους γαμήλιους όρκους⁵⁰⁷. Παρότι εμφανίζεται ο βασιλιάς ως εκπρόσωπος του αριστοκρατικού κόσμου και του ηρωικού ιδεώδους ,θέλοντας να διαφυλάξει τα ωφέλιμα για τους οικείους του(κόρη του)δηλαδή να είναι καλός με τους φίλους και κακός με τους εχθρούς,η στιγμιαία του αυτή αναδίπλωση και η ασέβεια του δείχνει ότι η αντιστροφή της συμπεριφοράς του τον καθιστά “βάρβαρο”.Ο Ευριπίδης έρχεται με τη Μήδεια να αντιστρέψει τα στερεότυπα Έλληνα βάρβαρου και μέσω της επιρροής της σοφιστικής να παρουσιάσει τη γυναίκα επινοητική και τους Έλληνες ως βάρβαρους,πολωτική αντίληψη που επικρατούσε μετά τους Περσικούς πολέμους κατά τον Τσιάκαλο.⁵⁰⁸

Η ανανέωση αυτής της πόλωσης επαναλήφθηκε στη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου για λόγους εθνικής τόνωσης κατά την εκτίμηση μας.

Μόλις ο Κρέοντας αποχωρήσει από τη σκηνή η στάση της ηρωίδας μεταλλάσσεται και απευθυνόμενη προς το Χορό αποκαλύπτει το λόγο της υποχωρητικότητας της πριν ενώπιον του βασιλιά.

Συγκεκριμένα λέει (στιχ 368-370):

*“Σου φαίνεται πως θα τον κολάκευα ποτέ αυτόν
αν δεν ήταν να έχω κέρδος ,να κάνω κάποιο σχέδιο;
Ούτε μαζί του θα μιλούσα ,ούτε τα χέρια του θ’ άγγιζα.”*⁵⁰⁹

Με αυτά τα λόγια δείχνει τις πραγματικές τις προθέσεις η Μήδεια σχετικά με την φαινομενική της δουλοπρέπεια και την εργαλειοποίηση των μέσων ενσωμάτωσης των πρακτικών του ξένου στην ελληνική κοινωνία διαπράττοντας συνειδητά αδικία όσο και ο αντίπαλός της.

---

⁵⁰⁷ Συρόπουλος 2018,142-143. ⁵⁰⁸ Τσιάκαλος 2007,134-137.

⁵⁰⁹ Μαυρόπουλος 2006,237.

Έτσι επιβεβαιώνει τα παγιωμένα στερεότυπα λόγω καταγωγής αντιτιθέμενη πολιτισμικά στην ελληνική σκέψη .Σύμφωνα με τον Πλάτωνα στον Πολιτικό(305e-311c) όποιος πολίτης δρα έξω από τις κρατικές ,βιολογικές ,εκπαιδευτικές ,νομικές παρεκβάσεις της κοινωνίας θεωρείται νοσηρό μέλος της .⁵¹⁰Από την άλλη, βέβαια, η ηρωίδα παρότι εκμεταλλεύεται τα μέσα εγκόλπωσης της στην κοινωνία πρεσβεύει το ηρωικό ιδεώδες και προσπαθεί να υπερασπιστεί την προσβεβλημένη της τιμή ως άλλος Αχιλλέας. Ο τελευταίος αντιπροσωπεύει μια εσωτερική τρόπον τινά τιμή ,ένα νέο μοντέλο ανταπόδοσης που βασίζεται στα εσωτερικά του θέλω.⁵¹¹ Κατά αυτό τον τρόπο δικαιολογείται η αντίληψη του Kitto που θεωρεί ότι η Μήδεια δεν είναι τραγικό πρόσωπο κατά την Αριστοτελική εκδοχή του όρου, αλλά είναι αληθινή και αυτό που την εξυψώνει είναι η αντιπαράθεσή της επί σκηνής με τα άλλα πρόσωπα του έργου. ⁵¹²

Στο πρώτο στάσιμο ο Χορός επανέρχεται στο μοτίβο της εξορίας για να τονίσει την κατάσταση στέρησης της ηρωίδας ,να δηλώσει τη συμπαράστασή του στη βάση όχι μόνο της επιβεβλημένης τιμωρίας αλλά και της άνισης αντιμετώπισης της ως προς τον τρόπο που της ανταποδόθηκαν όσα καλά έκανε στον Ιάσονα .

Συγκεκριμένα ο Χορός αναφέρει (στιχ 431-5,437-8):

*“Και συ από το πατρικό σου σπίτι έφυγες
με μανιασμένη καρδιά περνώντας τους δύο βράχους
της θάλασσας και σε ξένη χώρα
κατοικείς”*(431-435)

*“δύστηχη και εξόριστη απ’ τη χώρα
περιφρονημένη διώχνεσαι”*.⁵¹³ (437-438)

---

⁵¹⁰ Βαβούρας &Κυρίτσης 2010,23. ⁵¹¹ Seaford 2017,94-6.

⁵¹² Kitto 1989,254-26.

⁵¹³ Μαυρόπουλος 2006,239.

Για ακόμη μια φορά γίνεται επανάληψη της καταγωγής και του ταξιδιού μετάβασης της ηρώιδας από το μυθικό κόσμο της Ασίας στον τωρινό κόσμο της Ελλάδας σαν με έναν τρόπο η Μήδεια να συνιστά το συνδετικό δεσμό πλασματικού -πραγματικού κόσμου, του ηρωικού -αντιηρωικού συμβόλου, του θεϊκού -γήινου κατά το Bruno Snell.⁵¹⁴

Η χρήση του επιθέτου άτιμος που υπάρχει στο (στίχο 438) παραπέμπει σε πολιτικές συζητήσεις της εποχής, για να χαρακτηρίσει κάποιον πολίτη που στερείται τα δικαιώματα του παραπέμποντας στη Μήδεια.⁵¹⁵ Από την άλλη, η ηθική χροιά του ίδιου επιθέτου, υποδηλώνει τον άνανδρο και παραπέμπει στη συμπεριφορά του Ιάσονα απέναντι στην ευεργέτιδα του δείχνοντας τον να ξεκινάει μια αδικία απέναντί της στην οποία θέλει να ανταπαντήσει. Αν σκεφθεί κανείς ότι στην αρχαιότητα επικρατούσε η αντίληψη ότι χρήζει τιμωρίας αυτός που ξεκινά την αδικία και όχι αυτός που αντιδρά σε αυτήν, ο Ιάσωνας χάνει την αίγλη του αργοναυτικού ήρωα.⁵¹⁶

Λειτουργεί η Μήδεια ως αυτόνομο υποκείμενο εν πλήρη γνώση διαθέτοντας μια αυτόγνωτο γνώση της τιμής και της προδοσίας καθιστώντας τον υποκειμενικό νόμο καθολικό. Δημιουργεί με άλλα λόγια κατά την ιδιωτική της αυτονομία που κατά βάση είναι πέρα για πέρα μοναχική στην προσπάθεια της να δικαιολογήσει τη ρήξη με μια κοινωνία, ακριβώς γιατί βάσει της ατομικής της ταυτότητας αρνείται να συμφιλιωθεί με μια κοινωνία που την αδικεί. Αποκτά την ταυτότητα του αυτόνομου όντος που παράνομα, αντιδραστικά αλλά με ελκυστικό τρόπο νομοθετεί, καθορίζοντας εξ' ιδίων την πορεία της.⁵¹⁷

---

⁵¹⁴ Γεωργιάς 2015 Ανακτήθηκε από [Οι μεταμορφώσεις της Μήδειας ~ Αθανάσιος Γεωργιάς\(respublica.gr\)](http://respublica.gr)

⁵¹⁵ Αλεξοπούλου 2012,170.

⁵¹⁶ Mastronarde 2019,264.

⁵¹⁷ Μιρασγεζή 2021,177-181,187.

“Μπορεί η αυτονομία να γίνει καθολικός νόμος μόνο μέσα από μια τέτοια μεταμόρφωση του υποκειμένου και των ορίων του που ισοδυναμεί με την κατάλυση της και τη συρρίκνωση του.”

Υπό μία έννοια ο Χορός δηλώνει να ταυτίζεται με το φύλο της ηρωίδας ως προς την εκδίκηση που πρόκειται να δώσει στον άνδρα της, παρότι ξέρει ότι θα διαπράξει φόνους. Αυτό δείχνει τον τρόπο κατά την εκτίμησή μας που λειτουργούν ομάδες που αποκλείονται από τον κοινωνικό ιστό, φτάνοντας στο σημείο να δικαιώνουν μια εκδίκηση που οι ίδιες δεν μπορούν να πάρουν. Έτσι, στην ουσία υποδηλώνουν ότι κάθε γυναίκα θα σκότωνε μη αποδεχόμενη τα στερεότυπα του φύλου της και η υποχώρηση της ανωτερότητας της Μήδειας με αρωγούς την εξορία της και την ξενική καταγωγή, που συνεπάγεται πολιτισμική διαφοροποίηση της από το κοινωνικό σύνολο από το οποίο ετοιμάζεται ν' αποχωρήσει, συνεπικουρούσαν πέραν του χαρακτήρα της στην απόρριψη των ίδιων στερεοτύπων.⁵¹⁸ Από την άλλη, ωστόσο, διαπράττει και ο ίδιος συνειδητό λάθος απέναντι της καθώς συνιστά συνεργό στα εγκλήματα της ηρωίδας με μόνη εξαίρεση την παιδοκτονία. Κατά την εκτίμηση μας η στάση του δείχνει πόσο θολά κριτήρια έχουν οι ομάδες, που υποκινούνται από προσωπικά και όχι συλλογικά κίνητρα στα κοινωνικά πλαίσια κατά την αντίληψη του Αριστοτέλη ότι η κοινωνία προηγείται του ατόμου και γι' αυτό είναι συνήθως καταδικασμένα ν' αποτύχουν στηριγμένα στην πεποίθηση τα καλά και συμφέροντα. Ειδικά, εν προκειμένω, το ότι ο Χορός δεν μπόρεσε να κάνει οτιδήποτε για να εμποδίσει την παιδοκτονία τεκμηριώνει την ειρωνεία του πράγματος: δεν υπάρχει κατά την εκτίμηση μας επιλεκτική καταδίκη στο φόνο.⁵¹⁹

Στο δεύτερο επεισόδιο η αντιπαράθεση του ζεύγους Μήδειας -Ιάσονα που θυμίζει αγώνα λόγων σε Αθηναϊκό δικαστήριο φέρνει πρώτη την ηρωίδα να αντιπαραθέτει την ανταπόδοση που εισέπραξε έχοντας μετατραπεί σε άφιλος, άπατρις και εξόριστη υποδηλώνοντας ότι δεν αντιμετωπίστηκε ως ισάξια του και ότι ουσιαστικά πρόδωσε και τους μεταξύ της ίδιας και της οικογένειάς της δεσμούς φιλίας ουσιαστικά παραδεχόμενη τα λάθη της που την έφεραν σε νέα πατρίδα για να εκτοπιστεί ξανά.

Χαρακτηριστικά λέει (στιχ 506-8):

---

⁵¹⁸ Barlow 1989,159. ⁵¹⁹ Συρόπουλος, 2018,149.

*“Διότι αυτή είναι η θέση μου: σε αγαπημένα πρόσωπα του τόπου μου έγινα μισητή και σε όσους κακό δεν έπρεπε να κάνω τους έκανα εχθρούς μου για σένα καλό πασχίζοντας να κάνω”.*⁵²⁰

Η Μήδεια αναγνωρίζει τα λάθη και κλείνει το λόγο της ακριβώς όπως τον άρχισε με το ίδιο δηλαδή ρήμα(έσωσα σε).Θέλει να δώσει έμφαση στην αγνωμοσύνη που εισέπραξε, προσδίδοντας ενδεχομένως έμμεσα και ένα ηθικό έρεισμα των περαιτέρω ενεργειών της. Επιπλέον, θέλει να υπογραμμίσει την αδύναμη θέση της,στην προσπάθεια της να δείξει πιθανότατα πως ο Ιάσωνας λειτουργεί απέναντί της σαν ισχυρός θεός σε αυτήν που είναι αδύναμη φαινομενικά αλλά έχει θεϊκές καταβολές και βάσει αυτών δεν θα αφήσει την προσβολή του ατιμώρητη.⁵²¹

Έτσι, θυματοποιούμενη αποπειράται να δώσει και λογικό έρεισμα στις πράξεις της καθώς ο εξοβελισμός από την κοινωνία ακόμη και αν ήταν επιθυμητός από την ίδια δεν ήταν επιδιωκόμενος. Η ίδια λοιπόν παρουσιάζεται ως θύτης και ως θύμα άδικων πράξεων κάτι που φάνηκε και λίγο νωρίτερα (στιχ 166-7) και εμφατικά το επαναλαμβάνει για να τονίσει την αγνωμοσύνη του Ιάσωνα. Ο ίδιος ανταπαντά στις αιτιάσεις της Μήδειας με ύφος προκλητικό και προσπαθώντας να δείξει ότι έχει ανταποδώσει τα καλά που έχει εισπράξει αντιπαραβάλλει Έλληνες και βάρβαρους λέγοντας χαρακτηριστικά: (στιχ 536-542)

*“Πρώτα πρώτα σε χώρα ελληνική κι όχι βαρβαρική κατοικείς και ξέρεις τι είναι δικαιοσύνη και να έχεις ζωή σε νόμους στηριγμένη κι όχι στου δυνατού τη θέληση και έπειτα όλοι οι Έλληνες σοφή πως είσαι έμαθαν και έτσι δόξα κέρδισες,αν στης γης την άκρη έμενες, λόγος κανένας για σένα ποτέ δε θα γινόταν.”*⁵²²

---

⁵²⁰ Μαυρόπουλος 2006,242. ⁵²¹ Schein 1990,58-61.

⁵²² Μαυρόπουλος 2006,243.

Με αυτά τα λόγια ουσιαστικά θέλει να τονίσει αυτάρεσκα την ανωτερότητα των Ελλήνων έναντι των βαρβάρων ,παρότι ο ίδιος υπονομεύει αυτή την ανωτερότητα. Η αναφορά παραπέμπει στην πολιτική οργάνωση και τους νόμους της δημοκρατικής Αθήνας σε σχέση με τη μοναρχική εξουσία των σατραπών και των βασιλέων, όπου επικρατεί στέρψη πολιτικών δικαιωμάτων .⁵²³ Η στάση του βέβαια κατά άλλους ερευνητές κρύβει ένα αίσθημα ξеноφοβίας που μέσω της τραγωδίας ουσιαστικά αντικατοπτρίζει και την επικρατούσα ιδεολογία της εποχής η οποία συνδυάζεται με τη γενικότερη ηθική παρακμή της χώρας ,όπως αυτή περιγράφεται στους (στίχους 439-441).⁵²⁴

Κατά τον Todorov *“ο εαυτός είναι το προϊόν των άλλων τους οποίους παράγει με τη σειρά του”* Το ίδιο χαρακτηριστικά αναφέρεται και στον Πλατωνικό διάλογο (Αλκιβιάδη α133b,7-11). Η ενσυναίσθηση αποδεικνύει ότι κάποιος έχει συνείδηση του εαυτού του και την ικανότητα να προβλέπει τις δυνατές ενέργειες και αντιδράσεις απέναντι στις αντίστοιχες δικές του.⁵²⁵ Έτσι, μας βρίσκει σύμφωνους η άποψη ότι η υπερφίαλη βεβαιότητα του αδικούντος Ιάσωνα ισχυροποιεί δικαιολογημένα την απόφαση της Μήδειας να τον εκδικηθεί.⁵²⁶ Στο δεύτερο στάσιμο και ειδικότερα στη δεύτερη στροφή ο Χορός επανέρχεται στην απέλπιδα θέση του εξόριστου. Από τη μια η εξορία του Κρέοντα και η άρνηση βοήθειας της Μήδειας από τον Ιάσωνα χωρίς την εξασφάλιση κάποιου άσυλου έρχονται να επιδεινώσουν τη θέση της ηρωίδας.

Χαρακτηριστικά λέει ο Χορός :(στιχ 644-51)

*“ Πατρίδα μου ,σπίτι μου
ας μη σας χάσω ποτέ
και βρεθώ σε αμήχανη
δυσκολοπέραστη ζωή
με πίκρες ανυπόφορες.*

---

⁵²³ Αλεξοπούλου 2012,172. ⁵²⁴ Mastronarde 2019,340.

⁵²⁵ Τσιάκαλος 2007,35-6. ⁵²⁶ Αλεξοπούλου 2018,40.

*Με θάνατο ,με θάνατο πρωτότερα να χαθώ
με το τέλος αυτής της μέρας
βάσανο δεν είναι πιο μεγάλο
από της πατρικής σου γης τη στέρηση”.*⁵²⁷

Ο εξόριστος σύμφωνα με τα λεγόμενα του Χορού βρίσκεται σε απελπιστική θέση και έχει ελεεινή τύχη βιώνοντας πόνο από τη στέρηση της πατρίδας. Απηχεί την αρχαία αντίληψη σύμφωνα με την οποία η ζωή στην εξορία είναι δυσβάστακτη ,καθώς αποτελούσε ποινή για ορισμένα αδικήματα.⁵²⁸

Στο τρίτο επεισόδιο εμφανίζεται ο Αιγέας ,που συνιστά τρόπον τινά σωτήρια λέμβο στα σχέδια της ηρωίδας με την παροχή ασύλου της στην πόλη των Αθηνών .

Για να επιτευχθεί βέβαια αυτό η Μήδεια προηγουμένως έπεσε ικέτισσα στα πόδια του λέγοντας χαρακτηριστικά (στιχ 709 -713)

*“Αλλά σε αυτά τα γένια σου σε θερμοπαρακαλώ
και στα δικά σου γόνατα, ικέτισσα προσπέφτω,
λυπήσου με ,λυπήσου με τη δύστυχη εμένα
και μη μ’ αφήνεις απροστάτευτη εξόριστη
αλλά δέξου με στη χώρα σου και δίπλα στην εστία σου”*⁵²⁹

Η Μήδεια όπως και στην περίπτωση του Κρέοντα εκμεταλλεύεται την ικεσία για να πετύχει το σκοπό της .Έτσι, η ίδια διαπράττει ένα συνειδητό λάθος ,εφόσον χρησιμοποιεί τον Αιγέα εκμεταλλευόμενη τον όρκο για να διασφαλίσει τη διαφυγή της.

---

⁵²⁷ Μαυρόπουλος 2006,246-7.

⁵²⁸ Αλεξοπούλου 2012,173. *Θουκυδίδη*4,65.3 *φυγή εξημίωσαν και Ηρόδοτο* 7.104 *άπολιν και φυγάδα πεποιήκασι.*

⁵²⁹ Μαυρόπουλος 2006,248-9.

Από την άλλη ,ο Αιγέας διαπράττει και ο ίδιος λάθος απέναντί της για τους ακόλουθους λόγους. Πρώτα απ' όλα ,έχει προσωπικό όφελος , αφού η Μήδεια θα τον βοηθήσει στο θέμα της ατεκνίας του. Άρα, η προσφορά ασύλου δεν έγινε για χάρη των θεών ⁵³⁰.

Έπειτα, δεν θέλει να προκαλέσει την οργή των ανθρώπων που τον φιλοξενούσαν, γι' αυτό συμφωνεί με το άσυλο, αλλά ο τρόπος διαφυγής της Μήδειας από την Κόρινθο βαραίνει την ίδια όπως φαίνεται (στιχ 723-730).⁵³¹ Ο ευγενής άνδρας της Αθήνας κατά τον Blaiklock, ως εκπρόσωπος του ηθικού δικαίου τονίζει την ευαισθησία των Αθηναίων απέναντι στα αναξιοπαθούντα άτομα μετατρεπόμενος σε μοχλό έναρξης της εκδίκησης της Μήδειας.⁵³² Παράλληλα , αποδεικνύει για άλλη μια φορά την πνευματική ανωτερότητα της ηρωίδας,αφού η ατεκνία του Αιγέα της κινητοποίησε και ένα καινούργιο τρόπο εκδίκησης: δεν πρόκειται να πεθάνει μόνο η μέλλουσα σύζυγος του Ιάσονα αλλά και τα παιδιά τα δικά της και τα δικά του.⁵³³

Αυτό έρχονται να υπογραμμίσουν τα λόγια του Αιγέα όταν λέει :(στιχ 719-722)

*“Για λόγους πολλούς ,τη χάρη αυτή που μου ζητάς
γυναίκα να κάνω είμαι πρόθυμος πρώτα για χάρη των θεών
κι έπειτα για τα παιδιά που υπόσχασαι να αποκτήσω
γιατί μ’ αυτό τον πόθο χάνομαι ολόκληρος εγώ”.*⁵³⁴

---

⁵³⁰ Συρόπουλος 2018,148-149.

⁵³¹ Μαυρόπουλος 2006,249. “και συ αν στη χώρα μου φτάσεις,θα προσπαθήσω έχοντας το δικαίωμα να σε προστατέψω. Ωστόσο αυτό σου λέω από πριν γυναίκα: Δε θα θελήσω να σε απομακρύνω από τη χώρα αυτή,ανόμως μόνη σου φτάσεις στον τόπο το δικό μου,θα μείνεις έχοντας άσυλο σε κανέναν δε θα σε παραδώσω. Φύγε λοιπόν μόνη σου γοργά από αυτή τη χώρα,γιατί δε θέλω από τους ξένους κατηγορία να έχω”.

⁵³² Αλεξοπούλου 2012,173-174. ⁵³³ Hose 2011,83-84.

⁵³⁴ Μαυρόπουλος 2006,249.

Αυτό που αξίζει να προστεθεί με βάση τα παραπάνω λεγόμενα είναι ότι στην αρχαιότητα οι γονείς που δεν είχαν παιδιά βίωναν έναν αβοήθητο θυμό και η ύπαρξή τους ήταν παρηγοριά των γονιών για τα γεράματά τους, το επίθετο φρούδος (κατεστραμμένος) υπογραμμίζει την αξία της τεκνοποιίας.⁵³⁵

Λίγο παρακάτω, ο Αιγέας ορκίζεται ότι θα δώσει άσυλο στη Μήδεια. Μέσω του όρκου επικυρώνεται το καταφύγιο της και πιστοποιείται η προστασία της. Χρησιμοποιώντας τα πολιτιστικά ιδεώδη της Αθήνας η Μήδεια εξασφάλισε προστάτη για να καταφύγει στην Αθήνα. Το ότι τον βάζει να ορκιστεί δείχνει την ηθική δέσμευση που υπαγορεύει ένας όρκος απέναντι σε θεούς και ανθρώπους⁵³⁶.

Συγκεκριμένα ο Αιγέας ορκίζεται τα εξής:(στιχ 752-755)

*“Ορκίζομαι στη Γη ,και στον αγνό σεβάσμιο Ήλιο
και σε όλους τους θεούς να μείνω πιστός σε ό,τι μου λες
Αρκεί και τι να πάθεις αν πιστός στον όρκο αυτό δεν μείνεις;
Όσα συμβαίνουν στους θνητούς που ευσέβεια δε δείχνουν”.*⁵³⁷

Ο Αιγέας ορκίζεται σε Γη και Ήλιο να σεβαστεί όσα υποσχέθηκε στη Μήδεια και όχι μόνο αυτό. Αν δεν μείνει πιστός εύχεται να πάθει όσα παθαίνει ένας ορκοπάτης. Ο όρκος δημιουργεί δεσμούς φιλίας και φιλοξενίας μεταξύ τους.

---

⁵³⁵ Mastronarde 2019,340.

⁵³⁶ Δομή χ.χ.94. *“Κατά την ελληνική μυθολογία ο όρκος ήταν μια καταχθόνια θεότητα που τιμωρούσε την επιορκία.
Στη ρωμαϊκή θρησκεία ο όρκος ήταν συνώνυμος με τον
Πλούτωνα το θεό του Κάτω Κόσμου”.*

⁵³⁷ Μαυρόπουλος 2006,250.

Αυτό που επιδιώκει ουσιαστικά ο Ευριπίδης είναι να αναδείξει την τραγική θέση του ήρωα με τα πιο διαυγή χρώματα χειραγωγώντας την κατάσταση προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση ,αφού αυτή συνιστά κατά τον Kitto το πλαίσιο δράσης. Όπως χαρακτηριστικά λέει : *“ Η Μήδεια επρόκειτο να προκαλέσει κάποια καταστροφή .Τόσο ο Αιγέας όσο και ο Ευριπίδης της επιτρέπουν να φτάσει στο λογικό άκρο ”*.⁵³⁸

Συγκρίνει την ηρωίδα του με ποταπούς ανδρικούς ήρωες και απλοποιώντας τους δίνει έμφαση στην τραγικότητα αυτών που βάζει στο επίκεντρο .Το μεγαλείο της πνευματικής της ανωτερότητας σαφώς συσχετίζεται με το ότι οι αντίπαλοι της δεν είναι ισάξιοί της. ⁵³⁹

Αυτό στο οποίο θέλει να δοθεί έμφαση δεν είναι το πλαίσιο δράσης αλλά ο χαρακτήρας και που μπορεί να οδηγήσει το πάθος και ο παραλογισμός τον άνθρωπο. Ο Ευριπίδης με ένα τρόπο κατευθύνει την πλοκή με ένα τρόπο ώστε οι ήρωες του να απεκδύονται με έναν τρόπο την τραγικότητα τους.⁵⁴⁰

Η εξομοίωση των κινήτρων της με αυτά των εχθρών της διαφοροποιείται ως προς τα μηνύματα που ως Άλλος ήθελε να μεταφέρει σε μια ομοιογενώς πολιτισμική κοινωνία και που η προέλευσή του συγκρούεται α ριγοί με αυτή και με τα ιδεώδη της κοινωνίας στην οποία βρίσκεται. Η Μήδεια εξομοιώνει τη δράση της πιθανόν για να αποδείξει τη δυναμική των ανθρώπων που εξοβελίζονται από την κοινωνία. Χρησιμοποιεί κοινά μέσα με τους εχθρούς της ,πιθανόν για να δηλώσει ότι οι οριακές καταστάσεις οδηγούν όλους τους ανθρώπους σε οριακές λύσεις .Το θέατρο του Ευριπίδη ως θέατρο παθών εγκλείει την επιθυμία ανταπόδοσης του πλήγματος ,ώστε να κάνουμε τον άλλον να υποφέρει όσο εμείς⁵⁴¹ .

---

⁵³⁸ Kitto 1989,265-266. ⁵³⁹ Kitto 1989,266.

⁵⁴⁰ Kitto 1989,267. ⁵⁴¹ Jacqueline de Romilly 1997,152.

Οι Αθηναίοι ξεκινούν εμφύλιο στη βάση προσωπικών οραμάτων και ματαιοδοξίας .Η Μήδεια πολεμά να ακουστεί ως ισότιμη ,που ενώ της έχουν στερήσει τα πάντα ,της ζητάνε να το αποδεχτεί ως κάτι φυσιολογικό⁵⁴² .

Σε αυτό το πλαίσιο μια υπερβατική μορφή που το βιολογικό και κοινωνικό φύλο την αποκλείουν από την κοινότητα με τρόπο άδικο και ανήθικο αντιδρά κατά συγκεκριμένο τρόπο. Απευθυνόμενο σε άνδρες σε μια ανδροκρατούμενη κοινωνία χειρίζεται τα δικά τους όπλα ,ενδεχομένως, γιατί δεν θέλει να κάνει μια απλή υπέρβαση φύλου αλλά για να υπογραμμίσει τη λειτουργία ενός πολιτεύματος που αποκλείει απο τον κοινωνικό ιστό μια ομάδα ανθρώπων που δεν ακολουθούν την επικρατούσα ιδεολογία. Η αντίσταση σε μια άνομη εξουσία ενθαρρύνεται εν προκειμένω με όρκους για όσους αντιστέκονται κατά τον Χανιώτη και ερχόμαστε να συμπληρώσουμε αντιστέκονται να εξομοιωθούν ή να τοποθετηθούν υποχρεωτικά στο περιθώριο.⁵⁴³

Κοντολογίς η Μήδεια παρουσιάζει προσαρμοστικότητα σε σχέση με το άτομο που έχει απέναντί της,παρουσιάζοντας κατά περίπτωση ένα διαφορετικό πρόσωπο. Αυτή η ικανότητα της τη θέτει σε θέση ισχύος δρομολογώντας με ένα τρόπο την εξέλιξη των γεγονότων .Αποδεικνύει δε ότι ο τρόπος που αντιδρά έναντι της αδικίας της δίνει αυτή τη δύναμη ενώ το όπλο δράσης της με ολέθρια αποτελέσματα είναι ο δόλος.⁵⁴⁴

---

⁵⁴² Res publica 2015 Ω τι δύστυχη το πείσμα που με κάνει! ανακτήθηκε από

[Οι μεταμορφώσεις της Μήδειας ~ Αθανάσιος Γεωργιάς \(respublica.gr\)](http://respublica.gr).

⁵⁴³ Χανιώτης χ.χ Το αναμφισβήτητο της εξουσίας και η αμφισβήτηση του εξουσιαστή

στην ελληνική αρχαιότητα, 23-24.

Ανακτήθηκε από

[Το αναμφισβήτητο της εξουσίας και η αμφισβήτηση του εξουσιαστή στην ελληνική αρχαιότητα \(ekt.gr\)](http://ekt.gr).

⁵⁴⁴ Παπαδοπούλου 2008,168-175.

Λίγο πιο κάτω η ηρωίδα επειδή δεν αντέχει ούτε τη ζωή που ζει ούτε να γίνεται περίγελος των εχθρών της (στιχ 797 *διότι να αντέξω δεν μπορώ το γέλιο των εχθρών μου φίλες μου*) αναφέρει χαρακτηριστικά (στιχ 798-802)

*“Ας πάει έτσι τι κερδίζω να ζω ; ούτε πατρίδα έχω
ούτε σπιτικό ούτε για τις συμφορές μου καταφυγή .
Έκανα λάθος τότε ,όταν εγκατέλειπα
το πατρικό μου σπίτι ,λόγια άντρα Έλληνα
ακούοντας που με τη βοήθεια του θεού θα έχει τιμωρία.”*⁵⁴⁵

Ξεκινά να μιλάει με μια ρητορικού τύπου ερώτηση ,που υποδηλώνει απελπισία, ενώ λίγο πιο πριν (στιχ 797)δήλωνε αμετακίνητη στο να υποταχθεί στους εχθρούς της. Ο Ευριπίδης έκανε τα πάντα να εξαρτώνται από τα μεγάλα πάθη και έδωσε λόγο στα εσωτερικά κίνητρα δράσης,εκφράζοντας ουσιαστικά την αγωνία των ηρώων του.⁵⁴⁶ Αναγνωρίζει το λάθος της να εγκαταλείψει την πατρική γη και να ακολουθήσει έναν Έλληνα ,από του οποίου τα λόγια πείστηκε. Έτσι ,ανατρέπει το στερεότυπο περί ανωτερότητας των Ελλήνων έναντι των βαρβάρων βάζοντας τη βάρβαρη Μήδεια να δηλώνει την περιφρόνηση της για κάποιον αναξιόπιστο ,όπως αποδείχτηκε ο Ιάσοντας. Φαίνεται να ταυτίζεται με την καθιερωμένη αντίληψη περί πονηριάς και αναξιοπιστίας των Ελλήνων.⁵⁴⁷

---

⁵⁴⁵ Μαυρόπουλος 2006,251-2.

⁵⁴⁶ Jacqueline de Romilly 1997,55-67.

⁵⁴⁷ Mastronarde 2019,388-9.πρβ. *Αισχ. Περ.361-2 δόλον Έλληνας ανδρός IT 1205 πιστόν Ελλάς οιδεν ουδεν* Ηρ.1.153 τη γνώμη του Κύρου για την ελληνική Αγορά,την οποία χαρακτηρίζει ως καθιερωμένο τόπο ψευδορκίας και απάτης. Βλ. Hall 80,122-123 για την αντίθεση ανάμεσα στην ευστροφία των Ελλήνων και τη βραδύνοια των μη Ελλήνων,για τη μεταγενέστερη στερεότυπη αντίληψη σύμφωνα με την οποία οι Έλληνες χαρακτηρίζονται ως πονηροί και αναξιόπιστοι βλ. Πολύβιος 6.56.13-15,Petrochilos(1974)40-5.

Στον τελευταίο στίχο των λόγων της (802)ελλοχεύει η ευσέβεια που εκφράζεται προικονομώντας τη σύμπραξη των θεών στην απόδοση δικαιοσύνης. Η χρήση μέλλοντα υπαγορεύει την προφητική δύναμη της Μήδειας.⁵⁴⁸

Όπως ακριβώς και με τους όρκους που αντάλλαξαν η Μήδεια τονίζει έμμεσα και εδώ ότι για όλα όσα έχει διαπράξει εναντίον της θα επέλθουν “θεϊκές κυρώσεις”.Αυτό ισχύει γιατί όπως αναφέρει και η Jacqueline de Romilly : “ οι θεοί είναι πάντα παρόντες στο θέατρο του Ευριπίδη” Γι’ αυτόν που δε ζει κάτω από το βλέμμα των θεών η ηθική θεμελιώνεται στην άποψη των άλλων όπως χαρακτηριστικά αναφέρει λίγο πιο κάτω⁵⁴⁹. Στην περίπτωση της Μήδειας οι πράξεις της όπως φαίνεται και από το τέλος του έργου έχουν τη συμπαράσταση των θεών.

Στο γ στάσιμο και συγκεκριμένα στη δεύτερη στροφή ο Χορός εκφράζει την απορία του σχετικά με την αποδοχή της Μήδειας στην Αθήνα λέγοντας:(στιχ 846-851)

*“Πως λοιπόν των ιερών ποταμών
η πόλη ή φίλων
φιλόξενη χώρα εσένα
την παιδοφόνισσα θα δεχθεί ,
την ανόσια με τους άλλους μαζί ;”*⁵⁵⁰

Σε αυτούς τους στίχους κρύβεται έντονη νοηματική αντίθεση ανάμεσα στην εξιδανικευμένη εικόνα της Αθήνας όπως παρουσιάστηκε στην πρώτη στροφή και αντιστροφή και στη μιαινή και παιδοκτόνο Μήδεια. Επίσης, υπάρχει και μια αναλογία .Όπως ο Αιγέας εξαπατάται εν μέρει καθώς δεν γνωρίζει το σχέδιο της Μήδειας και θα τη φιλοξενήσει στην Αθήνα, έτσι και η ίδια η πόλη κατά ειρωνικό τρόπο συγκρούεται ηθικά σε σχέση με το μίasma που θα δεχθεί.⁵⁵¹

---

⁵⁴⁸ Mastronarde 2019,354.   ⁵⁴⁹ Jacqueline de Romilly 2011,34-40.

⁵⁵⁰ Μαυρόπουλος 2006,253.   ⁵⁵¹ Mastronarde 2019,393.

Εμμέσως πλην σαφώς υπογραμμίζεται η ανωτερότητα της Αθήνας αλλά δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι βάσει του εθιμοτυπικού δικαίου κάθε ξένος που είχε προστάτη, όπως στην προκειμένη περίπτωση όφειλε να γίνει αποδεκτός στην πόλη υποδοχής του.⁵⁵²

Στο τέταρτο επεισόδιο επέρχεται η δεύτερη συνάντηση Ιάσωνα -Μήδειας. Εκεί η ηρωίδα λίγο πριν θέσει στην τελική ευθεία το σχέδιο της παρουσιάζεται με προσποιητή υπακοή ενώπιον του άντρα της προκειμένου να τον εξαπατήσει για τις προθέσεις της. Γίνεται ανατροπή σε ό,τι αφορά τη συμπεριφορά σε σχέση με το πρώτο επεισόδιο και αντιστροφή στη δύναμη που δείχνει ο καθένας.⁵⁵³

Ο άλλοτε ισχυρός Ιάσωνας γίνεται θύμα της γυναίκας του. Όσο περισσότερο χαίρεται για τη μεταστροφή της γυναίκας του τόσο πιο κοντά στην πτώση του έρχεται λόγω πλάνης. Όσο πιο υποχωρητική δείχνει η Μήδεια τόσο περισσότερο αποκαλύπτεται η ευπιστία του άνδρα της και επιτυγχάνονται οι προδιαγραφές της εκδίκησης μέσω της παιδοκτονίας.⁵⁵⁴

Το πρώτο βήμα της ψευδούς αναδίπλωσης της συμπεριφοράς της που φανερώνει ότι δεν έχει ενσωματώσει τις πολιτιστικές αξίες της πόλης στην οποία βρίσκεται εντοπίζεται στους ακόλουθους στίχους(869-70,873-77):

*“Ιάσωνα για όσα έχω πει να με συγχωρήσεις σε παρακαλώ
το ξέσπασμα της οργής μου ν’ αντέξεις”(869-70)
“Δύστυχη τι κάνω σαν τρελή εγώ
και με όσους το καλό μου σκέφτονται θυμώνω
και κάνω να με εχθρεύονται της γης αυτής οι άρχοντες
κι ο άντρας μου, που κάνει ό,τι μας συμφέρει πιο πολύ
παίρνοντας σε γάμο του βασιλιά την κόρη και για τα παιδιά μου
αδέρφια πηγαίνοντας να κάνει;”⁵⁵⁵ (873-877)*

---

⁵⁵² Κουράκης 1989,17.

⁵⁵³ Αλεξοπούλου 2018,41.

⁵⁵⁴ Αλεξοπούλου 2018,41-2.

⁵⁵⁵ Μαυρόπουλος 2006,254.

Τα λεγόμενα της ηρωίδας υποδηλώνουν το ιδανικό του γάμου σύμφωνα με το οποίο η γυναίκα συμφωνεί με τις απόψεις του άνδρα της και δεν προβάλλει αντίρρηση και μάλιστα φαίνεται να αποδέχεται τους υλικούς όρους ευτυχίας που της είχε προτείνει ο Ιάσοντας και να απορρίπτει τους όρους εσωτερικής ευτυχίας ,με βάση όσα είχε πει στην πρώτη τους συνάντηση στο πρώτο επεισόδιο⁵⁵⁶.

Η μεταστροφή της λοιπόν συνδέεται με τη λειτουργία του φύλου της και συνιστά σημαντικό παράγοντα στην εξέλιξη της πλοκής. Αυτό συμβαίνει ,γιατί ο δόλος της συνδέεται με την Αριστοτελική αμαρτία ,με τα γνωστικά λάθη που κάνουν τα θύματα αυτού του δόλου.⁵⁵⁷

Στην προκειμένη περίπτωση ο Ιάσοντας γνωρίζει περισσότερο από τον καθένα τη διάνοια και το ήθος της. Παρ' όλα αυτά, επιλέγει να πειστεί είτε από υπερβολική αυτοπεποίθηση και αίσθηση ελέγχου της κατάστασης είτε από προσωπικό συμφέρον. ⁵⁵⁸

Προχωρώντας στο πέμπτο επεισόδιο ,που είναι προπαρασκευαστικό της παιδοκτονίας πρωταγωνιστικό ρόλο παίζει η ηρωίδα και η αμφιταλάντευση της πριν την διάπραξη της πράξης της που την απέκοψε όχι μόνο από τη μητρότητα, αλλά και απο κάθετι ανθρώπινο αλλά παράλληλα η απόφαση της αυτή την κάνει πιο ανθρώπινη.⁵⁵⁹

Η τελευταία της αυτή εκδοχή παρουσιάζεται στο πέμπτο επεισόδιο ειδικότερα στους ακόλουθους στίχους (1021-25):

---

⁵⁵⁶ McDonald 1991,54-56.   ⁵⁵⁷ Αλεξοπούλου 2018,42.

⁵⁵⁸ Αλεξοπούλου 2018,43.   ⁵⁵⁹ Whitman 1996,145.

*“Παιδιά, παιδιά σεις λοιπόν έχετε πόλη
και σπίτι όπου εγκαταλείποντας τη δύστυχη εμένα
θα μείνετε πάντοτε δίχως μητέρα να έχετε
εγώ σε άλλη χώρα εξόριστη θα φύγω οπωσδήποτε
προτού να δω από σας καλό και ευτυχισμένα να σας δω”⁵⁶⁰*

Εδώ, η Μήδεια απευθυνόμενη στα παιδιά της προεξοφλεί τις συνέπειες των πράξεων της και για τις δύο πλευρές : και τα παιδιά θα μείνουν χωρίς μάνα και η ίδια δε θα τα δει να ευτυχούν. Ουσιαστικά, θρηνεί για την απώλεια που η ίδια θα προκαλέσει .Ο θρήνος των μανάδων είναι μοτίβο και σε άλλα έργα που δεν μπόρεσαν να δουν τα παιδιά τους να συνεχίζουν τη γενιά τους.⁵⁶¹ Η στάση της εδώ δείχνει ενδιασμό .Δεν είναι κάτι που θα κάνει ελαφρά τη καρδιά. Ο θρήνος όμως μιας γυναίκας που είναι αιτία των δακρύων της κατά την Nicole Loraux δεν είναι αθώος .⁵⁶²

Η ανθρώπινη της πλευρά και η δυσκολία αποχωρισμού τόσο των παιδιών της όσο της πρότερης υπόστασης της που την κατηγοριοποιούσε στον ανθρώπινο χώρο έρχεται emphaticά να τονιστεί λίγο πιο κάτω όταν πριν την αποτρόπαια πράξη τα αποχαιρετά με βαριά καρδιά και σπαράσσοντας μέσα της .

Χαρακτηριστικά αναφέρει (στιχ 1071-1080)

*“Χεράκι αγαπημένο ,αγαπημένο στόμα
και μορφή και πρόσωπο των παιδιών ευγενικό ,
ευτυχισμένα να είσαστε αλλά και εκεί .*

---

⁵⁶⁰Μαυρόπουλος 2006,259. ⁵⁶¹Mastronarde 2019,428 πρβ. Παράπονο Μεγάρας στον Ηρ 476-84,της
Εκάβης στις Τρωάδες 1167-9 και 1218-20.

⁵⁶² Warhaft 2000,222.

όσο για εδώ
ο πατέρας σας σας παράτησε.
Ω γλυκό αγκάλιασμα
ω δέρμα απαλό και ανάσα των παιδιών μου γλυκότετη!
Πηγαίνετε, πηγαίνετε δεν μπορώ να σας κοιτάζω
πια στα μάτια αλλά με νικά το κακό.
Και νιώθω βέβαια τι κακό είναι να κάνω τώρα
όμως το πάθος μου είναι από τις σκέψεις μου πιο δυνατό ,αυτό
που είναι αιτία των πιο μεγάλων συμφορών για τους θνητούς”.⁵⁶³

Στον παραπάνω συγκλονιστικό μονόλογο η Μήδεια αποχαιρετά τα παιδιά της αναφερόμενη στα χέρια στο στόμα στο πρόσωπο τους δείχνοντας την τρυφερότητα της ως μάνα. Τα αποδιώχνει καθώς η θέαση τους την κάνει να αμφιταλαντεύεται. Το άγγιγμα των παιδιών της προκαλεί πόνο. Η αναφορά του επιρρήματος εκεί και του επιθέτου ευδαίμων (στιχ 1073) παραπέμπει σαφώς στην μετάβαση τους στον Κάτω Κόσμο και το επίθετο είναι όρος που εμφανίζεται σε μακαρισμούς γάμων αλλά και ως επίθετο των νεκρών .⁵⁶⁴ Παρά την αποτρόπαια πράξη που ετοιμάζεται να κάνει ,ωστόσο εύχεται να βρουν τα παιδιά της την ευτυχία. Αυτή που δεν θα έβρισκαν για τις επιλογές της μητέρας τους είτε αυτή που δεν τους άξιζε να ζήσουν μαζί με τη μάνα στη διακεκριμένη αφάνεια που της είχαν επιβάλλει να ζήσει μαζί με τα παιδιά της (εξορία).

Στους τελευταίους στίχους των λόγων της δείχνει ότι θα διαπράξει κάτι το ειδεχθές εν γνώσει της(μανθάνω) .Εδώ ακριβώς η αντίληψη της συνειδητής διάπραξης του κακού αντιτίθεται στην άποψη του Σωκράτη ότι κανείς δε διαπράττει το κακό συνειδητά.⁵⁶⁵

---

⁵⁶³ Μαυρόπουλος 2006,260-261. ⁵⁶⁴ McDonald 1991,52.

⁵⁶⁵ Mastronarde 2019,440.

Το γεγονός ότι παραδέχεται ότι ο θυμός της είναι πιο ισχυρός από τη λογική την παρουσιάζει να άγεται και να φέρεται από τα συναισθήματά της. Ο Ευριπίδης αν και ψυχογράφος των ανθρώπινων παθών δεν παύει να είναι ορθολογιστής υπό τη φιλοσοφική έννοια του όρου, που εξετάζει τη Μήδεια διττά: ως όν που εναλλάσσει λογικά στοιχεία (ρητορική δεινότητα) και άλογα(προσβολή της “ηρωικής” της “τιμής”).⁵⁶⁶

Το γεγονός ότι συνειδητά θα διαπράξει κάτι τόσο ειδεχθές προσιδιάζει στην αντιπαράθεση λόγου και πάθους κατά το Χρύσιππο σε ένα διαχωρισμό ανάμεσα κυρίως στο τι βιώνει τώρα και στο τι θα μπορούσε να γίνει, αν το άτομο ασκούσε τη δυνατότητα στον ανθρώπινο λόγο(λογική).⁵⁶⁷ Κατά την αρχαία αντίληψη ο εσώτερος εαυτός είναι μια ολότητα αυτόνομη που ελέγχει και ενώνει επιθυμίες, αισθήσεις, σκέψεις του εν δυνάμει τεμαχισμένου εαυτού.⁵⁶⁸

Όταν ο ψυχικός διαμελισμός επιτελείται από το ίδιο το άτομο, τότε κατά την εκτίμηση μας αυτός οδηγεί και στον αποκλεισμό του πρώτα από τον εαυτό του και μετά από το κοινωνικό σύνολο, όπως ακριβώς και με τη Μήδεια.

Στο έκτο στάσιμο στη β αντιστροφή επιτελείται η παιδοκτονία που συνιστά πράξη απόσχισης της ηρωίδας από τον εαυτό της και από τη σφαίρα των ανθρώπινων εν γένει.

Αρχικά ,ακούγονται οι κραυγές των παιδιών και τα σχόλια του Χορού σε ό,τι συντελείται εντός οίκου, ενώ ακούγονται παράλληλα οι κραυγές αγωνίας για διαφυγή των παιδιών .Χαρακτηριστικά αναφέρονται τα εξής:(στιχ1271-1274):

“Αχ,αχ

Ακούς ,ακούς τη φωνή των παιδιών;

Ω δύστυχη ,κακότυχη γυναίκα!

Αλίμονο τι να κάνω;Πως να ξεφύγω από της μάνας μου τα χέρια;

*Δεν ξέρω αδερφούλη μου χανόμαστε”.*⁵⁶⁹

---

⁵⁶⁶ Mastronarde 2019,442. ⁵⁶⁷ Foley 1989,62.

⁵⁶⁸ Seaford 2017,101. ⁵⁶⁹ Μαυρόπουλος 2006,267.

Χαρακτηριστικός είναι ο στίχος(1273) όπου ο Χορός αποκαλεί τη Μήδεια δυστυχή ,δηλαδή κακότυχη. Έκανε μια κακή πράξη .Υπέκυψε στο κακό που ένιωθε ότι δεν μπορούσε να αποφύγει ,όπως αυτό συνάδει και με τους προηγούμενους στίχους (1078-1080).⁵⁷⁰

Είναι αδιαφιλονίκητο γεγονός ότι η πράξη της παιδοκτονίας έχει διχάσει την έρευνα . Ο Χορός όπως και ο θεατής γίνεται μάρτυρας της καταστροφής όχι μιας ηρωίδας αλλά μιας γυναίκας. Προσπάθησε να γίνει άνθρωπος αλλά ο κόσμος στερείται ανθρωπιάς και έτσι επέστρεψε στην αρχική της ταυτότητα από την προϊστορία του μύθου αυτή της μάγισσας. Ουσιαστικά, απαρνούμενη το φύλο της απέρριψε την ανθρώπινη κατάσταση και τις όποιες χαρές της.⁵⁷¹ Κατά την εκτίμηση μας η ερμηνεία της παιδοκτονίας συνάδει με τη διασύνδεση της Μήδειας ως μάνας αρχαϊκής των ενοχών και των ενορμήσεων σε άμεση συνάφεια με το αίμα και τη φύση.

Η μητρότητα μέσα από αυτή την πράξη της παιδοκτονίας επιστρέφει με έναν τρόπο στη Θεία Δίκη .Μέσα από τις αμαρτίες αναδημιουργείται ο κόσμος και καταγγέλλεται η ανθρώπινη οδύνη ,έτσι, η ανθρώπινη οντότητα επιστρέφει στη χθόνια υπόστασή της.⁵⁷² Η ηρωίδα σκοτώνει αναζητώντας τον ορθό τρόπο με τους δικούς της όρους για τον πολίτη της Αθήνας με προεξάρχον στοιχείο το κλέος. Το κακό στη Μήδεια είναι η σύνδεση της ενοχής με την καταγωγή και το παρελθόν. Ανακαλώντας το δεν αθώνει το παρόν αλλά το μέλλον της ζωής στην Αθήνα.⁵⁷³ Μέσω της άρνησης της κοινωνικής της θέσης και της μητρότητας ο Ευριπίδης είναι σαν επαναφέρει τη Μήδεια στην κατάσταση παρθενίας ⁵⁷⁴.Ενώ ξεπερνά τις ηθικά συμπεριφοριστικές νόρμες η πράξη της εσωτερικεύει την κρίση της κοινωνίας σε σχέση με τα στερεοτυπικά πρότυπα φύλου για την παιδοκτονία.⁵⁷⁵

---

⁵⁷⁰ McDonald 1991,57-8.

⁵⁷¹ Whitman 1996,145.

⁵⁷² Αναστασιάδου 1999,320.

⁵⁷³ Αναστασιάδου 1999,318-319.

⁵⁷⁴ Nugent 1993,312.

⁵⁷⁵ Moss1988,527-8.

Τέλος, η πράξη της αυτή θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως πράξη απόγνωσης σε σχέση με το ηθικό χρέος που επιβάλλει η κοινωνία στις γυναίκες κατά τον Pucci.⁵⁷⁶

Μετά την επιτέλεση του εγκλήματός της η Μήδεια συναντάται τελευταία φορά επί σκηνής με τον Ιάσονα. Συγκεκριμένα αποσπάσματα όπως θα παρατεθούν από την έξοδο του έργου ολοκληρώνουν κατά την κρίση μας την ολοκληρωτική και απόλυτη απομάκρυνση της από την ανθρώπινη κοινότητα.

Ξεκινώντας από το πρώτο εξ ‘αυτών ας σταθούμε σε ό,τι λέει στον Ιάσονα για τον τρόπο διαφυγής της (στιχ 1320-22):

*“λέγε κάτι αν θες, το χέρι μου όμως ποτέ δεν θα τ’ αγγίζεις
Τέτοιο άρμα ο Ήλιος, του πατέρα μου ο πατέρας,
μου έδωσε προστασία μου από χέρι εχθρικό.”*⁵⁷⁷

Η αναφορά στην άρνηση αγγίγματος του χεριού υποδηλώνει την έλλειψη οικειότητας, αμοιβαιότητας συναισθημάτων και στάσης ενός ανθρώπου απέναντι στον άλλο. Από χέρι όρκων, σύνδεσης και αγάπης το χέρι αυτό μετατράπηκε σε φονικό όπλο.⁵⁷⁸ Η αναφορά στον τρόπο διαφυγής της με το άρμα του παππού της Ήλιου συνδέεται με το γεγονός ότι παρότι η πράξη της ήταν ασύλληπτη στην ανθρώπινη σφαίρα, από την οποία και την απέσπασε από το σύνολο και τον εαυτό της και συνδέεται με την ατιμωρησία της συνιστά μια επιστροφή στις ρίζες της, καθώς μέλος του οίκου της της προσφέρει “άσυλο” μεταφέροντας την πίσω στην πατρίδα της την Κολχίδα.⁵⁷⁹ Έχοντας χάσει τα πάντα αν και νομικά δεν τιμωρήθηκε είναι από τις ίδιες τις πράξεις και από τον εαυτό της συναισθηματικά και πνευματικά τιμωρημένη.⁵⁸⁰

---

⁵⁷⁶ Κατούντα 2007,131. Ανακτήθηκε από [Από τη μητρική αγάπη στην παιδοκτονία | Κατούντα | Σύγκριση \(ekt.gr\)](https://doi.org/10.12681/comparison.10289).
<https://doi.org/10.12681/comparison.10289>.

⁵⁷⁷ Μαυρόπουλος 2006,271.

⁵⁷⁸ Flory 1978,69.

⁵⁷⁹ Whitman 1996,146.

⁵⁸⁰ Barlow 1989,170.

Με έναν τρόπο ο Ευριπίδης απενοχοποιεί το δράστη και όχι την πράξη προσπαθώντας ενδεχομένως να μας πει ότι δεν μπορούμε ν' αρνηθούμε τον εαυτό μας και τις ρίζες μας.

Λίγο πιο κάτω ο Ιάσωνας συντετριμμένος επιτίθεται στην ηρωίδα υπενθυμίζοντας της τα λάθη που είχε διαπράξει και τους οδήγησαν στην Ιωλκό τονίζοντας ότι οι θεοί αποφάσισαν μέσω αυτής την τιμωρία του λέγοντας χαρακτηριστικά (στιχ1330-1335):

*“όταν από σπίτι και χώρα εχθρική σε έφερνα
σε σπίτι ελληνικό μια μεγάλη συμφορά,
εσένα μια προδότρα του πατέρα σου και της γης που σ' έθρεψε
την εκδίκηση για την πράξη σου σε μένα πάνω έριξαν οι θεοί
γιατί συ τον αδερφό σου κοντά στην εστία σκοτώνοντας
μπήκες στο ομορφόπλωρο καράβι της Αργώς”.*⁵⁸¹

Το στοιχείο της ενοχής και της ετερότητας επανέρχεται εδώ και ακόμη πιο εμφατικά στους στίχους (1339-1440)όταν ο Ιάσωνας λέει στη Μήδεια :

*“Μια τέτοια πράξη δε θα υπήρχε καμία Ελληνίδα
να την αποτολμήσει απ' όσες νόμιζα ότι μου άξιζαν”*⁵⁸²

Αξιοσημείωτος από το πρώτο απόσπασμα είναι ο στίχος (1333) βάσει του οποίου η Μήδεια για τον Ιάσωνα εμφανίζεται ως αλάστωρ ,προσωποποίηση της κατάρτας και του μιάσματος για κάποιον που έχει διαπράξει φόνο. Κατά αυτό τον τρόπο πιστοποιείται ότι ο θεός είναι παρών με ένα τρόπο και ότι η τάξη δικαίου στον κόσμο έχει καταλυθεί ⁵⁸³.Ο Ευριπίδης εν τέλει μεταξύ άλλων ήθελε να επισημάνει την ανάγκη για αναδόμηση του κόσμου.

---

⁵⁸¹ Μαυρόπουλος,ο.π.,σ.179.

⁵⁸² Μαυρόπουλος (2006):274.

⁵⁸³ Jacqueline de Romilly 2011,40.

Στο δεύτερο απόσπασμα όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Jacqueline de Romilly “η αντίθεση Ελλήνων και βαρβάρων χρησιμεύει ως επιχείρημα”.⁵⁸⁴ Η αποτρόπαια πράξη εκδίκησης συνδέεται με την καταγωγή.

Λίγο πιο κάτω η Μήδεια αναφέρει το τόπο καταφυγής της την Αθήνα. Χαρακτηριστικά λέει(στιχ1384-85):

*“Κι η ίδια θα πάω στη χώρα του Ερεχθέα
για να μείνω μαζί με τον Αιγέα του Πανδίονα το γιό”.*⁵⁸⁵

Αξίζει να επισημανθεί ότι η προσφορά ασύλου αναδεικνύει την πνευματική ανωτερότητα της Αθήνας όπως αυτή παρουσιάστηκε στο τρίτο στάσιμο (στιχ824-845). Παράλληλα, η χρήση της μετοχής (συνοικήσουσα στιχ 1385) υποδηλώνει τη συμβίωση μετά το γάμο των συζύγων ,γεγονός που προοικονομεί το γάμο της Μήδειας με τον Αιγέα.⁵⁸⁶

Το έργο κλείνει με την απελπισμένη ικεσία του Ιάσονα να αγγίξει το σώμα των παιδιών του και την ευχή να μην τα είχε γεννήσει ποτέ.

Χαρακτηριστικά αναφέρει (στιχ1401-2) και στιχ (1413):

*“Δωσ’ μου για των θεών το όνομα
των παιδιών μου το τρυφερό κορμί να το αγγίζω”(1401-2)
Και λίγο πιο κάτω
“μακάρι ποτέ να μην τα γεννούσα”.*⁵⁸⁷ (1413)

---

⁵⁸⁴ Jacqueline de Romilly 2011,261.

⁵⁸⁵ Μαυρόπουλος 2006,275.

⁵⁸⁶ Mastronarde 2019,490.

⁵⁸⁷ Μαυρόπουλος 2006,276.

Οι συγκεκριμένοι αυτοί στίχοι κάνουν συμπαθή τον Ιάσονα καθώς εκφράζουν τον αβάστακτο πόνο που βιώνει και τον οποίο του επιβάλλει η σκληρή απέναντι του Μήδεια στερώντας του τη δυνατότητα να τους πει το στερνό αντίο. Με την πράξη της αυτή αποκόπτεται οριστικά από τον θρήνο της και το προσωπικό της πένθος. Αυτό επιτυγχάνεται στην τελική της μεταμόρφωση σε κάτι δαιμονικό μέσα από την άρνηση της αυτή στον Ιάσονα. Ωστόσο, δίνει προτεραιότητα στο δικό της πόνο, γιατί το πένθος του θανάτου απαιτεί μεταμορφώσεις για ν' αντέχεται η θέα του θανάτου, καθώς το πένθος της δεν τιμωρεί μόνο τον Ιάσονα αλλά συνειδητά και την ίδια.⁵⁸⁸

---

⁵⁸⁸ Αναστασιάδου 1997, 214-15.

Γ:Συμπέρασμα

Κοντολογίς η Μήδεια έτερη από καταγωγή και πολιτισμικές καταβολές έρχεται να διδάξει ότι όταν κάποιος χρησιμοποιεί την εκδίκηση ως όπλο για την αποκατάσταση της αδικίας ,όσο σκληρή κι αν είναι αυτή ουσιαστικά επιστρέφει με τον πιο επώδυνο τρόπο στον ίδιο. Η συμφιλίωση με τις ρίζες μας είναι αυτή που συμβάλλει στο να εγκολπωθούμε πολιτισμικά σε μια διαφορετική από μας κοινότητα στη βάση του σεβασμού της ετερότητας μας. Όπως η Μήδεια ήθελε να τη σέβονται και να της συμπεριφέρονται ως ισάξια το ίδιο όφειλε να κάνει και αυτή σεβόμενη τις ηθικές νόρμες της κοινότητας στην οποία ενσωματώθηκε τόσο με την άφιξη της στην Ιωλκό πολλώ δε μάλλον με την άφιξη της μετέπειτα στην Αθήνα. Από την άλλη και η ίδια η κοινωνία οφείλει να μην επιδεικνύει φοβία δικαιολογημένα ή μη δικαιολογημένα απέναντι στον ξένο ,πριν αυτός της δώσει δείγματα αρνητικής γραφής. Όταν η Μήδεια κατέφτασε στην Κόρινθο δεν είχε στο νου να κάνει καμία εγκληματική ενέργεια πριν την αναγγελία του νέου γάμου του Ιάσονα και της εξορίας της. Κοντολογίς, η κοινωνία στην οποία βρέθηκε της πυροδότησε όπως φάνηκε τα αρνητικά ένστικτα που ο καθένας από μας διαθέτει ,εφόσον όλοι κατά την επιστήμη της εγκληματολογίας είμαστε εν δυνάμει δολοφόνοι. Στην περίπτωση αυτή το άτομο αποκλείεται όχι μόνο από την κοινωνία αλλά και από τον εαυτό του προτάσσοντας το ατομικό δίκαιο και αδιαφορώντας για το δίκαιο της κοινότητας μέσα από τη συνειδητή αυτοκαταστροφή του.

Συγκριτική μελέτη των έργων υπό το πρίσμα της ενσωμάτωσης και του αποκλεισμού

Συμπεράσματα

Μέσα από την περιδιάβαση ενός αιώνα ,μέσα από την ακμή της τραγωδίας και μέσα από όλους τους κλασικούς ποιητές προκύπτουν συγκεκριμένα πορίσματα σε σχέση με τον τρόπο παρουσίασης της ενσωμάτωσης και του αποκλεισμού του Άλλου .

Επειδή ακριβώς όπως ειπώθηκε και στην εισαγωγή το κάθε δημιούργημα είναι απότοκος της εποχής του ,από τα ακόλουθα συμπεράσματα θα διαφανεί μια κλιμακωτή διαφοροποίηση ως προς την υπό εξέταση θεματική ,που έρχεται σε άμεση συνάφεια με τη σχέση ατόμου κοινωνίας από τον 5ο στον 4ο αιώνα ,όπως αυτή διαμορφώνεται από την κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα και εγκολπώνεται στην πνευματική δημιουργία .

Ξεκινώντας από τον 5ο αιώνα με πρώτο έργο τις Ικέτιδες του Αισχύλου αξίζει να υπογραμμιστούν τα ακόλουθα.

Χρονικά η κοινωνία βρισκόταν στον απόηχο των Μηδικών πολέμων (463π.Χ.),όπου ο συνασπισμός όλων των ελληνικών πόλεων έναντι των Περσών οδήγησε στην κατατρόπωση τους. Το εθνικό αίσθημα είναι ισχυρό και τα συλλογικά οράματα είναι ισχυρά. Συνεπώς,οι Δαναΐδες ενσωματώνονται στην κοινωνία του Άργους στο υπό εξέταση έργο της τριλογίας κατόπιν συλλογικής απόφασης του δήμου , την οποία ο Πελασγός τους ανακοινώνει .Μέσο για την επίτευξη του σκοπού τους συνιστά η ικεσία και η προσπάθεια εξοικείωσης με τα πολιτισμικά ήθη του τόπου στον οποίο έφτασαν .Έτσι ,λοιπόν φαίνεται ότι τον αιώνα αυτό το συλλογικό καλό υπερέχει του ατομικού ,στοιχείο που συνιστά βασικό πυλώνα του δημοκρατικού πολιτεύματος. Ακόμη και από το τέλος της τριλογίας με την τιμωρία των Δαναΐδων που σκότωσαν τον άνδρα τους ,πλην της Υπερμήστρας αποδεικνύεται ότι η επιβολή της ατομικής θέλησης των θυγατέρων του Δαναού τιμωρείται σε σχέση με ό,τι η κοινωνία έχει θεσμοθετήσει ως ορθό (γάμος μεταξύ συγγενών).

Επιπλέον ,οι Δαναΐδες αν και εμφανισιακά και πολιτισμικά έτερες ως προς την πόλη που καταφεύγουν επιτυγχάνουν την ενσωμάτωσή τους στη νέα γι' αυτές πατρίδα επικαλούμενες τη σχέση συγγένειας της μητέρας τους Ιούς με το Άργος και με το Δία .

Σε μια εποχή που η έννοια του συλλογικού ιδεώδους είναι ισχυρή οι δεσμοί συγγένειας είναι λογικό να αποτελούν δυνατό κίνητρο αποδοχής και ενσωμάτωσης.

Προχωρώντας τώρα στα έργα του Σοφοκλή αξιοσημείωτα κατά την εκτίμηση μας είναι τα ακόλουθα στοιχεία.

Ξεκινώντας από τον Οιδίποδα Τύραννο ,που παραστάθηκε τη δεκαετία 430-420π.Χ. δηλαδή κατά την έναρξη και την εξέλιξη του μεγαλύτερου πολέμου της αρχαιότητας είναι αξιοσημείωτα κατά την εκτίμηση μας τα ακόλουθα.

Πρώτα απ'όλα, εκείνη την εποχή το άτομο υπηρετούσε το σύνολο παίρνοντας μέρος στον πόλεμο ,βιώνοντας τον πολύ τραυματικά και υφιστάμενο επί της ουσίας τις συνέπειες των επιλογών ενός πολέμου ,εφόσον ,οι απλοί πολίτες ήταν τα θύματα του. Υπό αυτό το πρίσμα στον Οιδίποδα Τύραννο παρατηρείται ότι ένας άνθρωπος,κατόπιν προσφοράς ευεργεσίας ανακηρύσσεται βασιλιάς σε μια διαφορετική πόλη απο αυτήν της καταγωγής του. Η αναζήτηση της αλήθειας σχετικά με το λοιμό που έχει ενσκήψει στην Αθήνα είναι η αφορμή του αποκλεισμού του από την κοινότητα ,καθώς στα πλαίσια της ανακάλυψης του υπαίτιου αποδεικνύεται ότι ο ίδιος είναι ο υπεύθυνος, καθώς έχοντας παρερμηνεύσει έναν χρησμό διαπράττει μια σωρεία ανόσιων πράξεων .Ο άνθρωπος αποκλείεται από την κοινότητα ,όταν υπερβεί την πεπερασμένη του φύση ,όταν με άλλα λόγια διαπράξει ύβρη. Και ποια μεγαλύτερη ύβρη θα μπορούσε να αντικατοπτρίζεται σε αυτό το έργο πέρα από αυτή του εμφύλιου πολέμου που σημάδεψε την τύχη της πόλης των Αθηνών ;Όπως ο Οιδίποδας δεν μπορούσε να αντικρίσει και να συναισθανθεί τα ανοσιουργήματα του και ταπεινώθηκε μέσα από την αυτοτύφλωση του, έτσι και η Αθήνα μέσα από τις βιαιότητες της ταπεινώθηκε στο τέλος του πολέμου. Μέσο ενσωμάτωσης είναι και εδώ η ικεσία ,ενώ μέσο αποκλεισμού είναι η αποκάλυψη της αλήθειας και της ταυτότητας του. Οι επιλογές του ίδιου του ανθρώπου τον οδηγούν στην αυτοαπομόνωση ,όπως οι επιλογές της Αθήνας την ώθησαν να χάσει την παλιά της αίγλη. Τα συλλογικά οράματα τόσο της Αθήνας όσο και του Οιδίποδα για την Αθήνα αποδεικνύονται απατηλά ,καθώς το άτομο αρχίζει να απομακρύνεται από καθολικές αξίες (το θείο) παίρνοντας αποφάσεις που σηματοδοτούν την κατάρρευση της συλλογικότητας .

Η Ελλάδα χωρίζεται σε δυο στρατόπεδα στον πόλεμο και ο Οιδίποδας αποσπάται λόγω των επιλογών του από την πόλη που τον έχρισε βασιλιά. Σιγά -σιγά, αναδεικνύονται οι επιπτώσεις των ατομικών επιλογών και οι επιπτώσεις που αυτές έχουν για το ίδιο το άτομο και για το σύνολο.

Μεταβαίνοντας τώρα στον Οιδίποδα επί Κολωνώ , που χρονολογικά βρισκόμαστε στο (401 π.Χ.) αξίζει να επισημανθούν τα ακόλουθα στοιχεία.

Πρώτα απ' όλα , ο ήρωας ενσωματώνεται μέσω ικεσίας και ηρωοποιείται ,προσφέροντας ευεργεσία για τον τρόπο με τον οποίο η Αθήνα θα κερδίσει τη Θήβα. Ο Οιδίποδας έχοντας αναγνωρίσει τα λάθη του εγκολλώνεται με το θάνατο του στα χώματα της Αθήνας, η οποία κατά αυτό τον τρόπο αποδεικνύει το μεγαλείο της. Το ατομικό στοιχείο αρχίζει να διαφοροποιείται ως προς το συλλογικό στοιχείο επιρρίπτοντας μέρος της ευθύνης στην ίδια για τις επιλογές του .Ο Οιδίποδας συμπεριφέρεται ως έτερος στην πόλη καταγωγής του ,όταν ο γιος του Πολυνείκης ζητά την ενσωμάτωση του εκ νέου στη Θήβα .Μάλιστα αντιδρά αρνητικά υποδηλώνοντας τις ευθύνες. που έχει ο γιος του για την τωρινή του κατάσταση. Αντίθετα , λειτουργεί ως ομοαίματος στην πόλη που τον αποδέχτηκε ,με το να μην δεχτεί να την αφήσει και να ταφεί εκεί σύμφωνα με το χρησμό που του δόθηκε από τον Απόλλωνα .Κατά ανάλογο τρόπο και η κάθε πόλη μετά τη λήξη του Πελοποννησιακού πολέμου τραβά τη δική της πορεία χωρίς να υπηρετεί συλλογικά οράματα ,αλλά μόνο τις δικές της βλέψεις. Όπως ο Οιδίποδας ηρωοποιείται παρά τα λάθη του ,έτσι και η Αθήνα παρότι έχασε την αίγλη που είχε πριν τον πόλεμο ,μετά από αυτόν έμαθε να “συγχωρεί” και να αποδέχεται όποιον έπραττε διαφορετικά από την ίδια ,έχοντας ζυγιάσει τα λάθη της ,γι' αυτό και εγκολλώνει στα “σπλάχνα” της ανθρώπους που έχουν διαπράξει μιανρά εγκλήματα όπως ο Οιδίποδας και παραμένει στη συνείδηση των επόμενων γενιών ως η πόλη που μεγαλούργησε για σχεδόν έναν αιώνα σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δράσης.

Συνάμα, ο ήρωας (ατομικό στοιχείο) αποκτά ένα σχετικό προβάδισμα σε σχέση με το κοινωνικό στοιχείο αν αναλογιστεί κανείς ότι ο Οιδίποδας επιλέγει να παραμείνει στην πόλη που τον τίμησε και να μην επιστρέψει στην πόλη καταγωγής του ,εξυπηρετώντας τα συλλογικά οράματα της κοινότητας διαμονής του.

Έτσι ,όχι μόνο δείχνει ευσεβής ως προς το χρησμό του Απόλλωνα ,αλλά ανταποδίδει την τιμή στην πόλη που τον δέχτηκε και του προσέφερε στο παρελθόν αξίωμα αναδεικνύοντας με έμμεσο τρόπο τα λάθη της κοινότητας καταγωγής του .

Κάτι ανάλογο παρατηρούμε στον Επιτάφιο του Περικλή ,όταν ο ίδιος εκφωνεί τον παρηγορητικό λόγο για τους αποθανόντες το πρώτο έτος του Πελοποννησιακού πολέμου (Θουκ.Επιτάφιος,43).

Στα ίδια πλαίσια της αμφιταλάντευσης μεταξύ ατομικού και συλλογικού στοιχείου σχετικά με την ενσωμάτωση των ατόμων στον κοινωνικό ιστό ανήκει και το επόμενο σε σειρά παρουσίασης στα πλαίσια αυτής της εργασίας έργο του Σοφοκλή, ο Φιλοκτήτης . Σε σχέση με το συγκεκριμένο έργο ,κατά την εκτίμηση μας ,συνυπολογίζοντας και τη χρονολογία παράστασης του (409π.Χ.) αξίζει κατά την εκτίμηση μας να υπογραμμιστούν τα ακόλουθα στοιχεία .

Πρώτα απ' όλα , το έργο παραστάθηκε λίγα χρόνια πριν την λήξη του Πελοποννησιακού πολέμου ,όπου η πίστη στα συλλογικά οράματα είχε χαθεί .Ουσιαστικά οι πόλεις της εκάστοτε συμμαχίας ήταν υποχρεωμένες να υπερασπιστούν κάποια συλλογικά οράματα,χωρίς να συνιστά αυτό συνειδητή επιλογή της κάθε πόλης .Ακόμη και αν ήξεραν οι πόλεις ότι οδεύουν στο τέλος τους υπηρετούσαν το ιδεώδες ,το οποίο τους είχαν εμψύσει οι ηγετικές πόλεις κάθε συνασπισμού ,με την πεποίθηση ότι τουλάχιστον θα πέσουν ηρωικά ,παραπέμποντας σε ιδανικά παλιότερων εποχών . Ενδεχομένως ψυχολογικά θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι προσπαθούσε τόσο η συλλογικότητα όσο και η ατομικότητα (κάθε πόλη) να κρατηθούν από τις αξίες μιας άλλης εποχής που είχε παρέλθει ανεπιστρεπτί .Κάτι ανάλογο αντικατοπτρίζεται στην περίπτωση του έργου Φιλοκτήτης κατά την κρίση μας .

Ένας ήρωας του τρωικού πολέμου που έχει αποκλειστεί από την κοινότητα λόγω της αναπηρίας του ενσωματώνεται εκ νέου υπηρετώντας την ξανά.

Εδώ η ενσωμάτωση του ήρωα επιτυγχάνεται με παρέμβαση του θεού Ηρακλή ,ενδεχομένως για να τονιστεί το αναπότρεπτο της ανθρώπινης μοίρας που αποτελεί μέρος μιας κοινότητας αλλά και να υπογραμμιστεί ότι αφενός το άτομο ωφελείται από τη κοινωνική συνένωση (ίαση της πληγής του και απόκτηση υστεροφημίας).Επιπλέον , ο θεός έρχεται εδώ για να υπενθυμίσει στον ήρωα πως δεν πρέπει να λειτουργεί διαφορετικά από το σύνολο ,γιατί ξεχωρίζοντας τη θέση του από αυτό ,ζει σε ένα καθεστώς στέρησης(θηρίο) στοιχείο που διατρέχει όλο το έργο ή αφετέρου είναι κάτι ανώτερο από αυτό (θεός).

Έτσι ,λοιπόν, το άτομο υποχρεωτικά υποτάσσεται στη συλλογική βούληση ,ακριβώς επειδή αντιλαμβάνεται το όφελός του από το σύνολο. Κατά ανάλογο τρόπο και η Αθήνα μετά τον Πελοποννησιακό πόλεμο ,αντιλαμβανόμενη τα λάθη της δεν επιδιώκει να επιβάλει τη θέληση της σε άλλες πόλεις και υποχωρεί βλέποντας να αναδεικνύεται μια νέα δύναμη: η Θήβα. Για άλλη μια φορά το ατομικό στοιχείο έρχεται σε προβάδισμα, αφού βάζει σε προτεραιότητα το όφελός του ,δημιουργώντας με την συλλογικότητα μια σχέση αμοιβαιότητας .Εργαλειοποιεί την ανάγκη της κοινωνίας ,όσο και η ίδια το κάνει για να εξυπηρετήσει τους δικούς του σκοπούς. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ο Φιλοκτήτης δεν ήταν ούτε γεωγραφικά ούτε πολιτισμικά έτερος σε σχέση με την κοινότητα επανενσωμάτωσής του .

Κλείνοντας με το τελευταίο υπό εξέταση έργο ως προς την ενσωμάτωση και τον αποκλεισμό και κρατώντας στα πλαίσια της κλιμάκωσης στο τέλος τον τρίτο τραγικό τον Ευριπίδη αξίζει ,θεωρούμε να επισημάνουμε τα ακόλουθα στοιχεία.

Πρώτα απ'όλα, η Μήδεια παραστάθηκε επί σκηνής την χρονιά έναρξης του μεγαλύτερου πολέμου που στιγμάτισε τον αρχαίο κόσμο .Είναι λοιπόν λογικό να απηχεί το κλίμα σύγχυσης που επικρατούσε .Η ηρωίδα είναι γεωγραφικά και πολιτισμικά έτερη ως προς την πόλη ενσωμάτωσης της .

Η ενσωμάτωσή της επιτεύχθηκε με την προσφορά ευεργεσίας στην πόλη υποδοχής ,ενώ ο αποκλεισμός της ήταν αποτέλεσμα της αδικίας που εισέπραξε με τον νέο γάμο και την εξορία ,που δεν μπόρεσε να τα διαχειριστεί,αναλογιζόμενη και συνυπολογίζοντας και τις θεϊκές της καταβολές. Η Μήδεια αντιτάχθηκε στην αδικία που εισέπραξε επαναλαμβάνοντας μια σωρεία άδικων πράξεων ,ουσιαστικά εργαλειοποιώντας τις αξίες της κοινότητας στην οποία είχε αρχικά ενσωματωθεί ,φτάνοντας στην ακραία και ασύλληπτη για κάθε εποχή πράξη της παιδοκτονίας,αποκλειόμενη ουσιαστικά όχι μόνο από την κοινωνία αλλά και από τον ίδιο της τον εαυτό .Κατά κύριο λόγο κατά την εκτίμηση μας ,ο Ευριπίδης ίσως ήθελε όχι απλά να τονίσει τον παραλογισμό της αντεκδίκησης των πόλεων στα πλαίσια του πολέμου αλλά τον παραλογισμό του ίδιου του πολέμου ,που οδηγεί σε ακρότητες και κυρίως την έλλειψη ηθικού ερείσματος μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών,καθώς και την αντίληψη ότι η βία αναπαράγει βία .

Εκτός αυτού , ήθελε ο ποιητής να υπογραμμίσει που μπορεί να φτάσει ένα άτομο όταν υφίσταται αδικία και βρίσκεται κοινωνικά παραγκωνισμένο λόγω όχι μόνο του φύλου αλλά και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του. Το άτομο δεν αντιδρά απλά έναντι της συλλογικότητας αλλά την καταστρέφει και καταστρέφεται εντελώς συνειδητά .Έτσι , αποδεικνύεται ότι η απομάκρυνση από τον κοινωνικό ιστό μόνο επωφελής δεν μπορεί να είναι ούτε για το άτομο ούτε και για την κοινωνία .

Φεύγοντας τώρα από την οπτική της κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας και μεταβαίνοντας στην οπτική της κοινωνίας καθεαυτής ,είναι σημαντικό να υπογραμμιστούν κάποια ,κατά την κρίση μας ,σημαντικά συμπεράσματα που σχετίζονται με την ενσωμάτωση ή τον αποκλεισμό του ατόμου .

Πρώτα απ'όλα, μια κοινότητα ενσωματώνει ένα άτομο κατά κύριο λόγο με κριτήριο στον 5ο αιώνα π.Χ. το βαθμό συγγένειας(Ικέτιδες) και όσο προχωράμε στο κλείσιμο του αιώνα με βάση το όφελός της από το άτομο ή κάποια ευεργεσία του (Οιδίποδας,Φιλοκτήτης,Μήδεια) κάνοντας το να συναισθανθεί ότι δεν μπορεί να ζήσει πέρα από αυτήν και ό,τι αυτή επιτάσσει ,καθώς αποτελεί την πλειοψηφία του μέρους (ατόμου).

Επίσης, μια κοινωνία αποκλείει μόνιμα ή προσωρινά ένα άτομο είτε λόγω φόβου (Μήδεια) είτε λόγω κάποιας σωματικής ιδιαιτερότητας (Φιλοκτήτης) είτε λόγω πολιτισμικής ετερότητας ως προς τα ήθη και τις συμπεριφορές που θεωρεί αποδεκτές από την ίδια (ΙΚέτιδες).

Τέλος, η ενσωμάτωση ή ο αποκλεισμός επιτελείται με την παρέμβαση είτε θείας είτε ηρωικής επέμβασης σε όλα τα έργα (Μήδεια -Άρμα Ήλιου, Οιδίποδας -Θησέας, Ικέτιδες - Πελασγός, Φιλοκτήτης -Ηρακλής). Οι θεοί είναι αφανείς ήρωες αφήνοντας τους ανθρώπους στο κέντρο της δράσης να αποδέχονται ή να αρνούνται τις συνέπειες των πράξεων τους από την κοινωνία. Η παρέμβασή τους λειτουργεί κατασταλτικά είτε σε περιπτώσεις που ο ίδιος ο άνθρωπος έχει χάσει τα όρια του εαυτού του (Μήδεια, Οιδίποδας, Ικέτιδες) είτε σε περιπτώσεις που δεν έχει άλλη επιλογή (Μήδεια, Φιλοκτήτης). Ο άνθρωπος οφείλει να συμφιλιωθεί με το θεό μέσα του για να ενσωματωθεί σε μια κοινότητα.

Από τη σκοπιά του ατόμου η ενσωμάτωση ή ο αποκλεισμός επιτυγχάνεται με βάση τα υπό εξέταση έργα κατά την κρίση μας αν το άτομο λάβει υπόψη του τα ακόλουθα κριτήρια.

Πρώτα απ' όλα, οφείλει να μην εκμεταλλεύεται οποιαδήποτε θέση ισχύος του είτε αυτή σχετίζεται με δεσμούς αίματος (ΙΚέτιδες) είτε με κάποιες ιδιαιτερότητες του χαρακτήρα του (Μήδεια).

Επιπλέον, το άτομο οφείλει να αποδέχεται με αξιοπρέπεια τα λάθη του χωρίς να καταφεύγει σε ακραίες λύσεις που βλάπτουν τόσο τον ίδιο (Οιδίποδας) όσο και την κοινότητα στην οποία ανήκει (Μήδεια).

Συνάμα, η επανένταξη του ατόμου δεν πρέπει να στηρίζεται αποκλειστικά στην επίτευξη ατομικού κέρδους (Φιλοκτήτης) και δεν έχει κανένα νόημα όταν επιτυγχάνεται μέσα από την εργαλειοποίηση των μέσων που η ίδια διαθέτει (Μήδεια, Ικέτιδες).

Τέλος, η κοινωνία οφείλει να ενσωματώνει στους κόλπους της άτομα που γεωγραφικά ή πολιτισμικά είναι διαφορετικά από αυτήν χωρίς να δείχνει οποιαδήποτε προκατάληψη απέναντι στα διαφορετικά ήθη και χωρίς να επιβάλλει άμεσα ή έμμεσα το σεβασμό στα δικά της ήθη (Μήδεια, Φιλοκτήτης, Ικέτιδες) αλλά διασφαλίζοντας τον αμοιβαία εξετάζοντας το δίκιο, αν υπάρχει της αντίθετης πλευράς.

Επίλογος

Συμπερασματικά, αξίζει να επισημανθούν στη βάση της ετερότητας των ηρώων και της σχέσης τους όλα όσα συνολικά διδάσκουν τα κλασικά έργα διαχρονικής ισχύος σε σχέση με την υπό εξέταση θεματική.

Πρώτα απ' όλα, όλοι οι ήρωες κινήθηκαν στα πλαίσια της μετεώρισης της αμφισβήτησης στα παραπάνω έργα προχωρώντας το δικό τους μονοπάτι ανάμεσα στην άγνοια και τη γνώση (Οιδίποδας), το φως και το σκοτάδι (Μήδεια), την αλήθεια και το ψέμα (Ικέτιδες), το ατομικό και το συλλογικό χρέος (Φιλοκτήτης) κοντολογίς στοχεύοντας στην απόκτηση της αυτεπίγνωσης. Δίδαξαν την κοινωνία, που μπορεί να οδηγηθεί κάποιος όταν ξεπεράσει τα όρια, στην αυτοκαταστροφή (Οιδίποδας, Μήδεια) στη θυματοποίηση, αυτολύπηση (Φιλοκτήτης), τον αποκλεισμό ή όχι από την κοινωνία (Μήδεια, Οιδίποδας, Φιλοκτήτης, Ικέτιδες).

Επίσης, συγκρούστηκαν ή συμφιλιώθηκαν με την κοινωνία μη αποδεχόμενοι ή αποδεχόμενοι τις συμβάσεις της συνειδητά πληρώνοντας τις συνέπειες των πράξεων τους (Μήδεια, Ικέτιδες, Φιλοκτήτης) είτε ασυνείδητα (Οιδίποδας).

Εκτός αυτού, συγκρούστηκαν με τον ίδιο τους τον εαυτό, βλέποντας τα όρια του (Μήδεια, Οιδίποδας, Φιλοκτήτης, Ικέτιδες) μέσα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο.

Συνάμα, τα όποια στοιχεία ετερότητας του καθενός χρησιμοποιήθηκαν είτε προς όφελος της κοινότητας (Φιλοκτήτης, Ικέτιδες) είτε προς ζημία της ίδιας της κοινότητας ή του ατόμου (Μήδεια, Οιδίποδας).

Κοντολογίς, όλα τα υπό εξέταση έργα υπογραμμίζουν τη μετεώριση της αμφισβήτησης και την ανάγκη υιοθέτησης μιας ευέλικτης υποκειμενικότητας στα πλαίσια ερμηνείας της μέσα σε μια συλλογικότητα.

Αδιαφιλονίκητα συνιστούν φωτεινό φάρο συνειδητοποίησης ως προς το ότι διαχρονικά τα θέματα ενσωμάτωσης και αποκλεισμού δεν παρουσιάζουν σημαντικές αποκλίσεις σε σχέση με το σήμερα, αφού η εκάστοτε κοινωνία θέτει συγκεκριμένα κριτήρια αποδοχής ή παραγκωνισμού του Άλλου και η στάση της καθορίζεται από τα χαρακτηριστικά που τη διέπουν σε όλες τις εκφάνσεις του κοινωνικοπολιτικού της βίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Andrewes Ant.1999.Αρχαία Ελληνική Κοινωνία. *Μετάφραση Παναγόπουλος*,295-337.
Αθήνα : Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης .

Αλεξοπούλου ,Χρ.2018. Ευριπίδης : “Ο ποιητής του πάθους και των παθημάτων”
(*Ερμηνευτικές Προσεγγίσεις*) ,33-43.
Αθήνα : Πεδίο.

Αλεξοπούλου,Χρ.2012. “*Πολιτικές αναλογίες ,μεταφορές και υποδηλώσεις στη Μήδεια του Ευριπίδη*” στο Θέατρο και Πόλη,Αττικό Δράμα ,Αθηναϊκή Δημοκρατία και Αρχαία Ελληνική Θρησκεία (επιμ.)Μαρκαντωνάτος& Πλατυπόδης ,170-174.
Αθήνα: Gutenberg.

Αλεξοπούλου,Δρακόπουλος & άλλοι 2002. “Σοφοκλέους Τραγωδία Αντιγόνη Φιλοκτήτης”.
Β Ενιαίου Λυκείου Πρόγραμμα Γενικής Παιδείας ,339-392.
Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.

Αναστασιάδου,Δ.1999. “Η διαχρονική πορεία της Μήδειας του Ευριπίδη”.
(Δημοσιευμένη Διδακτορική Διατριβή),214-320.
Αθήνα:Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
[Διατριβή: Η διαχρονική πορεία της Μήδειας του Ευριπίδη - Κωδικός: 11379 \(ekt.gr\).](#)

Kelly, An.(2020). “Medea” στο Brill’s Companion to Euripides. Edited by Markantonatos Andreas, Vol I,69-95.
Leiden Boston.
[BrillsCompanion to Euripides \(2 Vols\) by Andreas Markantonatos \(ed.\)\(z-lib.org\).pdf.](#)

Αντωνίου ,Δ.1995.”Σοφοκλή Οιδίπους Τύραννος” Γ Λυκείου ,111-120.
Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων.

Βαβούρας &Κυρίτσης.2010. “*Όψεις της Αρχαίας πολιτικής κοινωνικοποίησης : από την εμπειρική στην επιστημονική κοινωνική διαμόρφωση*”.
Περιοδικό Φιλοσοφειν,16-26 .
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης: Τμήμα Φιλοσοφίας
<https://www.academia.edu/42242806>

Beer, Josh.(2019). “*Οιδίπους Τύραννος*” στο Brill’s Companion to Sophocles.
“Σοφοκλής Τριάντα δύο μελέτες” (επιμ.)Μαρκαντωνάτος &Τσαγγάλης.
Μετάφραση Δημοπούλου,189-200.
Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Βουρβέρης ,Κ.(1966).Ο "Φιλοκτήτης" του Σοφοκλέους. Η αιώνια τραγωδία του εφήβου. Τόμος Η αρ.2Πηγή Παρνασσός,236-246.

[\(PDF\) ΒουρβέρηςΚωνσταντίνος, Ο "Φιλοκτήτης" του Σοφοκλέους. Η αιώνια τραγωδία του εφήβου | Evi Flindri – Academia.edu.](#)

Buxton, R.G.A.(χ.χ.). “Ο ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΣΤΟ 1995: ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΙΣΧΥΡΙΣΜΟΙ ΣΤΟΝ ΟΙΔΙΠΟΔΑ ΤΥΡΑΝΝΟ, 129-140.

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων : Ιωάννινα

[7. Ο Σοφοκλής στο 1995 γνώση και ισχυρισμοί.pdf \(uoi.gr\)](#)

Γεωργιάδου,Αν.(2020). “*Ουκ εύκριτον τον κρίμα*”στο Λογοτεχνία Δίκαιο “Πτυχές μιας πολυσύνθετης σχέσης” (επιμ.)Αχιλλεύς Κ. Αιμιλιανίδης - Παντελής Βουτουρής Στέργιος Μήτας -Μαρίνος Πουργούρης,51-58.

Πανεπιστήμιο Κύπρου:Νομικές Εκδόσεις Hippasus.

[\(PDF\) Οὐκ εύκριτον τὸ κρῖμα: Αναζητώντας το Δίκαιο στις Ικέτιδες του Αισχύλου | Anna Georgiadou - Academia.edu](#)

Γεωργιάς,Αθ.2015. *Οι μεταμορφώσεις της Μήδειας.*

[Οι μεταμορφώσεις της Μήδειας ~ Αθανάσιος Γεωργιάς \(respublica.gr\).](#)

Γιατρομανωλάκης, Γ. (2013).Ευριπίδη “Μήδεια”. “Εισαγωγή” Page ,30-84.

Αθήνα :Καρδαμίτσα.

Διαμαντάκου ,Κ. Ενότητα 4: Το θέατρο της Αρχαιότητας Α. Αισχύλος (68Θ200) Ικέτιδες: Ο Χορός στο Προσκήνιο (Διαφάνεια 45,59)

[Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα ΕΚΠΑ | Θέατρο της Αρχαιότητας Α΄: Το θε... | 4. Ικέτιδες: Ο χορός στο προσκήνιο \(uoa.gr\) ΕΝΟΤΗΤΑ 4 ΙΚΕΤΙΔΕΣ.pdf](#)

Dihle. 1997. “*Οι Έλληνες και Ξένοι*”*Μετάφραση Σιέτη*,(επιμ.)Πόλκας, 56,58,61.

Αθήνα : Οδυσσέας.

[Η σημασία της λέξης βάρβαρος \(επιμέλεια: Λ.Πόλκας\) \(greek- language.gr\)](#)

Δρετάκη,Δεσπ.(2021).Ετερότητα και Φιλοβαρβαρισμός στον Ευριπίδη στο Πρακτικά 2ου Συνεδρίου Μεταπτυχιακών Φοιτητών και Υποψηφίων Διδασκτόρων Κλασικής Φιλολογίας Α.Π.Θ Λόγοι περί Ετερότητας: “*Όψεις του «άλλου» στην αρχαία ελληνική και λατινική γραμματεία*”,71-94.

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Τμήμα Φιλολογίας Τομέας Κλασικών Σπουδών.

Δρομάζος,Στ.(1984). “Αρχαίο Δράμα” Αναλύσεις .Τρίτη Έκδοση ,13-20.
Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος.
[arxaiodramaanalyseis_dromazos.compressed.pdf](#).

Finley. 1996. “Οικονομία και Κοινωνία στην Αρχαία Ελλάδα” I. Δεύτερη Έκδοση,79-142.
Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Finley 2008. “Οικονομία και Κοινωνία στην Αρχαία Ελλάδα” II. Δεύτερη Έκδοση,17-65.
Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Gregory, Justina.2014. “Όψεις και θέματα της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας”.31 *Εισαγωγικά Δοκίμια* (επιμ.)Δανιήλ Ιακώβ,295-344.
Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδήμα.

Herrigton, J.1988.*Αισχύλος*. Πανεπιστήμιο του Yale.
Θεσσαλονίκη:Βάνιας.

Hesk, Jos.2019. “Οιδίπους Επί Κολωνώ” στο Brill’s Companion to Sophocles
“*Σοφοκλής τριάντα δύο μελέτες*” (επιμ.)Μαρκαντωνάτος &Τσαγγάλης. *Μετάφραση Δημοπούλου*,
239-253.
Θεσσαλονίκη:University Studio Press.

Hose Martin 2011. “*Μήδεια:η εγκαταλελειμμένη που γίνεται παιδοκτόνος*”,80-90.
Αθήνα :Εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Jacqueline de Romilly.1997.“Αρχαία Ελληνική Τραγωδία ”,55-261. 2η έκδοση.
Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Jacqueline de Romilly.2011. “Η Νεότερικότητα του Ευριπίδη” 34-67.
Αθήνα: Καρδαμίτσα.

Jean -PierreVernant – Pierre Vidal Naquet.1988. “Μύθος και Τραγωδία στην Αρχαία Ελλάδα”.
Τόμος Α,28-47.
Αθήνα:Ζαχαρόπουλος.

Κακολύρης,Γερ.2019. “*Απορίες φιλοξενίας στον Οιδίποδα Επί Κολωνώ και στην Άλκηστη του Ευριπίδη*” στο Η φιλοσοφία επί σκηνής Θεατροφιλοσοφικές Εστιάσεις (επιμ.) Πεφάνης Γιώργος,134-153.
Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Κακολύρης,Γερ.2019. “*Η φιλοξενία στην Ομήρου Οδύσσεια και τη Βίβλο*”Εκδόσεις εργαστηρίου μελέτης του Θεσμικού Λόγου ,53-61.
Αθήνα: Ε.Κ.Π.Α.
[Kakoliris_G_H_filoxenia_stin_Omirou_Odysseia_kai_ti_Vivlo_2019_.pdf\(uoa.gr\)](#).

Κατούντα, Σύλβια.2007. “Από τη μητρική αγάπη στην παιδοκτονία”.Σύγκριση, Τόμος 18,125-148.

[Από τη μητρική αγάπη στην παιδοκτονία | Κατούντα | Σύγκριση \(ekt.gr\).
https://doi.org/10.12681/comparison.10289.](https://doi.org/10.12681/comparison.10289)

Kitto, H.D.F.1989. ‘*Η Αρχαία Ελληνική Τραγωδία*’,4-539.
Αθήνα:Εκδόσεις Δημ.Ν. Παπαδήμα.

Κουράκης ,Νεστ.1989. Πρόσφυγες,Τεύχος 2,17-18.
Ελλάδα.

[Ο θεσμός του ασύλου στις αρχαίες ελληνικές πολιτείες - Crime in Crisis \(crime-in-crisis.com\)](http://crime-in-crisis.com)

Κυριάκου, Πουλχερία.2019. “Φιλοκτήτης” στο Brill’s Companion to Sophocles “*Σοφοκλής τριάντα δύο μελέτες*” (επιμ.)Μαρκαντωνάτος &Τσαγγάλης.
Μετάφραση Δημοπούλου,123-238.
Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Λάμπας.(χ.χ.) Λεξικό του Αρχαίου Κόσμου. Ελλάδα-Ρώμη.
Ιστορία των Ελλήνων ,Τόμος 26 Λεξικό του Αρχαίου Κόσμου
ΟΑΞΗΣ-ΩΣΤΙΑ Η ΟΣΤΙΟΥΜ,94.
Αθήνα: Εκδόσεις Δομή .

Λιαπής ,Β.2003. “Άγνωστος Θεός”.“*Όρια της ανθρώπινης γνώσης στους Προσωκρατικούς και στον Οιδίποδα Τύραννο*”,52-55.
Αθήνα: Εκδόσεις Στιγμή.

MacDonald, M.1991. “Οι όροι της ευτυχίας στον Ευριπίδη”. *Μετάφραση Ερρίκος Μπελιές*,52-8.
Αθήνα :Εκδόσεις Οδυσσέας.

Mastornarde, D.2019.Ευριπίδου “Μήδεια”. *Εισαγωγή,Φιλολογική Επιμέλεια,Σχόλια*,18-496.
Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

McDowell .1988. “Το Σπαρτιατικό Δίκαιο”.49-83.
Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδήμα.

Μαυρόπουλος, Θ.2006. “Μήδεια”.*Μεταφρασμένοι συγγραφείς της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*,223-276. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτηρος.

Μαυρόπουλος, Θ.2005. “Ίκέτιδες”.*Μεταφρασμένοι συγγραφείς της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*,157-194. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτηρος.

Μαυρόπουλος, Θ.2005. “Φιλοκτήτης”. *Μεταφρασμένοι συγγραφείς της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*,443-92.
Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτηρος.

Μαυρόπουλος, Θ.2005. “Οιδίπους Τύραννος”.*Μεταφρασμένοι συγγραφείς της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*,281-331.
Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτηρος.

Μαυρόπουλος, Θ.2005. “Οιδίπους επί Κολωνώ”.*Μεταφρασμένοι συγγραφείς της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*,517-580.Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτηρος.

Meier, Chr.(1997).*Η πολιτική Τέχνη της Αρχαίας Ελληνικής Τραγωδίας*,117-223.
Αθήνα : Εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Μιράσγεζι, Αθ.2016.copyright. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας. “Από τον (αυτόνομο) τραγικό ήρωα στη σύγχρονη ιδεολογία της πολιτικής αυτονομίας”* Τόμος 23,2009,177-198.
[Τόμ.22-23 \(2009\): Έρευνα και Καινοτομία \(ekt.gr\)](#)

Claude Mosse 2002. “Η γυναίκα στην Αρχαία Ελλάδα”. Τρίτη Έκδοση,68-87.
Μετάφραση :Στεφανής.
Αθήνα : Εκδόσεις Παπαδήμα.

Μπαμπινιώτης Γ. 2005.Λεξικό της Νέας Ελληνικής .Β Έκδοση, 243-1216.
Αθήνα:Κέντρο Λεξικολογίας.

Παπαδοπούλου ,Θ.2012. “Ανθρωπολογία ,Κοινωνιολογία και Λογοτεχνική Παράδοση:
“*Το γυναικείο στοιχείο στην Αρχαία Ελληνική Τραγωδία*” στο Αρχαία Ελληνική Τραγωδία
Θεωρία και Πράξη (επιμ.)Μαρκαντωνάτος Τσαγγάλης
Εισαγωγή Christopher Pelling,149-177.
Αθήνα:Gutenberg.

Περοδασκαλάκης,Δημ.2012. “Οιδίπους Επί Κολωνώ” .*Δημόσια φώνηση και αναμόχλευση ενός διάσημου παρελθόντος. Η έσχατη πολιτική πρόταση του Σοφοκλή*” .στο Θέατρο και Πόλη: Αττικό Δράμα,Αθηναϊκή Δημοκρατία και Αρχαία Ελληνική Θρησκεία (επιμ.)Μαρκαντωνάτος & Πλατυπόδης, 146-61.
Αθήνα:Gutenberg.

Παππάς ,Θ.2016. “Αριστοφάνης” .”Ο ποιητής και το έργο του”. Β Έκδοση ,291-306.
Αθήνα:Gutenberg.

Πλατυπόδης, Λ.2012. “Η κάθαρση και ο αφηρωισμός του Οιδίποδος Τυράννου στην Ιερή Πόλη των Αθηνών” στο Θέατρο και Πόλη: Αττικό Δράμα, Αθηναϊκή Δημοκρατία και Αρχαία Ελληνική Θρησκεία 126-145.

Αθήνα: Gutenberg.

Ράμου Χαψιάδη (1972). Οι κέεται παρά τοις αρχαίοις Έλλησι Μνήμων Τομ.2 67-80.

e-publisher: EKT Downloaded at 16/08/2021 09:12:05 |

Ανακτήθηκε από

<https://epublishing.ekt.gr>

<https://doi.org/10.12681/mnimon.139>

[ΟΙ ΚΕΤΑΙ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ | ΡΑΜΟΥ — ΧΑΨΙΑΔΗ | Μνήμων \(ekt.gr\)](#)

Ράμφορ, Στ.2017. “Το Αίνιγμα και η μοίρα”.

“Ποιητική Τέχνη στον Οιδίποδα Τύραννο”, 19-195.

Αθήνα: Αρμός.

Ismene LadaRichards. 2008. “Η ανταπόκριση των θεατών στην Αρχαία Ελληνική Τραγωδία” στο Αρχαία Ελληνική Τραγωδία Θεωρία και Πράξη (επιμ.) Μαρκαντωνάτος Τσάγκαλης.

Αθήνα : Gutenberg.

Σακελλαρίου & Μαζαράκης.(χ.χ.) Εγκυκλοπαίδεια “Ιστορία των Ελλήνων”

Τόμος 2 , 244-315.

Αθήνα: Εκδόσεις Δομή.

Σακελλαρίου & άλλοι .(χ.χ.) Εγκυκλοπαίδεια “Ιστορία των Ελλήνων”

Τόμος 3, 538.

Αθήνα: Εκδόσεις Δομή .

Susanne Said, Monique Tredde, Alain le Boulluec. 2001. “Ιστορία της Ελληνικής Λογοτεχνίας” Μετάφραση Καραμάνου, Τσιλιβέρδης, Πόθου. Β Έκδοση Τόμος I, 42-302.

Αθήνα: Παπαζήση.

Συρόπουλος Σπ.2018. “Το παρελθόν ως πολιτικό δεδομένο” *Η πολιτική φωνή των έργων του Ευριπίδη*, 138-154.

Αθήνα: Εκδόσεις Gutenbergb.

Τσιάκαλος , Δημ.2007. “Η σημασία των όρων Έλλην και Ελλάς καθώς και η έννοια της ελληνικότητας κατά την αρχαϊκή εποχή”. Δημοσιευμένη Διδακτορική Διατριβή, 35-137.

Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

[Διατριβή: Η σημασία των όρων Έλλην και Ελλάς καθώς και η έννοια της «ελληνικότητας» κατά την Αρχαϊκή εποχή- Κωδικός: 18724 \(ekt.gr\)](#)

Χανιώτης.2003. Το αναμφισβήτητο της εξουσίας και η αμφισβήτηση του εξουσιαστή στην ελληνική αρχαιότητα ,9-33.

[Το αναμφισβήτητο της εξουσίας και η αμφισβήτηση του εξουσιαστή στην ελληνική αρχαιότητα \(ekt.gr\).](#)

[Ήλιος - Αποθετήριο ΕΙΕ: Το αναμφισβήτητο της εξουσίας και η αμφισβήτηση του εξουσιαστή στην ελληνική αρχαιότητα \(ekt.gr\).](#)

Whitman.1996. "Ο Ευριπίδης και ο κύκλος του μύθου".

Μετάφραση Θωμαδάκη Ευαγγελία,145-149.

Αθήνα: Εκδόσεις του εικοστού πρώτου αιώνα.

Winnington Ingram.2016. "Σοφοκλής". *"Ερμηνευτική Προσέγγιση"*.

Δεύτερη Έκδοση ,257-410.

Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Ξενόγλωσση

Rachel Zelnick-Abramovitz.1998. “*Supplication and Request: Application by foreigners to the Athenian Polis*”:Brill. Vol 51:554-573.

[Supplication and Request:Application by Foreigners to the Athenian Polis on JSTOR.](http://www.jstor.org/stable/4432881)
[www.jstor.org/stable/4432881.](http://www.jstor.org/stable/4432881)

Bakewell, J.1997. “Μετοικία in the "Supplikes" of Aeschylus”: University of California Press. Vol.16, No 2:209-228.

www.jstor.org/stable/10.2307/25011063

Barlow, Shirley.1989. “*Stereotype and Reversal in Euripides' 'Medea'*”:England.

Cambridge University Press on Behalf of the Classical Association. Vol 36, No 2:158-171.

[Stereotype and Reversal in Euripides' 'Medea' on JSTOR](http://www.jstor.org/stable/643169)

[https://www.jstor.org/stable/643169.](https://www.jstor.org/stable/643169)

Birge Darice.1984. “ *The Grove of the Eumenides: Refuge and Hero Shrine in Oedipus at Colonus*” :The Classical Journal:The Classical Association of the Middle West and South INC(CAMWS). Vol 80No1:11-17.

The Classical Journal:The Classical Association of the Middle West and South INC(CAMWS)

<https://www.jstor.org/stable/3297392>

Bushnell, Reb. W.2006. “Speech and Silence: *Oedipus the King* in Bloom’s Modern Critical Interpretations Sophocles’ Oedipus Rex”. Updated Edition,94-104.

Yale University: Chelsea House Publishers.

[\(PDF\) The Innocence of Oedipus: The Philosophers on" Oedipus the King". Part III | Maria Naz – Academia.edu.](http://www.academia.edu)

Buxton, R.G.A.2015. “Ο ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΣΤΟ 1995: ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΙΣΧΥΡΙΣΜΟΙ ΣΤΟΝ ΟΙΔΙΠΟΔΑ ΤΥΡΑΝΝΟ.Τόμος24,128-139.

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων : Ιωάννινα

Repository of UOI"Olympias": Ο Σοφοκλής στο 1995: γνώση και ισχυρισμοί στον Οιδίποδα Τύραννο . [https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/26497.](https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/26497)

Caldwell. Rich.1974.“*THE PSYCHOLOGY OF AESCHYLUS' "SUPPLICES"*.Psychoanalysis and the Classics. John Hopkins University Press. Vol 7 No1:45-70.

[THE PSYCHOLOGY OF AESCHYLUS' "SUPPLICES" on JSTOR](http://www.jstor.org/stable/26307453)

[https://www.jstor.org/stable/26307453.](https://www.jstor.org/stable/26307453)

Catenaccio ,Claire .2012. “Oedipus Tyrannus:“*The riddle of the feet*” .

The Classical Outlook: American Classical League. Vol89 No4:102-107.

[OEDIPUS TYRANNUS:THE RIDDLE OF THE FEET on JSTOR.](http://www.jstor.org/stable/43940190)

[https://www.jstor.org/stable/43940190.](https://www.jstor.org/stable/43940190)

- Collits, Terry.(χ.χ.). “Intimations of Feminism in Ancient Athens: *Euripides’ Medea*”: Chisholm College. La Trobe University:1-21.
[\(PDF\) Intimations of Feminism in Ancient Athens: Euripides’ Medea | Affonso kristeva – Academia.edu.](#)
- Couch, H.N.1942. “*The Problem of Pelasgus in Aeschylus’ Suppliants*”.John Hopkins University. Vol 35 No24:279-280.
[J. B. Couch, Problem of Pelasgus in Aeschylus' Suppliants - PhilPapers](#)
- Davies J.K.1978.Athenian Citizenship: “*The Descent Group and the Alternatives*”.England The Classical Association of the Middle West and South, Inc.(CAMWS). Vol 73 No 2, 105-121.
[https://www.jstor.org/stable/3296866.](https://www.jstor.org/stable/3296866)
- Digressus The Internet Journal for the Classical World.2001. “*Medea in Corinth: Political aspects of Euripides’ Medea*”. C. A. E. Luschnig University of Idaho Moscow, ID, USA luschnig@uidaho.edu.:8-9.
[www.digressus.org.](http://www.digressus.org)
- Dimopoulou, Ath.2008. “Apeleutheroi: Metics or foreigners?”. Dike Rivista di Storia del diritto greco ed ellenistico. Academia: Universita’degli studi di Milano Facolta’ di Giurisprudenza. 11:27-50.
[www. Academia edu.gr \(PDF\) Apeleutheroi: Metics or Foreigners? | Athina Dimopoulou – Academia.edu.](#)
- Dodds, E, R.(2006). “*On misunderstanding the Oedipus Rex*” in Bloom’s Modern Critical Interpretations Sophocles’ Oedipus Rex Updated Edition 17-30.
 Yale University: Chelsea House Publishers.
[\(PDF\) The Innocence of Oedipus: The Philosophers on" Oedipus the King". Part III | Maria Naz – Academia.edu.](#)
- Donaldson, S.2018. “*Metics, members and citizens*”,R.Baubock.
[\(PDF\) Metics, Members and Citizens \(2018\) | Sue Donaldson and Will Kymlicka - Academia.edu](#)
- Falkner Th. M.1998. “*Containing Tragedy: Rhetoric and Self-Representation in Sophocles’ “Philoctetes”*”. Classical Antiquity: University of California Press. Vol No1:25-58.
[www.jstor.org/stable/25011073.](http://www.jstor.org/stable/25011073)
- Finglass, P.G.2009. “The ending of Sophocles’Oedipus Rex”.
 Philologus. University of Bristol.153(1):42-62.
[F \(bris.ac.uk\) \[PDF\] The ending of Sophocles’ Oedipus rex | Semantic Scholar.](#)
[https://doi.org/10.1524/phil.2009.004.](https://doi.org/10.1524/phil.2009.004)

Flory, St1978. "Medea's Right Hand: Promises and Revenge". American Philology Association. John Hopkins University Press. Vol 108:69-74.
American Philology Association: John Hopkins University Press.
[Medea's Right Hand: Promises and Revenge on JSTOR.](#)
<https://doi.org/10.2307/284236>

Foley, H.1989. "*The divided self*", Classical Antiquity: University of California Press. Vol 8 No 1:61-85.
[Medea's Divided Self on JSTOR.](#)
[https://doi.org/10.2307/25010896.](https://doi.org/10.2307/25010896)

Gould, Th.2006. "The innocence of Oedipus: The Philosophers on Oedipus the King". Part III in Bloom's Modern Critical Interpretations Sophocles' Oedipus Rex Updated Edition,31-70. Yale University: Chelsea House Publishers.

Hawkins An. Hun.1999. "*Ethical Tragedy and Sophocles' 'Philoctetes'*". The Classical World. John Hopkins University. Vol 92 No4:337-357.
[Ethical Tragedy and Sophocles' 'Philoctetes' on JSTOR](#)
[https://doi.org/10.2307/4352287.](https://doi.org/10.2307/4352287)

Howe, Th. Ph.1962. "*Taboo in the Oedipus Theme*". Transactions and Proceedings of the American Philological Association: John Hopkins University Press. Vol 93:124-43.
[www.jstor.org/stable/283755.](http://www.jstor.org/stable/283755)

Hyus, M.1996."The spartan practice of the selective infanticide and its parallels in the ancient utopian tradition". Peters Publisher. Vol 27:47-74.
[https://www.jstor.org/stable/44079764.](https://www.jstor.org/stable/44079764)

Kantzios, Ip.2019. "The politics of fear in Aeschylus Persians" The Johns Hopkins University Press on behalf of the Classical Association of the Atlantic States. The Classical World 2004,98 No1:6-7.
[The Politics of Fear in Aeschylus' 'Persians' on JSTOR.](#) [https://www.jstor.org/stable/4352901?seq=1.](https://www.jstor.org/stable/4352901?seq=1)

Karamanou, Ioanna.2014."Otherness and Exile: Euripides' Production of 431 BC", D. Stuttard (ed.) Looking at Medea,35-45. Bloomsbury Press.
[www.academia.edu.gr.\(PDF\) 'Otherness and Exile: Euripides' Production of 431 BC' in D. Stuttard \(ed.\) Looking at Medea. Bloomsbury Press 2014 | Ioanna Karamanou - Academia.edu](http://www.academia.edu.gr.(PDF) 'Otherness and Exile: Euripides' Production of 431 BC' in D. Stuttard (ed.) Looking at Medea. Bloomsbury Press 2014 | Ioanna Karamanou - Academia.edu)

Knox, Ber.2006. "Introduction to Oedipus the King" in Bloom's Modern Critical Interpretations Sophocles' Oedipus Rex",71-90.

Yale University: Chelsea House Publishers.

[\(PDF\) The Innocence of Oedipus: The Philosophers on " Oedipus the King". Part III | Maria Naz - Academia.edu .](#)

Lloyd, Ch.2006. "The polis in Medea: Urban attitudes and Euripides' characterization in Medea 214-224". The Classical World: John Hopkins University. Vol 99 No 2:115-130.

www.jstor.org/stable/4353029.

Mavrogordatos, G.2014. "Citizenship and military obligation in Classical Athens: The anomaly of metics".Kitromilides,37-48.

Firenze: Leo S Olschki Editore.

<https://www.academia.edu/2585284/>.

Michalak, K.2000. FORSDYKE:"Exile, Ostracism, Athenian Democracy".University of Michigan. Vol 19 No2:233-263.

[\(PDF\) . Exile, Ostracism and the Athenian Democracy | Kamil Michalak – Academia.edu](#)

Mitchel, Lynette.2006. "Greeks, Barbarians and Aeschylus Suppliants".England: Cambridge University Press. Vol 53 No2:205-223.

www.jstor.org/stable/4122471.

Morwood, James.2012. "Euripides' "Suppliant Women", Theseus and Athenocentrism".Brill. Vol 65:552-564.

www.jstor.org/stable/41725239.

Moss, Leonard.1988."The critique of the female stereotype in Greek Tragedy".Penn State University Press. Vol 71 No 4:515-532.

<https://www.jstor.org/stable/411788448>. [THE CRITIQUE OF THE FEMALE STEREOTYPE IN GREEK TRAGEDY on JSTOR](#)

Nugent, Georgia.1993. "Euripides' Medea: The Stranger in the House".

Comparative Drama:306-327.

<https://www.jstor.org/stable/41153653>.

Papanikos, Gr.2020."Philoxenia and Xenophobia in Ancient Greece".Athens Journal of Mediterranean Studies- Volume 6 Issue 32:37-46.

[Proceedings Template - WORD \(athensjournals.gr\)https://doi.org/10.30958/ajms.6-3-4](#).

Papastamati, St.2012. "Gamos in Archaic and Classical Greek Poetry Theme, Ritual and Metaphor",225-252.

Thesis to University College London.

Roger A. Pack.1939. “*Fate, Chance, and Tragic Error*”.
The American Journal of Philology: John Hopkins University Press.
Vol60 No3:350-6.
<https://www.jstor.org/stable/291299>.

Rosenmeyer ,T.G.1952. “*The Wrath of Oepidus*”.Classical Association of Canada.
Vol 6No3:92-112.
<https://doi.org/10.2307/1086579>.

Seaford, Rich.2017. “*Personal identity and inner self in Ancient Greece*”στο Ταυτότητες και Λογοτεχνία. Α Τόμος. Θεσσαλονίκη:Εκδόσεις Σαΐτα:87-104.
[\(PDF\) Ταυτότητες: Γλώσσα και Λογοτεχνία / Identities:Language and Literature ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣΣΥΝΕΔΡΙΟΥ,τ. Α' / PROCEEDINGS OF AN INTERNATIONAL CONFERENCE, vol. 1 | Ioannis Deligiannis, Maria Konstantinidou, IOANNA PAPADOPOULOU, and Nikos Mavrelou – Academia.edu.](#)

Schein, Seth.1990.“*Philia in Euripides' Medea*”.University of California.
Department of Classics, Berkeley, Cabinet of the Muses: Rosenmeyer Festschrift:57-72.
[Philia in Euripides' Medea \(weebly.com\)](#)

Sheppard, J.T.(1911). “*The First Scene of the Suppliants of Aeschylus*” Vol 5 No5.
Published by Cambridge University Press,220-9.
[The First Scene of the Suppliants of Aeschylus on JSTOR.](#)

Syropoulos, Sp.2003.”*Gender and the Social Function in the Athenian Tragedy*”.
Δημοσιευμένη Διδακτορική Διατριβή,12-25.
England: Archaeopress Basingstoke Press.
[Syropoulos- Gender and the Social Functio.pdf.](#)

Tessitore, Ar.2003.“*Justice, Politics, and Piety in Sophocles' "Philoctetes"* The review of Politics. Cambridge University Press. Vol 65 No1:61-88.
www.jstor.org/stable/1408788.

Warhaft, H, G.2000. Reviewed work:”*Mothers in Mourning*” by Nicole Loraux, Corinne Pache.
Classical Philology. University of Chicago Press. Vol95 No2Q220-223.
<https://www.jstor.org/stable/270462>. Review: [\[Untitled\] on JSTOR.](#)

Watson, J. 2010. “*The origin of metic status at Athens*”.England: Cambridge University Press.
Vol 56:259-278.
<https://www.jstor.org/stable/44698389>.

Weineck Sil.-M.2010. "*THE LAIUS SYNDROME, OR THE ENDS OF POLITICAL FATHERHOOD*". Cultural critique Classical Reception and the Political: University of Minnesota Press.No74:131-146.

[THE LAIUS SYNDROME, OR THE ENDS OF POLITICAL FATHERHOOD on JSTOR
https://www.jstor.org/stable/40800631.](https://www.jstor.org/stable/40800631)

Zorn, J.2006. "*Rhetorical feminism in Euripides Medea*". Vol.83 No4,129-30.

The Classical outlook: American Classical League.

RHETORICAL FEMINISM IN EURIPIDES' "MEDEA" on JSTOR

[https://www.jstor.org/stable/43939096.](https://www.jstor.org/stable/43939096)